

PROTOKOLL

over forhandlingene
på det 45. ordinære landsmøte
27.-30. mai 1973 i Oslo

Det
norske
Arbeiderparti

DET NORSKE ARBEIDERPARTI

Protokoll

over forhandlingene

på det 45. ordinære landsmøte

27.—30. mai 1973 i Oslo

Referat ved

Henry Harm

1973

AKTIETRYKKERIET - OSLO

INN H O L D

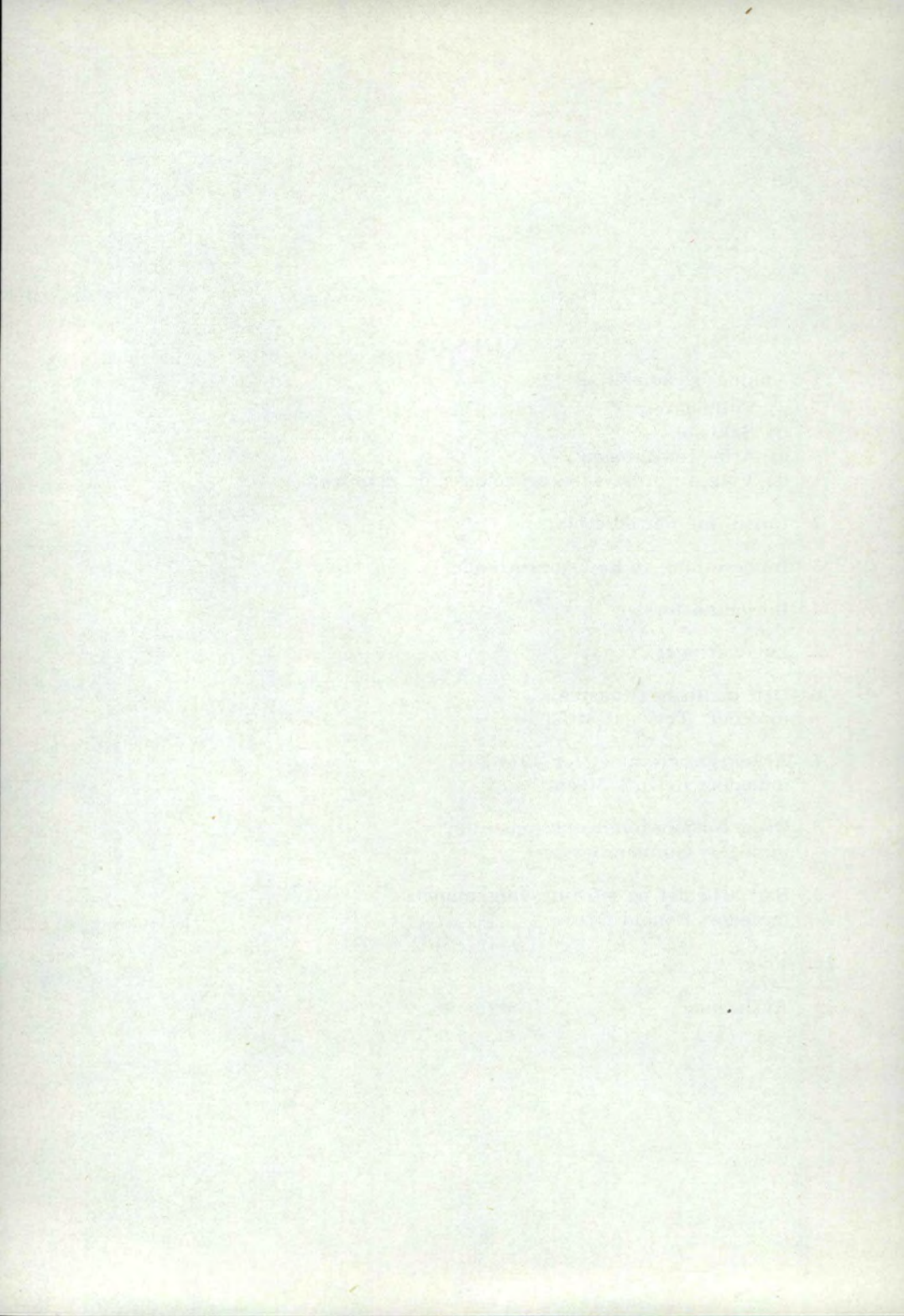
	Side
Sakliste	5
Talerliste	7
<i>Landsmøtets åpning søndag 27. mai</i>	9
Det imponerende åpningsprogram	9
Partiformannens minnetale	10
Partiformannens hilsningsstale	11
Gjestene hilser landsmøtet	13
Konstitueringen	17
Saklista og arbeidsordningen	18
Landsmøtets funksjonærer	19
<i>Ettermiddagsmøtet søndag</i>	21
Forslag over til redaksjonskomitéen for arbeidsprogrammet	21
Saklistas punkt 8. Den politiske situasjon	22
Innleder: Trygve Bratteli	22
Ordskiftet	32
<i>Formiddagsmøtet mandag 28. mai</i>	45
Innstilling om beretninger for 1971 og 1972	45
Fortsatt debatt om den politiske situasjon	47
Trygve Brattelis sluttinnlegg	52
Votering over beretningene	59
Regnskapene for 1971 og 1972	59
Punkt 7. Arbeidsprogrammet for 1974—1977	60
Reiulf Steens innledningsforedrag	60
<i>Ettermiddagsmøtet mandag</i>	77
Bjartmar Gjerde om DNAs kulturpolitikk	77
Knut Frydenlund om den internasjonale del av arbeidsprogrammet	83
Ordskiftet om arbeidsprogrammet	90
<i>Kveldsmøtet mandag</i>	102
Uttalelsen til støtte for Island	102
Fortsatt debatt om arbeidsprogrammet	102
<i>Formiddagsmøtet tirsdag 29. mai</i>	111
Reisefordelingen	111
Oddvar Nordli om etableringskontrollen	112

	Side
Debatten om arbeidsprogrammet fortsetter	119
Per Kleppe om omdanningen av våre banker	128
Forslag som var levert dirigenten	132
Reiulf Steens sluttinnlegg	133
Punkt 8. Organisasjonskomitéens innstilling	134
Forslagene fra avdelingene	156
Gunnar Berges innledningsforedrag	159
Kulturprogrammet	175
Det kulturpolitiske handlingsprogram	176
Uttalelse om skattepolitikken	182
Fortsatt debatt om organisasjonskomitéens innstilling	184
Gunnar Berges sluttinnlegg	185
<i>Formiddagsmøtet onsdag 30. mai</i>	186
Valgene — innstillingen	186
Formannen i valgkomitéen redegjør for innstillingen	188
De enkelte valg	191
Partiarbeidet og stortingsvalgkampen. Innleder: Ronald Bye	191
Innstilling fra redaksjonskomitéen om arbeidsprogrammet	203
Redaksjonskomitéens innstilling til forslagene	215
De enkelte punkter	217
Abortspørsmålet	218
Arbeidsprogrammet i dets endelige form	219
<i>Ettermiddagsmøtet onsdag</i>	277
Innstillingen for organisasjonssaker	277
Det faglig/politiske samarbeid	279
Ungdomsarbeidet	279
Lovendringer	280
Innstillingen fra redaksjonskomitéen for politiske saker	281
Handlingsprogrammet fra kvinnebevegelsen	283
Den utenrikspolitiske uttalelse	283
Uttalelsen om den politiske situasjon	285
Avslutningen	287
Landsmøtedeltakere	289

SAKLISTA

1. Åpning og konstituering.
  - a) Fullmakter.
  - b) Sakliste.
  - c) Arbeidsordningen.
  - d) Valg av ordstyrere, sekretærer og komitéer.
2. Innstilling om beretningene.
3. Innberetning av Revisjonsnemnda.
4. Innsendte forslag.
5. Lovendringer.
6. Den politiske situasjon,
innleder: Tryve Bratteli.
7. Arbeidsprogrammet for 1974—77,
innleder: Reieulf Steen.
8. Organisasjonskomitéens innstilling,
innleder: Gunnar Bergen.
9. Partiarbeidet og stortingsvalgkampen,
innleder: Ronald Bye.
10. Valg.
11. Avslutning.

T A L E R L I S T E

Agnalt, Svein Olav 173 Amundsen, Bjørn 32, 106, 173, 217, 218, 284 Andersen, Finn 40, 172, 279 Andersen, Liv 94 Andersen, Frank 174 Andresen, Tor 174 Aspengren, Tor 14, 217 Balstad, Jan 51 Bendiksen, Birger 120 Berge, Gunnar 159, 185 Berntsen, Thorbjørn 286 Bjerke, Juul 90 Bjørnholt, Armand 173 Bohlin, Kjell 108 Boman, Arild 50, 184 Boye, Olav 184 Bratteli, Trygve 10, 11, 13, 17, 19, 22, 52, 182, 218, 219, 285, 287, 288 Bråten, Egil 171, 280 Bråten, Elsa Rastad 108 Bull, Brynjulf 13, 94 Bye, Ronald 172, 191 Bøsterud, Bjørn 123 Bårdsen, Einar 40 Christiansen, Ragnar 50, 127 Christiansen, Svein 106, 170, 191 Dahl, Bjørn 1170 Dahl, Eilif 124 Egeland, Ole Hartvig 122 Egeli, Hilmar 47, 173 Eggesvik, Per 94, 217	Ekeli, Ivar 184 Eliassen, Idar 52, 124 Engseth, William 170 Eriksen, Gudmund 40, 99 Erlien, Jon P. 124 Evjen, Harry 173 Fjeldsgaard, Kaare 185 Fjeldvik, John 124, 219 Forfod, Edell 105 Fostad, Kristin 102 Frogner, Sverre 105, 183 Frydenlund, Knut 83 Førde, Einar 48 Gerhardsen, Einar 287 Gerhardsen, Rune 34, 171, 217 Gjerde, Bjartmar 43, 77, 175, 182, 281, 283, 284, 285 Godal, Bjørn Tore 103 Gulbrandsen, Thor Erik 125 Gunneng, Yngve 124 Hagen, Thorbjørn 184 Haldorsen, Jan 169 Hansen, Frank 59 Hansen, Guttorm 41 Halvorsen, Martin 109, 218 Hansen, Odd 105 Hansen, Rolf 174, 186, 188 Haugen, Arvid E. 109 Havrøy, Haldis 99, 282 Helland, Kjell 126 Helvik, Arne 105 Hovengen Åge 43, 123

Hübenbecker, Odd 122
 Højdahl, Odd 95
 Iversen, Asa Solberg
 Jagland, Thorbjørn 38, 170
 Jelle, Jens Petter 43, 104, 184
 Johannessen, Arnfinn 106
 Johansen, Bjørg Lillian 126
 Johansen, Magnor 47, 107, 172, 219
 Johansen, Trygve 119
 Johnsen, Arve 103
 Johnsen, Bjarne 32
 Johnsen, Sigbjørn 39, 121, 283
 Johanson, Arvid 20, 98
 Karterød, Anne 109
 Kleppe, Per 128
 Knudsen, Knut Egil 120
 Korsæth, Knut 107, 184
 Kregnes, Gudrun 106
 Kristensen, Esther 185
 Kristensen, Wilhelm 174
 Kværum, Kolbjørn 170
 Langset, Rolf 111
 Larsen, Gunnar Alf 49
 Larsen, Ragnar 52, 174
 Lorentsen, Annemarie 52
 Laake, Olav T. 41
 Martinsen, Astrid Murberg 277, 279,
 280
 Mathisen, Ivar 94
 Meløy, Jarle 125, 285
 Mickalsen, Harald 49, 171, 218
 Mikkelsen, Erland 33, 106, 173
 Mosbakk, Kurt 126
 Myhre, Kåre 108
 Myrvang, Leiv 39, 109
 Nordahl, Anne B. 52
 Nordli, Oddvar 43, 112
 Normann, Andor 49, 119, 219
 Nyberg, Arvid 100
 Nygaard, Johan 124
 Olsen, Arnulf 95
 Olsen, Harald E. 45, 111
 Palme, Olof 14
 Pettersen, Sverre 217
 Pittermann, Bruno 14
 Rooth, Ronald 171, 279
 Rønbeck, Sissel 125, 285
 Salomonsen, Finn 106
 Sandvik, Ingrid 125, 217
 Schjønhaug, Karl Johan 122, 174
 Simensen, N. W. 110
 Sivertsen, Helge 37, 127
 Skarpodde, Torbjørg 101
 Skau, Leif 47
 Skjølaas, Lars 103
 Steen, Reiulf 21, 60, 102, 110, 133,
 203, 217, 218, 219, 287
 Stoltenberg, Trygve 125, 183
 Strand, Norvald 95
 Stubberud, Liv 170, 281
 Søyland, Peder 52, 182, 285
 Thorsen, Magne 98, 128, 219
 Treholt, Thorsten 122
 Trøan, Arild 193
 Urhaug, Trygve 99, 219
 Valsvik, Thorborg 184
 Vee — Haugen, Alf 169
 Vollum, Gerd 184
 Wilhelmsen, Lars 123
 Ødegård, Ivar 126
 Øksnes, Oskar 40
 Øvregard, Kåre 97
 Aakervik, Trygve 21
 Aarvelta, Knut 171
 Aasen, Per 33

Landsmøtets åpning

Det norske Arbeiderpartis 45. ordinære landsmøtet ble åpnet i Folkets Hus' store sal søndag 27. mai 1973. Det var sørget for å gi landsmøteåpningen en festlig og kulturpreget ramme, verdig et parti som vårt.

Utenfor møtelokalet spilte Oslo Arbeiderungdomskorps, og i Youngsbakken vaiet flaggene til de andre nordiske land. Ellers kan man si at den begivenhet at landets største parti har sitt landsmøte ble understreket av det store innrykk av representanter for massemediene — kringkasting og presse. Den spente politiske situasjon i disse dager bidro dessuten i høy grad til å skjerpe interessen for forhandlingene, som også denne gangen foregikk for åpne dører.

DET IMPONERENDE ÅPNINGSPROGRAM

Folkets Hus' store sal var smykket med blomster og flagg, og det åpningsprogram som ble avviklet i løpet av en halv time var et vitnesbyrd om den kulturaktivitet som en levende arbeiderbevegelse alltid vil ha. Ikke minst den unisone sangen (som forøvrig ble gjennomført gjennom hele landsmøtet) bidro til å skape den enhetens og optimismens ånd som var karakteristisk for dette landsmøte.

Oslo Arbeidersangerforbund, dirigert av Ole Sæther, åpnet med å synge «Brenn sol» — et av Arne Paasche Aasens kjente kampdikt.

Deretter leste *Jack Fjeldstad* «Revolusjonens røst» av Rudolf Nilsen og «Vårt land» av Arnulf Øverland. Denne avdeling ble avsluttet med avsyngelsen av «La Norge fylle vårt hjerte», til tekst av Nordahl Grieg.

Så kom en sangavdeling ved *Jonas Brunvoll*, akkompagnert av Guttorm Skjerven.

Aino Ilkama sang deretter «Marianne» av Jakob Sande og «Danse mi vise» av E. Skjæraasen, begge til eget gitarakkompagnement.

Oslo Arbeidersangerforbund sang den arbeidersangen som de tre nordiske arbeiderdiktere Arne Paasche Aasen, Oskar Hansen og

Ture Nerman skrev til et nordisk arbeiderstevne like før den andre verdenskrigen: «Det er Norden der lafter sin Pande».

Det kunstneriske innslaget ble avsluttet med at *Jonas Brunvoll* sang Nils Collet Vogts malmlulle og manende sang: «Den var vår denne jord».

Og til slutt ydet hele forsamlingen sammen med sangkoret sitt bidrag ved å synge unisont Olav Kringens kjente sang: «Vi kommer med ungdommens elskov og tro».

Det som særpreget denne kunstneriske åpningen var utøvernes bakgrunn og stoffets karakter. Alle kunstnerne er utgått fra arbeiderbevegelsen og føler seg fortsatt knyttet til den, og dikt og sanger som ble framført tilhører norsk arbeiderbevegelses fineste kulturarv.

Samtlige kunstnere ble hjertelig hyllet, og bifallet gjentok seg da partiets formann, *Trygve Bratteli*, i tur og orden overrakte aktørene blomster. Også sangkorets formann, *Heggen*, fikk sin blomsterbukett og han kvitterte med en tale hvor han ga uttrykk for takknemlighet fordi koret ble vist den tillit å åpne partiets landsmøte. Vi er glad for å kunne komme til åpningen av partilandsmøtet, sa han. Han rettet samtidig oppfordring til denne forsamling om i større grad å ta i bruk arbeidersangkorene. De representerer en kulturfaktor, som vi skal ta vare på. Lykke til med de viktige forhandlinger som forestår!

Til slutt ble det utbragt et taktfast sangerhurra for landsmøtet.

PARTIFORMANNENS MINNETALE

Trygve Bratteli holdt denne minnetalen:

Mennesker kommer og går — Arbeiderpartiet består. Det skaper en menneskelig enhetsfølelse som gjør det naturlig ved åpningen av et landsmøte å minnes venner og medarbeidere som har gått bort.

For et stort parti blir det i naturens orden mange som går bort i en landsmøteperiode, mange kjente og enda flere ukjente. Vi minnes dem alle med vemodig takknemlighet. Noen få kan vi nevne som representanter for dem alle.

En kvinne ble stående som noe av et symbol på selve arbeidsreisen i Norge. Det var en av jentene fra fyrstikkarbeiderstreiken, *Karoline Kristiansen*. Hun ble over 100 år gammel da hun døde i fjor. Mange hadde den glede å møte denne vitale og sjarmerende, vevre kvinneskikkelse, som med tro og humør levde med i parti og fagorganisasjon gjennom sitt lange liv.

En rekke kjente tidligere stortingsrepresentanter er også borte. De tjente bevegelsen fra unge år og mange år i Stortinget. Nils

Hønsvold, Finn Moe, Arne Strøm, Haldis Tjernsberg, Reidar Aamo, I. K. Hognestad, Gunvald Engelstad, Ivar Aarseth, Knut J. Vik, Torgeir Berge og Emil Andersen.

Sterke og særpregede personer, med det felles merke at de trofast tjente den demokratiske arbeiderbevegelse.

Tre av våre mest kjente pressefolk er også borte: Olaf Solums-moen, Rolf Gerhardsen og Jon Vrå.

Også en av Nygaardsvold-regjeringens — og London-regjeringens — medlemmer, senere høyesterettsjustitiarius Terje Wold, er død siden sist.

De her navngitte hadde sin ordinære arbeidsdag bak seg. Med spesielt vemod tar vi budskapet om dem som går bort midt i arbeidsdagen. Medlem av landsstyret, stortingsrepresentant Guri Johannessen døde etter en smertefull og vanskelig sykdom. Og så hele partiets kamerat og altnuligmann Arvid Dyrendal som døde midt i en travel arbeidstid.

Vi minnes alle nevnte og unevnte som falt bort etter et aktivt og trofast liv i arbeiderbevegelsens tjeneste.

PARTIFORMANNENS HILSNINGSTALE

Partiformannen hilste landsmøtet med disse ord:

Jeg ønsker representanter og gjester fra innland og utland vel møtt til Arbeiderpartiets 45. landsmøte.

Perioden siden siste ordinære landsmøte i 1971, er vel en av de mest bevegede i tiden siden 1945.

Av mange grunner er det svært nyttig at landsmøtet som er vårt partis høyeste politiske myndighet, nå kan komme sammen og vurdere stillingen, og trekke opp retningslinjene for en ny arbeidsperiode.

Vi har gjennomlevd en tid som har stilt store krav til partifellene ut over hele landet. Det er enkelte som ikke har stått den prøve. Men stort sett har Arbeiderpartiet på en imponerende måte kommet gjennom en vanskelig tid.

Det er grunn til å hilse representantene med en varm takk for den ansvarsbevissthet og solidaritet som har preget det overveldende flertall av våre medlemmer og velgere. Det er på dette grunnlaget vi nå skal legge opp arbeidet videre framover. Landsmøtets hovedoppgave er å vise veg i dette arbeidet.

Det er en stor stoffmengde som legges fram for dette landsmøte. Vi har en levende og demokratisk organisasjon. Forberedelsen til landsmøtet har pågått siden senhøsten 1971. Stadig bredere kretser av partiet er etter hvert trukket inn i det. Mengden av forslag er

økt etter hvert og gir et verdifullt bidrag til den politiske avklaring og modning som finner sted når et nytt program tar form.

Flere trekk i den politiske utvikling gjør at det blir lagt et veldig ansvar på dette møte — landsmøtet for landets største parti. Vi skal i de kommende dager inngående behandle alle vesentlige sider ved denne situasjonen.

La meg alt her peke på den utvikling at småpartier tilsynelatende gror opp vilt om dagen. Det er et sykdomstegn ved demokratiet, og vi skal ikke undervurdere faren ved det. Et villniss av småpartier kan føre til at det blir umulig å kombinere parlamentarisk demokrati med fast og effektivt statsstyre. Historien har skremmende eksempler på hva det kan føre til.

Jeg tror ikke vi står umiddelbart overfor noen slik fare. I alle fall har det norske folk straks foran seg en anledning til effektivt å rydde opp i dette villniset. Valget den 10. september blir her avgjørende for de kommende fire år.

Historisk og politisk står Arbeiderpartiet slik til at det er det eneste som i denne situasjon kan by seg fram som grunnlag for et demokratisk, dynamisk og planfast styre i de nærmeste årene. Om vårt parti skal kunne ta på seg denne oppgaven, avhenger helt av den støtte vi får fra de store organisasjoner og de brede folkegrupper ved valget. Vi vet ikke i dag sikkert om dette vil lykkes. Vi vet at vi vil sette inn alt for at det skal lykkes. Og vi vet at om det ikke på denne måten sikres et sterkt regjeringsgrunnlag i Arbeiderpartiet, er det grunn til å se med bekymring på de nærmeste årene.

Noe bredt alternativ til et styre av Arbeiderpartiet foreligger ikke. Et spesielt forløp av begivenheter, som skal diskuteres nærmere i annen sammenheng, har ført til at vi for tiden har en parlamentarisk meget svak regjering. En kjede av hendinger de siste uker har nærmest klarlagt at vi har en regjering som savner parlamentarisk grunnlag. Dette ser etter hvert alle — unntagen Regjeringen selv og noen av deres mest smalsynte støttespillere.

Et slikt svakt regjeringssystem, parallelt med framveksten av et sektvesen av småpartier, vil kunne bli en fare for vårt demokratiske styresett. Det foreligger i dag ikke noe nytt grunnlag for en koalisjon som den der eksisterte fra 1965 til den falt fra hverandre i 1971. Dette gir Arbeiderpartiet dets enorme ansvar, men også dets muligheter. De avhenger av bredden i folkets tilslutning til vårt parti.

Etter harde og arbeidssomme år skal Arbeiderpartiet også sette søkelyset på seg selv. Det er også landmøtets oppgave, og her skal det føres åpen og befriende tale.

Styrken med et stort parti er at det har tyngde til å arbeide fram

positive forandringer i virkelighetens hverdag. Svakheten kan være en viss treghet i tilpassingsevne og i oppstilling til de oppgaver nye tider stiller. Det er enorm styrke i Det norske Arbeiderparti når tidens mål stilles klart opp, og vi marsjerer i takt.

Det er en slik slagorden dette landsmøtet skal forme. I bred og levende kontakt med de store folkegrupper i alle landsdeler skal vi rykke fram på ny.

Jeg hilser representanter og gjester velkommen til dette ansvarefulle og inspirerende arbeide.

Partiformannens hilsningstale ble mottatt med langvarig bifall.

GJESTENE HILSER LANDSMØTET

Trygve Bratteli presenterte de gjester som var innbudt til landsmøtet. Det danske sosialdemokrati var representert ved statsminister Anker Jørgensen og Ejner Hovgaard Christiansen, det sosialdemokratiske parti i Finland av Kaj Laxén. Svensk sosialdemokrati av statsminister Olof Palme, Sten Andersson, Gunnar Nilsson (den nye LO-formannen), Thorsten Nilsson og Thage G. Peterson. Sosialist-Internasjonalen var representert ved sin president Bruno Pittermann. Fra LO møtte Leif Haraldseth, Ulf Sand, og Thorvald Stoltenberg, fra samarbeidskomitéen LO-DNA møtte Fritz W. Hannestad, Odd Højdahl og Einar Strand. Arbeidernes Opplysningsforbund var representert ved Tor Halvorsen, formannen i styret, Rolf Larsen og Ivar Leveraas. Fra Arbeidernes Avholdslands lag møtte Odd Martinsen og Tor Rønning, fra Arbeidernes Ungdomsfylking Olav Boye og Bjørn Tore Godal (tidligere formann i AUF) fra Arbeiderpressens Samvirke/Norsk Arbeiderpresse Johan Ona, fra Arbeidernes Pressekontor Olav Brunvand, fra Framfylkingen Knut Nilsen, fra Norges Kristne Arbeideres Forbund Eigil Liane og følgende personlig innbudte: Einar Gerhardsen, Eugen Johannessen, Olav Larssen, Haakon Lie, P. Mentsen, Konrad Nordahl, Ivar Opsahl, Sigrid Syvertsen og Aksel Zachariassen. Av disse var Eugen Johannessen og Sigrid Syvertsen forhindret fra å møte.

Ordfører *Brynjulf Bull* fulgte gammel tradisjon med å hilse landsmøtets deltakere velkommen til landets hovedstad. Han kunne selvsagt, sa han, opptre som byens ordfører og hilse alle hjertelig velkommen — på det objektive plan. — Jeg synes imidlertid ikke at jeg kan skjule meg bak runde og alminnelige fraser. Arbeiderpartiet har dog ledelsen av styret i denne byen, og selv er jeg medlem av Det norske Arbeiderparti. Jeg tillater meg derfor også å hilse fra

Arbeiderpartiets gruppe i Oslo bystyre. Sammen med mange av mine kolleger møter jeg forøvrig som representant. Vi håper at dette landsmøtet vil bli til gagn for vårt parti og for en utvikling av vårt samfunn i sosialistisk lei. Jeg slutter med å hilse alle velkommen til Oslo, og vi håper at dere får noen gode dager i Oslo, samtidig som jeg uttaler de beste ønsker for valget i september.

Statsminister *Olof Palme* hadde fått i oppdrag å hilse på vegne av representantene fra de nordiske land. Jeg er glad for å kunne framføre en slik hilsen til Det norske Arbeiderpartis landsmøte, sa han. Landsmøtet står overfor viktige oppgaver — i en tid da samhold er av så stor betydning. Demokratiets kjennetegn er solidaritet. I mange land har vi i den senere tid opplevd ting som vi trodde hørte en gammel tid til. Men vi vet at såfremt vi fortsatt bygger på solidaritet, så skal det bli mulig å fortsette vår vekst — og velferdspolitik. Vi kan ikke si: Tenk bare på oss selv. Vi må være innstillet på å hjelpe de fattige og underutviklede land. Arbeiderbevegelsen har sin store oppgave på dette område. Demokratiet kan ikke gi noe kjøp i denne saken. Vi har et stort ansvar her, og vi har ansvar på en rekke andre felter. Noe som preger arbeiderbevegelsen her i Norden er det intime samarbeid som består mellom partiene og fagbevegelsen. Det har hatt stor betydning for den samlede bevegelse, og det vil sikkert være tilfelle også i framtiden. Vil man ha ansvar, må man også ha den politiske makt. Det er en av våre fremste oppgaver å bryte bankenes private makt. Vi står overfor valg i begge land. Vi ber velgerne om å få ansvaret til å forandre samfunnet. Det er en viktig og vanskelig oppgave, men ved fortsatt å bygge på solidariteten vil det nok lykkes å nå fram. — Jeg ønsker lykke til med kongressen!

Bruno Pittermann, som er østerriker av fødsel hadde utarbeidet sin tale på engelsk og Thorvald Stoltenberg måtte på kort varsel tolke hans hilsningsstale. Pittermann ønsket DNA's landsmøte lykke til med forhandlingene. Han takket samtidig partiet for dets innsats i Internasjonalens virksomhet og spesielt for deltakelsen i det regionale arbeid i den europeiske arbeiderbevegelse.

Tor Aspengren, LO-formannen, hilste partilandsmøtet med disse ord:

Jeg er glad over å kunne hilse Arbeiderpartiets landsmøte fra de norske gjester som er til stede. Vi har alle det til felles, at vi ønsker et godt landsmøte for vårt parti — et landsmøte som viser

at vi står samlet bak det program og den politikk som skal fastlegges. Alle partiets medlemmer og velgere vil være opptatt av sakene som blir behandlet. Vi vet også at folk utenfor vår store krets følger landsmøtet med vaktson interesse. Alle er klar over at de beslutninger som blir truffet vil være av avgjørende betydning for all politisk virksomhet i årene som kommer.

Dette landsmøtet skal også legge grunnlaget for høstens stortingsvalg. I løpet av fire dager skal det gjøres et stykke arbeid, som skal og må resultere i et valg som igjen gir Arbeiderpartiet en sikker posisjon i Stortinget, og som gir et solid grunnlag for en regjering utgått av Arbeiderpartiet. Jeg vet mange sier, at partiet går til en håpløs oppgave i årets valgkamp — at det ikke kan vinne noen seier. Men vi har ikke lov til å ha den innstillingen til noe vi tror på, og som vi gjennom vårt arbeid vil lykkes med. *Optimisme — tro — grundig arbeid* skal føre til, at vi når de mål vi setter oss.

Og fagbevegelsen vil gjøre sitt til at vi greier oppgaven. For bare to uker siden avsluttet Landsorganisasjonen sin kongress. Den ble i flere sammenheng en demonstrasjon av hvor viktig det faglig-politiske samarbeidet er. Det kom til uttrykk i debattene og i vedtak i enkeltsaker.

Kongressen behandlet og vedtok enstemmig et handlingsprogram og et sosialpolitisk program. Den vedtok også retningslinjer for den økonomiske politikken vi vil ha gjennomført. Kongress-sakene favner så vidt, at de griper inn på nær sagt alle samfunnslivets områder. — Vi la også fram et faglig regnskap som forteller at det arbeid som er utført i løpet av forrige kongressperiode. Det forteller med all mulig tydelighet at fagbevegelsen bare har støtte fra *ett* politisk parti: Det norske Arbeiderparti. Bortens og Korvalds regjeringer er nevnt i vårt faglige regnskap, men med negativt fortegn. Hvis vi ikke hadde hatt en 19 måneder lang periode med regjeringen Bratteli, ville vårt regnskap kommet ut med et dårligere resultat enn det som nå ble tilfelle.

Dette er kjennsgjerninger som teller for fagbevegelsen, og det er kjennsgjerningene vi må innrette oss etter i vårt arbeid. Derfor er det da også slik at flertallet av oss vil støtte Arbeiderpartiet i valgkampen. Det gav kongressen klart uttrykk for.

Men la meg ikke stikke under stol, at det var strid i enkelte saker på kongressen. Den ble riktignok ikke slik som fagbevegelsens motstandere i blant annet den borgerlige presse ønsket seg. Men det var strid om en del økonomiske spørsmål, og i noen faglig-politiske saker. Den såkalte venstrefløyen ville ha vedtak som favoriserte deres grupperinger. Det vil alltid være noen som ikke forstår at samhold gjør sterk — og det vil alltid være noen som tror de kan

gjøre tingene bedre når de er isolert fra det store fellesskapet. Jeg så i Arbeiderbladet i går en jus-professor skrive at SF — NKP — AIK at disse gruppene skal gi sosialistisk flertall i Stortinget fra neste år. Men aldri har vel noen opplevd at splittelse fører til økt styrke i politikken. Man skal sannelig være skrankeadvokat med overnaturlige evner hvis man skal få rettens kjennelse for at det er den riktige veien å gå.

La meg si noen ord om EF-saken fordi den hører til bildet av LO-kongressen, og vel også blir et tema på dette landsmøte. Det ble ettertrykkelig slått fast, både av partiet og LO, at vi ville følge det resultat folkeavstemningen måtte føre til. Det ble et flertall av nei til norsk medlemskap i Det europeiske Fellesskap. Det ville være politisk uhederlig hvis vi nå ikke skulle følge de beslutninger som var fattet.

Vi kan ikke fortsette den debatten om medlemskap eller ikke, som vi startet opp i 1971. I dag har vi en handelsavtale som vi skal bruke. På det grunnlaget får vi så innrette oss så godt som vi kan i vår industri, vårt jordbruk og i vår fiskerinæring. Handelsavtalen må nå være utgangspunktet for vår Europa-politikk.

Dette var også den alminnelige oppfatning på LO-kongressen. Men noen er opptatt av å fortsette debatten. Vi møter dem i avis-spaltene av og til, og i merkverdige 17-mai-tog. De skal forsvare folkeavstemningens resultat, sier de, slå vakt om «skanser» som er vunnet. For deres egen skyld må vi håpe de snart forstår at en nei-holdning ikke kan være grunnlag for politivt arbeid.

Regjeringsspørsmålet er igjen aktuelt, og i fagbevegelsen er vi sterkt opptatt av det. Det ser ikke ut til at borgerlige regjeringer kan holde i hop i lengere perioder. Alltid skjer det noe som skaper mistillit i Stortinget og hos folket. Regjeringen Korvald er møtt med blank mistillit fra første stund, og dens handlinger har bare forsterket dette inntrykk. De aller fleste ville vært lykkelige hvis vi nå igjen fikk en handledyktig regjering. Vi er ikke tjent med en regjering preget av mangel på politisk vilje, mangel på effektivitet og handlekraft. Vi vil ha stabilitet og god arbeidsevne i vår regjering. Det preget ikke Borten-perioden, og heller ikke Korvalds periode. Vi kjenner ikke noe annet alternativ enn en Arbeiderparti-regjering.

Siste uke ble vi i Stortinget vitne til en av de merkeligste begivenheter i hele vår parlamentariske historie. La oss slippe slike tilstander.

La meg nok en gang si dette: Fagbevegelsen har mange og store saker på sitt program for arbeidet i årene som kommer. For oss er det av avgjørende betydning at landet har en regjering vi kan samarbeide med. Bare slik kan vi best få gjennomført de av våre saker som ikke hører til ved forhandlingsbordet. Vi har ikke råd til å vente med å starte opp dette arbeidet. Og derfor går vi inn i høstens valgkamp med det mål for øye å skape et solid flertall for Arbeiderpartiet. Står vi *sammen* kan vi greie jobben.

Med disse ord ønsker jeg landsmøtet lykke til med sitt arbeid. Vi vet det vil gi gode resultater.

Aspengrens hilsningstale ble mottatt med langvarig bifall.

Trygve Bratteli takket for alle de gode ønsker som var uttalt for landsmøtet.

KONSTITUERINGEN

Formannen i fullmaktskomitéen, som i følge lovene er valgt av landsstyret, *Asa Solberg Iversen* refererte innstillingen fra fullmaktskomitéen:

Fullmaktskomitéen ble oppnevnt av Sentralstyret 26. april 1973. Komitéen har hatt møter den 14. og 27. mai d. å. og har gjennomgått fullmaktene for 300 representanter.

Fordelingen av representanter er foretatt av Sentralstyret 19. mars 1973 etter fullmakt som ble gitt av Landsstyret 15. februar 1973. Fordelingen ble godkjent av Landsstyret 25. mai 1973.

Følgende representanter har meldt forfall, og vararepresentanter møter:

- Nr. 8 Øivind Fjeld — Berit Nordby Magnussen møter.
- * 18 Johs. Sjølie — Willy Gander møter.
  - * 38 Liv Berntsen — Bjørn Bøsterud møter.
  - * 79 Knut Brekke — Trygve Bogstrand møter.
  - * 91 Kitty Johnsen — Thorleif Ringdal møter.
  - * 92 Willy Liverød — Solveig Loe møter.
  - * 102 Egil Bergsland — Lars Tjønnheim møter.
  - * 104 Håkon Olsen — Jan Egrem møter
  - * 132 Ragnar Juell Morken — Willy Engen møter.
  - * 136 Konrad Martin Larsen — Ingebjørg Midtbø møter.
  - * 137 Otto Paulsen — Birger Bendiksen møter.
  - * 145 Jan Fossen — Inge Moen møter.
  - * 148 Karsten Remvik — Målfrid Longva møter.
  - * 149 Ragnvald Støyva — Oddmund Breiteig møter.
  - * 156 Sivert Haltbakk — Erik Brøske møter.
  - * 168 Johan Stadvik — Gudmund Gjengaar møter.
  - * 172 Leif Rossvold — Edel Forfoed møter.
  - * 178 Ola G. Tromsdal — Erna Markhus møter.
  - * 185 Torbjørn Aunet — John Hagen møter.
  - * 196 Rolf Nilssen — Kristoffer Borkenhagen møter.

- » 197 Nils Nerheim — Marie Bergli-Bang møter.
- » 219 Kåre Jensen — P. R. Skaalvold møter.
- » 236 John Berg — Halvor Stensrud møter.
- » 241 Willy Liebråten — Sigmund Breili møter.

Ved åpningen var det møtt fram 292 representanter.
Fullmaktene anbefales godkjent.

Oslo, den 27. mai 1973.

FULLMAKTSKOMITÉEN

Gerd Vollum.

Åsa Solberg Iversen.

Ellef Hansen.

Willie Kristensen.

Armand Bjørnholt.

Jakob Grava.

Fullmaktskomitéens innstilling ble enstemmig godkjent uten merknader.

SAKLISTA

var foreslått slik av landsstyret:

1. Åpning og konstituering.
  - a) Fullmakter.
  - b) Sakliste.
  - c) Arbeidsordningen.
  - d) Valg av ordstyrere, sekretærer og komitéer.
2. Innstilling om beretningen.
3. Innberetning av Revisjonsnemnda.
4. Innsendte forslag.
5. Lovendringer.
6. Den politiske situasjon, innleder: Trygve Bratteli.
7. Arbeidsprogrammet for 1974—77, innleder: Reiulf Steen.
8. Organisasjonskomitéens innstilling, innleder: Gunnar Berge.
9. Partiarbeidet og stortingsvalgkampen, innleder: Ronald Bye.
10. Valg.
11. Avslutning.

ARBEIDSORDNINGEN

Landsmøtet holdes over fire dager.

Landsmøtet er åpent for presse og kringkasting.

Partimedlemmer har adgang til galleriet mot framvisning av spesielt adgangskort.

Det velges 4 ordstyrere som vekselvis og etter seg imellom avgjort orden leder landsmøtets forhandlinger. Ønsker den fungerende ordstyrer å delta i debatten, skal han overlate ordstyrerplassen til en av de andre ordstyrere. Ordstyrerne har rett til å stille forslag om tidsbegrensning. Det holdes to møter daglig. Formiddagsmøtet fra kl. 09.00 til kl. 13.00, og ettermiddagsmøtet fra kl. 15.00 til kl. 19.00.

Alle forslag skal framlegges skriftlig til ordstyreren og være undertegnet med forslagsstillerens navn og hjemsted.

Etter at det er vedtatt å sette strek, kan intet nytt forslag framsettes.

Valgene foregår ved skriftlig avstemning. Andre avstemninger foregår ved håndsopprekning. Landsmøtet kan beslutte at en avstemning foregår ved navneopprop. Representantenes stemmegivning innføres i protokollen.

Til å føre forhandlingsprotokollen velges 4 sekretærer. I protokollen skal innføres de saker som behandles, alle forslag som framsettes og beslutningene med angivelse av antall avgitte stemmer. Den landsmøtevalgte nemnd som gir innstilling om årsberetningene, skal også gi innstilling om landsmøtets forhandlingsprotokoll. Ved hvert formiddagsmøtes begynnelse avgir nemnda innstilling om foregående dags protokoll. Protokollen for møtets siste dag godkjennes av Sentralstyret. Representantene har rett til å ta ordet inntil to ganger i samme sak med henholdsvis 10 og 5 minutters taletid. Representanter som forlanger ordet til forretningsordenen, tilståes ikke mer enn 1 minuts taletid.

Partiformannen gjorde oppmerksom på at pkt. 6, Den politiske situasjon ville bli behandlet i ettermiddagsmøtet, med innledningsforedrag av ham. Han gjorde også oppmerksom på at i forbindelse med Reulf Steens innledningsforedrag om Arbeidsprogrammet ville det bli supplerende innledningsforedrag av Bjartmar Gjerde — om kulturpolitikken — og av Knut Frydenlund — om den internasjonale politikk.

Med disse endringer ble saklista enstemmig godkjent.

ARBEIDSORDNINGEN

Partiformannen la deretter fram forslaget til arbeidsordning. Den var praktisk lik den vi hadde sist. Vi har som vanlig åpent landsmøte. Han føyde til at mandag ville det bli nødvendig med langt kveldsmøte.

Også innstillingen til arbeidsordning ble enstemmig godkjent.

LANDSMØTETS FUNKSJONÆRER

Landsstyret hadde lagt fram følgende innstilling:

Ordstyrere:

Tor Apengren, Sentralstyret. Leif Granli, Stortingsgruppa. Odlag Kristiansen, Rogaland. Arnulf Olsen, Finnmark.

Sekretærer:

Thorbjørn Hagen, Buskerud. Ragnhild Holsen, Hordaland. Wera Ebeltoft, Aust-Agder. Jon P. Erlien, Oslo.

Redaksjonskomité for politiske saker:

Bjartmar Gjerde, Sentralstyret — formann. Inga Kolberg, Oppland. Oskar Øksnes, Møre og Romsdal. Odvar Nordli, Sentralstyret. Rolf Buknotten, Namdal. Trygve Johnsen, Buskerud. Haldis Havrøy, Oslo. Gudmund Eriksen, Finnmark. Sverre Pettersen, Sør-Trøndelag. Thorbjørn Berntsen, Oslo. Thorbjørg Skarpodde, Vest-Agder. Bjørg Simonsen, Nordland. Kjell Kristensen, — sekretær.

Redaksjonskomité for organisasjonssaker:

Astrid Murberg Martinsen, Vestfold — formann. Gunnar Berge, Rogaland. Thor Eirik Gulbrandsen, Akershus. Bjørg Bergh, Kvinnesekretariatet. Bjarne Johnsen, Nordland. Kåre Fjeldsgård, Vest-Agder. Jan Haldorsen, Oslo. Erna Borgen, Hedmark. Odd Hübenbecker, Oslo. Einar Karlsson, Hordaland. Ragnar Christiansen, Sentralstyret. Hildur Kvam, Sør-Trøndelag. Arne M. Olsen, — sekretær.

Redaksjonskomité for arbeidsprogrammet:

Reiulf Steen, Sentralstyret — formann. Rolf Nilssen, Landsstyret. Rune Gerhardsen, Sentralstyret. Per Eggesvik, Oslo. Knut Frydenlund, Stortingsgruppa. Ronald Kjevik, Sør-Trøndelag. Per Kleppe, Sentralstyret. Annemarie Lorentzen, Stortingsgruppa. Grethe Bjørlo, Møre og Romsdal. Andor Normann, Hedmark. Liv Stubberud, Østfold. Arne Nilsen, Landsstyret. Jan Balstad, Oslo. Egil Ranheim, Buskerud. Magnus Andersen, Stortingsgruppa. Johs. Skeide Larsen, — sekretær.

Valgkomité:

Rolf Hansen, Sentralstyret — formann. Ole Knapp, Oppland. Grethe Johansen, Akershus. Ingv. Bakke, Østfold. Finn Kristensen, Telemark. Knut Nordbø, Aust-Agder. Georg Dalland, Hordaland. Arnold Størvold, Sør-Trøndelag. Ingar Gjøstøl, Møre og Romsdal. Kari Pedersen, Oslo. Britt Størvand, Troms. Tore Haaland, Rogaland. Knut Aarvelta, Buskerud. Henrik Aasarød, Sentralstyret. Alf Vee-Haugen, Landsstyret.

Reisefordelingskomité:

Rolf Langset, Oslo — formann. Jarle Meløy, Nordland. Kjellrun Johannessén, Inn-Trøndelag. Klara Gullberg, Hordaland. Idar Eliassen, Oslo. Rolf Jørgensen, — sekretær.

Innstillingen ble godkjent bortsett fra ett punkt i valgkomitéen.

Arvid Johanson bad seg fritatt som medlem av valgkomitéen og foreslo i sitt sted Ingvald Bakken. (Denne forandring er innarbeidet i innstillingen).

Dette ble godtatt.

Med dette ble åpningsmøtet avsluttet.

Ettermiddagsmøtet søndag 27. mai

Landsmøtet fortsatte med sine forhandlinger kl. 15.05. Dirigenter og sekretærer hadde nå inntatt sine plasser. *Tor Aspengren* startet som ordstyrer.

ET SYNGENDE LANDSMØTE

Trygve Aakervik var engasjert til å være oppsanger under landsmøtet, og han oppfordret landsmøtet til å delta med liv og begeistring i den unisone sang. Han hadde vært oppsanger på LO-kongressen, og sangen der hadde kastet glans over forhandlingene. Han uttalte ønske om at vi ville få et syngende landsmøte!

Og den første sangen landsmøtet sang var den gamle gode «Seiren følger våre faner» av Arne Paasche Aasen.

FORSLAG TIL REDAKSJONSKOMITÉEN FOR ARBEIDSPROGRAMMET

Reiulf Steen opplyste at det var adgang til å fremme forslag i forbindelse med Arbeidsprogrammet helt fram til i dag. De vil bli oversendt redaksjonskomitéen.

Dirigenten refererte i samme forbindelse følgende forslag:

Saklistas punkt 4 og 5

Landsstyrets innstillinger til innkomne forslag.

De forslag som var innkommet innen tirsdag, 22. mai, er trykt opp i Landsmøteheftene nr. 1—3.

Landsstyret foreslår at forslagene og foreliggende innstillinger fra Sentralstyret oversendes til redaksjonskomitéen, slik:

Til redaksjonskomitéen for arbeidsprogrammet:

Fra og med A 1, til og med A 5
Fra og med A 8, til og med A 11
Fra og med A 28, til og med A 38
A 40
Fra og med A 42, til og med A 59
Fra og med A 63, til og med A 67
A 70, A 71, A 73
Fra og med A 79, til og med A 182.

Til redaksjonskomitéen for politiske saker:

A 6, A 7
Fra og med A 12, til og med A 27
A 46, A 47
Fra og med A 60, til og med A 62
A 68, A 69, A 72
Fra og med A 74, til og med A 77.

Til redaksjonskomitèen for organisasjonssaker:

A 39, A 41 og A 78

Fra og med B 1, til og med B 20.

Sentralstyrets forslag om lovendringer foreslås oversendt redaksjonskomitèen for organisasjonssaker, under forutsetning av at det kommer til behandling under saklistas pkt. 8.

En forutsetter at forslag som er ankommet etter 22. mai går direkte til de redaksjonskomitèer de sorterer inn under.

Innstillingen ble enstemmig godkjent.

Dirigenten refererte følgende forslag fra Harald Mickalsen, Oslo: Tillater meg å foreslå at, vi i forbindelse med pkt. 6 fremmes forslag i forbindelse med situasjonen på Island.

Forslaget ble enstemmig oversendt redaksjonskomitèen for politiske saker.

Saklistas punkt 8

DEN POLITISKE SITUASJON

Trygve Bratteli fikk ordet til sitt innledningsforedrag om den politiske situasjon. Han holdt dette foredraget:

Mange trekk ved den siste stortingsperioden viser klart behovet for å komme fram til et sikrere grunnlag for norsk politikk i de årene som kommer. Samtidig kan det i øyeblikket se ut som om mange tendenser går mot en slik politisk avklaring og stabilisering. Det kommer den ene melding etter den andre om forsøk på å stable på beina sekteriske småpartier på de mest forskjellige grunnlag. De presenterer seg i alle ledd i det politiske fargespektret. Og de har hver sin uforlignelige resept for å frelse verden.

En slik situasjon er en veldig utfordring til Arbeiderpartiet, som er det store demokratiske og sosialistiske parti i vårt land. Som det ligger an er det bare Arbeiderpartiet som gjennom og etter valget kan gi grunnlag for en stabil og arbeidsdyktig regjering. Samtidig er det ganske klart at det er bare ved en uvanlig kraftprestasjon at denne oppgaven kan bli betryggende gjennomført. Vi skal gå ut til alt folket og be om støtte til at dette kan skje.

Denne situasjon må sees på bakgrunn av begivenheter i de senere år, og også i sammenheng med aktuelle trekk som preger de fleste industrialiserte land — og i noen grad også mange andre land.

La oss se litt nærmere på de politiske forhold i Norge, like foran et viktig stortingsvalg og etter at de ekstraordinære forhold som følge av markedssaken og folkeavstemningen hurtig er i ferd med å bli normalisert.

Forholdet mellom de borgerlige partiene er i dag åpenbart et annet enn det var foran valget i 1965, hvis resultat førte til slutten på Arbeiderpartiets lange regjeringsperiode. I dag er det mistro og motsetninger som preger forholdet mellom dem. Dette har også betydning for vurderingen av mulighetene for en stabil og arbeidsdyktig regjering etter valget. De borgerlige partier byr ikke noen slik mulighet, nesten uansett hva resultatet av valget måtte bli.

Høyre er som alltid tilhenger av en bred borgerlig koalisjon, men foretrekker en hvilken som helst borgerlig regjering framfor en regjering av Arbeiderpartiet. Imidlertid stiller Høyre for tiden politiske vilkår som stenger for en bred koalisjon. Hvor holdbare disse vilkår er, skal jeg her ikke gå nærmere inn på.

I dette spørsmål står Kristelig Folkeparti nærmest Høyre. Politisk har Kristelig Folkeparti rendyrket arven av den tradisjon i norsk kristenhet som uten forbehold alltid allierer seg med høyrekreftene med klar front mot arbeiderbevegelsen og Arbeiderpartiet. Høyre og Kristelig Folkeparti er imidlertid ikke nok til å forme et borgerlig regjeringsgrunnlag.

De to deler av Venstre er her mer usikre. Garbos del som er med i dagens borgerlige minikoalisjon, har vedtatt ikke å ville være med i regjeringen sammen med Høyre. De har for så vidt tatt opp Venstres gamle tradisjon fra før 1963—1965. Seips parti foretrekker å skyve dette spørsmål foran seg. Og ingen vet i dag hvordan disse to partier kommer igjen på Stortinget etter 10. september.

Den mest uklare borgerlige gruppe er imidlertid Senterpartiet. Det har så vidt jeg vet ikke tatt noe prinsipielt standpunkt. Men de har stilt vilkår for felles regjering med Høyre som må minne dette parti om de mest ydmykende episoder under Bortens regjering. Det tyder ikke på at Senterpartiet er ivrig etter en ny felles koalisjon, i hvert fall ikke med mindre dette kan skje helt ut på Senterpartiets vilkår.

Hvis dette er riktig, er det små muligheter for en borgerlig felles koalisjon etter valget, selv om de skulle få flertall i Stortinget igjen.

Det er ikke mulig i dag å vurdere med sikkerhet virkningene av de mange småpartiene som dukker opp. I verste fall kan de smuldre opp det politiske miljø og rive grunnen vekk for enhver stabil regjering. Det er en klar og åpenbar fare ved et slikt politisk sjukdomstegn, som slike småpartier er. Noe konstruktivt bidrag til løsning av tidens oppgaver er slike småpartier ikke, uansett hvor de plasserer seg i det politiske landskap.

Hvordan skal så Arbeiderpartiet stille seg til regjeringsspørsmålet? På kort sikt og på lengre sikt? Hvilken holdning skal vi i denne

sammenheng ta til andre partier med ulike plasseringer i det politiske landskap?

La meg her først understreke at for oss er det fundamentalt å utforme et klart politisk program for hver stortingsperiode. Dette program tar form gjennom en bred demokratisk behandling. Uansett hvilken styrke vi får ved folkets tilslutning og uansett om vi er i regjering eller i opposisjon, er det vår oppgave ustanselig å gjøre vårt ytterste for å påvirke den faktiske samfunnsutviklingen i samsvar med vårt program. De aktuelle politiske oppgaver i neste stortingsperiode vil imidlertid i det vesentlige bli behandlet i samband med det programforslag som er lagt fram for dette landsmøte. Jeg viser til behandlingen av det.

Ett mål er klart: Vi må sette alt inn på å vinne stortingsflertallet og regjeringen til Arbeiderpartiet. Det er den eneste muligheten for en stabil og funksjonsdyktig regjering i de nærmeste år.

Det er delte meninger om det er en fordel å ha regjeringen under et valg. Erfaringene fra vårt eget og andre land er ikke entydige. Arbeiderpartiets største sprang framover ved valg var under Nygaardsvolds mindretallsregjering i 1949. Det jeg imidlertid ser som sikkert er at et stort parti i hverdagens praktiske virke får gjort mest når det har regjeringen og ledelsen.

Det blir mer åpenbart for hver dag at regjeringen Korvald er en lite hensiktsmessig ledelse i et parlamentarisk demokrati. Denne minikoalisjon vil imidlertid sitte så lenge Høyre og Det nye Folkeparti verner om den. Til sammen har de stadig 76 representanter i Stortinget. Arbeiderpartiet må som vi har vennet oss til det, leve i permanent beredskap for hva som enn kan hende. Inntreffer en krise, vil den som vanlig bli behandlet i samråd med partiets landsstyre og stortingsgruppe.

Slik partiforholdene er, kan det ikke være noen oppgave for Arbeiderpartiet å drive alle borgerlige grupper sterkest mulig sammen. Under de 19 måneders regjering ble viktige programsaker løst med støtte snart fra den ene, snart fra den andre gruppe. Selv med en flertallsregjering er det uhensiktsmessig å drive sammen en mest mulig samlet motstand. Med en mindretallsregjering er det en umulig holdning.

La meg si litt om partiet vårt etter en meget anstrengende arbeidsperiode. Straks folkeavstemningens resultat forelå, ble partiets holdning fastlagt i et fellesmøte av landsstyret og stortingsgruppa. Møtet erklærte at etter folkeavstemningen var forslaget om medlemskap bortfalt og at oppgaven da var å ta opp forhandlinger om en best mulig handelsavtale med EF. Dette ble oppgaven for den nye minikoalisjonen, for regjeringen Korvald.

Disse forhandlinger er nå sluttført. Handelsavtalen ble verken verre eller bedre enn en kunne vente. En enstemmig utenrikskomité sier at den svarer i det vesentlige til den beskrivelse som ble lagt fram av regjeringen Bratteli i forbindelse med markedsdebatten i juni 1972.

Handelsavtalen ble godkjent av Stortinget den 24. mai, og den vil nå regulere de handelspolitiske forbindelser mellom Norge og EF i de nærmeste år.

Forholdet mellom Norge og Vest-Europa er imidlertid spørsmål om langt mer enn de handelspolitiske forhold. Det vil alltid være en hovedoppgave i norsk utenrikspolitikk å utvikle det best mulige samarbeide med de land vi ligger nærmest — geografisk, økonomisk og kulturelt. På godt og vondt vil vi dele framtiden med den verdensdel vårt land er en del av. Den stilling vi har tatt, kan innebære faren for en viss isolasjon, og isolasjon blir lett selvforsterkende. Også med handelen regulert ved en handelsavtale er det derfor en sentral oppgave i den kommende tid å føre en aktiv Europapolitikk på alle de områder der dette er mulig. Så får vi her som ellers i det levende livet følge utviklingen og løse problemene når de melder seg.

Det nevnte møte av landsstyret og stortingsgruppa stilte også enstemmig den hovedoppgave umiddelbart å overvinne vansker fra en periode som da var blitt fortid, og samle kreftene om å gi Arbeiderpartiet en sterk stilling ved stortingsvalget i september 1973.

Jeg gikk selv sterkt inn for denne linje. I dag kan jeg nok innrømme at jeg delvis var blitt for optimistisk akkurat på dette punkt. Jeg trodde at når det klare ja-flertallet i Arbeiderpartiet uten forbehold aksepterte nei-flertallet ved folkeavstemningen, burde forutsetningene vært til stede for å gjenopprette kameratskap og samarbeid i Arbeiderpartiet. Sentralstyret og alle ledd i partiet har systematisk lagt opp sitt arbeide med dette siktemål.

La meg sterkt understreke at stort sett har det gått slik. Det er min hjertens mening at det er imponerende hvordan vårt store parti har kommet gjennom en vanskelig tid. Og nå stiller kreftene opp igjen til nye framstøt.

Men det er noen enkelte som ikke godtok denne arbeidslinje. Det er noen som foretrekker å konspirere med Arbeiderpartiets tradisjonelle motstandere for å skade og svekke Arbeiderpartiet. Det bringes i den sammenheng til torvs mange slags historier. Jeg vil ikke bruke mye tid på dette. Men la meg likevel si:

Arbeiderpartiet har i mange år lagt stor vekt på utviklingen av demokratiske indre arbeidsformer. Det kommer vi alltid til å gjøre. Det er stadig ting som kan gjøres bedre. Likevel vil jeg uten for-

behold si at Arbeiderpartiet er den uten sammenlikning mest demokratiske politiske organisasjon i Norge.

Det kommer til uttrykk også ved de nominasjonsregler som gjennom lengre tid er utviklet og som er fastlagt ved enstemmige vedtak av partiets landsmøter. Disse innebærer bl. a. at nominasjonsprosessen i det vesentlige foregår i den enkelte valgkrets, og at kretsens nominasjonsmøte suverent stiller opp den endelige valgliste.

Partiets sentralstyre og formannen er overholdet ikke tillagt noen spesielle funksjoner i nominasjonsprosessen. Denne linje er strengt fulgt. Denne gangen hendte det at personer og grupper presset på for at formannen og sentralstyret skulle blande seg bort i nominasjonsprosessen i valgkretsene. Dette presset kom ikke fra mine meningsfeller i markedssaken. Det kom fra kretser som nå har gått ut av partiet og har alliert seg med partiets motstandere. Vel plassert der ser jeg anført som en grunn at «partiets ledelse» dominerer utvalget av kandidater på valgkretsenes lister. Det har partiets ledelse nektet å gjøre. Listene er resultatet av valgkretsenes egne avgjørelser. De får vi alle godta når vi går til valget.

Arbeiderpartiet har aldri drevet øvelser i politisk rett-troenhet. Vårt parti tar med glede mot enhver, ung og gammel, kvinne og mann, som er sikker på seg selv på ett eneste punkt. Det er at de ønsker å bidra til å skape et sterkt og samlet, et demokratisk og sosialistisk parti. Hver den som er sikker på dette fundamentale punkt har en jobb å gjøre i vårt parti. Så kan ellers meningene brytes om store og små, om prinsipielle og praktiske spørsmål. Det svekker ikke partiet. Det er en nødvendig del av dets hverdagsliv.

En og annen gang kan noen gå i politisk vranglås. Vi er ikke glade for det, vi beklager det. Noen blir negative til partiet og det kan videre utvikle seg til konspirasjoner med partiets motstandere mot Arbeiderpartiet. En del slike tilfeller ser vi nå om dagen. Vi beklager det. Men det er naturlig at ikke noen kan være med i partiet for å bekjempe det.

Folkeavstemningen og gallup-tellinger har ført til en debatt om hva det er som bør forme et partis politikk. For noen synes en folkeavstemning å være den ytterste og endelige visdom som setter stopp for videre tankevirksomhet på det området avstemningen gjaldt. For andre er gallup-tall åpenbaringer på berget, som opplyser den rette vege inn i framtiden.

Det kan være gode grunner til å tenke gjennom hvordan et parti bør ta standpunkt til politiske spørsmål. Her kan jeg bare nevne et par hovedtrekk.

Et politisk parti med respekt for seg selv og sin oppgave må selv-

sagt forbeholde seg selv gjennom sine organer å forme sin politikk. Det er Arbeiderpartiets sak ved sitt landsmøte å forme sitt program. Og det er Arbeiderpartiets egen sak å tolke sitt program, og å forme det ut i den praktiske politikk som er hverdagens virke.

Dette er selvfølgelig ting. Men om det er uklarhet på dette punkt kan det lamme et parti som mener det har en stor og samfunnsformende oppgave å løse. Arbeiderpartiets historie er bl. a. beretningen om betydelige saker som er tatt opp og kjempet fram, ofte etter mange års innsats. Nesten hver stor og betydelig sak har da den første gang den ble tatt opp som regel hatt et flertall av folke­meningen mot seg. Hadde Arbeiderpartiet aldri tatt opp andre saker enn dem som på forhånd hadde et solid flertall med seg, da hadde vår historie vært en annen. Arbeiderpartiet slik vi kjenner det og er stolte av det, hadde da aldri tatt form.

Derfor må det også i framtiden være slik at Arbeiderpartiet med omtanke og dristighet tar opp tidens oppgaver. Den som vil følge med tiden må være forut for sin tid, sa Bjørnstjerne Bjørnson.

Denne regel har Arbeiderpartiet levet etter i sine beste perioder. Det må vi fortsatt gjøre. Verken værhaner eller gallup-tall kan forme vår politikk. Den kan bare partiet selv forme etter bred demokratisk saksbehandling og avgjørelse av partiets ansvarlige og kompetente organer.

Vi hadde i en periode ikke det aller beste forhold mellom AUF og Arbeiderpartiet. Jeg skal ikke her gå nærmere inn på grunnene til det. Ungdomsfylkingen har også hatt indre vansker. De kom til å prege det siste landsmøtet, og det førte til en avklaring om forholdet til Arbeiderpartiet. Vi håper alle at det skal føre til en gjenreising av det tradisjonelt saklige og kameratslige forhold og også til en gjenreising av organisasjonen.

Ungdomsfylkingens selvstendighet har aldri vært bestridt, og den har alltid vært hevdet. Det avgjørende er at den går inn som et naturlig element, sammen med Arbeiderpartiet, Landsorganisasjonen og kvinnebevegelsen, i den samlede demokratiske og sosialistiske arbeiderbevegelse i Norge.

Forholdene i noen år har ført til at vår tilslutning fra de helt unge ikke har vært så sterk som den var i de mange år da nettopp dette var den viktigste faktor i Arbeiderpartiets ustanselige vekst, fra valg til valg. Det betyr ikke at Arbeiderpartiet er uten støtte fra unge årsklasser. Tilslutningen også derfra er bedre enn det en har kunnet lese ut av de organisasjonsmessige forhold. Men det er ikke godt nok. Og det er et alvorlig forhold som vi alle har ansvar for å bidra til å rette opp. Jeg håper på et godt praktisk samarbeide med fylkingen på alle plan for å løse denne oppgaven.

Med det villniss av småpartier som for tiden synes å gro fram over partienes grensefelter, kan det være behov for å presisere hva vårt parti står for som representant for demokrati og sosialisme. Arbeiderpartiets grunnholdninger er lite resultatet av filosofiske spekulasjoner. De er resultatet av generasjoners erfaringer — delvis også bitre erfaringer.

Under de siste 60 års politiske og sosiale rystelser og dyptgående forandringer, har vi bl. a. lært at reelle samfunnsforandringer alltid skjer gjennom en langvarig og vedholdende prosess. Et politisk maktskifte kan foregå som et relativt kort drama, og dette gjelder så vel et demokratisk maktskifte som et væpnet kupp. I historiens perspektiv er dette likevel overflatefenomener. Det krever ganske lang tid og tålmodig hverdagsarbeide å forandre de grunnleggende økonomiske og sosiale forhold, og å forme et nytt og bedre samfunn for de store folkegrupper.

Derfor er det for oss et grunnleggende prinsipp at i et land med Norges historie og institusjoner vil vi føre utviklingen videre i demokratiske former, og vi vil utvikle og utdype demokratiet på alle plan og på alle områder av samfunnslivet. Vi tror ikke at vold og brutalitet kan fremskynde en gunstig utvikling i vårt land.

I vårt prinsipp-program er det fastslått at Det norske Arbeiderpartis mål er et *sosialistisk samfunn*. Vi vil et samfunn med *menneskelig frihet*. Innenfor rammen av fellesskapet skal det enkelte menneske ha frihet til selv å velge sin livsform, og til å utvikle sin egen personlighet. Vi vil et samfunn der *alle mennesker har samme verd*. Samfunnet må omformes til et fellesskap preget av likestilling mellom de enkelte mennesker. Vi vil et samfunn med *trygghet* for den enkelte. Samfunnet skal være basert på *samarbeid* og medmenneskelig ansvar. Det skal organiseres slik at menneskene gjennom et demokratisk fellesskap kan *styre utviklingen* og gjennom en målrettet politikk forme framtidens samfunn.

Vi vil delta i en innsats for en verden der *alle mennesker er frigjort* fra sult og fattigdom og fra alle former for undertrykking. Vår tid krever å forme *en verden der det er fred* mellom nasjonene.

Disse hovedtrekk hentet fra vårt prinsippprogram gir ideelle og realistiske mål for den demokratiske arbeiderbevegelsens strid i vår tidsalder.

Svært mange samfunn er preget av indre uro, og vårt er heller ikke fritatt for det. Menneskene har en usikker følelse av at utviklingen ikke er under tilstrekkelig kontroll. Omstillinger i næringslivet er et tegn på vekst og sunnhet, men det reiser problemer som det enkelte menneske og det lille lokalsamfunn ikke kan rå med. Det finnes en latent usikkerhet for arbeidsplassen. Den er særlig

tydelig for eldre arbeidere. Og eldre arbeidere, det er i denne sammenheng folk som har passert 45—50 år. Det er også en gryende engstelse blant en del ganske unge mennesker som har vanskelig for å finne jobber. Det begynner å bli vanskelig å finne nok av høvelig sysselsetting til godt utdannet ungdom som er produktet av det nye utdanningsfunnet.

Det er vel kjent at folk flest er sterkest opptatt av hverdagens nærmeste spørsmål. Den sterke prisstigningen, boutgiftene, bosted for dem som mangler det, lokalmiljøet og miljøet på arbeidsplassen, trafikken mellom hjem og arbeidssted, trygghet når sjukdom eller ulykke rammer. Omfang og fordeling av skatter og avgifter er et evig diskusjonstema. Dette er vanlige menneskers bekymringer. Det er her vi finner utgangspunktene når vi skal mobilisere felles krefter til innsats for å gjøre samfunnet tryggere og bedre.

Jeg tror vi står foran en periode da det å få de vesentlige forhold under kontroll, plan og styring vil være av større betydning enn de prestasjoner som kan gjennomføres på noen enkelte saksområder. Jeg undres om ikke mange synes at tempoet i samfunnets utbygging nå ikke er så verst. Det vi trenger er trygghet i forandringene. Vi trenger fastere prioritering for å satse der det trengs mest, vi trenger plan for å få mest mulig ut av arbeid og innsats, og vi trenger en fast styring.

Ut fra sitt grunnsyn er Arbeiderpartiet best beredt til å gjennomføre en slik politikk. Vi er ikke hemmet av liberalistiske fordommer. For oss vil det enkelte menneskes reelle frihet ikke kollidere med en demokratisk samfunnsform som også gir mennesket trygghet i fellesskapet. Det er bare i fellesskap mennesker kan skaffe seg et tilfredsstillende liv i det høyt industrialiserte samfunn.

Vi kan i tiden som kommer vente ikke bare en omfattende skattediskusjon, men også en skattedemagogi i den store stil — slik vi har fått noen smaksprøver på det allerede. Noen spesialiserer seg på momsen, andre på den direkte skatten. Ikke minst de nye småpartiene vil jakte etter tiltrengte vitaminer i disse feltene. I pakt med sine beste tradisjoner bør Arbeiderpartiet ta en fast holdning mot enhver skattedemagogi som bare prøver å narre folk opp i stry. Samtidig skal vi fortsette et intenst eget arbeide for å løse skatteproblemer som det med rette føres kritikk mot. Det aller viktigste for oss er at det totale system av skatter og avgifter sammen med den offentlige innsats i utdanning, helsestell, samferdsel, boliger osv. virker til en rettfærdig fordeling i samfunnet.

Arbeiderpartiets og Landsorganisasjonens felles skattekomité arbeider her med interessante opplegg til tiltak både på kort og på lengre sikt.

Det synes som om Høyre er i ferd med å ta opp igjen sin løssak-tige skattepropaganda fra Gerhardsen-regjeringens dager. Høyre stiller i den sammenheng noen høyrøstede spørsmål om en kan stole på Arbeiderpartiet i skattepolitikken. La meg presisere at Arbeiderpartiet ønsker å ta fullt ansvar for den politikk vi fører, også når det gjelder skatter og avgifter.

Jeg skal gjerne ta opp Høyres hanske. Før Gerhardsens regjering gikk av i 1965, gav de senere borgerlige koalisjonspartier en felles erklæring om at i kommende periode ville det være «mulig å løse vesentlige samfunnsmessige fellesoppgaver uten at det er nødvendig å opprettholde det nåværende skattetrykk i dets fulle tyngde.»

Så kom den borgerlige koalisjonsregjeringen med Borten som leder og Høyre som største gruppe. Med den kom en sterkere økning i skatter og avgifter enn i noen periode før. I 1965 var samlede skatter og avgifter i prosent av brutto nasjonalprodukt 32,1. Da koalisasjonsregjeringen var ferdig, var denne prosent kommet opp i 38,3. Slik gikk det med det såkalte skattetrykket.

I 1970 gjennomførte koalisasjonsregjeringen med Høyres deltakelse sin såkalte store skattereform. Den hadde en del akseptable siktemål, men utviklet seg slik at den ble et totalt bomskudd. Reformen gav gjennom momsens en formidabel impuls til en utvikling av prisindeksen som ennå ikke er under kontroll. Samtidig ble statens evne til å løse sine oppgaver svekket og ikke styrket. Denne bedrøvelige utgang skyldtes nok de da tiltakende motsetninger i koalisasjonen. Hver gruppe skulle ha sitt. Og summen ble mistrøstig. Høyre var med på hele denne ferden.

Så gråter Høyre en tørr tåre over manglende støtte for visse skatteforslag høsten 1972. I virkeligheten var Høyre lykkelig da det i desember truet en regjeringskrise som gav partiet anledning til å la hele buketten gå i papirkurven. Høyres forslag var overhodet ikke innpasset i et forsvarlig budsjett. Denne floke ble partiet reddet ut av gjennom sitt hallingkast med avgifter på tobakk og alkohol. Den 8. desember 1972 stemte Høyre *mot* disse avgifter. En uke senere stemte partiet *for* de samme avgifter — og reddet dermed minikoalisjonen, regjeringen Korvald. Disse avgifter slo ut gjennom prisindeksen for februar. Og Høyre spør om en kan stole på Arbeiderpartiet i skattepolitikken!

Det vil bli arbeidet intenst videre med de mer grunnleggende prisspørsmål. Jeg er her svært på vakt mot forespeilinger som ikke lar seg realisere. Men jeg tror at en ved en felles innsats av politiske myndigheter, fordomsfri vitenskap og de store interesseorganisasjoner med sine sakkyndige og sin erfaring, skal finne veier til også her å kunne styre på en mer tilfredsstillende måte.

Det samme bør kunne skje med inntektspolitikken, som jo spiller en fundamental rolle også for den langsiktige fordelingsvirkning av det som skjer i samfunnet.

Den siste arbeiderregjering fikk anledning til en grundig aktuell gjennomarbeiding av to politisk sentrale områder. De er behandlet av Stortinget etter at vår regjering gikk av.

Det ene er distriktspolitikken, som spiller en økende rolle i alle moderne industriland. Det andre er alle sider ved boligreising, bomiljø, boutgifter osv. På begge disse områder er det ved dette lagt til rette solide retningslinjer for politikken i en ny stortingsperiode. Et viktig ledd i dette er den nye Nord-Norge-planen. Arbeidet med den fikk Arbeiderpartiet presset i gang under Bortens regjering. Den begynner nå å ta form, etter en bred behandling i landsdelen.

Vi vil nå omsider få opprettet et statlig fond for vekst og omstilling i industrien, som kan bli et nyttig redskap i en aktiv industripolitikk. Her møtte vi massiv motstand. Nå ser en sjelden avslag.

Disse ting er sentrale også i det nye programopplegget vårt, og jeg går derfor ikke mer inn på det her.

Det ser ut til at energisituasjonen i den industrialiserte verden er på veg mot en krise. Dette tegner en alvorlig bakgrunn for vårt eget arbeide med å sikre energitilgangen. Vår siste regjering la opp til en betydelig ekspansjon i kraftutbyggingen. Krafttilførsel og industrireising vil være et sentralt område i Arbeiderpartiets politikk.

Vi må også se utviklingen på den norske kontinentalsokkelen i lys av den internasjonale energisituasjon. I dag ser alle at det var betimelig da Arbeiderpartiet gikk så sterkt inn for at staten må ha en avgjørende hånd i alle sider ved virksomheten på den norske kontinentalsokkelen.

Arbeiderpartiet har stilt forslag til Regjeringen om konsesjonsplikt for nye oljeselskaper. Den jobbevirksomhet som er under utvikling er meget usunn, og tjener overhodet ikke det formål at olje og gass på norsk område skal drives ut slik at det gagnar hele det norske folk.

Ikke minst oljevirkosmheten med de veldige og økende oppgaver det stiller staten overfor, gir næring til kravet om hurtigst mulig å få en sterkere politisk ledelse i Industridepartementet. Det er en klar internasjonal tendens at regjeringene må ta på seg et stadig større ansvar i oljepolitikken.

Dette landsmøte vil gi oss et bredt og solid grunnlag for en konstruktiv og dynamisk politikk i neste stortingsperiode. For å kunne gjennomføre den må vi vinne valget.

Det er en reell fare i splittelse og oppsmuldring. La oss holde

det ganske klart at det her dreier seg om noe langt mer enn større eller mindre partiapparaters framgang eller tilbakegang.

Hva det dreier seg om er selve arbeiderklassens og de store folkegruppers stilling i dagens samfunn og i framtiden. Det er arbeiderklassen selv som svekkes ved å splitte sine krefter på flere partier. Det er en samling av de store folkegrupper at det skapes en makt som kan spille en ledende rolle i samfunnets vekst og omforming.

Vi bygger videre på et kameratslig og solidarisk forbund mellom lønnstakere, jordbrukets og fiskets folk. I samarbeid med deres organisasjoner blir den demokratiske arbeiderbevegelse en avgjørende samfunnsmyndighet.

Vi kan få en hard valgkamp. Mange tegn kan tyde på det. Vi har sett noen prøver. Da får vi håpe det er riktig som den danske dikter Johs. V. Jensen observerte, at nordmenn trives best i storm.

Fra i dag er det 105 dager til valget. La oss bruke dem vel. Ute i det folk som må være med oss for å gi politisk grunnlag for å gjennomføre vårt program.

I samling og takt skal vi gå ut for å vinne flertallet og regjeringsmakten for Arbeiderpartiet.

Foredraget ble mottatt med langvarig bifall.

ORDSKIFTET

Dirigenten opplyste at uavhengig av strek ville det bli anledning til å fremme forslag. Han tilrådte imidlertid at dirigentbordet på et tidlig tidspunkt ble varslet.

Bjarne Johnsen, Nordland, pekte på den flora av partier vi ville få ved dette valg. Og alle partier frir til velgerne og legger fram feite løfter. Arbeiderpartiet har konkrete saker å fremme. Jeg sikter til Nord-Norge og Vestlands-planene, sa han. Folket i disse landsdeler er klar over den virkning slike planer vil få for hele nærings- og arbeidslivet. Vi har en evne til å gjennomskue fraser og runde talemåter, som de borgerlige og ekstreme partier opererer med. Vi får en hard kamp, men hvis vi innstiller oss på å erobre regjeringsmakten, vil det sikkert lykkes. Det blir sagt at vi har glede til makt. Ja, vi ønsker i et hvert fall Korvald-regjeringens fall. — De beste blant dere er kalt!

Bjørn Amundsen, Oslo: Vi står oppe i en vanskelig tid, med liten stabilitet. Hva er årsaken til denne situasjon? Etter min mening er det oppstått en tillitskrise mellom partiene og den jevne mann. Det er særlig på to punkter tilliten har sviktet — når det gjelder skatte-

og sosialpolitikken. Det arbeidsprogram som er fremmet gir et godt arbeidsgrunnlag. Etter min mening må vi nå slutte med all indre krangel. Vi må gjøre de såkalte venstrekrefter overflødige. Når det gjelder den aktuelle situasjon, er jeg for min del ikke overbevist om at vi bør felle Korvald-regjeringen på Crotale-saken. Jeg advarer mot et slikt utspill, så mye mer som det er kommet fra en person som Seip. Sånne folk kan vi ikke samarbeide med. Vi må felle dette forretningsministerium på sterkere saker. Jeg tror det ville bli misforstått av den jevne mann hvis en felte Korvald-regjeringen på Crotalesaken. — Vi må vise en farbar vei i skattepolitikken. Den vanlige mann er virkelig hardt presset av skatter og avgifter. Vi må fram for alt markere oss sterkere overfor Det Nye folkepartiet. — Ellers vil jeg gi uttrykk for sterk skuffelse overfor AIK og AUF i Oslo. Jeg og mange med meg tar avstand fra denne utvikling.

Erland Mikkelsen, Oslo, konstaterte at LO-kongressen hadde sagt seg ferdig med EF-debatten. Som politisk bevegelse må vi gjøre det samme. Vi skal respektere hverandres oppfatninger og arbeide videre sammen. Palme var i sin hilsningstale inne på teknologien og på den utvikling vi er inn i her. Vi har den samme erfaring. Den teknologiske utvikling raser videre. Vi må sørge for å få bedre styring. Ekspertene har sagt at vi står foran en mektig utvikling. Vi har gått inn i et større marked. Vi står foran en gigantisk utvikling i forbindelse med oljen. Bare Arbeiderpartiet kan møte denne utvikling. En Arbeiderparti-regjering vil være det beste. — Vi er oppe i en urolig og krisebetonet tid i landet. Mange er behersket av usikkerhet, de er usikre på sin egen situasjon. Det er 12 år siden vi hadde en arbeiderregjering med rent flertall. Vi for vår del vet at bare Arbeiderpartiet *alene* kan skape ordnede forhold. — Så litt over på den aktuelle situasjon. Vi har en regjering som er lite skikket til å styre landet. Denne regjering er nå i visse vansker. Seip ønsker å være en støttespiller til A-partiet. Det passer inn i Seips mønster for tiden. Jeg tror ikke vi skal hjelpe Seip i dette spill. Felling av Korvald-regjeringen i dag vil ikke bli forstått. De fleste vil kople det sammen med EF-debatten. Vi må vinne flertallet til høsten og dermed vippe Korvald-regjeringen av taburettene.

Per Aasen, landsstyret, pekte på at vi også i vårt land nå opplever en knoppskyting av partier. Vi må samtidig konstatere en mistillit til politikk og politikere. Firepartikoalisjonen gikk i oppløsning. Det som fant sted i den sammenheng viste politikk og politikere på det verste. Det bidro også i sterk grad til å svekke poli-

tikk og politikere. I tillegg kom så EF-debatten og den måten den ble ført på. For tredje gang er vi nå oppe i en politisk krisesituasjon. Mistilliten til politikk og politikere brer seg særlig innen den unge generasjon. — I en slik situasjon må vi gjenreise tilliten til politikk og politikere. Vi må stå fram som den gruppe som går til angrep på de fundamentale samfunnsproblemer. De brede folkemasser har i første rekke et ønske om trygghet. Et slikt alternativ er det bare Arbeiderpartiet som kan stå for. Vi må skape tillit til det faglig/politiske samarbeid. Et flertall for Arbeiderpartiet kan demme opp for den oppløsningen vi er inne i. — Vi er et samfunnsomdannende parti. DNA skal være et sentrumsparti, er det blitt sagt. Ja, jeg kan i alt vesentlig være enig i det. Men vi må ikke dermed fravike vårt mål — et parti med venstrekurs. Vi må ikke bli et statisk parti i sentrum. Overfor det reaksjonære stormløp som finner sted mot samfunnet, er det viktig at vi går inn for den solidariske idé. Vi ønsker ikke danske tilstander — med Glistrup og slike reaksjonære personer. Det eneste alternativ er DNA. Men vi er nødt til å sette søkelyset på oss selv. Det siste Gallup-tallet var nedslående. Like nedslående synes jeg meningsmålingens tall om folks standpunkt til u-hjelpen var. Når folk stiller seg på en så negativ og egoistisk linje til et av våre største samfunnsproblemer, må det være noe galt med vår egen appell. Dette er i sannhet en utfordring til oss. Vi må prioritere informasjonsarbeidet, og reise forståelse for vår plikt på dette område. Både før og etter valget må vi prioritere dette arbeidet.

Rune Gerhardsen, sentralstyret (som representant fra AUF): Jeg tror alle kan være enige om at når en får en oppblomstring av stadig nye partier i vårt land, er det et sykdomstegn. Men så vil det jo være nærliggende å spørre: Ligger årsakene til noe av dette hos oss selv? Har vi maktet å ta opp i oss alle de strømminger som er ute og går i samfunnet vårt, kanaliserer disse strømmingene gjennom vår egen bevegelse.

Partiet har en vanskelig tid bak seg. En del begivenheter, særlig EF-saken, avslørte til dels sterke indre motsetninger. Partiet ble også stilt overfor en ganske alvorlig tillitskrise som både gjorde seg gjeldende innenfor og blant bevegelsens ulike organisasjoner, og i partiets forhold til store deler av vår tradisjonelle velgermasse. Det kan ta tid å bygge opp igjen dette tillitsforholdet, det setter krav til hver enkelt av oss. Det er et møysommelig brobyggingsarbeid som skal til. Avgjørende for om det skal lykkes og partiet igjen skal stå fram som den desidert ledende kraft i norsk politikk, vil bl. a. være om vi i ukene og månedene som kommer, kan skape klare linjer i norsk politikk. I dagens situasjon er det spe-

sielt viktig at linjene er klare i EF-saken, og i vårt partis forhold til høyrekreftene i samfunnet.

Når skillelinjene ikke er klare og når Arbeiderpartiet ikke markerer seg klart nok i forhold til de borgerlige partier, da mister vi vår identitet som parti for de store folkegrupper. Vi mister vår identitet som parti for arbeiderklassen. EF-saken er over for vårt parti. LO-kongressen gjorde klart vedtak om dette, og partiets landsstyre har invitert landsmøtet til å fatte liknende vedtak. Den politikk vi skal føre i ukene og månedene som kommer, må også bære klart bud om dette. Men det er i denne sammenheng usedvanlig viktig å være klar over at det ikke er vi alene som presiserer grunnlaget for den politiske debatt i opinionen. Og her er mange ulike grupperinger frampå, noen bevisst for å skape uklarhet, andre for å fiske i rørt vann. For noen synes politikk mer å være en kamp om makt for maktens egen skyld enn en kamp for å bruke makten til noe spesielt. Seips parti har bevisst unnlatt å si klart fra hvor i det politiske bilde det vil plassere seg. Hvis velgerne bare skulle holde seg til det Helge Seip har sagt, vil de slett ikke vite om en stemme til hans parti vil være en stemme for en borgerlig regjering eller en stemme for en arbeiderpartiregjering. Ved å være åpen i begge ender, håper naturligvis Seip å kunne trekke stemmer fra alle hold, også fra vårt parti. Dersom han hadde sagt klart fra at han hørte hjemme hos de borgerlige — hvor han jo hører hjemme — ville hans muligheter for å knipe enkelte velgere fra venstresida blitt redusert. Når han på den annen side heller ikke sier at han vil bidra til å bringe en A-regjering til makten, har han ikke lukket døra helt for høyrefolk som er lei Willoch. Dette er politisk opportunisme av verste sort, og den bør møtes med klare holdninger fra vår side.

I det hovedmønster som synes å avtegne seg i det programutkast vi skal behandle senere på landsmøtet, passer ikke Seip og hans parti inn. Programmet inneholder klare forpliktelser til framstøt mot kapitalistiske maktposisjoner. Seip på sin side representerer en politikk som vil støtte disse maktposisjoner. Seips politiske virksomhet er en faneflukt mot høyre, fra han i begynnelsen av 1960-åra var studentvenstrelagets tiger på tungen, til han i dag står arm i arm med Høyre. Fra partiets side må vi gjøre det klart at en stemme for Seip er en stemme på en eller annen borgerlig koalisjon, og at ikke noe samarbeid, ikke noen avtale mellom seipistene og Arbeiderpartiet kan komme på tale. Enkelte superparlamentarikere i vårt eget parti har frarådet en slik markering, med den begrunnelse at vi ikke må komme i den situasjon at vi låser oss i en gitt situasjon. Valget mellom på den ene side å låse seg når

det gjelder en markering i forhold til høyrekreftene, og på den annen side med sikkerhet å tape høstens stortingsvalg, burde være enkelt. Skal vi ha noen som helst mulighet til å gjenopprette til-litsforholdet mellom partiet og alle dets velgere, må vi vise Seip vinterveien. Vi må gjøre det raskt. Enkelte politiske saker får ofte større oppmerksomhet og større konsekvenser enn de fortjener. Det parlamentariske spill som nå foregår omkring disse Crotale-raket-tene, er sannsynligvis et eksempel på det. I ren Watergatestil skal nå den utvidede utenriks- og konstitusjonskomité avhøre en rekke personer for å bringe alle saksforhold på det rene. Her er det igjen Seip som driver det hele. Med sitt opplegg vil han gjøre handelsavtaleforhandlingene til en kriminalsak. De som vil at kam-pen om EF-medlemskap skal føres videre, og bli sentral ved høstens valgkamp, har interesse av å skape mest mulig oppstyr omkring disse forhandlingene. Vi som ønsker å legge denne sak bak oss, er interessert i å skape ro omkring disse forhandlingene. Det er klart det er ille om Stortinget er blitt dårlig underrettet, ikke underrettet i det hele tatt eller galt underrettet. Og de som har til oppgave å våke over vår konstitusjon, må nødvendigvis passe på slike ting. Men ute vil det neppe oppfattes som særlig annet enn stortingsrepresentanters indignasjon, og vi vil på vår side få alvorlige problemer med å forklare folk at dette ikke har noe med EF-forhandlingene å gjøre. Skapes det uklarhet om partiets EF-holdning, ved at Regjeringen felles på en sak som har til-knytning til handelsavtalen, vil spillet lett være i gang igjen. Og hvis det er noen som ikke er tjent med å spillet er i gang igjen på denne måten, er det Det norske Arbeiderparti. En side av denne saken er naturligvis at dersom regjeringen felles, vil den naturlige utgang på det hele være en arbeiderpartiregjering. I forsamlinger som denne vil det vanligvis vekke tilfredshet.

Bratteli gav et tilbakeblikk hvor et par av konklusjonene var at det var i perioder med regjeringsmakt vi hadde hatt de sterkeste framsteg. Vi står få uker foran et valg. I dagens situasjon er det ikke sikkert det vil være spesielt heldig for partiet å få regjerings-makt. For det første vil vi i så fall bringes i regjeringsposisjon av Seip og kanskje av Høyre. Ikke særlig gunstig med tanke på den politiske markering mot høyrekrefter som er nødvendig. For det annet vil en slik regjering nærmest bli som et forretningsministe-rium å regne. Det har ikke noe med vilje til makt å gjøre, i en situasjon vi ikke kan gjøre noe, når Stortinget ikke vil være sam-let, og vi vil ikke kunne gjennomføre viktige saker. Vi vil måtte få ansvar for prisstigning og annet svineri. Men viktige reform-saker kan det ikke gjøres noe med. Dersom det er mulig å unngå

regjeringsmakt, bør vi gjøre det. Så får vi heller slå til til høsten og få et skikkelig arbeidsgrunnlag for en regjering.

Bratteli sa i sin åpningstale at vi er kommet godt gjennom denne vanskelige situasjon. Han kan ha rett til det — usedvanlig godt. Både partiet og AUF. Om den siste organisasjon er det det å si at vi hadde jo fryktet en ganske alvorlig avskalling fra vår organisasjon. Det lå i situasjonen at det kunne skje. Vi er storfornøyd. Vi har hatt en avskalling som kan dreie seg om et par hundre medlemmer. Vi har fått en sterk tilslutning av nye medlemmer slik at organisasjonen i dag neppe er svakere enn den var før vårt landsmøte. Landsmøtet vårt avklarte sitt forhold til partiet. Vi vil arbeide i partiet og for partiet. Det var ønsket om enhet som brakte dette resultat. Enhet er ikke det samme som enighet. AUF ønsker fortsatt å spille rollen som det organiserte uttrykk for en klarere sosialistisk politikk. Men dette ønsker vi å gjøre innenfor partiet og Landsorganisasjonens store masseapparat. Bratteli kom med en invitt til AUF, ønsket at normale forhold skulle gjenopprettes. Jeg håper jeg bare får bruke noen sekunder over tida til å si at vi fra AUF's side gjerne vil ta opp denne hansken og bidra til forsoning og organisatorisk enhet i vårt parti og vår bevegelse. Vi vil bidra til dette fordi vi ikke er interessert i å ha uhygge i partiet. Men naturligvis vil vi forbeholde oss den rett som også partifor mannen innrømmet oss i sitt foredrag. Vår rett til som selvstendig organisasjon å arbeide for de synspunkter vi mener er de riktige.

Helge Sivertsen, sentralstyret: Vi lever i eit tungdrive, langt land, og det samfunnet vi bygger, det kostar meir enn i landet der naturen er villig til å medvirke. Men eg trur eit solidaritetssamfunn er i ferd med å ta form. Det set krav til alle, først og fremst krav til etter evne å ta del i utgiftene. I arbeidarrørsla veit vi kva solidaritet betyr, og vi veit kva det betyr at snyltarar vil ta fordelene men ikkje bøkene. Derfor er ein av dei ting vi nå må gjere, det er å endre skattelovene så det ikkje blir mogleg å yte null eller nære på null og samtidig sitte med store egedomer. Skattesviikt i lovlege og ulovlege former i stor og liten skala hindrar utbygging av dette samfunnet. Det er milliardbeløp det er tale om som fellesskapet her ikkje får, og dette er midlar som kommune og stat har krav på. Det er offentlege midlar, og det er her vi har misbruk av offentlege midlar. Skattesvikten går tilsaman opp i summer som gjer at den vanlege lønnstakar i dag får større byrder enn han skal. Dette må vi gjere slutt på. Det gjeld ei sosial samvittsak, og det er berre Arbeiderpartiet som har politisk vilje til å gjere slutt på den. Og dette er den måten som vil lette skattebyrdene for vanleg folk, slik at det monnar. Og det er måten til

at ny produksjonsframgang skal kunne gje grunnlag både for større realinntekt og for løysing av fellesskapets oppgåver. Industrireiseing i distrikt der det trengst mest, eldreomsorg, boligbygging og kulturpolitiske tiltak som kan gjere det trivelegare å leve. Det er avhengig av produksjonsveksten og av at alle yter etter evne til fellesskapets kasse.

Og så kulturpolitikk. Ja, den blir i dag driven av Korvald på ein måte som best kan karakteriserast med det sørlandske uttrykket «minserlig». I Korvalds langtidsprogram er det sagt mykje om kva som skal gjerast for kyrkjelege formål, for kulturvern, for samfunnshus, for idretts- og ungdomsarbeid. Det er sagt gode ord om kulturell distriktpolitikk, men så kjem vi til realiteten i oppstilling av ressursfordeling, og då viser det heile seg å vere bløff. Det er ganske enkelt ikkje sant at regjeringa vil gjere det som er skildra under dette avsnittet. Og ein ting er at ei regjering ikkje prioriterer kulturpolitikk, det er ille nok at folk systematisk skuldar andre for å vere nærsynte materialistar, men verre er det at statsministeren legg fram eit regjeringsdokument der liv og lære så openbart kjem i konflikt. Vi har ei regjering som gjerne vil sitte, men det er inga god regjering for landet. Ho tenkjer for mykje på sine egne småparti. Det kjem greitt til uttrykk i personalpolitikken der ho nyttar makta til å få inn sine egne. Det er ei veik regjering fordi ho har så få ho kan stole på i Stortinget, ho har ikkje kraft til å hanskas med store spørsmål som rettferd i skattepolitikken og kontroll med prisutvaklinga for å nemne berre to aktuelle område. Det ville vere rett å få skifta ut denne regjeringa. Ho er ferdig med si oppgåve. Om eit skifte kan eller bør skje før valet, er eit anna spørsmål. Om Crotale-saka skulle vise seg å vere så alvorleg at den gjev naturleg grunnlag for mistillit, ja, det veit vi ennå ikkje. Dersom det skulle vise seg at Regjeringa ikke har tale sant i Stortinget, ja då må kritikken bli så skarp at jamvel denne regjeringa oppfattar det og går. Arbeiderpartiet må ikkje vere mildare enn rett er for å sleppe å ta regjeringsmakt. Arbeiderpartiet må vere villig til å ta makt og ansvar for å få gjennomført sitt program også i denne situasjon, dersom det viser seg at det er grunnlag for å skjerpe til kritikken så sterkt.

Thorbjørn Jagland, Buskerud, syntes det var riktig at alle som hadde synspunkter på den aktuelle situasjon kom fram med disse. Det rår en omfattende forvirring, og mange er ute i marka for å fiske stemmer. Vi må erkjenne at vi sjøl har vært utsatt for denne forvirring. Vi har vært utsatt for splittelse, og splittelse betyr svekkelse. Vi må hurtigst mulig få en avklaring. De andre trekker til seg så mange gode krefter. Vi har ikke råd til å miste dem. Vi

må skape et godt miljø i vårt parti. De negative krefter må ikke få makt i partiet. Og det er mange som er i tvil om vår politikk. Vår stilling til det nye folkepartiet er heller ikke klar. Det blir dette landsmøtes oppgave å avklare dette forhold. Det fins ikke noe saklig grunnlag for å innlede noe samarbeid etter min mening.

Leiv Myrvang, Hedmark, pekte i likhet med de foregående talere på den uklarhet som råder. Vi opplever forvirring og virvar. Her opptrer bl. a. Anders Lange, og alle må være klar over at han og hans parti er en trusel mot det demokrati vi har kjempet fram. Vi må verne om dette demokrati og videreføre Arbeiderpartiets politikk. Spørsmålet om samarbeid med andre partier har vært berørt. For *sin* del var han ikke i tvil, men han synes A-pressen hadde vist visse tilbøyeligheter. Det nye folkepartiet har en klar høyre-profil. Derfor må Det norske Arbeiderparti ta avstand fra et hvert samarbeid med Seips parti. Den siste gallup var ikke særlig bra — 39,3, en tilbakegang på mange prosent. Vårt parti er oppe i en vanskelig situasjon, og folk reagerer på så mange merkelige måter i dag. Mange sier like ut: «Det er det samme hvilket parti vi stemmer med. De er samme ulla alle sammen.» Vi må markere våre standpunkter bedre, våre sosialistiske standpunkter. I den borgerlige perioden er alt blitt dyrere, og vi må sørge for en A-regjering hurtigst mulig.

Sigbjørn Johnsen, Hedmark, pekte på dannelsen av småpartiene. Vi er vitne til en politisk folkevandring. Mange er i tvil om hvor de hører hjemme. Hvis vi hadde hatt valg i dag, ville vi ha opplevd at det største partiet hadde blitt *hjemmesitterpartiet*. Vi mangler en politisk markering. Vi har ikke klare standpunkter overfor de borgerlige partier. For første gang har vi i gallupen opplevd at de borgerlige partiet er kommet over 50 prosent. Mye skyldes kanskje et kommunikasjonsproblem. Og det merkelige er at Arbeiderpartiet får skylden for alt som er galt i samfunnet i dag. De store masser som ikke følger særlig godt med er ikke klar over at A-partiet ikke har den politiske makt, og dette bidrar til å undergrave tilliten til DNA. I perioden 1961 og fram til i dag har det inntruffet så mange ting som har tært på tilliten. Vi må sørge for en større aktivitet i våre grunnorganisasjoner. Blant våre egne folk har vi en negativ holdning. Vi må ta en debatt innenfor våre egne rekker, for å klargjøre hvor vi står. Vi må sørge for lojalitet overfor partiet, ikke overfor personer. Fram for alt er det nødvendig med en klar markering mot de borgerlige partier. La oss ikke overta regjeringsmakten i dag. Crotalesaken oppfatter de fleste som knyttet til EF-saken, og hvis vi kaster Korvald-regjeringen på den, vil folk oppfatte det som et siste framstøt i EF-saken.

DET BLE SATT STREK

Dirigenten opplyste at det var inntegnet 23 talere, og han foreslo at det ble satt strek for de inntegnede.

Strek ble vedtatt.

Finn Andersen, Oslo: Jeg var, er og blir motstander av medlemskap i EF. Men jeg er kommet til landsmøtet for å få klarhet. En slik klarhet må skapes i alle ledd av partiet — helt ned til gras-rotta. Jeg synes punktet om EF i det programutkast landsstyret har lagt fram har fått en god og klar utforming. Vi burde ha tatt et like klart standpunkt i forholdet til NATO. Vi har ikke noe der å gjøre — sammen med partnere som Portugal, Spania og Hellas. — For å nevne en annen ting, fiskerigrensen, er jeg enig med Island i at den bør være 50 sjømil, og vi bør gi uttrykk for dette i en uttalelse. Til slutt ga taleren uttrykk for frykt for at særlig ungdommen ute på arbeidsplassene var innfanget av de såkalte ventrekrefter. Vi må forsøke å aktivisere vår ungdom.

Elmar Bårdsen, landsstyret: Folkeavstemningen er slutt, og dermed er også EF-debatten slutt. Det er tatt et riktig standpunkt i Arbeidsprogrammet, der det heter at vi må bygge på handelsavtalen. Jeg kan forsikre at Korvald-regjeringen ikke nyter noen tillit. Det er særlig dens manglende evne til å sette i gang positive tiltak som folk er oppmerksom på. Selv om vi er i opposisjon har vi inntrykk av at folk har tillit til DNA. Vi har tillit til at A-partiet vil skape trygge forhold, og at partiet bl. a. vil gå mot spekulasjon i olje. Ellers har jeg den tillit til stortingsgruppa at den vil håndtere den aktuelle politiske situasjon på en riktig måte. Vi går ut fra at regjeringsmakten ikke blir tatt av taktiske grunner.

Gudmund Eriksen, Finnmark: Sentralstyret, landsstyret og stortingsgruppa tok et riktig standpunkt etterat EF-avstemningen var avgjort. Det var dette vedtaket som brakte oss inn i det politiske sentrum igjen. Vi fikk også en nødvendig avklaring. Nå er vi nødt til å stake ut de nye mål. De borgerlige regjeringer har vist seg å være dårlige regjeringer. For de nord-norske fylker har dette vært særlig merkbart. Det er en utålmodig følelse som behersker folk nordpå, et ønske om å få et skifte hurtigst mulig. Vi må så snart som mulig få en regjering utgått fra Det norske Arbeiderparti, men det må være en regjering på vårt eget grunnlag. Tross det som har foregått i forbindelse med EF-saken er tillitsforholdet mellom DNA og folket fortsatt til stede.

Oskar Øksnes, Møre og Romsdal: Den regjering vi har i dag er ikke et resultat av mistillit til Bratteli. Korvald-regjeringen ble dannet med et spesielt oppdrag. Det er nå fullført. Det skal mye til

for at Arbeiderpartiet skal tolerere en regjering med så svakt parlamentarisk grunnlag og med en så sterk høyerepolitisk holdning. Kunne vi felle regjeringen på Crotale-saken, så burde vi overveie det. Jeg er klar over at her kommer rent taktisk-politiske vurderinger inn i bildet, men vi må hurtigst mulig sørge for klare linjer, slik at vi kan komme i en gunstig posisjon før valget. — Vi har i den tid Korvald har sittet med makten opplevd en prisstigning som aldri tidligere, og det blir ført en innsnevringsspolitikk på det statlige område. Det er derfor nødvendig å komme inn i forbedringen av statsbudsjettet. — Arbeiderpartiet må avvise Seips frierier. Han representerer ingen sosial-liberal linje, som han hevder.

Olav T. Laake, landsstyret, mente det ikke var noen oppgave for oss å gi gratis reklame for Seip. Jeg tror det er en oppgave for dette landsmøte å legge et grunnlag for en A-regjering. Spørsmålet er om situasjonen ligger slik an at vi kan overta regjeringsmakten før valget. Jeg antar at det vil komme fram sammenkopling av Crotale-kjøpet og forhandlingene om handelsavtalen, og slike opplysninger vil kanskje kunne danne grunnlaget for et mistillitsforslag. Hvis Arbeiderpartiet viker tilbake for å kaste regjeringen Korvald, vil dette kunne oppfattes som om vi ikke ønsker regjeringens makt. Mange vil tro at vi er blitt valne på fingrene. Det råder en viss skuffelse ute blant velgerne, da Bratteli gikk etter EF-avstemningen. Vi vil kunne gjenvinne tilliten ved å vise vilje til makt. Derfor må resultatet av dette landsmøte bli et kortfattet, konkret handlingsprogram. Ved valget må vi klart si fra at vi ønsker en handlekraftig regjering.

Guttorm Hansen, stortingsgruppa: Først noen ord om regjeringssituasjonen. Den saken som nå ryster forholdet mellom regjering og storting, er ikke en sak som er så enkel at den kan beskrives slik som f. eks. Bjørn Amundsen og Rune Gerhardsen gjorde her i debatten. Det er ikke slik at dette er en aksjon startet av en enkelt politiker eller av ett parti. Saken har ligget klar siden slutten av mars. I Arbeiderpartiet var vi innstilt på ikke å ta denne sak opp så lenge forhandlingene pågikk. Men saken måtte komme opp. Det var klart. Hele forholdet tilsa det. Og la meg si: Saken gjelder ikke rakettsystemet Crotale. Det gjelder ikke EF-forhandlingene lenger. Saken gjelder noe annet og meget ømtålig, nemlig forholdet mellom regjering og storting. Rettere sagt: saken gjelder opplysningsplikten fra Regjeringens side overfor Stortinget. Og denne plikt er absolutt og den er fastslått i vårt konstitusjonelle lovverk. Dette gjør at denne sak kan utvikle seg til å bli en sak der Stortinget ikke står overfor et spørsmål og heller ikke Arbeiderpartiets

stortingsgruppe, om hvem som tjener eller hvem som taper på ei regjeringsskisse. Spørsmålet kan av Stortinget bli sett slik at det gjelder å slå fast Stortingets rett til å være sikker på at det får viktige opplysninger og at det får alle opplysninger. Først i de kommende dager vil vi få svar på hva denne saken inneholder. Det er ingen i Arbeiderpartiets stortingsgruppe som har tatt standpunkt til følgene av denne saken. Men landsmøtet kan heller ikke ta standpunkt i denne saken.

Forholdet til de andre partier er trukket fram i debatten. Jeg må si jeg er litt forbauset over at man bruker så mye tid på det og at man stiller et lite, nytt parti i sentrum for debatten på grunn av dette partis egen erklæring. Et parti som har en meget uviss framtid for seg i norsk politikk. Arbeiderpartiet har så vidt jeg vet, aldri gitt uttrykk for at det akter å gå i samarbeid med andre partier. Og jeg tror det bør være vår linje. Når jeg tidligere har sagt — jeg går ut fra at det var meg Rune Gerhardsen siktet til — at partiet ikke må låse seg, gjaldt det et forslag om at landsmøtet ikke måtte vedta at partiet ikke skulle ha regjeringen uten å ha flertall. Det er en umulig situasjon å komme i for et parti som er så stort som Arbeiderpartiet. Men advarsler om samarbeid til høyre for oss trenger en avbalansering. Nå advares det til Arbeiderpartiet. Det advares mot å felle en dypt sett konservativ regjering som til dels fører en reaksjonær politikk. Denne regjering ber partifeller partiet på landsmøtet Arbeiderpartiet om ikke å felle. Jeg er nokså forbauset over det. Arbeiderpartiets stortingsgruppe har ikke vært noen del av regjeringen Korvalds parlamentariske grunnlag. Den bør heller ikke etablere seg som dette i de siste uker av sesjonen. Vi har også partier til venstre for oss. For dem er ikke Høyre hovedfienden. Les avisene deres. Hør hva de sier. Se på hvordan representantene deres opptrer f. eks. i fjernsynet nå under sosialdebatten. Angriper de Høyre? Angriper de Seip? Angriper de Senterpartiet? Nei, de har Arbeiderpartiet som hovedfiende. Det er oss de skal svekke gjennom sin kamp. Det erklærer de sjøl gjennom sin kamp. Det erklærer de sjøl i sine taler og sine erklæringer. Den eneste hjelp som nå kan gis til de borgerlige politikerne som sitter i ruinene av det samarbeid de etablerte i 1965, de borgerlige politikere som nå sitter og skjeller på hverandre — det gjelder Willoch, Seip, Garbo og Vårvik — den eneste hjelp de nå kan håpe på, er hjelpen fra venstregrupperingene. Er det slik at det er venstresiden i norsk politikk som er styrket ved splittelsen vi nå opplever? Nei, det er den borgerlige siden som styrkes. Det ser vi av meningsmålingene. Jeg tror ikke vi skal bekymre oss for Seip om det blir borgerlig flertall på stortinget. Han vet nok hvil-

ken vei han skal gå. Arbeiderpartiet skal markere seg sterkere, blir det sagt. Ja, det skal vi. Men ikke med den tone som delvis er presentert fra denne talerstol her i dag. Her er sterke toner av pessimisme, av mistillit, toner av angst for framtida, for Arbeiderpartiet som ett parti. La oss slutte med dette nå. Snakker vi lenge nok slik og reiser vi lenge nok på bygdene og gir uttrykk for slike synspunkter som de gir uttrykk for, og rundt i distriktene våre, da blir vi handlingslammet, da kommer vi til å gi uttrykk for at vi er redd for å ha regjeringsmakt. Men det er jo det vi vil ha.

Vi har vært gjennom en hard tid i partiet. Nå synes jeg vi får spytte i nevene og ta fatt på den oppgaven som er vår oppgave, regjeringsmakt til Arbeiderpartiet, flertall ved stortingsvalget.

Age Hovengen, Oppland, var opptatt av forholdene i jordbruket. Slik korntrygden har utviklet seg er det de store gårdbrukerne som trekker av gårde med mesteparten. Småbrukerne blir avspist med ganske små beløp. Arbeiderpartiet bør gå inn for en behovsprøving når det gjelder korntrygden. Jeg tror at A-partiet har store stemmereserve på landsbygda, hvis vi legger opp en riktig politikk for jordbruket. Det skulle gi grunnlag for optimisme foran valget til høsten.

Jens Petter Jelle, Møre og Romsdal, var enig med Bratteli i at det ikke var noen oppgave for A-partiet å drive de borgerlige partier sammen. Under alle omstendigheter må vi avvise Seips frierier. Landsmøtet bør også slå fast at vi ikke bør ta regjeringsmakten. Vi må først vinne valget til høsten, og da må vi ta regjeringsmakten — ikke bare for 100 dager men for all framtid.

Bjartmar Gjerde, sentralstyret, pekte innledningsvis på at LO-kongressen hadde gjort klare vedtak, og den samme linje måtte dette landsmøte følge opp. Vi må slå fast at ingen borgerlig regjering har dette landsmøtets tillit. Det er ikke vi som har ansvaret for å redde regjeringen Korvald. Det er de borgerlige partiers ansvar. — Vi er nå ferdig med EF. La oss vise dette. Vi bør få en klar profil overfor Høyre — og Willoch, og også mot Folkepartiet og Seip. Også mot Korvald og Garbos venstre. Fram for alt må vi sørge for at vi ikke berger en borgerlig regjering. Selv om det er vanskelig fordi EF-avstemningen er så nær, kan det ikke hindre oss i å rette den kritikk som Korvald-regjeringen fortjener. Ja, selv om det skulle føre til regjeringens fall. Den samme klare holdning må vi også vise overfor SF og Kommunistpartiet. Vi har nå tre måneder igjen til valget. La oss bruke denne tiden til å forberede oss på dette store politiske oppgjøret.

Oddvar Nordli, stortingsgruppa: Mange av de innlegg som har vært holdt, har hatt vurderinger om taktikken. Det spørsmålet har

vært reist: Hva vil vi tjene på å ta regjeringsmakten? Jeg er særlig forundret over at så mange av de unge i partiet er i tvil om hvorvidt vi skal ta regjeringsmakten. Etter min mening kan det ikke herske tvil om hva som er riktig politikk — taktisk på dette område. Spesielt i 60-åra har vi erfart hva det vil si å sitte med regjeringsmakten, å ha utspillet. Det gir oss de beste muligheter til å gjennomføre det program vi er valgt på. Det som har preget den politiske situasjon etterat Bratteli-regjeringen gikk av er kompromisset, og i dets spor følger pessimisme og forvirring. Ja, det triste er at slike flytende forhold skaper mistillit til politikk og politikere og hele det demokratiske system. — Regjeringen Korvald ble etablert på bakgrunn av folkeavstemningen om EF. Den har fått fullmakt til å bringe en handelsavtale i havn. Det er regjeringens styrke, men også dens begrensning. Etterat handelsavtalen er brakt i orden, har regjeringen Korvald ikke lenger noe mandat. Den har ikke noe flertall i Stortinget som grunnlag. Dens parlamentariske grunnlag er så spinkelt som det overhodet kan tenkes. Derfor har vi da også opplevd at den i sak etter sak har fått et flertall mot seg. Under normale forhold ville en slik regjering ha måttet gå av. Nå har vi fått normale forhold igjen, og vi har en sak — Crotale-saken — som ligger slik an at det *kan* bli spørsmål om krise. Det må understrekes at denne saken *ikke* har noe med EF å gjøre. Vi har å gjøre med en sak der regjeringen har gitt feilaktige eller mangelfull informasjon til Stortinget — altså en sak som dreier seg om rent konstitusjonelle problemer. Hvis det ved behandlingen viser seg at Stortinget ikke er blitt informert eller at de opplysninger som det har fått har vært feilaktige eller mangelfulle, ja, da er det ikke tvil om hva som bør skje. Uavhengig av dette må Arbeiderpartiet legge opp sitt program, og hvis dette fører til Korvald-regjeringens fall, må vi ta ansvaret. Det er ikke mer enn 100 dager igjen til valget, men vi har tidligere vist hva vi kan utrette i løpet av 100 dager.

5 MINUTTERS TALETID

Dirigenten opplyste at det gjensto 15 talere, og han foreslo at taletiden ble nedsatt til 5 minutter.

Dirigentens forslag ble enstemmig vedtatt.

Ettermiddagsmøtet ble avsluttet kl. 18.15. Om kvelden var landsmøtets deltakere i Operaen hvor det ble framført et spesielt program — sang, ballettdans, musikk — og det var kameratslig samvær etterpå.

Formiddagsmøtet mandag 28. mai

Formiddagsmøtet åpnet presis kl. 9.00, med *Odlaug Kristiansen* som dirigent. Under ledelse av Tryggve Aakervik sang forsamlingen en arbeidersang.

INNSTILLING OM BERETNINGER FOR 1971 OG 1972

Formannen i beretnings- og protokollkomitéen, *Harald Olsen*, leste *innstillingen om partiet beretning for 1971 og 1972*.

Den var sålydende:

Beretnings- og protokollkomitéen har gjennomgått partiets beretning for årene 1971 og 1972, og fremmer følgende innstilling:

Beretningen for 1971—72 er greit og oversiktlig oppbygd og derfor lett å finne fram i.

I avsnittet om partiets distriktssekretærer (side 33) foreligger det en feil, idet navnet på sekretær Olaf Vee-Haugen, Telemark, er falt ut.

Den største og mest arbeidskrevende sak i perioden har vært Norges tilknytning til De europeiske Fellesskap. Denne saken ble behandlet på et ekstraordinært landsmøte i Folkets Hus, Oslo, den 21. og 22. april 1972. Ifølge partiets lover var innkalt landsstyret (inklusive sentralstyret) og 300 representanter fordelt på de enkelte distriktsorganisasjoner. Ved åpningen var det møtt fram 295 representanter. Landsmøtet var innkalt for å drøfte EF-saken og ta stilling til om Norge skulle søke om medlemskap i De europeiske Fellesskap. Saklisten omfattet derfor bare de lovbestemte saker og EF-saken, med Trygve Bratteli som innleder for medlemskap, og Bjørn Tore Godal som innleder for handelsavtale. Ved avstemningen ble det fattet vedtak om å gå inn for at Norge søker om medlemskap i EF med 227 mot 73 stemmer.

Folkeavstemningen om norsk medlemskap i EF 24. og 25. september ga som resultat at et flertall svarte nei til medlemskap. Ved avstemningen stemte 46, 5 prosent Ja, og 53,5 prosent Nei. Av de 2 645 349 stemmeberettede var det 79,2 prosent som deltok i avstemningen. Til sammenlikning var frammøtet 83,8 prosent ved stortingsvalget i 1969, og 73 prosent ved kommunevalget i 1971. Ifølge oppgave fra Statistisk Sentralbyrå stemte 56 prosent av partiets velgere fra stortingsvalget i 1969 Ja, mens 44 prosent stemte Nei.

Selv om partiet har hatt EF-saken, som i perioden har krevd mye arbeid,

og på tross av et borgerlig flertall i Stortinget, viser beretningen at en hel del saker av stor betydning er blitt gjennomført etter programmet.

Det har i perioden vært stor bevegelse i medlemsmassen. På tross av 10 000 nye medlemmer må en likevel notere en liten tilbakegang, som synes å være noe mer enn det som kan kalles «naturlig avgang». AUF-lag tilmeldt distriktpartiene er i løpet av perioden redusert med over 50 prosent. De kollektivt tilmeldte fagforeninger viser også nedgang i medlemstallet. Beretningen viser at kvinnebevegelsen har hatt en sterk aktivitet i perioden.

Hovedinntrykket av beretningen er at den politiske og organisasjonsmessige virksomheten i partiet har vært meget god. Den har vært ført på en ansvarsfull måte og under en ansvarsfull ledelse.

Beretnings- og protokollkomitéen foreslår for Landsmøtet at Det norske Arbeiderpartis beretning for årene 1971 og 1972 godkjennes.

Oslo, den 27. mai 1973.

BERETNINGS- OG PROTOKOLLKOMITÉEN

Harald E. Olsen,
formann.

John Fjeldvik.

Anne Bergliot Nordahl.

Aase Moløkken.

Jacob Langli.

Esten Haaker.

Dirigenten: Eventuell debatt om denne innstilling og votering utstår til senere.

PROTOKOLLEN FRA MØTET 27. MAI GODKJENT

Harald E. Olsen leste deretter innstillingen om den skrevne protokollen over forhandlingene søndag 27. mai. Den var sålydende:

INNSTILLING FRA BERETNINGS- OG PROTOKOLLKOMITÉEN

Komitéen har i møte 28. mai 1973 gjennomgått protokollen fra Landsmøtets forhandlinger den 27. mai 1973.

Komitéen har ingen merknader til protokollen, som er ført i samsvar med vår alminnelige organisasjonspraksis.

Beretnings- og protokollkomitéen anbefaler for landsmøtet at protokollen godkjennes.

Oslo, den 28. mai 1973.

Harald E. Olsen,
formann.

Esten Haaker.

Innstillingen ble enstemmig godkjent.

FORTSATT DEBATT OM DEN POLITISKE SITUASJON

Debatten om den politiske situasjon fortsatte.

Hilmar Egeli, Rogaland, syntes det hadde vært en vanskelig tid. I EF-saken har partifelle stått mot partifelle. Nå er vi gjennom denne tiden. Riktignok ser vi at det er noen som er interessert i å holde liv i EF-saken, men det ville være helt meningsløst å fortsette med den. Folk er faktisk lei EF-saken. Spørsmålet om partiet skal overta regjeringsmakten har vært reist her på landsmøtet. Etter min mening må partiet *alltid* være beredt til å påta seg regjeringsmakt. Men så er spørsmålet: Skal vi ta initiativet til å felle Korvald-regjeringen? I så tilfelle må partiet straks være klar til å realisere sitt program. Korvald bør felles på en stor sak. For min del tror jeg ikke Crotale-saken er av denne art. Det råder i hvert fall stor usikkerhet og uenighet på arbeidsplassene om dette. Det er i det hele tatt en oppgave for partiet å bygge ut kontakten med arbeidsplassene. Folkene der må få inntrykk av at DNA står last og brast med arbeidsfolket. Et av de store spørsmål i dag er skatter og avgifter. De begynner å bli så tunge at alle lønnstakere klager. Vårt program på dette område er for rundt og uklart. Vi må gi dette avsnittet en klarere utforming. Det gjelder ikke minst punktet om skattesnyterne, og jeg slutter meg fullt ut til det Sivertsen sa om det. Vi må sette en stopper for denne usosiale oppturen!

Magnor Johansen, Oslo: Det som har skapt forvirring ute blant folk er at praktisk talt alle politiske partier sier og lover det samme. Også Arbeiderpartiet har mistet sin markante profil. Vi må nå fortsette på de steg som vi begynte å ta i 50-åra. Vi må reise de sentrale problemer, bl. a. må vi ta for oss *hvem* som har den økonomiske makt her i landet. Hvem er det som styrer dette landet? Er det kapitalistene eller de folkevalgte? Vi må analysere hele samfunnssystemet, slik det er i dag. — Skattespørsmålet har vært nevnt her, og det er av stor viktighet å få knesatt prinsipper slik at den vanlige skattebetaler føler at han blir rettferdig skattet. Momsavgiften er blitt et middel for nullskattyterne. Det er tvingende nødvendig at vi tar skattespørsmålene opp i hele sin bredde.

Leif Skau, Sentralstyret: Noen av oss som er til stede på dette landsmøtet, var også med på LO-kongressen for 14 dager siden. Hva opplevde vi på Kongressen? Jo, at vi fikk en sterk oppslutning om partiet og en manifestering av samarbeidet med partiet. Det var hyggelig å være A-medlem på LO-kongressen. Det var en klar vilje blant det store flertall på Kongressen til å slåss for partiet. Jeg føler meg sikker på at partiets landsmøte vil bli en manifestering av denne viljen til å gå ut og slåss for partiet. Og jeg tror lands-

møtet også vil vise dette når vi er kommet gjennom landsmøtets dagsorden.

Når dette er sagt, må jeg også si at den debatt vi fikk i går om regjeringssituasjonen, virker på meg både fremmed og unødvendig. Jeg synes det ga en antydning til igjen å begynne å sette oss i båser i politiske spørsmål, i dette tilfelle om et eventuelt regjeringsskifte. La meg for det første ha sagt — og dette bli en gjentakelse av hva som ble sagt i går — jeg kan ikke se at det er noen innenfor partiets ansvarlige organer som har uttalt seg for et eventuelt samarbeid, verken med det Nye Folkepartiet eller de andre borgerlige partier. La oss for all del bli enige om å slå iallfall dette helt klart fast.

Når det gjelder den parlamentariske situasjon, ser jeg spørsmålet slik at hvis vi kommer til at regjeringen Korvald har brukt en behandlingsmåte overfor Stortinget som er meget kritikkverdig, skal vi eller kan vi la være å stemme for dette forslag fordi Høyre og Det nye Folkepartiet gjør det?

Det er jo ikke andre partier som kan felle regjeringen på en slik kritikk. Hvis vi ikke stemmer for et forslag som inneholder kritikk av Regjeringen, hvordan vil da dette bli oppfattet blant de mange tusener av våre meningsfeller som mener at vi skal ha en renere og framfor alt klarere linje i det politiske liv. Hvis vi stemmer for en beklagelse av regjeringen fordi det er våre representanters klare oppfatning at det som er gjort, er feil fra Regjeringens side, skal vi da la være å ta regjeringsmakten fordi vi av taktiske grunner mener vi bør la det være? Jeg ser det slik at vi i den situasjon vi nå er oppe i, verken kan eller bør eller må drive noen form for taktisk spill. Vi må ta vårt standpunkt etter en klar og ærlig overbevisning, og så får vi eventuelt ta regjeringsmakten enten vi liker det eller ikke. Det er det ansvar vi har som et stort og ansvarlig politisk parti i dette landet.

Og til slutt dette: Den linje som vil bli valgt i forbindelse med regjeringsspørsmålet, bør alle slutte opp om, enten det går den ene eller den andre veien. Her er det viktig fra partiets side å gi en klar begrunnelse for det standpunkt en vil ta i dette spørsmålet. La oss nemlig for all del ikke fra partiets egne medlemmer medvirke til en diskusjon ute blant våre velgere, og jeg tenker mest ute på bedriftene, som vil føre til en avsporing av det den egentlige dagens kamp står om, nemlig å vinne valget for partiet den 10. september.

Einar Førde, Sentralstyret: Ingen i A-partiet har hittil tatt standpunkt i den såkalte Crotale-saken. Når dette blir gjort, må vi sette Crotale-saken inn i dens virkelige sammenheng. Å forklare disse

ting for den alminnelige mann er ikke så enkelt. Det er ikke lett å påvise at Crotale-saken ikke har noe med EF å gjøre. Jeg har ikke mye til overs for Korvald-regjeringen, men vi må felle den på en skikkelig sak og på et gunstig tidspunkt. Hvis ikke grunnlaget for vår regjeringsstorm blir forstått, vil vi tape på det ved valget.

Harald Mickelsen, Oslo, mente at DNA og LO fortsatt står sterkt ute blant velgerne, og partiet må *alltid* føle seg forpliktet til å påta seg regjeringmakten. Det har vært nevnt at partiet mangler tillit. Jeg er ikke enig i det. Jeg tror partiet fortsatt har bred tillit.

Andor Normann, Hedmark: Er det grunnlag for å felle den sittende regjering? Jeg tror det, men vi må sørge for at fellingen av Korvald må skje på vårt eget grunnlag. Folket vil forstå at Korvald-regjeringen fortjener folkets mistillit. Hva vil skje hvis DNA svikter i en slik situasjon? Vi må ikke høre på hva SF sier. De ønsker at Korvald-regjeringen blir sittende, slik at DNA skal bli liggende lavest i terrenget. Vi har nå fått et rent villniss av partier, og det rår atskillig forvirring ute blant folk. Under disse forhold er det en fordel å ha regjeringen. En A-regjering i dag ville være en garanti for klarere og tryggere forhold. Alternativet er fortsatt mini-koalisjon. Vi vil kunne markere vårt program bedre i regjeringsposisjon.

Gunnar Alf Larsen, stortingsgruppa: Jeg må få lov å si noen ord om den aktuelle regjeringssituasjon og vil gjerne understreke det som flere allerede har vært inne på, at det er ikke avisenes overskrift som må legges til grunn når en drøfter hvilken situasjon som faktisk foreligger i Stortinget. Det har aldri vært spørsmål om samarbeid med Seip. Seip er en klar borgerlig politiker som vi kjenner godt, og Seip handler bare av hensyn til sitt eget parti og tar intet hensyn til norsk arbeiderbevegelse. Det skal vi være og er vi helt klar over. Arbeiderpartiet må for sitt vedkommende, her som ellers, velge sin egen linje og stå for sin linje. Om denne berømte Crotale-saken må jeg i hvert fall få si at her er det ikke spørsmål om våpensystemet Crotale, men det er spørsmål om regjeringssystemet Korvald. Det er situasjonen som vi har å hankses med og som vi må ta standpunkt til. Vi har vitterlig, synes jeg — og det må, håper jeg, alle være enige om — holdt oss tilbake i forhold til denne regjeringen. For denne regjering har aldri hatt vår tillit. Det er jo det faktiske forhold. Så det er ikke noen forskjell på de som sitter i regjeringen Korvald og dem som eventuelt sammen med Arbeiderpartiet skulle feller regjeringen Korvald. Det er ikke sånn at det ene er høyrekrefter og det andre er venstrekrefter. Derfor er det om å gjøre for oss at vi opptrer ut fra hva

vi mener er riktig for Det norske Arbeiderparti, og det er ikke spørsmål om noen regjeringsstorm. Det er ikke slik at vi liksom i stortingsgruppa sitter klar til å storme fordi vi så fryktelig gjerne vil ha regjeringen. Det følger mye bryderi med å ha regjeringa, og iallfall for oss i Stortinget som skal forsvare regjeringa.

Det er mye lettere å angripe regjeringa. Så det er ikke situasjonen. Men vi opptre også slik at vi etterpå kan stå for vårt standpunkt. Vi kan ikke stå i den situasjon, og vi vinner ingen ekstra velgere ved å gå ut og si at vi klarte ved en ekstra innsats å unngå å få regjeringen. Det er en umulig situasjon, og det skjønner selvfølgelig alle. Og jeg forstår at det er irrasjonelt og at det er upraktisk å få inn i den aktuelle valgkamp som vi får nå, også spørsmålet om å danne regjering. Men vi må ved vår holdning være villig til å overveie de tingene som kommer til å foreligge i sin tur, og saklig sett er det det som også kommer ut av denne debatten. Men så må vi huske én ting, at uansett hva denne regjering måtte komme til å gå på, vil den selvfølgelig si at det var på EF-saken. Kan dere tenke dere en sak som denne regjering ville si at vi ble felt på, men ikke på vår EF-holdning. Jeg kan det ikke.

Og så om Seip. Utgangspunktet for Seip og Willoch og for Sosialistisk valgforbund eller hva det nå heter, det er selvfølgelig at de alle sammen ønsker stemmer fra Det norske Arbeiderparti. Seip og Willoch vil ha våre ja-stemmer, og samarbeidspartiene vil ha våre nei-stemmer. De er ute for å spise av våre stemmer alle sammen. Det må vi også ha som utgangspunkt. Det er ingen av dem som er ute for å ta vare på Det norske Arbeiderparti og Arbeiderpartiets stortingsgruppe. Det er bare vi selv som skal gjøre det, og det gjør vi hvis vi står sammen også i denne sak selv om det er en vanskelig sak.

Arild Boman, Sentralstyret, mente at det avgjørende for partiet i dag er å få kontakt med grasrota. Vi må engasjere folket. Årsaken til tilbakegangen er at vi ikke har klart dette. Vi har sett at enkelte partifeller har valgt å gå ut av partiet, men dette løser ikke problemet. DNA er en massebevegelse, og vi må selvsagt være villig til å samarbeide med alle gode venstrekrefter. Når det gjelder spørsmålet om å felle Korvald-regjeringen, stiller jeg meg skeptisk.

Ragnar Christiansen, Sentralstyret: Den politiske situasjon er usikker og flytende. Det er ingen tvil om det. Men kaos er et for sterkt uttrykk. Alminnelig surhet og misnøye og ønsket om å gi de etablerte en på snuta, går lett ut over Arbeiderpartiet. Vi kan si det er urettferdig. Det har vært borgerlig flertall siden 1965. Men likevel forteller det klart om vårt partis sentrale stilling i norsk politikk. I usikkerheten ligger både farer og muligheter. Faren for

oppsplitting gjennom nye partidannelser til venstre og høyre og i midten er der. Vi kan få en oppflising av norsk politikk. Da kan det bli nødvendig å hente fram ordet kaos. Men situasjonen innebærer også muligheter. Det blir dette landsmøtes viktigste oppgave å legge grunnlaget for å nytte ut disse mulighetene. Fagkongressen har gjort sin del av jobben, gjennom mobilisering av hele vår politiske handlekraft, gjennom politisk initiativ og lederskap vil vi komme dem i møte som er urolig over dagens situasjon — alle dem som vil bort fra usikkerheten over til en planfast utvikling a la Gerhardsen i etterkrigsårenes flertallsperiode. Vi skaper ikke et slikt bilde av Arbeiderpartiet om vi viker tilbake for å ta ansvar. Også regjeringsansvar må vi være villige til å ta selv om terrenget ser noe uryddig ut.

Korvald kan ikke felles på hva som helst, er det sagt i denne debatten. Arbeiderpartiet behøver ingen spesiell sak å felle Korvald på. Vi kan kreve Korvalds avgang simpelthen fordi vi ikke har tillit til hans regjering og dens politikk. For det har vi ikke. Det er Seip og Willoch som trenger en sak for å felle den borgerlige regjering på. Korvalds skjebne ligger derfor i deres hender. Blir Arbeiderpartiet enda en gang kallet til å danne regjering i denne perioden mens Stortinget har et borgerlig flertall, representerer det et nytt sviende nederlag for de borgerlige partier. Det vil på nytt bli slått fast at de ikke har maktet å gjennomføre det oppdrag de fikk i 1969. Når Seip en tid var i ferd med å bli en hovedperson i denne debatt, henger det sammen med at hans bevisste tåkeleggingstaktikk langt på vei har lyktes. Han ønsker å operere i grenselandet til Arbeiderpartiet, samtidig som han konkurrerer med Høyre. Vi var tilbakeholdne med å plassere Seips parti så lenge det ikke selv hadde plassert seg. Nå er det gjort gjennom den politiske avklaring som fant sted på partiets landsmøte i Trondheim. Vi kan slå fast at Det nye Folkepartiet står i samme stilling som et vaskepulver som ble lansert med stor ståhei i 1950-åra. Det het SOL og ble etter forbilde av sitt amerikanske mønster lansert med stort reklame- og PR-oppbud under mottoet: «It's new, it's blue.» Suksessen ble kortvarig. Slik bør det også gå med Seips parti. Det er nytt, det er blått. La det ikke være tvil om det.

Jan Balstad, Oslo, sluttet seg til dem som mente at vi ikke kan felle Korvald på Crotale-saken. Folk vil ha vanskelig for å forstå det. Ikke fordi vi er glad i Korvald-regjeringen, men fordi Crotale-saken også i dag forbindes med EF. Den forvirring som nå rår ute blant velgerne har skapt en protestholdning mot politikk og politikere. Mye av dette skyldes de borgerlige partier, men vi skal være klar over at også vi har en del av skylden. Vi har ikke hatt evnen

til å skape kontakt med enkeltmennesket. Vi har et arbeidsprogram som er meget bra. Vi må ut til folket med det og vise tillit til den alminnelige mann.

Peder Sjøiland, Oslo, var stort sett enig med partiformannen i hans vurdering av den aktuelle situasjon, bortsett fra ett punkt. Bratteli sa at vi nå er ferdig med EF-saken. Det stemmer ikke helt. Folket har stemt for handelsavtale med EF. Dette lar seg ikke endre. Avtalen er imidlertid noe mer enn en handelsavtale. Vi har anledning til å vurdere en rekke spørsmål som i kraft av denne avtale vil melde seg.

Idar Eliassen, Oslo, mente at vi måtte slå fast at vi ikke ville ha noe samarbeid med Seip. Han må ikke få spille rollen som arbeiderparti-støtte. Han står ytterst til høyre. Det har vært diskutert om vi bør felle Korvald på Crotale-saken. Jeg har full tillit til stortingsgruppa i denne sak.

Ragnar Larsen, Oppland: Vi kan ikke unnså oss for å danne regjering. Vi må være klar til å styrte Korvald-regjeringen. Det er ganske påfallende at folk som sier seg å stå på venstrefløyen, vil la Korvald bli sittende.

Anne B. Nordahl, Hedmark, var enig med Per Aasen i det han sa om vårt forhold til u-landene. Det er ikke pop lenger å være solidarisk med de fattige nasjoner. Vi er blitt nasjonale navlebeskuere. Vi ønsker at de fattige folk skal stå med hatten i hånden. Oppe på Hedmark har vi såkalte sofabønder. Vi må ikke bli sosialistiske sofabønder, folk som har nok med sitt eget. Jeg har inntrykk av at vi er i ferd med å bli nokså avbleket. Hvor er de røde flaggene her i salen? Jeg vil anbefale at vi tar fram de røde flaggene igjen!

Annemarie Lorentsen, Kvinnesekretariatet, var litt forundret over alle som var så redde for å komme i regjeringsposisjon igjen. Det blir sagt at folk ikke vil forstå det hvis vi feller Korvald-regjeringen. Det tror jeg ikke. Korvald har ikke tillit i Stortinget, og heller ikke ute i folket.

TRYGVE BRATTELIS SLUTTINNLEGG

Trygve Bratteli avsluttet debatten med dette innlegget:

Denne debatten kom særlig i går og delvis også i dag, til å kretse nokså mye omkring et par spørsmål. Jeg beklager ikke det. Jeg går ut fra at det på landsmøtet blir brakt fram det vi mener det er mest påtrengende å kaste lys over. Men det har på en måte ført til at en rekke andre spørsmål kom i bakgrunnen. Jeg valgte for min del meget bevisst å diskutere bl. a. spørsmålet om Regjeringens

stilling under de partiforhold vi har i Norge, i et noe videre perspektiv enn det som knytter seg akkurat til dagens situasjon.

Med utgangspunkt i det som da var sagt, vil jeg gjerne gjøre noen tilføyelser. Det gjelder bl. a. om Arbeiderpartiets forhold til de borgerlige partier under vekslende situasjoner. Jeg ber om det ikke blir misforstått når jeg sier at jeg tror vi skal være varsomme med å legge oss til en form for politisk jomfruelighet som fører til at vi løper og gjemmer oss så snart vi får øye på mennesker som ikke hører til vår aller nærmeste politiske familie. Vi skal i den sammenheng, tror jeg, også være litt forsiktige med som parti, eventuelt med høy røst og med store fakter å avvise en frier som overhodet ikke har meldt seg. Det skader neppe en ikke ankommet frier, men det kan gi et litt pussig inntrykk, for å si det slik.

Er det slik at en regjeringsdannelse — og jeg tenker da på en mindretallsregjering — vil drive de borgerlige partiene sammen? Det er et interessant spørsmål. Jeg tror ikke det er noen ubrytelig regel for det. Men jeg vil gjerne minne om at det er ikke erfaringen fra Nygaardsvolds mindretallsregjering — vi må ikke glemme at det var alltid en mindretallsregjering — i de seks år den møtte Stortinget, altså før krigen, og det var heller ikke erfaringen fra den siste regjerings 19 måneder. Jeg vil si til mine unge venner her: Den gang de politiske forutsetninger for Nygaardsvolds regjeringsdannelse ble klarlagt, var jeg for min del 25 år og tillitsmann i AUF. Og alle som kjenner vår politiske historie vet at det var en underforstått holdning fra det daværende Bondeparti som gjorde det mulig å danne regjeringen Nygaardsvold. Jeg kan godt innrømme at det var litt av en kamel å sluke. Jeg husker ikke en gang om jeg slukte den første gang den ble servert. Men i hvert fall var det forutsetningen.

Vi snakker i dag og gir attester til det ene og det annet parti. Jeg tror, jeg er nokså sikker, når jeg sier at det daværende Bondeparti var det som var vanskeligst for oss som den gang var unge i Arbeidernes Ungdomsfylking, overhodet å kunne tenke oss å ha noe som helst forhold til. Men vel, det førte til dannelsen av regjeringen Nygaardsvold den gangen.

Om jeg så tar 19-månedersregjeringen, så må en huske på at det var en parlamentarisk regjering. Vi har ikke levd så lenge uten parlamentariske regjeringer at vi vet litt om hva det innebærer. Vår regjering levde i ustanselig livsfare, og var seg det meget bevisst. Hvorledes kom en gjennom? En kom gjennom ved at snart det ene, snart det annet parti stemte for våre forslag. Den gang var Venstre ikke splittet. Det bar mot en krise allerede før jul i 1971 på sosialavgiftene. Hadde jeg hørt alle de advarsler jeg har hørt i

dag når det gjelder Seip, vet jeg ikke om vi hadde våget det, men vi gikk til Seip og Korvald og fikk en ordning av det spørsmålet. Og så senere — men her vil jeg da understreke at det jeg tenker på, er at vi hadde en parlamentarisk regjering — de saker jeg her nevner, var hver for seg av den karakter at regjeringen var klar over at fikk vi ikke Stortingets tilslutning, måtte Regjeringen gå. Det var vår alminnelige oppfatning ut fra innarbeidede parlamentariske retningslinjer i dette land.

Vi la fram forslaget om industrielt demokrati og var rede til å sette vår stilling inn på det. Det som der skjedde, til vår store overraskelse i første omgang, var at Borten på sin av og til noe særegne måte, antydet sin interesse, og der fikk vi Senterpartiets hjelp til å få gjennom loven om industrielt demokrati. Vi la fram to meget viktige lover. Det hadde vi også kommet til å sette vår stilling inn på om det hadde blitt aktuelt. De kom først opp til endelig avgjørelse etter regjeringsskiftet. Men vi la fram ganske inngripende forslag når det gjaldt ekspropriasjonsreglene og skjønnsordningen. Hva var det som utviklet seg? Det som utviklet seg var — og nå var det fra Seips Venstre, det som senere er blitt Folkepartiet, antydningen kom, så vidt jeg forstår først gjennom Røiseland. Dette var for oss egentlig et samlet kompleks, ekspropriasjonsordningen og skjønnsordningen. Gjennom Røiseland ble det kjent at Folkepartiet — det hadde ikke fått det navnet ennå på det tidspunkt — kunne tenke seg å støtte vårt forslag om ekspropriasjonsreglene, mens et helt annet parti, nemlig Kristelig Folkeparti, kunne tenke seg å støtte forslaget om skjønnsordningene. Og det ble resultatet. Og disse ble vedtatt selv etter at vår regjering hadde gått og den nye regjering var kommet til.

Sterke følelser er sjarmerende. Men det må ikke føre til at vi mister taket i visse praktiske arbeidsformer. Det kan da ikke være noen her som for fullt alvor mener at f. eks. i ekspropriasjonsloven skulle Arbeiderpartiet sagt til Seip at sånt selskap vil vi helst ikke ha, da får heller loven falle. Det er helt klart man ikke kan arbeide på den måten.

Et annet eksempel, men i en litt annen gate, er fondet for vekst og omstilling. Jeg tror jeg nevnte det i mitt innledningsforedrag. Det ble vedtatt for et par dager siden. Første gang det ble lagt fram, ble det stemt ned av den samlede borgerlige koalisjon, som da var samlet fordi de hadde en felles regjering. Det som nå skjedde, var at Høyre ble stående alene om å stemme mot det forslag som ble vedtatt, for øvrig en erfaring fra mange saker hvor det gjelder politisk utvikling sett i et visst perspektiv.

Altså, la oss være klar over den enkle fundamentale ting, så vi

i hvert fall ikke diskuterer unødige på det grunnlag: Hvis der eller når der er et flertall av borgerlige partier i Stortinget, og de er enige om en eller annen form av en borgerlig regjering, så melder dette spørsmål seg ikke for oss. Da kan vi spare oss våre bekymringer. Problemet for oss melder seg bare i det øyeblikk når det er et borgerlig flertall i Stortinget og de ikke kan bli enige om en felles regjering. Hva skal da Arbeiderpartiet gjøre, som det største parti? Det har vi vært og det vil under alle omstendigheter bli det også i den tid vi nå går inn i. Og det er ut fra det synspunkt at jeg for min del gjerne gjentar det at vi må ikke på forhånd i alle retninger frabe oss enhver praktisk politisk støtte fordi vi betrakter det så å si som politisk mindreverdige, med mindre vi vil la oss drive tilbake igjen i en 50 år gammel formel, nemlig den at Arbeiderpartiet overhodet ikke skal ta regjeringen uten at vi har flertall selv i Stortinget.

Og det er en holdning jeg for min del meget vil advare mot eller fraråde. Det har vi for øvrig diskutert her, ikke i dette, men i tidligere landsmøter.

Når det så gjelder den såkalte Crotale-saken, så må den selvfølgelig ses i sammenheng med hele situasjonen. Jeg vil nødig gi meg inn på detaljer, for jeg går ut fra at alle detaljer i denne saken vil bli betydelig bedre klarlagt i de kommende dager. Men så mye er ganske klart, at det her foreligger et militært anskaffelsesprosjekt til mange hundre mill. kroner og som regjeringen pr. i dag eller da det skjedde, ikke hadde Stortingets fullmakt til å gjøre til noen slags bytteprosjekt i noen forhandling. Det er allerede i dag helt på det rene. Jeg er helt enig med en som sa at dette våpenanskaffelsesprosjektet er i seg selv sett selvfølgelig ikke noe kriminelt. Det er en helt legal og på mange måter kurant sak. Det er ikke det spørsmålet dreier seg om.

Det ble behandlet i hele den tid også vi hadde regjeringen i de 19 månedene. Men det som er spørsmålet her, er om en regjering uten å ha dekning i landets lovgivende og bevilgende organ, nemlig Stortinget, kan bringe det inn som et bytteobjekt i internasjonale forhandlinger. Og jeg vil gjerne føye til på et tidspunkt da regjeringen måtte vite at det hadde den ikke tilslutning til fra Stortinget. Men både det og andre ting vil her kunne tas opp etter hvert, og det vil da bli avklart i løpet av kort tid. Det som for meg er det avgjørende her, er jo dette at vi har — jeg sier det såpass sterkt — vi har for tiden ikke en parlamentarisk regjering i Norge, ikke bare i den forstand at den har et uhyre svakt selvstendig grunnlag. Det formelle parlamentariske grunnlag har den så lenge Høyre og Seips folkeparti eventuelt verner den. verken kortere eller lengre dvs.

det har jeg gått ut fra som gitt. Alle mine resonnementer omkring regjeringsspørsmålet i de siste måneder har vært basert på det, at det er ved Høyres støtte, fordi de vil unngå en Arbeiderpartiregjer-
ing, og det er med Seip-partiets støtte, at det overhodet er et formelt parlamentarisk grunnlag for regjeringen Korvald.

Jeg må innrømme at den tanke har ikke streifet meg at om det skulle inntreffe en situasjon hvor de trekker seg tilbake som parla-
mentarisk grunnlag for regjeringen Korvald, så skulle vi steppe inn og fylle det tomrom og sikre at regjeringen Korvald fortsatt skal ha et parlamentarisk grunnlag. Den tanken har ikke streifet meg. Men vi har for tiden ikke noen parlamentarisk regjering, og det kunne nevnes mange eksempler på det. Gunnar Knudsens siste regjering gikk en gang på den såkalte veimillion. Stortinget bevilget 1 mill. kr. mer til et veibudsjett enn regjeringen ville gå med på. Og Gun-
nar Knudsen var en myndig mann, han ville ikke ha noen stor-
tingsregjering. Men i virkeligheten var det en bedømmelse av den situasjon at regjeringen ikke lenger hadde noe arbeidsgrunnlag, og den gikk på den ene millionen.

Her før jul — det var svært godt gjennomtenkt av Arbeiderpartiet fordi vi hadde tatt standpunkt til det da vi som regjering fremmet budsjettet for 1973 — vi ville ikke endre noen avgift som gikk direkte inn på prisnivået og prisindeksen. Og vi kjente jo til den situasjonen som var i ferd med å bygge seg opp. Følgelig ville ikke vi legge på alkoholavgiftene og tobakksavgiftene. Regjeringen Korvald som begynte å skulle dele ut milde gaver i oktober i fjor, noen få uker etter kom den ene tilstrammingsbuketten etter den andre. Det har den fortsatt med også senere.

Den fant ut at den ville ha disse avgiftene. De ble med stort flertall stemt ned ved ordinær behandling i Stortinget. Og finans-
ministeren, som for øvrig en kunne si en del gode ting om, men det bør en vel være forsiktig med, løp en del fram og tilbake og han hadde ikke sin sjef å rådføre seg med der, så det skjedde ikke noe i det øyeblikk. Men avgiftsforslaget kom igjen, og de forlangte å få disse forslagene vedtatt. Og så skiftet altså Høyre standpunkt slik som jeg her tidligere har nevnt i mitt innledningsforedrag.

Vi ville ikke ha så sterk tilstramming på husbankområdet som regjeringen la opp til. Vi stilte forslag om 100 mill. kroner større ramme. Seip stilte forslag om 50 mill. kroner. Regjeringen og Høyre stilte seg mot dette. Vårt forslag ble ikke vedtatt. Seips forslag om økning med 50 mill. kroner ble vedtatt, uten at det skjer noe som helst med regjeringen. Det ble først lagt fram et forslag om en merkelig ordning i forbindelse med Kirke- og undervisnings-
departementet. Stortinget avsto det. Jeg kan ikke gå i detalj på

alle disse sakene, men det ble avslått. Det kom et nytt forslag. Det tør jeg trygt si var et umulig forslag, og det la Stortinget til side. Gymnasloven strandet. Regjeringen stilte et forslag om å redusere kraftverkbevilgningene med 30 mill. kroner. Det ville ikke Stortinget godta. Og på liknende måte en lang rekke ting.

Ja, jeg vet ikke hva slags vurderinger den nåværende regjering har, men det er i hvert fall en hel rekke av disse sakene som er av en slik karakter at hadde vår regjering— eller jeg tør nesten si, at hadde noen som helst regjering før Korvalds, stilt slike forslag og fått dem lagt til side eller nedstemt av Stortinget, så hadde den ikke vært i tvil om sin parlamentariske situasjon.

Men det virket altså åpenbart ikke akkurat nå. Nå, jeg er for min del enig i — og jeg sier det helt åpent — at det som for meg teller med i vurderingen av dagens situasjon, det er ikke bare hvordan en juridisk eller moralsk eller på annen måte vil vurdere denne Crotale-saken og visse andre saker som kan komme opp. Men det er dette sett i sammenheng med hele den regjeringssituasjon vi nå har. Og det er etter min beste overbevisning visse sammenhenger mellom det en sier om respekt for politikk og politikere, og det system som her er i ferd med å utvikle seg. Jeg er imidlertid mer opptatt av regjeringsspørsmålet slik som det stiller seg. Hvis Arbeiderpartiet får flertall i Stortinget, er det teknisk enkelt. Det er ikke så veldig mye lettere å ha regjeringen da, det tør jeg forsikre dere, men det er klart teknisk. Overfor de borgerlige partiene er spørsmålet da relativt enkelt. Men særlig er det vanskelig hvis det er et borgerlig flertall uten regjeringssmulighet, og med Arbeiderpartiet som det største parti. Det har vi levd med siden 1965. Vi har gjennomdrøftet dem om igjen og om igjen, og vi kan vel si at den grunnregel vi har trukket ut av det, er at vi må ikke innrette oss slik at vi lar oss paralysere. Og er vi redde for å komme i en situasjon da Arbeiderpartiet kan bli kalt til å danne regjering, da blir en paralyisert. Hvordan tror en Arbeiderpartiet hadde stått midtvinters 1970—71 og utover ukene i 1971 da Bortens koalisjon gikk i oppløsning, hvor hadde vi stått hvis vi ikke hadde helt fra 1965 innstilt oss på at når det inntreffer en situasjon som tilsier at Arbeiderpartiet kan og skal danne regjering, så er vi rede til å danne regjering.

Og på den erklæring baserte vi hele vår holdning under den høyst særegne krise som utviklet seg den gang. Nå behøvde ikke Arbeiderpartiet gjøre noe den gang, fordi Borten-regjeringen tok livet av seg selv på kammeret og kom bare til Stortinget og meddelte det. Men det er ikke alltid det vil gå på den måten.

Jeg vil i denne sammenheng gjerne si at jeg er fullt oppmerksom

på problemet bak det når enkelte sier at det kan spores mistillit til politikk og politikere. Nå må jeg innrømme at jeg kan ikke huske noen periode — det måtte da være de første 14 dagene etter 8. mai 1945 — hvor det har vært noen påtrengende respekt for politikk og politikere. Men også det kan selvfølgelig være en variabel sak. Men jeg har tenkt mye på dette de siste årene. Og den hovedkonklusjon jeg er kommet til, er den, at vil en i et parlamentarisk demokrati ha respekt for politikk og politikere, så forutsetter det at en har politikere og at en har politiske institusjoner som gjør jobben sin og tar ansvaret.

Handelsavtalen er ferdig. Jeg har for min del i den grad jeg har hatt med det å gjøre, direkte nektet både selv og å medvirke til å reise en rekke spørsmål som eventuelt kunne forstyrret handelsavtalen. Vi har latt det gå uten der å gripe inn. Vi har medvirket til at handelsavtalen nå er vedtatt. I det valg vi sto overfor nemlig, enten å vedta en handelsavtale eller ikke å ha noen handelsavtale, er det klart at det måtte en gjøre. Den er ferdig, men da må vi også slippe å høre i en hvilken som helst sak som måtte komme på, at det ikke har mystiske tråder tilbake igjen til handelsavtalen. Handelsavtalen har Arbeiderpartiets samlede gruppe vært med og godkjent i Stortinget, og vi kan ikke godt godkjenne den flere ganger for å fjerne den eventuelle mistanken.

Til slutt et par ord om dette som også kom fram i en rekke innlegg, og som er meget alvorlig, og det er: Har vi god nok kontakt med folk? Jeg liker ikke dette når noen liksom indiserer at de i spesiell grad er talerør for grasrota. Vi har kontakt med grasrøttene noen hver og de reaksjoner en får ute i grasrøttene, er ikke alltid så entydige. Men generelt sett vil jeg si at det er et evig problem for et politisk parti og kanskje enda mer i virkelig travle perioder, da behovet kanskje kunne være størst, så er det et evig problem i tilstrekkelig grad å kunne pleie toveis-kontakten mellom dem partiet representerer og det som organisatorisk og institusjonelt er partiet. Det blir aldri godt nok, ikke i organisasjonene, heller ikke i forholdet mellom parti og velgere. Jeg skal ikke her gå nærmere inn på det. Det blir som enkelte også antydnet, høve til å komme tilbake til det i visse sammenhenger også senere i denne dagsorden. Men jeg vil gjerne, for at det ikke skal være noen misforståelse på det punkt, sterkt understreke at det er i dag, som det alltid har vært, et påtrengende problem selvfølgelig for Arbeiderpartiet i alt dets virke, å kunne organisere den best mulige kontakten mellom vårt parti og de store folkegrupper dette parti skal tjene.

Debatten var dermed avsluttet.

PARTIBERETNINGEN FOR 1971—72

Dirigenten: Vi går nå tilbake til innstillingen fra beretnings- og protokollkomitéen om beretningene for 1971 og 1972.

Ingen forlangte ordet, og innstillingen ble enstemmig godkjent.

REGNSKAPENE FOR 1971 OG 1972

Frank Hansen, formannen i revisjonsnemnda, refererte denne beretning i forbindelse med regnskapene for 1971 og 1972:

I henhold til partiets lover er det landsstyret som sluttbehandler regnskapene. Disse blir således ikke å forelegge landsmøtet. Revisjonsnemnda skal i stedet legge fram sin beretning sammen med oversikt over partiets økonomiske virksomhet og stilling på grunnlag av regnskapene.

Det daglige revisjonsarbeid utføres av DNAs revisjonskontor. Kontoret har tre ansatte, og den daglige leder er Rolf Jørgensen.

Det organisasjonsmessige ansvar for revisjonen er tillagt revisjonsnemnda, som i perioden har hatt ni møter sammen med revisjonen. I henhold til sitt mandat har nemnda gjennomgått Sentralstyrets og andre institusjoners møteprotokoller. Likeledes er revisjonsprotokollene gjennomgått. Nemnda sender utskrift av sin møtebok til Sentralstyret etter hvert. Hovedrevisor holder nemnda à jour med revisjonens gang og den regnskapsmessige stilling i de foretak som sorterer under nemnda og kontoret. Revisjonens beretning til hvert enkelt regnskap sendes Landsstyret sammen med regnskapene.

Flere av de virksomheter som får sine regnskaper revidert av kontoret, har egne kontrollkomitéer eller revisjonsutvalg.

Denne beretningen gjelder derfor bare de regnskaper som sorterer direkte under partiets organer. For selskapet Arbeiderbladet og Aktietrykkeriet A/S forelegges nemnads og revisjonens beretninger for generalforsamlingen i samsvar med aksjeloven. Det samme gjelder for Arbeiderpressens Samvirke A/L.

Partiets økonomi.

I 1971 mottok partiet 3 724 000 kroner i statsstøtte. For 1972 var beløpet 4 655 000 kroner, til sammen for disse to åra 8 379 000 kroner. Disse midler er disponert etter vedtak i Sentralstyret, og dekker i første rekke utgifter til lønninger for samtlige distriktssekretærer, bevilgninger til de enkelte fylkespartier og andre organisasjoner, samt direkte driftstilskott til partiet. Dette tilskottet til partiet var for regnskapsperioden 1971/72 3 692 000 kroner, og det dekket over halvparten av de ordinære driftsutgifter.

Kontingentinntektene var 1 140 365 kroner eller 57 368 kroner høyere enn i forrige periode. Som kontingentandel til Arbeiderbevegelsens Solidaritetsfond (Støttekomité) er avregnet 150 037 kroner.

De samlede innbetalinger til Støttefondet har gått ned med 13 775 kroner i forhold til de to foregående år. I regnskapet er ført til inntekt 116 675 kroner. Det samme beløp er overført til distriktpartiene. Om lag 1167 partifeller har innbetalt sitt bidrag til Støttefondet.

Til delvis dekning av partiets utgifter til Studie- og opplysningsarbeid er fra A-lotteriet inntektsført andel av lotteriets overskudd med 130 373 kroner. I provisjon til distriktpartiene er utbetalt 536 272 kroner.

Som bidrag til kommunevalgkampen 1971 mottok partiet 3 948 537 kroner, mens valgkampens utgifter beløp seg til 3 910 549 kroner. Utgiftene i for-

bindelse med EF-valget 1972 var 2 744 285 kroner. Som ekstra støtte fra Staten til dekning av disse utgifter, mottok partiet 2 327 500 kroner.

Bladet Arbeiderkvinnen kom ut med seks nummer både i 1971 og 1972. Det samlede underskudd for hele perioden, 59 442 kroner, er dekket av partiet.

Underskudd på tidsskriftet Sosialistisk Perspektiv for året 1971, 91 388 kroner, er dekket av partiet i det ordinære regnskapet. I 1972 hadde tidsskriftet et underskudd stort 108 329 kroner, som er dekket direkte over regnskapet for disponeringen av Statsstøtten.

Etter at det er foretatt avsetninger til Valgfond med 800 000 kroner og Aksjonsfond 190 000 kroner, er regnskapet avsluttet med et overskudd, stort kr. 24 983,12, som er lagt til kapitalkonto. Denne viser pr. 31. desember 1972 en saldo, stor 1 192 503 kroner. Av dette beløp er 720 000 kroner aksjer i Arbeiderbladet og Aktietrykkeriet A/S.

Pr. 31. desember 1972 hadde partiet et ubokført garantiansvar overfor Landsbanken A/S på 4 677 721 kroner, vedrørende kassakredittlån opptatt av Arbeiderbladet og Aktietrykkeriet A/S, Tiden Norsk Forlag A/S, Lotteri-service A/S og A/S Idekommunikasjon. Kausjonsansvaret for lån gitt til nåværende eller tidligere ansatte i partiet er overfor Landsbanken A/S 216 736 kroner og overfor utenbys banker 51 435 kroner. Utover dette har partiet, såvidt revisjonen kjenner til, ingen forpliktelser som ikke går fram av balansen.

Revisjonsnemnda legger herved fram sin beretning for perioden 1971/72 til Landsmøtet. Mer detaljerte opplysninger for bedømmelsen av partiets regnskapsmessige og økonomiske stilling er gitt i revisjonsberetningen som sammen med de enkelte regnskaper er oversendt Landsstyret til sluttbehandling.

Oslo, den 26. april 1973.

I REVISJONSNEMNDA:

Kåre W. Larsen.

Frank Hansen,
formann.

Signe Sulutvedt.

Innstillingen ble enstemmig godkjent.

Arnulf Olsen overtok nå dirigentplassen.

Punkt 7. Arbeidsprogrammet for 1974—1977

REIULF STEENS INNLEDNINGSFOREDRA

Reiulf Steen fikk ordet til sitt innledningsforedrag om Arbeidsprogrammet. Han sa:

Det forslag til arbeidsprogram som nå skal behandles av landsmøtet, søker sin forankring i prinsippprogrammet, der det i første setning blir fastslått at Det norske Arbeiderpartis mål er et sosialistisk samfunn. Vårt arbeid for å fremme sosialistiske målsettinger vil alltid være uløselig forbundet med et samfunnssyn som bygger på demokrati og solidaritet.

Det er sagt at vi lever i en tid da alle ord er oppbrukt. Særlig gjelder det slike honnørord som demokrati og sosialisme. Også av den grunn er det nødvendig at vi — igjen og igjen — konfronterer våre målsettinger med den virkelighet som omgir oss. Den demokratiske sosialisme er et samfunnssyn som oppfatter hele den historiske utvikling som dynamisk, og tar avstand fra troen på det stillestående. I så måte skiller vi oss vesentlig både fra de konservative partier og fra de sosialistiske dogmatikere. Mens den konservative vil bevare hva vi har, tenker dogmatikerne seg en ferdig modell av et samfunn som lik en fugl Fønix skal reise seg fra ruïnene av det gamle.

I 1970-årene skal vi ta standpunkter til helt andre problemer enn de Nygaardsvold sto overfor da han dannet regjering i 1935, og vi lever i et land som er fundamentalt forskjellig fra det regjeringen Gerhardsen begynte å arbeidet med i 1945. Heller ikke har vi noen fullt ferdig oppskrift på det samfunn som ligger foran oss. Vi nekter å la oss svinebinde av dogmene og doktrinene. Vi henter inspirasjon fra samfunnsforholdene slik de faktisk er, og slik menneskene opplever dem i sitt daglige liv.

Fra tid til annen kan man høre følgende ytring — også fra partifeller: Hva kan det komme av at dette og hint problem eksisterer, til tross for at Arbeiderpartiet hadde regjeringsmakt i så mange år. Slike ytringer avslører troen på at et parti eller en regjering kan forme det ferdige og fullendte samfunn. Det samfunn vil aldri komme — og takk og lov for det, hadde jeg nær sagt.

Automasjonens og den moderne teknologiens problemer var ikke Nygaardsvold-regjeringens oppgaver. Da var det massearbeidsledigheten som opptok det meste av tenke-evnen og arbeidskraften. På samme måte kan vi trygt fastslå at kommende generasjoner av sosialister vil være stilt overfor problemer som vi er helt ukjente med. De som stiller kravet til det fullkomne, vil oppfatte dette resonnementet som noe skuffende. Men vi som bekjenner oss til den demokratiske sosialismen, finner nettopp vår inspirasjon i det faktum at vi alltid vil være underveis. En venn av oss, Julius Nyerere, har sagt det slik: «Jeg tror at selve den idé at det skulle finnes en «ren sosialisme» der den ferdige resepten allerede er utskrevet, er en forulempning av den menneskelige intelligens. Det forekommer meg at mennesket fortsatt står overfor den oppgave å løse problemet med å leve i et samfunn, og at hver og en av oss kan bidra til å løse de problemer dette medfører.» Og så fjører han til: «Det er absolutt nødvendig at sosialister fortsetter å tenke.»

Et av de viktigste ledd i denne tenkeprosessen er vårt arbeid med fireårsprogrammene. Arbeidsprogrammet skal for oss være et

redskap i arbeidet med å forme virkeligheten i samsvar med våre sosialistiske prinsipper. Under den langvarige og omfattende behandlingen av programmet for neste fireårsperiode, blir vi tvunget til å gjennomtenke og gjennomdrøfte politikken. Formålet med arbeidsprogrammet er, som det er sagt, å iføre prinsippene arbeidstøy. Men gjennom debatten om og behandlingen av arbeidsprogrammet, skal vi også skape avklaring, vi skal avklare partiets politikk overfor hverandre, omstøpe det vide spektrum av meninger og holdninger i partiet til et felles handlingsmønster. Partiets arbeidsprogram kan ikke være noe propagandaskrift i billig forstand. Arbeidsprogrammet skal beskrive en politikk som vi selv tror på, og som vi på det grunnlag skal skape tilslutning til.

Sett i dette perspektiv er det viktig at fireårsprogrammet kan plasseres inn i en større sammenheng. For det første er det et ledd i arbeidet med vår langsiktige omforming av samfunnet. For det andre er de enkelte saksfelter som delene i et puslespill, der det enkelte saksfeltet først får mening når det framtrer som en bit av helhetsbildet. Med andre ord: Vår sosialpolitikk, samferdsespolitikk, skolepolitikk, distriktpolitikken, finanspolitikken, den internasjonale politikken skal alt tjene overordnede målsettinger, omformingen av samfunnet i sosialistisk retning. Hva er så de viktigste ledemotiver for denne omformingsprosessen? Etter min mening skal et sosialistisk program ha tre hovedmålsettinger:

1. Vi ønsker å reorganisere produksjonssystemet, slik at det kan tjene menneskelig velferd, ikke private profittinteresser. I denne forbindelse vil arbeidet med et bedre arbeidsmiljø stå helt sentralt i de nærmeste årene framover.
2. Vi ønsker å skape et samfunn preget av virkelig likhet. Og det er ikke et samfunn med like konkurransevilkår, der vi alle, uavhengig av forutsetninger, starter på den samme startstrek for deretter å konkurrere om hvem som kommer først i mål. I stor utstrekning er det et slikt samfunn — hva jeg vil kalle det pesende konkurransesamfunn — vi har i dag. I et virkelig likhetssamfunn skal mennesket ha ro til og muligheter for å utvikle alle sine egenskaper. De egenskaper som gir profitt i kapitalistisk forstand, skal ikke premieres framfor andre. Dette griper rett inn i vårt aktuelle program for utdanningspolitikken og i kravet om likestilling mellom kjønnene.
3. Vi ønsker et samfunn der demokratiet er en realitet i alle livets forhold. Erfaringer fra de siste år og måneder har lært oss uttrykkelig at demokratiet aldri kan være form, det må alltid ha et levende og meningsfylt innhold. Vi har lært at det kan

skje sterke brudd på demokratiske prinsipper i samfunnet som formelt sett bygger på demokratiske institusjoner. Ikke minst sett i dette perspektiv er utviklingen av arbeidslivets demokrati og programmet for desentralisering av myndighet og den maktutredning Bratteliregjeringen satt i gang, sentrale arbeidsoppgaver.

I den periode av ideologisk forvirring og politisk rot som vi nå gjennomlever, i en periode da så mange falske profeter finner en skremmende gjenklang for sine banale og primitive budskap, er det viktig å fastslå at Arbeiderpartiet stiller seg betingelsesløst på demokratiets og rettssikkerhetens grunn. Vi har intense og smertelige erfaringer fra arbeiderbevegelsens historie, erfaringer som forteller at der rettssikkerheten står i fare, der er det de store folkegruppene som får lide.

Vi ser hvordan det for tiden flyter fram politiske strømninger fylt av søppel fra politikken avfallsdynger. Ingen skal behøve å tvile på at mot denne moderne «hundegalskap» vil arbeiderbevegelsen — hardt og kompromissløst — ta kampen opp. Men like viktig er det å fjerne betingelsene for at disse reaksjonære strømninger skal få tilslutning og makt.

Vi har også sett hvordan det er vokst fram en selvoppnevnt elite som ikke tror at arbeiderbevegelsen som en massebevegelse kan omforme vårt samfunn i sosialistisk retning, men som under Stalins merke vil føre massene fram mot det forjettede land. Det er tragisk at unge og begavede mennesker bruker sin kraft for på denne måten å kjempe i politikken blindgater. Norsk arbeiderbevegelse må vise at den er totalt fremmed overfor — og resolutt vil bekjempe — idéer som mener at eliten har rett til å herske over massene, hva enten man kaller det demokratisk sentralisme eller proletariats diktatur. Men også her er den viktigste oppgave å fjerne det slam som gir grobunn for de giftige vekster.

Igjen opplever vi at den demokratiske arbeiderbevegelse er klempt fra mange kanter. Uten at jeg vil trekke sammenlikningen for langt, kjenner vi situasjonen igjen fra de mørkeste perioder i det moderne Europas historie. Men vi vet også at tyngden av arbeiderbevegelsen står som en fast forsvarer av de demokratiske prinsippene, og at det er fra dem vi henter inspirasjon i vår kamp for det sosialistiske samfunn. Ikke ved å være unnvikende, ikke ved å be om unnskyldning for vår eksistens, ikke ved å dvele ved fortiden, men i offensiv kamp kan vi slå tilbake angrepene mot demokratiet og mot den demokratiske arbeiderbevegelse. Det gjør vi ikke gjennom forsvar for det som er tilstivnet og bestående. Som vi sier i pro-

gramforslaget: «Samfunnsomforming betyr kamp.» I den kampen skal programmet være et viktig våpen for oss.

*

Skatter, avgifter og sosialpolitikk har stått i sentrum for den politiske interesse denne vinteren og våren. Bakgrunnen er den sterke økning vi har hatt i offentlige utgifter. Utviklingen av skatene, avgiftene og prisene har som sin viktigste årsak den økonomiske politikken som ble ført av Borten-regjeringen og som kulminerte i den meningsløse skatteordning som Stortingets borgerlige flertall vedtok i 1969, og som Arbeiderpartiet protesterte så iherdig mot. Vi husker at partiets talsmann, under stortingsordskiftet om Borten-regjeringens skatteopplegg, rettet en nesten dramatisk appell til det borgerlige flertallet om ikke å tvinge gjennom dette systemet, nettopp fordi det ville få uoversiktlige følger for prisutviklingen og utviklingen av skatter og avgifter. Den nye skatteordningen førte til en veldig oppsvulming av de offentlige budsjetter, men uten at vi ble satt i stand til bedre å løse våre fellesoppgaver, og uten at vi skapte en fordeling mellom inntektsgruppene som virker sosialt rettferdig. De offentlige utgifters andel av nasjonalproduktet var i 1965 31 prosent og økte til hele 41 prosent i 1971. Samtidig skjedde det en voldsom økning i overføringene mellom folk, uten at det har en tilstrekkelig sosial effekt. Dermed flyter det store pengebeløp mellom private og offentlige organer og tilbake igjen — og det eneste resultat av denne penge-sirkulasjon er at de bidrar til å skape administrative problemer og å øve press på prisnivået.

Det totale ansvar for denne situasjonen hviler på Borten-regjeringen og de partier som sto bak den: Høyre, Senterpartiet, Kristelig Folkeparti og det daværende Venstre. Og på dette ene punkt må vi gi Anders Lange rett: Et særlig tungt ansvar hviler på Høyre. Det var det største parti i koalisjonen, det hadde regjeringens hovedtalsmann og mest ivrige forsvarer i Stortingets finanskomité.

Arbeiderpartiets hovedmål er å foreta en fullstendig forandring av dette skattesystemet. Målet for vår skattepolitikk er at den skal bidra til å skape større likhet og en bedre bruk av arbeidskraft, produksjonsutstyr og naturressurser. Et helt sentralt punkt vil være å skape en mer rettferdig beskatning gjennom større vekt på skattlegging av gevinster, verdistigning, store formuer og større eiendommer.

Jeg finner det i denne forbindelse naturlig å si litt om fenomenet 0-skatteyttere. Vi får fra tid til annen høre at 0-skatteyttere ikke betyr så mye for det offentlige inntekter. De er så få, blir det sagt, at selv om de ble beskattet, ville det bare representere noen få

millioner mer i inntekt for kommune, fylke og stat. Videre blir det hevdet at 0-skatteyttere i virkeligheten ikke gjør noe annet enn å følge spillets regler.

Til dette er to svar å gi:

1. Selv om det ikke skulle bety særlig mye i form av økte inntekter for det offentlige, er det simpelthen amoralsk at folk som lever på meget høy fot, skal slippe å betale sin andel av våre felles utgifter, mens folk som lever på snau lønnsinntekter, skal skattes inntil siste øre. Et system som tillater at store grunneiere og bedriftseiere, som ofte lever i nesten demonstrativ flotthet, skal unndra seg sitt ansvar overfor fellesskapet, vil virke til å bryte ned skattemoralen i hele vårt samfunn.

2. Dersom spillets regler gir adgang til at slik opplagt urett får opprettholdes, da er det noe galt med spillereglene. Da må spillereglene forandres.

En grunnleggende svakhet ved de offentlige budsjettene er at en så stor andel er hva jeg vil kalle reparasjonsutgifter — det vil si at samfunnet må tre inn med bevilgninger for å reparere skader som er oppstått på grunn av forhold i arbeidslivet eller samfunns- livet ellers. Mer enn på noe annet område får vi dette forhold illustrert for oss ved å se på utviklingen av uføretrygden. Mens vi i 1968 hadde 103 000 uføretrygdede, var tallet økt til 155 000 bare over en fireårsperiode, fram til utgangen av 1972! Det er ganske klart at denne voldsomme vekst i antall uføre, skyldes skjevheter i det samfunn som omgir oss. Først og fremst forteller tallene om svikt i arbeidsmarkedspolitikken og i distriktspolitikken. Ved å se hvor ulikt uføretrygden fordeler seg mellom industrier og lands- deler, kommer dette misforholdet klart fram.

Stikk i strid med de åpenbare behov som er til stede, og som en demonstrasjon på manglende evne til å se samfunnsprobleme- ne i sammenheng, har Korvald-regjeringen i sitt langtidsprogram gått inn for å redusere innsatsen i attføring og vernet sysselsetting, sammenholdt med Bratteli-regjeringens opplegg. Ved å redusere innsatsen på disse områder vil en bli tvunget til å øke reparasjons- utgiftene på statsbudsjettet. Og dermed vil vi få en sterk, men skjev vekst i de offentlige budsjettene, en vekst som ikke gir noe tilfredsstillende bidrag til løsning av de egentlige problemer — verken for samfunnet eller for dem det direkte angår. For selvsagt er det en vrangforestilling at mennesker med glede søker uføre- trygd. Sett fra alle synspunkter er det er nødutvei. Alle mennesker har et grunnleggende behov for, så langt det er mulig, å realisere seg selv. Derfor er det også en sentral oppgave for politikken å sette menneskene i stand til det. Selv om det ofte er helt nødven-

dig, er passiv utbetaling av trygder et dårlig plaster å legge på verkende sår. Det er svikt fra *samfunnets* side, fra *vår* side når dette blir den viktigste utveien. Også sett i dette lys er deler av den debatten om trygdemisbruk i store deler både urettferdig og umenneskelig. Og her må Arbeiderpartiet som en ufravikelig hovedlinje slå fast: Ingen i dette land skal med bøyet nakke behøve å heve sin rettmessige trygd. Ingen skal behøve å oppsøke trygdekantoret i tussmørket, av redsel for naboers fordømmende blikk.

Daværende fungerende stasjonssjef på Møllergata 19, Jørund Kaarstad, presenterte for et par år siden en tankevekkende problemstilling på grunnlag av sine erfaringer fra jobben: I løpet av få måneder hadde han personlig kjennskap til 9 løsgjengere som var døde. Han var overbevist om at tallet var større. Kaarstad, som selv hadde mange års erfaring fra løsgjengersaker, tok selv avstand fra uttrykket løsgjenger. Det er syke, hjemløse mennesker, understreket han.

Ja, og det er nettopp hva vi er stilt overfor: Et økende antall syke og hjemløse mennesker som representerer omkostningskontoen for et samfunn som satser såpass sterkt på gold effektivitet som tilfellet er i det moderne industrisamfunn. I virkeligheten er dette også dårlig samfunnsøkonomi. Hva vi vinner i form av høy rentabilitet ved den enkelte bedrift eller virksomhet, taper vi i form av økte omkostninger ved samfunnets reparasjonsverksteder. Vi må fjerne den sterile problemstilling som ofte gjør seg gjeldende i skattedebatten. Spørsmålet dreier seg ikke om hvorvidt vi ønsker eller ikke ønsker økte offentlige utgifter. Økte budsjetter er selvsagt ikke noe mål i seg selv, dersom oppgavene kunne vært løst på en mer tilfredsstillende måte uten at man hadde tatt de offentlige budsjettene til hjelp. For Arbeiderpartiets vedkommende skal det her ikke herske tvil om hovedsynet: Ved å gripe inn i samfunnssystemet, ved å fjerne årsakene til problemene, — gjennom distriktpolitikken, gjennom midler som attføring og vernet sysselsetting vil vi få et samfunn og mennesker til å fungere i samsvar med sin egen legning, heller enn å bruke stadig større midler til å reparere skader som oppstår under kalde og umenneskelige konkurransevilkår i arbeidslivet og samfunnslivet.

Arbeidsprogrammet har vært ute til drøfting i rådslagsgrupper, med deltakelse av atskillige tusen partimedlemmer. Et hovedtrekk i forslagene fra rådslagsgruppene er kravet om endringer i vårt skatte- og avgiftssystem. Arbeiderpartiets og Landsorganisasjonens felles skatteutvalg, under ledelse av tidligere statssekretær Juul Bjerke, har nedlagt et stort arbeid for å finne fram til kortsiktige tiltak som hurtig kan rette opp en del av de skjevheter som er til

stede i vår nåværende beskatning, samtidig som utvalget legger til rette hovedlinjene for vår framtidige skattepolitikk. Arbeidet har vært utført i nøye samsvar med hovedkravene fra rådslagsgruppen. Takket være utvalgets arbeid, kan jeg her legge fram en skisse til reformer som — dersom landsmøtet vedtar den — vil bli satt ut i livet av en ny arbeiderregjering straks etter at den er tiltrådt.

Etter vårt syn er den harde marginalbeskatningen av vanlige lønnsinntekter et viktig ankepunkt mot vårt nåværende skattesystem. Den progressive statsskatten er ment som et ledd i inntektsutjevningen. Når progresjonen nå også virker for et flertall av lønnstakere med gjennomsnittlige inntekter, tjener den ikke lenger dette formål. Når statsskatten på første trinn, sammen med andre skatter og avgifter, fører til en marginalsatt på 43,5 prosent for inntekter mellom 27 000 og 45 000, er det klart at det skaper reaksjon. Kravet om reduksjon i marginalsatt, eller overtidsskatten som den også kalles, kom sterkt til uttrykk på LO-kongressen. Arbeiderpartiets og Landsorganisasjonens skatteutvalg har gått helt konkret til verks for å møte dette problemet. En har valgt en linje som kan komme flest mulig av de vanlige lønnstakere til gode. Ved å redusere satsen for første trinn av statsskatten fra 10 til 5 prosent, oppnår en å redusere marginalsatt for 600 000 skatteyttere — hvilket vil si $\frac{1}{3}$ av det totale antall. Kanskje forteller det mer om virkningen for alminnelige lønnstakere når vi opplyser at det gir redusert skatt for halvparten av LO's medlemmer. I følge denne skissen vil vi samtidig innføre et spesielt lønnstakerfradrag på 3 prosent av inntekten (beregnet til maksimum 600 kroner) allerede fra 1974.

Disse tiltakene vil totalt sett gi skattelettelse på fra 600 til 1000 kroner årlig, en skattelette som særlig vil komme inntekter under 50 000 kroner til gode. For vanlige lønnsinntekter vil dette representere skattelettelse på fra 5 til 7 prosent, men uten at det reduserer vår evne til å løse viktige fellesoppgaver. De ca. 900 mill. kroner på årsbasis som dette vil koste, vil vi bl. a. dekke gjennom den sterke økonomiske vekst som vi kan regne med i de nærmeste årene, og en mer moderat vekst i de offentlige utgiftene. Dessuten vil vi bringe inn ca. 170 mill. kroner ved økt formuesskatt på store personlige formuer og selskaper. Vi vil legge om den skattefrie banksparing, slik at den vil gi større utbytte for vanlige lønnsinntekter — og mindre profitt for de meget høye inntekter. Progresjonen vil bli økt for inntekter over 100 000 kroner. Vi tar sikte på å oppheve den såkalte 80-prosent regelen som i dag begrenser skattleggingen av de meget store formuer, og endelig vil vi gjen-

nom utvidet adgang til skjønnsmessig likning skjerpe beskatningen overfor næringsdrivende 0-skatteyttere. Vi vil følge Landsorganisasjonens opplegg for opphevelse av moms på visse matvarer, og dermed skulle forholdene ytterligere bli lettet for de grupper som i dag har det vanskeligst, de barnerike familier på vanlige lønnsinntekter.

Innstillingen fra LO's og DNA's skatteutvalg vil bli lagt fram til behandling på landsmøtet. Gjennom behandlingen her vil opplegget bli forpliktende for en A-regjering etter valget.

Det er grunn til å gjenta og understreke at et høyt fellesforbruk er et av de viktigste redskaper vi har for å føre en aktiv likestillingspolitikk. Vi ønsker bevisst å bruke skattepolitikken og overføringene gjennom de offentlige budsjetter for å utjevne livsvilkårene mellom folkegrupper og landsdeler. Takket være den borgerlige skatteordningen, har forholdene gjennom de seinere år utviklet seg slik at beskatningen gir urimelige utslag overfor vanlige lønnsinntekter. Det er disse urimelige utslag vi ønsker å fjerne samtidig som vi inntar en klar frontstilling overfor Glistrup- og Anders Lange-strømninger. Glistrup er meget treffende betegnet som en «omvendt Robin Hood». Følgene av hans politikk vil bli at man tar fra de fattige og gir til de rike, og vi vil få klasseforskjeller som man skal langt tilbake i historien for å finne maken til.

*

I Stortinget hadde vi nylig en omfattende debatt om distriktspolitikken på grunnlag av den melding om distrikts- og regionalpolitikken som Bratteli-regjeringen la fram. Her fikk vi oppleve det eiendommelige at Borten i anerkjennende vendinger omtalte hovedlinjene i Arbeiderpartiets distriktspolitikk. Denne anerkjennelse fra Stortingets talerstol står i skarp kontrast til den agitasjon Senterpartiet fører når partiets talsmenn er ute i «bushen» — eller ved grasrota, som det vel nå heter. Men Borten vet selvfølgelig bedre enn de fleste at i det øyeblikk en skal forsøke å anvende Senterpartiets distriktspolitiske teorier på virkeligheten, vil resultatene bli det stikk motsatte av det man ønsker å oppnå. Det var under Borten-regjeringens første fem år at netto utflytting fra Nord-Norge ble fordoblet sammenliknet med de siste fem år under regjeringen Gerhardsen. Det er og blir et narrespill å hevde at man vil opprettholde den samme bosetting som nå i alle landets kommuner. Hvor stort dette narrespillet er, har Korvald-regjeringen selv kommet i skade for å fortelle i sitt langtidsprogram. Der går man ut fra at antall sysselsatte i primærnæringene vil gå tilbake med 26 000 i den kommende fireårsperiode, samtidig som man ikke

regner med noen økning i industrisysselsettingen. Det vil bety at service-næringene alene skal absorbere den økte sysselsetting vi vil få i de kommende fire år. Samtidig vet vi at økningen i disse næringene først og fremst finner sted i de store pressområdene. For eksempel er det Oslo-regionen som tar imot den langt største andel av den høyt utdannede arbeidskraft fra hele landet. Dersom intet skjer, og man begrenser seg til å avgi luftige erklæringer om at man ønsker den samme bosetting som i dag i alle kommuner, vil presset på Oslo-regionen fortsette, utflyttingen fra Nord-Norge vil fortsette, avfolkingen av store utkantregioner vil fortsette.

Og hvordan vil dessuten Senterpartiet og SF gjennomføre sine distriktpolitiske mål? Vil man tvinge unge mennesker til ikke å ta utdanning? Vi vet at ungdom som tar videregående utdanning, søker et yrke som er i samsvar med de kunnskaper og ferdigheter som de har skaffet seg. For ungdom i Nord-Norge og på deler av Vestlandet er da den eneste utveien ofte å søke til de store sentra utenfor landsdelene. For mange akademikergrupper er fra 50 til 80 prosent av arbeidsplassene konsentrert i Oslo-Akershus. Det eneste mulige svar på dette problemet er at de landsdeler det gjelder, kan få slagkraftige sentra med et differensiert yrkestilbud. Vi ønsker for vår del ikke å innføre nye stavnsbånd i Norge. Vår distriktpolitikk har som mål å sikre menneskene valgfrihet, samtidig som vi i hovedtrekk vil opprettholde bosettingsmønsteret. Men det forutsetter, og det vil jeg gjenta, at vi innenfor alle landsdelene må få trygge og varierte arbeidstilbud og tilfredsstillende privat og samfunnsmessig service. Dette betyr ikke, slik en ofte kan høre i vulgær-agitasjonen fra Arbeiderpartiets politiske motstandere, at vi vil at alle mennesker skal bo i sentra eller i samme type sentra. Selvfølgelig ikke! Det er tvert imot et variert bosettingsmønster som er målet for vår distriktpolitikk.

Det er på det rene at de virkemidler som i dag står til rådighet for de politiske myndigheter, ikke har tilstrekkelig effekt. For eksempel satte en seg ganske store forhåpninger til den lov om lokaliseringsveiledning som ble innført 1. mai 1971. Resultatet kan trygt betegnes som forstemmende. Som kjent pålegger loven meldeplikt og tvungen lokaliseringsveiledning i 26 kommuner for industribedrifter med mer enn 15 ansatte ved etablering eller utvidelse. I alt er det behandlet 250 saker, men lokalisering utenfor pressområdene er oppnådd i mindre enn 5 tilfelle — jeg gjentar: I mindre enn fem tilfelle!

Partiets sentralstyre satte i januar ned et utvalg under ledelse av tidligere kommunalminister Odvar Nordli. Dette utvalget skulle utrede spørsmål i forbindelse med innføring av en ordning med

etableringskontroll. I utvalgets mandat het det at en skulle utrede formene for etableringskontroll som kan gi myndighetene hjemmel til å forby opprettelse av nye bedrifter eller vesentlige utvidelser av eksisterende bedrifter i områder der veksten i antall arbeidsplasser ansees for å være uheldig. Siktemålet skal være å få disse bedrifter til å opprette arbeidsplasser andre steder, spesielt i områder som i dag er svakt utbygd. I en annen del av mandatet blir det understreket at en må vurdere hvordan etableringskontroll kan praktiseres på en fleksibel og selektiv måte, for å bidra til at en i de områder der veksten totalt må dempes, *samtidig* får et så variert og rimelig sammensatt arbeidsliv som ønskelig. Dette siste er ikke minst vesentlig, og særlig har Oslo Arbeiderparti med energi påpekt nødvendigheten av at det blir satt inn tiltak som kan opprettholde et variert arbeidsliv i pressområdene. Satt litt på spissen, løper man nå faren for at Oslo kan bli et norsk Washington, der den viktigste næringsvei er offentlig administrasjon supplert med privat service-virksomhet. Men dersom Oslo-regionen skal få et variert arbeidsliv, forutsetter det at man opprettholder industrisysseletsetting også i dette område. Derfor er det utilstrekkelig å innføre etableringskontroll bare overfor industrien, den må i høy grad også settes inn overfor servicenæringene, der veksten i pressområdene er den aller største. I 1970 hadde Oslo by 13 prosent av folketallet og 24 prosent av lønnstakerne i landet. Byen hadde imidlertid 62 prosent av lønnstakerne innen landets agenturhandel, 47 prosent innen engroshandel, 42 prosent i bankvesen, 45 prosent innen forsikring, over 50 prosent innen forretningsmessig tjenesteyting og 45 prosent innen statsadministrasjonen. Oslo Arbeiderparti har påpekt hvordan dette fører til en helt skjev sammensetning av yrkesbefolkningen i Oslo.

Det partiopnevnte utvalg for etableringskontroll forutsetter at en regjering av Arbeiderpartiet allerede høsten 1973 vil kunne legge fram forslag til lov om etableringskontroll. Dette vil innebære at Stortinget kan fatte vedtak våren 1974, og at ordningen settes i kraft fra 1. januar 1975. Odvar Nordli vil seinere under landsmøtet redegjøre for utvalgets forslag, og dersom landsmøtet gir dem sin tilslutning, vil dette være en ny arbeiderregjerings politikk allerede fra kommende høst.

Vi må regne med at vi under høstens valgkamp vil få et kraftig oppgjør om distriktspolitikken. For den kampen er Arbeiderpartiet godt væpnet. Vi har et gjennomarbeidet distriktspolitisk program som forteller at vi er rede til å ta i bruk nye og dristige virkemidler. I Nord-Norge har tusener av partifeller denne vinteren utformet et eget program for den nordlige landsdel. På tilsvarende

måte har våre partifeller på Vestlandet utarbeidet en Vestlandsplan. Viktigst av alt er det kanskje at vi i våre distriktspolitiske opplegg har fjernet det tradisjonelle motsetningsforhold mellom distrikt og sentrum. Den erkjennelsen går nå på tvers igjennom hele partiet, at dersom vi skal få en mer harmonisk utvikling i pressområdene, må det føres en effektiv distriktspolitikk. Distrikt og sentrum har med andre ord ikke motstridende interesser, men felles interesser.

Det er en anklage som kan rettes mot hele vårt politiske liv, og en anklage som vi også må rette mot oss selv, at vi til denne dag ikke har vist stor interesse for byenes og bysamfunnenes livsvilkår. Forleden fikk jeg om dette et langt brev fra Ivar Mathisen. Det var et brev preget av sterk harme. Etter å ha lest brevet, måtte jeg bare erkjenne at harmen var berettiget. Programforslaget er heller ikke godt nok på dette punkt. Heldigvis foreligger det til landsmøtet et grundig gjennomarbeidet opplegg fra Oslo-partiet. På det grunnlag som der foreligger, er jeg sikker på at landsmøtet vil bli i stand til å vedta et program som forplikter oss til å sette i verk tiltak som kan fjerne en rekke av de problemer som i dag møter byenes innbyggere.

I mellomtiden kan vi fastslå at det ikke er sant når en av og til får det framstilt som om valget står mellom den absolutte utkanttilværelse eller den forsøplede og forurensede blokktilværelse i byen. Trivsel kan skapes, og trivsel kan menneskene finne i forskjellige slags samfunn og i forskjellige bomiljøer. Det viktigste er at vi som samfunn, totalt sett, kan by på valgmuligheter. For mennesker, menneskers egenskaper, menneskers forutsetninger og interesser er som kjent forskjellige — både utenpå og innenfor. Nettopp dette hovedsyn karakteriserer også det kulturprogram som tidligere kirke- og undervisningsminister Bjartmar Gjerde skal presentere seinere i dag. Også når det gjelder kulturtilbud skal menneskene ha valgmuligheter i samsvar med sine egne, individuelle egenskaper — i et kulturliv som i størst mulig utstrekning over hele landet er integrert med det øvrige samfunn.

*

For en tid siden ble det påvist at visse produksjonsprosesser ved en av våre bedrifter hadde kreftframbringende virkninger. Saklig og nøkternt ble dette meddelt i rekken av øvrige nyheter. Det ble ikke registrert som noe særlig oppsiktsvekkende eller sjokkerende. Når fagbevegelsen har tatt opp arbeidet med en forbedring av arbeidsmiljøene som en hovedoppgave i 70-årene, har det sammen-

heng med at tituseren av lønnstakere er utsatt for en utrygg, helsefarlig og stressende arbeidsdag.

På dette feltet er vi på mange måter inne i en ond sirkel. Kravet til størst mulig lønnsomhet på kortest mulig sikt ved den enkelte bedrift fører til store omkostninger på det menneskelige og helsemessige område. Den undersøkelse som Landsorganisasjonen har gjennomført i samarbeid med Sosiologisk Institutt ved Universitetet i Bergen, viser at 85 prosent av de fagorganiserte mener seg utsatt for minst ett miljøproblem. Blant de viktigste problemene er støy, belastninger, trekk, høyt arbeidstempo og ubehagelig temperatur. På tross av økt verneinnsats skjer det årlig om lag 20 slike yrkesskader pr. 1000 årsverk. I tillegg kommer 80 000 mindre skader der omfanget av arbeidsudyktighet er mindre enn 11 dager. Den nevnte undersøkelsen forteller at sannsynligvis er mer enn 250 000 arbeidstakere påført skade eller sykdom som skyldes forhold på arbeidsplassen. Vi opplever også en sterk økning i sykefraværet. Antall sykefraværsdager i industrien er nå kommet opp i mer enn 25 dager i gjennomsnitt pr. arbeidstaker.

Dette er tilstander som vi ikke lenger passivt kan avfinne oss med. Rent bortsett fra de samfunnsmessige omkostninger det dårlige arbeidsmiljøet fører med seg, avdekkes det her uverdige forhold sett fra et menneskelig synspunkt, og dessuten klasseskiller i vårt arbeidsliv som arbeiderbevegelsen selvsagt ikke kan akseptere, men aktivt må bekjempe.

Det haster med å gjennomføre et aksjonsprogram for et bedre arbeidsmiljø i videste forstand. Den nye loven om bedriftsdemokrati som trådte i kraft 1. januar, kan her være et viktig hjelpemiddel. For arbeidsmiljøet angår også i høy grad spørsmålet om arbeidstakernes innflytelse over sine egne arbeidsforhold. Rundt om på våre bedrifter må arbeidstakerne bruke den innflytelse som loven om bedriftsdemokrati gir, til å fremme krav om reformer av arbeidsmiljøet. Men det er også behov for sterke inngrep i form av ny lovgivning. Noe av det første en ny arbeiderregjering vil gjøre allerede denne høsten, er å foreta en omfattende nyvurdering av arbeidervernloven med sikte på en videreutvikling til en fullstendig arbeidsmiljølov. Det må simpelthen bli i strid med loven at vi skal ha arbeidsmiljøer som utsetter helse og liv for fare. Arbeidsgivernes ansvar må bli mer reelt ved at reglene om straff og erstatning blir innskjerpet dersom pålegg fra arbeidstilsynet ikke blir fulgt. Ved oppføring av nye bedrifter må det stilles strenge miljøkrav. Kravene til tempo må modereres ut fra helse- og trivselsmessige hensyn. Behovet for skiftarbeid må reduseres. Bruken av farlige stoffer og produkter begrenses. Verneombudenes stilling må

styrkes. Arbeidsmiljøforskningen må bli intensivert. Arbeidstilsynet må bygges ut i raskt tempo i alle deler av landet. Bedriftshelsevernet må samordnes med offentlig helsevesen og gjelde alle arbeidstakere.

Dette er et meget krevende program. Men i virkeligheten burde trygghet og et minimum av trivsel i yrke og arbeidsliv være en elementær menneskerett. Hovedavtalen mellom LO og Arbeidsgiverforeningen er blitt kalt arbeidslivets grunnlov. Nå bør vi få en arbeidslivets menneskerettserklæring.

Jeg vil se programforslaget om å gjøre bankene til samfunnsinstitusjoner i nøye sammenheng med forslagene om utvidelse av bedriftsdemokratiet. På begge områder dreier det seg om prinsipielle framstøt for å forandre maktforholdene i vårt samfunn. Jeg har fortsatt den tiltro til det liberale sentrum i det politiske liv at jeg håper på støtte til disse framstøt fra kretser også utenfor Arbeiderpartiet. For i virkeligheten er det en vitalisering av vårt demokrati vi her innbyr til. Man trenger ikke mer enn helt vanlig gangsyn for å se at det private bankbyråkrati i dag har en innflytelse som er i strid med grunnleggende demokratiske prinsipper. Og det er dessuten en makt som er blitt sterkere og sterkere konsentrert på relativt få hender. Det er riktig at Arbeiderpartiet under sin regjeringstid innførte viktige, demokratiske styringselementer i det private bank- og kredittvesen. Men en rekke avgjørende skritt gjenstår. Bank- og kredittinstitusjonene er viktige økonomisk-politiske styringsmidler i vår økonomi. Sett fra et sosialistisk, — men også fra et rent demokratisk synspunkt — er det selvsagt utilfredsstillende at vesentlige deler av disse styringsmidler skal befinne seg under kontroll av private finansinteresser.

*

Det er ikke feststemt svada å hevde at det likestillingsprogram som Arbeiderpartiets kvinnebevegelse vedtok på sin landskonferanse i april, vil komme til å representere noe av en milepel i vår kvinnebevegelses historie. Ja, mer enn det: fra dette programmet vil alle som kjemper for likestilling mellom kjønnene, hva enten det er kvinner eller menn, finne kraftig ammunisjon. Det viktigste ved programmet er — etter min mening — at det totalt har frigjort seg fra den tradisjonelle, trivielle og frustrerende kvinne-motmann-debatten.

«Menns arbeidskraft blir hardt utnyttet i arbeidslivet. De mister muligheten til rikt samvær med barn og familie. Vi ser det ikke som noe mål at kvinner skal få det slik som menn har det i vårt samfunn. Bare ved at arbeiderklassen får styring over produk-

sjonsmidlene, kan vi skape et samfunn til beste for både barn og voksne, kvinner og menn. Kvinnenes frigjøring er en del av arbeiderklassens frigjøring.»

Med dette som utgangspunkt mener DNA's kvinnebevegelse:

- at kvinnenes frigjøring bare kan oppnås gjennom et sosialistisk samfunn.
- at kvinnene i dagens situasjon og som sosial gruppe har behov for egne interesseorganisasjoner som kan ivareta kvinnenes særinteresser.
- DNA's kvinnebevegelse anser seg for å være en slik interesseorganisasjon,
- og vil gjennom sitt arbeid innenfor Arbeiderpartiet og i samfunnet for øvrig virke for realiseringen av et sosialistisk samfunn bygget og ledet av kvinner og menn i fellesskap.

I programkomitéen, sentralstyret og landsstyret har vi brukt dette programmet som et arbeidsdokument, og de viktigste innslag er tatt med i forslaget til forpliktende program for neste fireårsperiode.

Her blir jeg nødt til å konsentrere meg om én av sakene i programmet, det gjelder spørsmålet om hvem som skal ha myndighet til å treffe beslutning om svangerskapsavbrytelse, om det er en nemnd av leger som skal avgjøre det, eller om det er den berørte kvinne selv som til syvende og sist skal ha det avgjørende ord.

Selv garvede journalister — og en del av dem er som kjent meget garvede — ble bleke da de forleden mottok et meningshetsblad fra en av Oslos omegnskommuner. Jeg vil ikke anbefale dette blad til lesning. Jeg skal heller ikke formidle innholdet. Når jeg her henleder oppmerksomheten på fenomenet, er det fordi jeg er redd for at vi skal få oppleve tilsvarende utslag av den verste form for fariseisme i løpet av de kommende uker. En overveiende del av den primitive agitasjon som vi nå opplever i debatten om svangerskapsavbrytelse, appellerer til de fordømmende og selvrettferdige egenskaper i mennesket, — heller enn å beskjefte seg med det problem vi egentlig står overfor, og heller enn å være berørt av den skjebne det gjelder: kvinnen som i ytterste nød søker en løsning på sitt ulykkelige problem.

I velgjørende kontrast til denne selvrettferdige og fordømmende holdning står uttalelsen fra Kristne Arbeideres Forbund — rettet til dette landsmøtet. Denne uttalelse er i første rekke gjennomsyret av ekte omsorg for de mange ulykkelige menneskeskjebner som er rammet under vår nåværende svangerskapslovgivning: 14 000 kvin-

ner som hvert år søker om legal abort, 10 000 kvinner som under de mest uverdige forhold foretar illegal abort. Men så understreker Kristne Arbeideres Forbund at dette representerer et etisk problem som vi må ta hensyn til. For dette har vi dyp respekt.

Spørsmålet om svangerskapsavbrytelse representerer et sosialt problem, et menneskelig problem, et etisk problem — for oss alle. Vi står her overfor en så stor sum av menneskelig tragedie og så ydmykende angrep på den menneskelige verdighet at vi ikke har lov til å forholde oss passive. Det viktigste av alt er at vi — som samfunn — må anstrenge oss langt mer enn hittil for at alle barn kan sikres betingelser for en oppvekst i trygghet. Det må utbygges veiledning og støttetiltak for kvinner som får problemer under svangerskapet, slik at alle som ønsker, kan få føde sitt barn i trygghet. Vi kan heller ikke spare oss noen anstrengelser for at barnet, når det kommer, kan få en oppvekst i trygge omgivelser. Først som en siste utvei, presset av enorme ytre problemer, vil en kvinne stille spørsmål om å avbryte svangerskapet. Og jeg vil gjerne presisere at vi ikke nå blir bedt om å ta standpunkt til hvorvidt svangerskapsavbrytelse skal skje eller ikke. Svangerskapsavbrytelsene skjer i dag, riktignok ofte under meget ydmykende omstendigheter. Og svangerskapsavbrytelse vil fortsatt skje under den lovgivning Bergfrid Fjose har bebudet, men under enda mer ydmykende omstendigheter. Det spørsmål vi skal ta standpunkt til er mye enklere enn mange gjør det til: Er det den berørte kvinne selv som til syvende og sist skal ta denne avgjørelse, eller skal andre ta avgjørelsen på vegne av henne? Det er her vi er kommet til — etter å ha arbeidet grundig med saken i flere år — at ingen kan ha bedre forutsetninger for å treffe en slik avgjørelse enn den kvinne det gjelder.

*

Mangel på demokrati og mangel på likestilling må sees i sammenheng med vårt utdanningsystem. Et av de viktigste bidrag som har vært gitt til utviklingen av vårt demokrati, var opprettelsen av en offentlig folkeskole, felles for alle. Men dersom vi ser på vårt skoleverk etter grunnskolen, vil vi oppdage at det i store trekk fortsatt er oppbygd etter det klassemønster som utviklet seg på grunnlag av den industrielle revolusjon. Det teoretiske gymnas med sin sosiale prestisje, med sine opptakskrav og med sin kompetanse vil være et bidrag til å opprettholde de gamle og til å skape nye klasseskiller. Her vil jeg gjerne gi anerkjennelse til AUF, vår ungdomsorganisasjon, fordi AUF, på tvers av visse motestrømninger i tiden, motstrømninger som både SUF og Unge

Høyre er falt for, holder fast ved at barrierene mellom de videregående skoler skal rives ned. To oppgaver skiller seg klart ut som de viktigste i kommende fireårsperiode: Utbyggingen av en felles, videregående skole for alle, og voksenopplæringen. Ikke minst sett i lys av kravene om utvidet demokrati og økt likestilling er dette sentralt.

Dette ble langvarig. Enda har jeg bare kunnet konsentrere meg om noen få av de hovedspørsmål som reiser seg i forbindelse med programmet. Viktige saksområder, forslag som vil få betydning for store folkegrupper, er ikke omtalt. Jeg regner med at de vil bli dekket gjennom den brede debatten etterpå.

*

I tilslutning til det Bratteli sa i sitt sluttinnlegg vil jeg gjøre disse merknader til slutt:

Vi må se i øynene at politikk og politisk virksomhet for tiden har en sterk lavkonjunktur i folks bevissthet. Watergate, britiske skandaler, og også — selvfølgelig uten sammenlikning for øvrig — visse sider av politikken i vårt eget land, har bidratt til det.

Men hva er så politikkens reelle oppgaver i de nærmeste år? For å illustrere det, vil jeg gjerne til slutt referere til tre meget forskjellige mennesker som i nesten likelydende vendinger har uttalt seg om vår tids grunnproblem. Det gjelder den sovjetiske atomfysiker A. D. Sakharov, det gjelder den norske teolog, dr. theol. Tor Aukrust og det gjelder Albert Speer, Hitlers personlige arkitekt, mannen som seinere ble Tysklands rustningsminister og ansvarlig for å mobilisere alle Tysklands ressurser i krigføringen.

A. D. Sakharov understreket i sitt berømte manifest fra noen år tilbake at bare tankefriheten er en garanti mot at folk skal bli infisert av massemyter som kan føre til blodig diktatur dersom de blir utnyttet av listige demagoger.

Tor Aukrust har pekt på de umenneskelige mønstre som industrisamfunnet bærer i sitt skjød, og nødvendigheten av å bryte ned disse mønstre, slik at de ikke får overmakt over oss og vårt samfunn.

Og så Speer, som etter 20 år i Spandau-fengslet, 20 år i rystende selverkjennelse, ser en gjenværende oppgave i sitt liv: å advare mot teknokratiets makt over menneskeheten.

Til politikken knytter det seg den merkverdighet at en uke ofte kan fortone seg som et år, et år kan ofte fortone seg som en uke. Hva vi nå vet, er at vi må bruke hver dag for å gjenskape menneskenes tillit til seg selv, til vår evne til å leve i fellesskap med hverandre og troen på at vi sammen har en framtid som kan bli

meningsfylt. Sett i dette lys, er det igjen grunn til å understreke, som svar på spørsmål om hvor Arbeiderpartiet befinner seg på den politiske skala: Vi befinner oss på den side som gir liv, på den side der hjertet banker: *på venstre side.*

Steens forslag ble lønnet med kraftig bifall.

Formiddagsmøtet ble avbrutt kl. 12.45 og det ble vedtatt at ettermiddagsmøtet skulle begynne kl. 14.30.

Ettermiddagsmøtet mandag

Ettermiddagsmøtet tok til kl. 14.30, med Arnulf Olsen som dirigent. «Brødre til sol og til frihet» ble sunget, med Trygve Aakervik som forsanger.

BJARTMAR GJERDE OM DNA'S KULTURPOLITIKK

Bjartmar Gjerde ga denne redegjørelsen for partiets kulturpolitikk:

I det utkast til kulturpolitisk handlingsprogram som landsmøtet skal drøfte og ta stilling til, er det understreket at «Kulturpolitikken bør være et virkemiddel og kulturaktivitetene et ledd i en sosialistisk samfunnsomforming». Borgerlige politikere og borgerlig presse har reagert sterkt mot denne formuleringen.

I «Vårt Land» av 9. mai uttalte statsminister Korvald at Kristelig Folkeparti står Arbeiderpartiet nær i sosiale og økonomiske spørsmål, men at «AP's kulturpolitikk umuliggjør samarbeid».

I en kronikk i «Aftenposten» heter det at «Hvis målet er å utvikle en sosialistisk kultur i den betydning at det legges et reelt politisk innhold i ordet sosialistisk, vil det uten tvil også melde seg en «borgerlig» kultur målsetting. Og i tillegg til det en kristen».

Jeg vil gjerne understreke at under arbeidet med programutkastet, har det vært en sentral målsetting å gi begrepet «sosialistisk kulturpolitikk» et reelt og konkret innhold.

Privatkapitalismen og den private eiendomsrett har i kultursektoren praktisk talt utspilt sin rolle, men viktige deler av kulturarven er likevel forbeholdt mindre og privilegerte befolkningsgrupper.

Med unntak av de internasjonale film-, plate- og kassettselskaperne, og de norske forlag, eies og drives nesten alle kulturinstitusjoner og nesten alle kulturaktiviteter, enten av det offentlige eller av folkelige organisasjoner. Profittmotivet er i kultursammenheng et meget begrenset problem, og motarbeides i dag også av kunstnerne. Det sentrale i en sosialistisk kulturpolitikk må derfor være likheten og friheten. Og ulikhetene på dette felt er store både geografisk og

mellom sosialgrupper. Arbeiderpartiet bør prioritere på en slik måte at en større del av ressursene kanaliseres til distriktene og til organisasjoner og institusjoner som har god kontakt med de mindre privilegerte folkegrupper.

Viktig er det også å ta konsekvensene av at det er en sammenheng mellom f. eks. miljøpolitikk og industripolitikk eller mellom sosialpolitikk og kulturpolitikk. For Arbeiderpartiet har da heller aldri industripolitikken eller den økonomiske politikk vært noe mål i seg sjøl, men midler til å oppnå større trygghet og trivsel for den enkelte.

Kulturpolitikken må ses i sammenheng med og være en del av partiets totale målsetting. I et av de sentrale avsnitt i vårt prinsipp-program heter det, at «den enkelte skal få mulighet til å utvikle sin selvstendighet og sin kritiske sans, øke sin erkjennelse og utvide sin evne til følelsesmessig opplevelse og innlevelse.» Samfunnsutviklingen har gjort at dette avsnitt i prinsippprogrammet har fått økt aktualitet.

Vi har bak oss en utvikling som har gitt oss betydelig økonomisk og materiell framgang. Nå er vi inne i en situasjon hvor det vil være nødvendig å legge større vekt også på andre sider av livsmiljøet. Interessen for natur og miljøvern er ingen tilfeldighet, men springer ut av et livsviktig behov. Interessen for å verne om og utvikle de menneskelige miljøer er ikke tilsvarende stor, men jeg er overbevist om at vi også her står overfor et voksende og nødvendig behov. De partier som klarer å forme en politikk som overfører vektleggingen fra levestandard til livsstandard vil etter hvert få et positivt svar fra befolkningen.

Dette behovet har sammenheng med de store samfunnsmessige endringer som har foregått og som foregår. Jeg tenker bl. a. på at folk flytter fra utkantene til byer og tettsteder. Denne folkeflyttingen har vært særlig stor i de siste 20 år. I dag bor det ca. 2,4 mill. mennesker i tettsteder og bare 1,4 mill. i spredt bebyggelse. Dette har sammenheng med endringene i næringsgrunnlaget. Primærnæringsenes andel av sysselsettingen er fra 1950 til 1969 halvert fra 28,5 prosent til 14,4 prosent. De tjenesteytende næringer representerer i dag praktisk talt 50 prosent av den totale sysselsetting.

Produksjonsutviklingen viser at vi materielt er blitt rikere fra år til år. Omfanget av det private forbruk er mer enn fordoblet i løpet av 20 år. Antallet biler er 3-doblet på 10 år.

Også det offentlige forbruk er økt sterkt. Det er her nok å vise til utbyggingen av vårt skole- og sosialvesen. Samtidig er den ukentlige arbeidstid redusert fra 48 til 42,5 timer, ferien er forlenget fra tre til fire uker og pensjonsalderen er redusert fra 70 til 67 år.

I regjeringens langtidsprogram er det som eksempel regnet ut at

produksjonen vil tredobles fram til år 2000, dersom arbeidstida ikke reduseres. En motsatt ytterlighet er ikke å øke forbruket pr. innbygger, men ta ut veksten i form av redusert arbeidstid. Dette alternativet vil gjøre det mulig å redusere den årlige arbeidstid til 59 prosent av antallet arbeidstimer i 1971.

Men samtidig som vi er blitt rikere materielt, er vårt sosiale miljø på mange måter blitt fattigere. Dette har sammenheng bl. a. med endringene i bostedene og på arbeidsplassene.

Barn og ungdom har i vår tid gode økonomiske kår og et utdanningstilbud som for tidligere generasjoner bare var en uvirkelig drøm, men på andre synes deres aktivitets- og utfoldelsesmuligheter å være begrenset. En undersøkelse viser f. eks. at halvparten av alle barn i landet leker under trafikkfarlige forhold. Prestasjonsnivået i skolen oppleves stadig sterkere og vanskeligere. En stigende ungdomskriminalitet og et økt stoffmisbruk, synes å bli resultatet for mange.

I arbeidslivet har moderne teknologi, nye produksjonsmetoder og avanserte styringssystemer redusert mulighetene for samtaler og sosial kontakt til et minimum. Også i arbeidslivet er det mange som ikke makter presset. En del av konsekvensene kan vi lese ut av den store arbeidsmiljøundersøkelsen LO nylig har foretatt. Hele 85 prosent av de som var med i undersøkelsen svarte at de hadde et eller flere miljøproblem i arbeidstida. En rekke av disse problemene knyttet seg til fysiske arbeidsforhold som støy, sterke fysiske belastninger, trekk o. l., men en stor del opplevde også høyt tempo og mangel på sosial kontakt som et problem. Skiftarbeiderne har særlig store problemer. Sammenlagt oppfattes mangel på kontakt med familie og venner og vansker med fritidsaktivitet som nesten halvparten av alle de problemer skiftarbeid fører med seg.

I våre nye bomiljøer er det også ofte liten kontakt mellom naboer. Det som har skjedd er at gamle møteplasser er blitt borte, uten at det er skapt nye. Det synes å være mange som har et udekket behov for kontakt med andre mennesker. Det er en situasjon som bør tas alvorlig. Og det er en situasjon som burde være unødvendig i en tid hvor de fleste har mer fritid og et større overskudd — fysisk og økonomisk — enn tidligere generasjoner. Kanskje er vi den første generasjon hvor nesten alle har muligheten til å utnytte og utvikle andre sider av sin personlighet enn de som er direkte knyttet til yrkeslivet. Dette er noe av bakgrunnen for at landsmøtet nå innbys til å gi sin tilslutning til et kulturpolitisk handlingsprogram og gå inn for å gi kulturoppgavene en høyere prioritet.

I utformingen av en kulturpolitikk som i vår tid skal dekke de store folkegrupperes behov, må miljøet settes i sentrum. Målet må

være større trygghet og trivsel for den enkelte. Oppgaven må være å stimulere vekstmuligheten i lokalmiljøet. Utgangspunktet må være at enkeltprestasjoner er viktige nok, men at det er samværet med andre mennesker som er den viktigste kilden til informasjon og kunnskaper, til opplevelse og innlevelse og til utvikling og utfoldelse.

Her kan vi bygge videre på de erfaringer Arbeiderbevegelsen har høstet. Den virksomhet som drives f. eks. av AOF-foreningene rundt om i landet viser i praksis hva det er vi snakker om. I løpet av en ti-års periode er denne virksomheten 4-doblet. I 1972 deltok det over 165 000 mennesker. Det viser behovet og interessen for sosial kontakt. Idrettslivet er et annet eksempel på det samme.

Den viktigste forutsetning for å lykkes er at den enkelte sikres reell frihet til sjøl å velge sine kulturopplevelser. En slik frihet betinger et allsidig tilbud og jeg tror den best kan sikres ved at ansvaret for kulturaktivitetene i nærmiljøet legges til organisasjonene og kommunene. Det bør ikke tilligge staten å avgjøre hvilke lokale kulturaktiviteter som skal ha støtte. Det bør gjøres av kommunene og organisasjonene. For å oppnå dette bør vi få en spesiell stønadsordning som gjør at de kommunale myndigheter i større grad kan bestemme hvilke aktiviteter som skal støttes og stimuleres, og en tilpassing og økning av de nåværende statlige tilskottsordninger til organisasjonene.

Ved denne ordningen — altså ved kombinasjonen kommuner/organisasjoner — unngår vi at kulturaktivitetene i næringsmiljøet utsettes for dirigering fra så vel sentrale som lokale autoriteter.

La meg understreke at de frivillige organisasjoner bør få offentlig støtte slik at de kan organisere mest mulig av kulturaktivitetene. Dette må likevel ikke forstås slik at vi kan unnvære de profesjonelle kunstnere eller den profesjonelle kunsten. Det bør heller ikke være noen motsetning mellom amatører og de mer profesjonelle. Etter min mening er et vitalt profesjonelt teatermiljø, musikkmiljø, filmmiljø og forfattermiljø en sentral forutsetning for at vi kan komme videre i arbeidet med å finne former som gjør at vi når fram til de mennesker vi ønsker å nå. Og ut fra dette synspunkt er det ikke lenger nok med riksinstitusjoner og profesjonelle kulturinstitusjoner i våre større byer. En målsetting må være å bygge opp fylkesvise sentra bestående av mindre grupper profesjonelle kunstnere og kulturarbeidere. Dette må være en langsiktig men ingen umulig oppgave. Island med 200 000 innbyggere har klart det. Våre fylker har i gjennomsnitt det samme folketall som Island. Hvorfor skulle ikke vi kunne klare det samme som islendingene? Vi bør begynne beskjedent, men på lengre sikt ha som mål mer allsidige miljøer av profesjonelle kunstnere og kulturarbeidere.

Regionteatre, profesjonelle musikergrupper, muséer o.l. institusjoner bør være grunnlaget for slike sentra. Også NRK's distriktskontorer bør kunne spille en viktig rolle. Ansvaret for denne virksomheten bør legges til de fylkeskommunale myndigheter.

En slik arbeidsdeling mellom kommuner og fylker gjør det nødvendig med folkevalgte organer og kommunale og fylkeskommunale administrasjoner.

En slik arbeidsdeling mellom kommuner og fylker gjør det nødvendig med folkevalgte organer og kommunale og fylkeskommunale administrasjoner.

Utvalget for utdanning og kultur er kommet til at det i fylkene bør oppnevnes politisk sammensatt kulturutvalg, med et bredt mandat. I tillegg bør det i hvert fylke etableres en kulturadministrasjon med en kulturrådmann som leder.

I kommunene er det vanskeligere å bygge opp et enhetlig organisasjonsmønster. Det er så store forskjeller mellom kommunene at man må finne fram til organisasjonsformer som er tilpasset de lokale forhold. Det må likevel også i kommunene være riktig med politisk kulturutvalg som arbeider med de samme oppgaver som de fylkeskommunale kulturutvalgene.

Det hovedspørsmål landsmøtet må ta stilling til er om Arbeiderpartiet skal engasjere seg i kultursektoren noenlunde på samme måte som vi tidligere har gjort det, f. eks. i sosialektoren, i skolesektoren eller i spørsmålet om utviklingshjelp. Men i motsetning til skole- og sosialektoren, som har krevd milliardbeløp, kan vi i kultursektoren nå meget langt med relativt få millioner.

Den økonomiske situasjon har utviklet seg slik at vi i de nærmeste år må være forsiktige med å gjennomføre nye ressurskrevende oppgaver. I den nåværende situasjon må det være riktig å legge hovedvekten på viktige reformer, som ikke nødvendiggjør de store økonomiske uttellingene. Kultursektoren peker seg klart ut som én slik oppgave.

I de to budsjetter som ble lagt fram av regjeringen Bratteli økte kulturbevilgningene med ca. 90 millioner kroner.

Det betydde praktisk talt en fordobling av statsbevilgningene til kulturformål. I de samme to år økte f. eks. utgiftene til forsvaret med over 1/2 milliard kroner og utgiftene til undervisning og forskning med nesten 1 milliard kroner. Utgiftøkningen i sosialektoren var samtidig så stor at den helst ikke bør tallfestes. Men sjøl om en økning på 90 millioner kroner var et lite beløp i forhold til økningen av statens samlede utgifter, betydde det likevel et klart brudd med den kulturpolitikk som ble ført av regjeringen Borten. I Bortens

langtidsbudsjett for perioden 1969—73 var økningen av kulturbevilgningene ført opp med 37 millioner kroner.

Nå har en ny borgerlig regjering lagt fram sitt langtidsprogram for perioden 1974—77. Trass i alle store ord om bl. a. kulturell distriktsutbygging betyr langtidsbudsjettet at regjeringen Korvald innbyr til en ny kulturpause. Til kirke, kultur og idrett foreslår regjeringen en økning på 12 mill. kroner målt i faste kroner, for 4-års perioden 1974—77. Det er en årlig vekst på 0,8 prosent pr. år eller 3,4 prosent for hele perioden.

Med dette har regjeringen Korvald gjort denne sektoren til en av de lavest prioriterte i statsbudsjettet. Regjeringens forslag om å begrense økingen av bevilgningene til 12 mill. kroner fordelt på 4 år betyr kulturkrise i Norge. Det er mindre enn det som trenges til eksempel for å fullføre Riksarkivets nybygg. I mer enn 50 år er dette nybygget blitt utsatt av økonomiske grunner. Startbevilgning ble gitt av regjeringen Bratteli og grunnarbeidene er nå igang. Bygget er beregnet å ville koste 52,5 mill. kroner. Fra budsjettet 1973 til 1974 er det nødvendig å øke bevilgningen fra 4,5 til 18 mill. kroner. Det er mer enn den samlede økning som regjeringen Korvald har foreslått til idrett, kultur og kirke for de kommende 4 år. Det å stoppe en så viktig byggesak, etter at den har vært utsatt i et halvt hundre år, er en situasjon som jeg helst ikke vil karakterisere.

Dersom ikke regjeringen vil stoppe Riksarkivets nybygg, må de øvrige kulturbevilgningene reduseres i 1974. På denne bakgrunn vil jeg inderlig håpe at statsminister Korvald har rett i at «AP's kulturpolitikk umuliggjør samarbeid».

For igjen er kulturen blitt en økonomisk salderingspost. Og igjen har en borgerlig regjering lansert en kulturpause. I denne situasjon vil jeg sterkt tilrå at landsmøtet gjør et klart vedtak som viser at Arbeiderpartiet står for en annen kulturpolitikk enn de borgerlige regjeringspartier.

For ikke å bli misforstått vil jeg føye til at også bevilgningene i dette felt må tilpasses den økonomiske utvikling som helhet. Det partiets utvalg for utdanning og kultur vil tilrå er at landsmøtet vedtar at Arbeiderpartiet også i kommende 4-års periode vil gi kulturoppgavene den samme prioritet som i de to budsjetter som ble lagt fram av regjeringen Bratteli. Det vil si en øking av kulturbevilgningene som er ca. dobbelt så stor som økingen av det samlede statsbudsjett.

Med en rimelig økonomisk framgang og en slik prioritering vil det være mulig å føre en offensiv kulturpolitikk i motsetning til regjeringen Korvalds kulturpause.

Til slutt noen ord om behandlingen av kulturprogrammet her på

landsmøtet. Når det gjelder programbehandling har vi i Arbeiderpartiet en lang og sikker praksis. Før landsmøtene fatter sine endelige vedtak, skal programutkastene være grundig drøftet i grunnorganisasjonene.

Utkastet til Kulturprogram har vært sendt til Kommunepartiene, men av forskjellige grunner har det ikke vært mulig å få til en så grundig behandling som det som er vanlig i vårt parti.

Sentralstyret vil derfor tilrå at landsmøtet i en egen uttalelse vedtar den prioritering av kulturoppgavene som programutkastet forutsetter og videre at det legges til grunn for partiets kulturpolitikk i de kommende fire år, men landsmøtet innbys ikke til å ta stilling til detaljene i utkastet.

Dersom landsmøtet er enig i denne behandlingsmåte, bør utkastet oversendes både redaksjonskomitéen for politiske saker og redaksjonskomitéen for arbeidsprogrammet. Den førstnevnte komité kommer så tilbake til landsmøtet med forslag til en uttalelse, mens redaksjonskomitéen for arbeidsprogrammet må vurdere hvilke av de konkrete poster som kan få plass i partiets arbeidsprogram.

KNUT FRYDENLUND OM DEN INTERNASJONALE DEL AV ARBEIDSPROGRAMMET

Knut Frydenlund holdt dette innledningsforedraget om den internasjonale del av utkastet til arbeidsprogram:

Først noen ord om selve grunntonen i det foreliggende utkast. Som i de tidligere program Arbeiderpartiet er gått til valg på, er det synet på forpliktende internasjonalt samarbeid som er den røde tråd i utkastet. Det er midlet til å løse de oppgaver vårt land står overfor. Det er midlet til å medvirke til løsningen av menneskehetens felles oppgaver. I utkastet heter det:

«Arbeiderpartiet ser det som en viktig oppgave å bygge ut det forpliktende samarbeid over landegrensene, både på det nordiske, europeiske, atlantiske og globale plan.»

Dette vil være en hovedoppgave for norsk utenrikspolitikk i neste 4-årsperiode. Hva så med mulighetene? Her står dette Landsmøtet overfor en annen situasjon enn Landsmøtet for fire år siden. I 1969 gikk Arbeiderpartiet til valg på Nordøk. På det europeiske plan hadde vi programfestet forhandlinger med sikte på medlemskap i et utvidet Europeisk Fellesskap. Man kunne være enig eller uenig i

den ene eller den annen av disse programposter. Men det var perspektiv over dette opplegg. Bak lå en forestilling om vårt lands trinnvise vekst inn i det internasjonale samfunn. Fra det nære, det nordiske, skulle vi gå til neste trinn — det vest-europeiske, og derfra videre. Og gjennom deltakelsen på det ene plan skulle vi høste erfaringer og få økt styrke til deltakelsen på det neste plan.

Det er i dag av mindre interesse å diskutere hvor realistisk denne forestilling eller dette opplegg var, i den forstand at disse to programposter kunne kombineres. For ingen av dem ble realisert. På begge områder led Arbeiderpartiets politikk nederlag. Dette er den situasjon som foreligger for dette Landsmøte, og som reflekteres i formuleringene i det foreliggende utkast. Om det nordiske heter det:

«Arbeiderpartiet vil styrke det nordiske samarbeid på alle områder der det er praktisk mulig og hensiktsmessig».

Denne forsiktige og pragmatiske formulering gjenspeiler den situasjon som er oppstått i det nordiske samarbeid etter Nordøk-traktatens sammenbrudd og etter de nordiske lands ulike tilknytning til EF. Og når det gjelder forholdet til EF heter det:

«Vi må på dette grunnlag (dvs. handelsavtalen) nøye følge utviklingen i vårt lands forhold til EF, slik at vi til enhver tid er i stand til å vareta Norges interesser på beste måte».

Dette er heller ingen formulering som appellerer til de store vyer, — ei heller til motdemonstrasjoner for den saks skyld. Dette er ingen kritikk av det foreliggende utkast. Det er det mulige og det realistiske. Men det gjør det viktig ikke å miste perspektivene av syne — verken på det nordiske eller på det europeiske plan — eller på noe annet plan for den saks skyld.

For situasjonen er også uklar på de øvrige plan. Det atlantiske samarbeid ble utformet i en tid hvor De Forente Stater var overmektig og Vest-Europa avmektig, og hvor det var en klar frontstilling mellom øst og vest. Ikke bare er det i ferd med å skje grunnleggende endringer på begge disse områder. Men parallelt med tilnærmingen mellom De Forente Stater og Sovjetunionen, oppstår det stadig flere konflikter mellom Vest-Europa og De Forente Stater. Det tales om Atlanterhavssamfunnets krise, om behov for nye retningslinjer for dette samarbeid.

Forholdene er heller ikke mer oppmuntrende om vi begir oss til neste plan, til FN. Vår deltakelse i De Forente Nasjoner er en hoved-

hjørnestein i norsk utenrikspolitikk. Men framvoksten av et nytt internasjonalt stormaktsystem, basert på trekanten Washington, Moskva og Peking, med det utvidede EF og Japan — bidrar til å uthule FN-systemet.

Disse heller pessimistiske betraktninger om de internasjonale samarbeidsmuligheter må vi så vurdere mot de arbeidsoppgaver vi vil stå overfor i de neste 4 år. Her kan vi med engang slå fast at disse vil øke i omfang, i betydning og i antall — i form av stadig nye oppgaver.

La meg illustrere dette med enkelte eksempler. Så lenge norsk u-hjelp i det vesentligste begrenset seg til India-prosjektet med årlige bevilgninger på 60 mill. kroner skapte ikke det uoverkommelige problemer for norsk utenrikspolitikk og kunne behandles isolert fra norsk samfunnsøkonomi for øvrig. Når de offentlige bevilgninger til u-hjelpen i løpet av neste fireårsperiode kommer opp i 1140 mill. kroner, får denne oppgaven helt nye dimensjoner, både for vår egen økonomi, men også for norsk opinions forhold til u-hjelpen.

Et annet eksempel er vårt forhold til Vest-Europa. Det utvidede EF vil bli en stadig viktigere faktor i europeisk og internasjonal politikk, og vil få økende betydning for oss og stille norsk utenrikspolitikk overfor større oppgaver.

Vår sikkerhetspolitikk ligger fast. Men det gjør ikke den verden som vår sikkerhetspolitikk er en del av. Det som nå foregår både i forholdet mellom Øst- og Vest-Europa og i forholdet mellom Vest-Europa og De Forente Stater vil stille store krav til vår evne til å følge med.

Dette var noen eksempler på hvordan tradisjonelle oppgaver øker i betydning og i omfang. I tillegg kommer de mange nye oppgaver — de en kan kalle utenrikspolitikken nye dimensjoner. De gjelder nemlig intet mindre enn menneskehetens muligheter for å overleve. En slik oppgave er internasjonal ressurspolitikk, fordi landene gjennom rovdrift er i ferd med å bruke opp viktige ressurser. En annen oppgave er internasjonalt miljøvern, fordi menneskeheten er i ferd med å forgifte seg selv. En tredje oppgave, som har nær sammenheng med de to foregående, gjelder styringen av verdensøkonomien. De stadig gjenvendende valutakriser og de multinasjonale selskapers økende makt illustrerer det som er grunnproblemet. Men disse oppgaver er felles for alle land. De kan bare løses i fellesskap. Det foreliggende utkast til arbeidsprogram prioriterer disse oppgaver. Og fordi disse oppgaver forutsetter globale løsninger, vil de også kunne tjene til å styrke det internasjonale samarbeidssystem, først og fremst FN og dets særorganisasjoner.

Dette sett med nye oppgaver vil på en helt annen måte enn før trekke Norge inn i det internasjonale samfunn. Et konkret eksempel på dette er det som nå skjer på den norske kontinentalsokkel. Norge er blitt en oljenasjon. Uten særlig mentale og praktiske forberedelser er vi blitt plassert inn i det storpolitiske spenningsfelt som kampen om oljeressursene utgjør, med de virkninger dette får både for vår utenriks- og vår sikkerhetspolitikk.

Endelig legger programutkastet stor vekt på vern om menneskerettighetene og hva Norge kan gjøre for å bekjempe urett og undertrykkelse, hvor i verden det måtte finne sted. Dette er videreføring av en linje som har tradisjoner i norsk utenrikspolitikk. Det er en fin side ved norsk utenrikspolitikk. Det er en nødvendig side av Arbeiderpartiets utenrikspolitikk. Denne linje kan alltid regne med støtte i norsk opinion. Men vi må også øke engasjement i og interessen for andre sider av norsk utenrikspolitikk. Den kombinasjon vi nå står overfor i form av økte internasjonale arbeidsoppgaver og uklare internasjonale samarbeidsformer vil stille store krav til vår evne til å vareta egne nasjonale interesser og til å følge med i en utvikling som stiller mindre land som Norge overfor et økende press. Derfor trenger vi folk som hver på sine fagområder kan formidle den økende sammenheng mellom utenriks- og innenrikspolitikk. Dette gjelder ikke minst i forholdet til den frihandelsordning vi nå skal ha med EF.

Det er ingen formulering i hele programutkastet som har fått bredere omtale i offentligheten enn den som gjelder forholdet til EF. I utkastet heter det at Arbeiderpartiet vil «legge til grunn resultatet av folkeavstemningen. Ut fra dette må forholdet til EF baseres på en handelsavtale».

Dette er en konsekvens av folkeavstemningsresultatet. Arbeiderpartiets prinsipielle syn på spørsmålet om Norges plass i Vest-Europa kom til uttrykk gjennom anbefalingen om medlemskap i det utvidede EF.

En folkeavstemning endrer ikke ens prinsipielle syn. Vi kjempet for en sak som etter min dypeste overbevisning var den riktige. Men vi la saken ut til det norske folk. På forhånd hadde Arbeiderpartiet forpliktet seg til å følge folkets råd. Resultatet av folkeavstemningen er derfor den politiske realitet som Arbeiderpartiet baserer sitt standpunkt til denne saken på. Noe annet kan heller ikke være praktisk politikk. Vi har slutført forhandlingene med EF om medlemskap, vi har slutført forhandlingene om en handelsavtale. Vi kan ikke komme settende igjen som om ingenting var hendt. EF har behov for ro. Vi har selv behov for ro. Oppgaven nå er å lege sårene

fra markedsdebatten. Ansvar for denne oppgaven påhviler først og fremst Arbeiderpartiet. For splittelsen i det norske folk gikk også gjennom vårt eget parti.

Når jeg vil tilrå Landsmøtet å vedta Landsstyrets forslag til programformulering på dette punkt, så er det nettopp ut fra denne splittelse i det norske folk. Mitt syn på EF som samarbeidsform er uendret. Likeledes mitt syn på Norges plass i dette samarbeid. Men vi kan ikke gå inn i denne samarbeidsformen med så dyptgående motsetninger i det norske folk som det er i dag om denne sak. Dertil har jeg for stor respekt for de krav en deltakelse i dette samarbeid vil stille oss overfor.

Men vi må være klar over at det er krefter som ikke vil gi oss denne ro. Det er krefter hvis politiske plattform er avhengig av at sårene fra markedsdebatten holdes åpne. Arbeiderpartiet vil bli utsatt for angrep fra disse krefter, både til høyre og til venstre for oss. Vi skal svare på disse angrep. Men det beste svar er å gå offensivt inn i det tomrom som nå består i forholdet til denne handelsavtale. For gjennomføringen av denne avtale kan ikke overlates til dem som allerede har avskrevet denne avtale — som betrakter den som en ren nødløsning. Men den kan heller ikke overlates til dem som framstiller handelsavtalen som problemfri — at denne avtale skal gi oss de økonomiske fordeler av dette stormarked, samtidig som vi skal beholde vår nasjonale sjørråderett i forholdet til EF. På denne illusjon kan vi ikke basere vårt forhold til EF. Vår oppgave er å gå inn i denne avtale og undersøke kaldt og nøkternt hvilke muligheter den byr på og hvilke ulemper den medfører. At denne handelsavtalen har fordeler er helt klart. Hvorfor skulle en ellers slutte denne avtale? Men like klart er at vi ikke får disse fordeler gratis. Vi må betale en pris. Og prisen for den økte samhandel med EF er, for et lite land som Norge, økt avhengighet av EF, med de problemer dette betyr, bl. a. for styringen av vår egen økonomiske utvikling. Det var en vurdering av begge disse forhold — av fordeler og ulemper — som Stortinget i forrige uke. Det var ønsket om å komme bort fra svart-hvitt-tenkingen omkring markedsspørsmålet ettersom vi nå skal leve med handelsavtalen. Det var ønsket om å unngå en fortsatt debatt om medlemskap eller handelsavtale fordi vi som folk nå må konsentrere vår oppmerksomhet og våre krefter om å møte den utfordring som gjennomføringen av handelsavtalen vil være.

For selv om handelsavtalen begrenser seg til å regulere de handelspolitiske forbindelser, legger den grunnlaget for en omfattende tilknytningsform med EF. Som følge av frihandelsordningen vil norsk industri bli integrert i EF. I dag beklager industrien seg over handelsavtalen. Og det er deres rett. Men de vil snart vite å utnytte

de muligheter dette frihandelssystemet åpner opp for dem. Jeg tror at de som i dag lovpriser handelsavtalen fordi de primært var mot medlemskap, kanskje har undervurdert frihandelens indre dynamikk — avtalens innebygde glidesystem. Dette er en integrasjon som skjer på næringslivets premisser, ikke på våre. Arbeiderpartiet kjempet for medlemskap i EF. Men, som jeg ga uttrykk for i Stortinget, vi er ikke tilhengere av at Norge skal gå baklengs inn i EF. Vi er ikke tilhengere av å komme i den situasjon at vårt land blir så bundet til EF at vi til slutt intet valg har. Men denne integrasjonsprosess lar seg ikke stoppe ved demonstrasjoner eller aksjoner. For den kommer til å foregå stille og rolig, uten ytre dramatikk, i daglige avgjørelser i næringslivets kontorer.

En viktig oppgave for Arbeiderpartiet under gjennomføringen av denne avtale vil derfor være å motvirke at den økte avhengighet av EF vil medføre vesentlige innskrenkinger i vår nasjonale råderett. Det er en vurdering av denne problemstilling som ligger bak Arbeiderpartiets særuttalelse som ble lagt fram for Stortinget. Her pekes det på nødvendigheten av indre tiltak for å sikre styringen over den økonomiske utvikling i vårt eget land i en situasjon hvor vi blir stadig mer avhengig av og integrert i dette stormarked. På dette grunnlag akter Arbeiderpartiet å engasjere seg i gjennomføringen av handelsavtalen, for å utnytte dens muligheter og for å møte dens problemer.

I sitt foredrag i går sa partiformannen at forholdet mellom Norge og Vest-Europa er spørsmål om noe langt mer enn de handelspolitiske forhold og at det vil alltid være en hovedoppgave i norsk utenrikspolitikk å utvikle det best mulige samarbeid med de land vi ligger nærmest — geografisk, økonomisk og kulturelt. Etter min vurdering vil selve handelsavtalen nødvendiggjøre en mer aktiv politikk overfor EF-landene. Vi får større nasjonale interesser å vareta overfor disse land. Men det utvidede EF vil også spille en økende rolle for norsk utenrikspolitikk, når det gjelder utviklingen i hele Europa, i forholdet til De Forente Stater, men også når det gjelder det nordiske samarbeid.

Når det gjelder forholdet til tilnæringsprosessen mellom de to deler av Europa, hadde Arbeiderpartiet allerede i forrige program slått fast norsk interesse i og programfestet aktiv innsats for at det blir holdt en konferanse om europeisk sikkerhet og samarbeid. De etterfølgende begivenheter har vist at dette var et riktig standpunkt. Endringene i Europa har gått hurtigere og har vært mer omfattende enn det for 4 år siden var mulig å forutse. Denne prosess vil fortsette. Det foreliggende programutkast fører denne linje videre. I utkastet heter det at Norge skal delta aktivt i det arbeid

som er i gang for å få etablert en europeisk sikkerhetsordning, men understreker sterkere enn tidligere det globale siktepunkt for en europeisk sikkerhetsordning.

Denne europeiske utvikling vil også få direkte betydning for samarbeidet mellom de nordiske land. Nordøk-prosjektet er skrinlagt. Men ikke drømmen om et samlet Norden. Men vi har lært av Nordøks skjebne. Årsakene til dette nederlag for den nordiske samarbeidstanke lå utenfor Norden — det lå i den europeiske situasjon. Men det er også i den europeiske utvikling vi kan finne løsningen på Nordens samarbeidsproblem.

Norge har tatt aktiv del i avspenningspolitikken siden Halvard Lange som første vestlige utenriksminister besøkte et Warszawa-pakt-land, Polen, i 1959. Det er nær sammenheng med dette engasjement og vår vestpolitikk. Som Willy Brandt uttrykte dette for Forbundsrepublikkens vedkommende: Vår vest-politikk er også østpolitikk, østpolitikken også vestpolitikk. Til sammen utgjør de et hele. Rokker en ved grunnlaget for vestpolitikken, truer en også grunnlaget for østpolitikken.

Det samme synspunkt gjelder for norsk utenrikspolitikk. Den trygghet som medlemskapet i NATO gir oss, skaffer oss en utenrikspolitisk handlefrihet vi ellers ikke ville ha hatt. Programutkastet går inn for fortsatt norsk medlemskap i NATO. Meningsmålingen viser solid oppslutning om denne linje, også blant våre egne velgere. Tidligere landsmøter har hatt harde debatter om NATO-medlemskapet. Og det er forhold innen NATO-alliansen som vi må debattere og treffe tiltak mot. Men dette må ikke hindre oss i å se de resultater som gjennom samarbeidet i NATO er oppnådd i forholdet til Øst-Europa og de større muligheter dette samarbeid gir oss selv til å arbeide for utviklingen av et all-europeisk sikkerhets- og samarbeidssystem.

I utkastet til arbeidsprogram heter det at vi går inn for en internasjonal «utvikling mest mulig i samsvar med den demokratiske sosialismes prinsipper».

Liknende formuleringer har vært brukt i tidligere program. Men de har aldri nedfelt seg i praksis. Praksis har vært og er fortsatt at sosialdemokratiet i Norge og i andre land konsentrerer sine krefter om oppbyggingen av det nasjonale velferdssamfunn. Og vårt dilemma er at jo mer vi oppfyller og overoppfyller den innenrikspolitiske del av arbeidsprogrammet, jo større avstand blir det mellom denne formulering i den internasjonale del av arbeidsprogrammet og virkelighetens verden. I arbeidet med å finne løsningen på dette dilemma og samtidig trekke opp perspektivene for vårt eget lands

utenrikspolitikkk kan vi ha nytte av to menn, Halvdan Koht og Julius Nyerere, president i Tanzania.

Halvdan Koht ga følgende beskrivelse av det norske samfunn i 1939: «No er det eit nytt syn som vinn sterkare og sterkare fram: Organisasjonstanken. Eller la meg like godt seia: Sosialismen. Eg vil ikkje dermed ha sagt at all økonomisk organisasjon er sosialisme eller treng føra til sosialisme. Men eg reknar det for heilt utvil-samt at slik organisasjon er ei føresetning for sosialisme og trengst for eit sosialistisk samfunn.»

Alle dere her kjenner betydningen av organisasjon og vet at dette er en riktig beskrivelse. Men det som var det norske samfunns problem før krigen — er det internasjonale samfunns grunnleggende problem i dag. Det er mangel på organisasjon. En bedre organisert verden er ikke automatisk en mer rettferdig verden. Men det er en forutsetning. I en høytidelig appell til Europas sosialister retter Nyerere en inntrengende appell til de sosialistiske partier i Europa om å overføre den kamp for rettferd og likhet som de har ført og stadig fører i sine egne land, til den internasjonale arena.

Det er ved å gå nærmere inn i begge disse vurderinger jeg tror vi kan arbeide oss ut av det dilemma vi som demokratiske sosialister i et lite velstandssamfunn befinner oss i overfor den fattige del av verden. For som et lite land er også vi interessert i en bedre organisert verden — en tryggere verden — og en mer rettferdig verden.

Til slutt noen ord om Arbeiderpartiets ansvar for norsk utenrikspolitikkk. Ikke bare fordi vi er det største parti. Men det er Arbeiderpartiet som har fastlagt Norges utenrikspolitiske kurs. Det er Arbeiderpartiet som mest konsekvent har gått inn for at Norge aktivt skal engasjere seg i internasjonalt samarbeid. Det er dette Landsmøte som skal vedta retningslinjene for den utenrikspolitikkk Norge skal følge de neste 4 år.

ORDSKIFTET OM ARBEIDSPROGRAMMET

Dirigenten opplyste at det hadde tegnet seg 60 talere. Det skulle være kveldsmøte, med en pause kl. 18—19.

Tidligere statssekretær i Finansdepartementet *Juul Bjerke* fikk ordet først for å gi en redegjørelse for den innstilling som LO og DNA hadde avgitt om skattespørsmål. Han sa:

LO/DNA's skatteutvalg har lagt fram sin foreløpige innstilling med en rekke skatteforslag som jeg skal gjøre litt nærmere rede for.

Under sitt arbeid med skattespørsmålene har utvalget lagt vekt på å være mest mulig konkret. I den periode vi nå står foran kan en med nokså stor sikkerhet si at skattedebatten kommer til å spille en sentral rolle. Vi har derfor sett det som vår oppgave ikke bare å legge vekten på å trekke opp generelle retningslinjer for skattepolitikken, men å skissere linjene i et konkret handlingsprogram som kan gi partiet en klar og forpliktende skattepolitisk profil.

Det er fire hovedmål utvalget har forsøkt å ivareta med sine forslag. *For det første* legger utvalget vesentlig vekt på at det må legges opp til endringer i skatte- og avgiftssystemet som skaper større reell likhet og rettferdighet i skattleggingen av lønnstakere og andre grupper av skattytere, først og fremst de næringsdrivende. Vi ser i dag at mange skattytere med store formuer og høyt personlig forbruk opptrer som 0-skatteyttere, eller skatter av en urimelig lav inntekt. Dette er en skjevhet og urett i forhold til lønnstakerne som snarest mulig må bli rettet opp.

For det andre har det vært et hovedmål for utvalget å komme fram med forslag som kan gi grunnlag for betydelige lettelser i den direkte beskatning av lønnsinntekter på og omkring gjennomsnittet. Særlig viktig er det etter utvalgets mening å få redusert marginalsatten som nå rammer vanlige lønnsinntekter med godt over 40 prosent.

Et tredje hovedmål for utvalget har vært å komme med forslag som, i samsvar med arbeidsprogrammet, gjør at en større del av den samlede skattebelastning kan legges på gevinster, verdistigning, store formuer og eiendommer. Store formuer, eiendommer og verdistigning representerer i dagens samfunn en betydelig økonomisk ulikhet og har en betydelig skatteevne. For ikke å skjerpe de økonomiske ulikhetene i samfunnet er det på disse områder helt nødvendig med en sterkere skattlegging.

Et fjerde hovedmål med utvalgets forslag har vært at de samlede skatter og avgifter i tida framover skal stige vesentlig svakere, enn tilfellet har vært i de to siste perioder med borgerlig flertall i Stortinget. Samtidig har det vært en grunnleggende forutsetning for utvalget bare å komme med skatteforslag som er realistiske, uten at det går ut over samfunnets evne til å løse de mange og store fellesoppgaver som i dag legges på stat og kommuner.

Jeg skal så først omtale de forslag som gjelder personbeskatningen for lønnstakere:

1. Utvalget foreslår at satsen for inntektsskatt til staten settes ned fra 10 til 5 prosent på første inntektstrinn. Forslaget vil bety vesentlige skattelettelser for inntekter på og omkring

gjennomsnittet og redusere marginalskatten for langt over 600 000 skattytere, deriblant storparten av de fagorganiserte. Når det gjelder inntekter fra omkring 60 000 kr. og oppover, og i særlig grad inntekter over 100 000 kr., vil det bli foretatt en viss oppjustering av skattesatsene som gjør at skattelettelsene særlig vil komme de med lave og middels inntekter til gode.

2. Lønnsskatteordningen i samsvar med Bratteli-regjeringens forslag må bli gjennomført fra 1. januar 1975. Det foreslås som et ledd i ordningen innført et særskilt lønnstakerfradrag, i tillegg til det nåværende minstefradrag, på 6 prosent av inntekten, minimum 600 kr., maksimum 1200 kr. Lønnsskatteordningen vil innebære at storparten av lønnstakerne om de ønsker det, slipper å sende inn selvangivelse.
3. Allerede fra 1. januar 1974 i påvente av lønnsskatten foreslås det innført et foreløpig lønnstakerfradrag som for dette året er på 3 prosent av inntekten minimum 300 kr., maksimum 600 kr.
4. For å skaffe ytterligere skattelettelse til dem som i dag ikke betaler statsskatt, foreslår utvalget at medlemsavgiften til sykestrygden fra 1. januar 1974 blir utliknet på skattbar inntekt i stedet for som nå antatt inntekt, samtidig som satsen settes opp med 1 prosent. Dette vil gi lettelse i syketrygdavgiften for de med inntekter under 20 000 kr. i skatteklasse 1, og 40 000 kr. i klasse 2.
5. Ordningen med fradrag for skattefri banksparing legges om, slik at den skattemessige fordel ved å spare blir den samme (tredjeparten av det sparte beløp), uansett inntektens størrelse. Dette vil gi større fordel av en sparing nå for de som har de laveste inntekter, men redusere særfordelen en god del for de med særlig høye inntekter.

De forslag jeg her har nevnt vil bety at skattytere med inntekter mellom 32 000 kr. og 45 000 kr. vil få skattelettelse i skatteklasse 2 som varierer mellom 520 og 1040 kr., og i skatteklasse 1 vil lettelsene ligge på 600 og 700 kr.

Når det gjelder de *indirekte skatter*, foreslår utvalget at momsen fjernes eller reduseres på visse matvarer fra 1. januar 1974. Det er da forutsatt brukt 100 mill. kr. mer til dette formål enn de 250 mill. kr. som ble satt inn som subsidier ved vårens indeksoppgjør.

For å hindre at personer med betydelige ressurser og et stort personlig forbruk kan opptre som 0-skattytere, eller ha en urimeelig lav inntekt til beskatning, foreslår utvalget at det så snart det

er teknisk mulig gjennomføres et klart skille mellom personinntekt og bedriftsinntekt ved beskatningen av de næringsdrivende. Personinntekt for næringsdrivende må beskattes som vanlig lønnsinntekt og ikke kunne reduseres med underskatt i næring, avskrivninger eller andre driftsutgifter i næring. Det må under en slik ordning skaffes lovmessig adgang for likningsmyndighetene til å beregne en viss minste personinntekt, som sikrer en reell likebehandling av næringsdrivende, sett i forhold til lønnsstakere.

I påvente av at en slik varig ordning kan settes ut i livet, bør det straks settes i verk tiltak som gjør at inntekter i form av lønn, inntekt av bolig og andre inntekter som ikke har noe med bedriften å gjøre, ikke skal kunne reduseres med underskatt eller andre utgifter som gjelder næringsvirksomheten. Likningsmyndighetene må etter nærmere regler få lovmessig adgang til å kunne fastsette minsteinntekter til beskatning for de næringsdrivende, basert på vurderinger ut fra formue, omsetning, og lønn for de ansatte i bedriftene. Reglene om skattefrie fondsavsetninger må skjerpes slik at bare de næringsdrivende som virkelig har en rimelig nettoinntekt til beskatning får gjøre bruk av slike avsetninger.

Vi har i Norge i dag internasjonalt sett liberale beskatningsregler for bedrifter. Rimelige avskrivningsregler og betydelig adgang til å avsette skattefritt til fonds og til å oppnå betinget skattefritakelse. Dette er begrunnet ut fra et ønske om å legge forholdene til rette for bedriftenes utbygging. Men det har aldri vært hensikten at disse midler skal kunne trekkes ut skattefritt til høyt personlig forbruk. Det er det som i dag skjer når personer med et høyt personlig forbruk kan opptre som 0-skatteyttere.

Utvalget går inn for at det snarest mulig vedtas en ny regnskapslov som stiller skjerpene krav til standardisering av bedriftsregnskaper og til de oppgaver som skal gis skattemyndighetene bl.a. om privatforbruk og uttak fra bedriftene. Skatte- og avgiftskontrollen må bygges ut for hyppigere kontroll av de næringsdrivendes regnskaper.

En skjerpet skattlegging av gevinster og verdistigning må forberedes og gjennomføres snarest mulig. I denne forbindelse mener utvalget at det snarest mulig må foretas en gjennomgripende omlegging av regler og praksis når det gjelder verdsettelsene av formue, som i dag er helt urealistisk lave. Fra 1. januar foreslår utvalget at skatten til staten på store formuer og aksjeselskaper blir økt med 0,4 prosent i forhold til de satser som nå gjelder.

Dirigenten meddelte at det nå hadde tegnet seg 80 talere. Han foreslo at det ble satt strek.

Strek ble enstemmig vedtatt.

Brynjulf Bull, Oslo, ville si noen ord om forholdet mellom by og land. Det er ingen grunn til å legge skjul på at kommunebudsjettet i Oslo er vesentlig større enn i andre kommuner. For folk utenfra ser det ut som om byen har mer å rutte med. Det har vært snakket mye om at virksomheten i Oslo vokser i et raskere tempo enn på andre steder i landet, og at Oslo får atskillig flere penger fra staten enn andre kommuner, men forholdsmessig er ikke dette riktig. Jeg kan ikke komme inn på detaljer når det gjelder fordelingen av bevilgninger, men faktisk får Oslo mindre enn mange andre kommuner.

Dirigenten gjorde oppmerksom på at det var adgang til å fremme forslag uavhengig av at det var satt strek.

(De forslag som ble satt fram under debatten er her nummerert, og disse nr. vil bli brukt i innstillingen fra redaksjonskomitéen).

Ivar Mathisen, Oslo: Fra Oslo Arbeiderpartis side har det vært gjort framstøt for å bringe mer balanse i programopplegget, spesielt når det angår tettstedenes interesser. Det er vel og bra at distriktspolitikken blir ført, men det må innrømmes at den hittil ikke har gitt særlig store resultater. Hittil har Arbeiderpartiet vist tilbakeholdenhet overfor bysamfunnet. Jeg var gledelig overrasket over den kronikk som Guttorm Hansen skrev om bysamfunnets problemer. Vi må være klar over at bysamfunnet har spesielle problemer. Istedenfor å diskutere disse problemer, diskuterer vi kroner og ører. Oslo har særlige boligproblemer. Det var litt skuffende at Reiulf Steen ikke fikk plass til en omtale av boligproblemene i sitt innledningsforedrag.

Liv Andersen, landsstyret, oppholdt seg innledningsvis med abortproblemet. Professor Strøm har foretatt en undersøkelse, som viser at 80—90 % av søknadene om abort blir innvilget, men det er rent generelt. Det er ikke like forhold over hele landet. I Oslo, endel andre byer og tettsteder er det en relativt liberal holdning som blir vist, men ute på landsbygda er det meget vanskelig å komme gjennom nåløyet. — Et annet spørsmål som vi må vie større oppmerksomhet er seksualundervisningen i skolene. Skolene må få en mer moderne forplantningslære som pliktig fag, og det må innføres på et tidligere trinn. Det er behov for en omfattende seksualundervisning, og her må fjernsynet tre støttende til.

Per Eggesvik, Oslo, pekte på at Oslo Arbeiderparti i sitt forslag A 96 hadde forsøkt å ta opp de spesielle byproblemer som er oppstått. Vi må få bedre virkemidler til å løse disse spørsmål konkret. En stor del av debatten om den politiske situasjon har dreiet seg om rent parlamentariske spørsmål. Det er en fordel med klare linjer

på dette punkt, men skal vi nå noe videre må vi ta opp de problemer som kanskje spesielt er til stede i byene.

Norvald Strand, Hedmark, hevdet at et viktig ledd i demokratiseringen av arbeidslivet er gjennomføringen av liknende bestemmelser for den offentlige sektor. Vi må snarest mulig få lover som omfatter post, telegraf og jernbane. Men demokratiet må også innføres for den kommunale sektor. I alle deler av offentlig virksomhet må vi få demokratiske forhold på arbeidsplassene. I samme forbindelse er det nødvendig å gjennomføre en desentralisering. Vi må få klare linjer mellom fylkenes og kommunenes virksomhetsområde. Jeg tror vi burde programfeste at det skal være direkte valg til fylkene fra 1. januar 1976 og at vi også fra samme dato kan utskrive fylkeskommunal skatt.

Arnulf Olsen, Finnmark, mente at vi måtte sette alle krefter inn for å få bukt med skattesvikene. Folk krever nå at det blir gjort noe med disse usolidariske elementer. — De avsetninger som har skjedd til fordel for Nord-Norge har gitt gode resultater, men det foregår også store misbruk når det gjelder skattefrie avsetninger som selskaper har adgang til å gjøre.

Odd Højdahl, samarbeidskomitéen LO/DNA uttalte følgende:

Jeg er enig i det arbeidsprogram som er lagt fram av Reulf Steen. Det inneholder for så vidt alle de ting som er nødvendig for en videre utbygging av et moderne industrisamfunn.

Jeg vil gjerne understreke det partiformannen sa i går og som Arbeiderbladet har slått opp på første side i dag, at hvis arbeiderbevegelsen skal bygge ut det moderne industrisamfunn til et vellykket samfunn å bo i, må vi ha plan, styring og kontroll. Denne plan, styring og kontroll gjelder den private sektor. Det er det ikke noe problem for Arbeiderpartiet og LO å bli enige om. La meg bare nevne to stikkord, nemlig plan, styring og kontroll med framtidig etablering av arbeidsplasser og styring av den økonomiske politikk og kredittpolitikken. Men jeg tror det er riktig at man fra Arbeiderpartiets og fagbevegelsens side sier at vi også skal ha plan, styring og kontroll av den offentlige sektor. I dag etter de nye beregninger fra Statistisk Sentralbyrå utgjør den offentlige sektor 47 pst. av bruttonasjonalproduktet; altså halvparten av de varer og tjenester vi produserer i Norge, disponeres gjennom offentlige budsjetter. Og det er klart at man når man får den størrelsesorden, kreves det en meget fast styring og kontroll hvis vi ikke skal komme galt ut. LO's kongress ble holdt for 14 dager siden i denne sal. Der prioriterter vi at vi fortsatt går inn for økonomisk vekst, men at den øko-

nomiske vekst i næringslivet kombineres med miljøhensyn, slik at det ikke blir en ensidig økonomisk vekst, men at veksten tar hensyn til de mennesker som arbeider i vårt arbeidsliv. Vi understreker også meget sterkt at den veksten vi i framtida får i samfunnet, må dels, deles mellom de yrkesaktive, mellom de yrkespassive og offentlige utbyggingsoppgaver. Og det må være slik at alle de tre formål får en del av veksten, og vi har for så vidt lagt til at den offentlige sektor skal ha en vesentlig del av veksten. La oss understreke det og være enige om at også i framtida skal den offentlige sektor ha en vesentlig del av veksten, men ikke hele veksten. Det skal også bli noe igjen til de yrkesaktive. La meg i en parentes komme inn på sosialsektoren, selv om jeg ikke skal komme særlig inn på denne her.

Da vi kom i Sosialdepartementet, viste det seg når vi undersøkte, at de planer som forelå for uttellingene gjennom folketrygden, og det er jo det vesentlige av vårt trygdesystem og vårt helsevesen som finansieres der, med de planer som forelå, ville det være nødvendig å skaffe inntekter som ville medføre at medlemspremiene til folketrygden måtte økes 2 prosent pr. år. Og det er helt på det rene at hvis bare den sektoren skulle øke så mye pr. år og vi også skulle øke andre sektorer innen det offentlige, ja, så ble det ikke noe igjen til de yrkesaktive. Og derfor har man foretatt visse endringer som allerede er gjennomført for å forsøke å regulere utgiftsveksten i folketrygden, og det er det vi understreker at vi stadig må ha for øye og bruke pengene i folketrygden på en slik måte at det kommer dem til gode som trenger det mest. Og jeg skulle tro at hvis alle er enige om det, kan vi slutte den debatt som har utviklet seg om misbruk og overforbruk, men vi kan da bare konstatere at vi vil gire inn vårt sosialsystem på en slik måte at det er de som trenger det mest, som skal få sitt behov dekket innenfor den samlede økonomi.

Det jeg egentlig forlangte ordet for, det var den sak som ble behandlet på LO-kongressen som i neste periode antakelig vil ta en del av veksten i samfunnet, nemlig forkortelsen i arbeidstiden. Jeg vil ikke rette noen kritikk noen vei, men jeg synes den har fått en svært beskjeden plass i programmet gjemt sånn rent typografisk mellom to andre hovedavsnitt. Men det står der. Reulf Steen fikk også liten tid til å kommentere det. Vi kommer til å bli utsatt for kraftige angrep fra hele den borgerlige leir når LO skal presentere og støtte Arbeiderpartiets krav om 40 timers arbeidsuke. Men det er ikke bare spørsmål om en forkortelse, en ren snever forkortelse av arbeidstiden dette dreier seg om. Dette er nå et likhetsspørsmål mellom arbeidstakere, ca. $\frac{1}{3}$ av norske arbeidstakere har 41 timer eller

mindre, ca. $\frac{2}{3}$ har $42\frac{1}{2}$ time. Hvis vi analyserer hvordan disse grupperingene faller ut på sosialgrupper og utdanningsgrupper, kan vi slå fast at det er de med den laveste utdanning og med manuelt arbeid som stort sett har den lengste arbeidstid, mens de med den høyeste utdanning og de beste jobbene har den korteste arbeidstid. Og vi kan ikke lenger opprettholde et slikt diskriminerende skille i vårt arbeidsliv. Vi er nå det eneste land i Vest-Europa som opprettholder et slikt skille. Sverige har gjennomført 40 timer. Danskene får det om et par år og i Vest-Europa ellers er det stort sett gjennomført. Vi har derfor prioritert fra LO's side at vi i neste 4-årsperiode må forkorte arbeidstiden til 40 timer og til 38 timer for skiftarbeide og tunnelarbeid, arbeider under dag osv.

La meg nevne en ting til fra LO-kongressens sosialprogram, og det er bedriftshelsetjenesten. Det er en komplisert sak, men jeg vil understreke at skal vi nå fram til å lage et godt arbeidsmiljø helsemessig, fysisk, på alle våre arbeidsplasser, tror vi at det er nødvendig med en vesentlig styrking av bedriftshelsetjenesten. La meg til slutt bare gjenta at Arbeiderpartiet og Landsorganisasjonen vil fortsatt prioritere utbygging av fellesgodene. Arbeiderpartiet og Landsorganisasjonen har et spesielt ansvar for at offentlige ytelser og utbygging skjer ved ledelse og kontroll. Det må skapes tillit til de offentlige organer som har den daglige forvaltning av de offentlige ressurser. Den tendens til kritikk av offentlige organer som i dag finner sted, må tas alvorlig. De politiske myndigheter må sørge for de nødvendige kontrolltiltak. Bare ved at befolkningen får tillit til de systemer vi bygger opp, kan vi ha håp om å få tilslutning til Arbeiderpartiets program om en gradvis sosialisering av det norske samfunn.

Kåre Øvregard, Sogn og Fjordane, opplyste innledningsvis at han kom fra et kraftutbyggingsdistrikt. Det var etter hans mening nødvendig at vi fikk gjennomført etableringskontroll hurtigst mulig. Det er avgjørende for utviklingen i mange distrikter. Vassdragene er ofte det eneste aktivum for endel bygder. De sentrale myndigheter er mer redde for naturherlighetene enn dette å skaffe arbeidsplasser i bygdene. Vi er glad for posten om økt kraftutbygging. Det er faktisk spørsmål om liv eller død for utkant-Norge. Bygdesamfunn legges øde fordi kraftutbyggingen stopper opp. Sogn og Fjordane er et av våre svakeste fylker fordi vi mangler næringsgrunnlaget. Folketallet går stadig nedover, særlig i jordbrukskommunene. Luster er særlig hardt rammet. Her har vi imidlertid stor unyttet vasskraft. Vi må utnytte våre egne ressurser. Ellers blir bygdene avfolket. Vi kan ikke lenger klare oss med

runde talemåter, slik industriminister Sjøk Bræk er så flink til. Taleren konkluderte med å sette fram disse to forslag:

Tillegg til «styring i industrien», side 6, pkt. 8:

(Nr. 15).

A: Etableringsdirigering:

Avsnittet bør byrja: «For å sikre en jevn og trygg vekst i distriktene, tar en i bruk etableringsdirigering av bedrifter. Industribedrifter som etablerer seg på utpekte steder», osv. . . som landsstyrets forslag.

B: Arbeidsplasser som kompensasjon for kraftutbygging:

Avsnittet om «Økt tempo i kraftutbyggingen» må få eit tillegg, og vil lyda: «Økt tempo i kraftutbyggingen, for vannkraftens vedkommende innenfor rammen av verneplanen. Kraftutbyggingen sammen med det eller de konsersn som nyttiggjør seg energien, tilpliktet å medvirke til å etablere nye og varige arbeidsplasser i utbyggingskommunen etter hvert som anleggsdriften nedtrappes.

Kraftprisen må avspeile» . . osv., som landsstyrets forslag.

Arvid Johanson, Østfold, ville særlig snakke om skatter og moms og han konstaterer at det var en sur stemning på alle arbeidsplasser når det gjaldt skatter. På mange arbeidsplasser råder det harme over skattesnyteriet. Det samme inntrykk av forargelse har vi fått på konferanser ute i distriktene. Jeg tror det forslaget som nå er fremmet av DNA/LO's skatteutvalg vil bli mottatt med stor tilfredshet. Særlig vil punktet om å reduserer statsskatten fra 10 til 5 prosent på første inntektstrinn være av betydning. Det vil redusere marginals kattene for 600 000 skattytere. Og det er meningen at disse endringer skal gjennomføres fra 1. januar 1974. Når det gjelder momsen på matvarer, er dette spørsmål tatt opp til behandling i stortingsgruppa. Det har vært drøftet at vi skulle sløyfe moms på matvarer til et beløp på omlag 250 millioner og at det på topp av dette skal ytes subsidier til 100 millioner. — Etter min mening bør vi legge stor vekt på skattespørsmålet. Vi må se dette med skatter og avgifter i sammenheng. Jeg tror det skatteforslag som DNA/LO-utvalget er kommet fram til er et godt grunnlag.

Magne Thorsen, Oslo, viste til forslag A 46 og A 47 fra Sosialistiske kulturarbeideres forening og håpet at redaksjonskomitéen ville ta hensyn til de ting det var pekt på her. Kulturarbeiderne er en liten gruppe, men de betyr likevel mye. De er viktige forbundsfeller for et politisk parti. Arbeiderpartiet er ikke bare et politisk parti i snever forstand. Det er en av de største kulturbevegelser vi har hatt i dette land. Ser vi på utviklingen de siste 50 år er det klart at Arbeiderpartiet og fagbevegelsen har gjennomført en revolusjon. Kulturarbeiderne i dag føler en forpliktelse overfor denne

bevegelse Vi vil sammen med andre yrkesgrupper gå sterkt inn for vårt parti til høsten.

Trygve Urhaug, Hordaland: Jeg kan følge programmet langt på vei, men på ett punkt må jeg og alle kristne ta avstand. Det gjelder punktet om selvbestemt abort. Dette kan vi ikke være med på. Vi mener at det må tas hensyn også til det ufødte liv, det liv som er i emning. Vi har ellers i programmet understreket likestillingsprinsippet, men vi vet at kvinnene ofte blir satt under press av nærmiljøet. De blir presset til å foreta abort, for å bli kvitt et såkalt uønsket barn. Det er dette forhold vi må forsøke å få en endring på. Vår hensikt er ikke å ta bort mulighetene for abort når det er sosial nød til stede, men abort må ikke utvikle seg til å bli et prevensjonsmiddel. Det er en sterk motstand mot fri abort. En gallup som er tatt opp viser at 52 prosent går mot selvbestemt abort. Vi bør ta en visst hensyn til en slik meningsmåling. Taleren konkluderte med å sette fram dette forslaget:

(Nr. 22).

Programposten om abort:

Programposten blir opprettholdt slik den er, men siste setning går ut og får følgende ordlyd:

«En human og ensartet saksbehandling med en prosedyre som både tar hensyn til kvinnens rett til å bestemme over: sin egen livssituasjon og samfunnets ansvar for det liv som er i emning».

Gudmund Eriksen, Finnmark, var ikke helt fornøyd med to punkter i programforslaget. Det første punktet gjaldt spørsmålet om fiskerigrensen. En halv million mennesker i de nordlige fylker er avhengige av fiskerinæringen. En mer omfattende fiskerigrense er avgjørende for Nord-Norges råderett over våre kyst- og naturressurser. De tre nordnorske fylkespartier har enstemmig gått inn for en fiskerigrense på 50 nautiske mil, og partiets landsmøte bør fastslå dette, slik at Norge går inn for et slikt krav på FN's konferanse om havets rett, eventuelt en grense på linje med kontinentalsokkelen. Jeg vil appellere til redaksjonskomitéen å ta opp dette forslaget. — Også når det gjelder handlingsprogrammet for Nord-Norge bør dette utformes klarere. Vi har ikke noe avvikende forslag her, men vi kunne ønske et mer positivt og forpliktende programpunkt om skole- og kulturpolitikken for den samiske folkegruppe.

Haldis Havrøy, Oslo, pekte på de voksende storby-problemer. Når vi utformer et program om distriktpolitikk må vi ikke glemme

at det også må omfatte byene. Vi har behov for distriktpolitikk også i Oslo. Kapitalkreftene har fått anledning til å spille en alt for stor rolle. De har fått anledning til å etablere seg akkurat her, og det har skapt spesielt store boligproblemer. Vi må unngå en utvikling som skaper bitterhet mellom by og land. Det snakkes så mye om flukten fra landsbygda, men det foregår også utflytting fra byene til de nærmestliggende bygder på grunn av bolignøden.

Arvid Nyberg, Hedmark, sa innledningsvis at han kom fra det største skogsfylket i landet. Skogsdriften er grunnlaget for bosettingen. I de to siste tiårene har det imidlertid skjedd en utvikling innenfor skogsbruket som fullstendig truer næringsgrunnlaget. Det var gode tider i skogbruket, men det er ikke slik lenger. Skogbruket står overfor meget store vansker. Men samtidig ser vi at tusener av kubikk tømmer står og råtner i våre skoger. Organisasjonene har ikke klart å mestre prisspørsmålet. Her må de statlige myndigheter ta midler i bruk som kan regulere avvirkningen. Og det er Det norske Arbeiderparti som må løse dette problemet. Jeg setter fram et forslag i fem punkter om dette spørsmålet, og det lyder slik:

(Nr. 9).

Skogbruket:

1. For skogbruket i hele Østlandsområdet må det snarest mulig gjennom en offentlig kommisjon foretas en registrering av virkestilgangen til treforedlingsindustrien og fordelingen av denne i en ytre sone og en indre sone.

Da det er sannsynlig at treforedlingsindustrien i Østlandsområdet er feilplassert (etter transportforholdene for 100 år siden), må en undersøke om ny lokalisering av de gamle og delvis nedslitte bedrifter kan erstattes av en moderne industri som er lokalisert etter virkesressursenes geografiske fordeling.

En tenker særlig her på ressursene i det andre område fra Kongsvinger, Eidsvoll og nordover til Otta, Tynset, Femund. Trelastindustriens sekundærprodukter i dette område må registreres, og det er sannsynlig at dette er meget store kvantiteter som ikke tåler lange transporter — driftsøkonomisk. Registreringen, analysen og vurdering må gjennomføres av en offentlig kommisjon med faglig og politisk kompetente folk. Arbeidet må gjøres hurtig. Det haster, skal en finne midler til en bedre utnyttelse og styrking av skogbruket i den indre region.

2. Kilometeravgiftene slik de er utformet, rammer skogbruket i de periferere deler av Østlands-området meget sterkt, og er en diskriminering av skogbruket. Særlig hvor det er lange avstander til mottaker-industri. For trelastindustriens sekundærprodukter er kilometeravgiften drepende. Avgiftssatsene må gjøres langt mer degressive på lange transportavstander for varer som er økonomisk transportømføitlige, og hvor det er viktig for samfunnet at ressursene nyttes.

3. Det må settes sterk politisk vilje og faglig tyngde bak følgende programposter:

Etableringskontroll for å hindre sentralisering av skogbrukets og jordbrukets foredlingsindustri m. v.

En bør stimulere til flerårige prisavtaler som kan sikre skogbruket m. v.

Dette er to meget viktige programposter som det nå må settes kraft bak, slik at det ikke forblir med talemåter.

4. De detaljerte bestemmelser og regler som Samferdselsdepartementet har utformet etter fullmaktslover om registrering og bruk av maskiner i skogen, er blitt en hindring for fornuftig bruk av maskiner og moderne redskap i skogbruket.

Alle disse regler bør nå gjennomgås av praktiske og fornuftige fagfolk under politisk kontroll.

5. De offentlige tilskudd til utbygging og sikring av skogen og skogproduksjonen bør fortrinnsvis gå til:

- a) Skogkultur
- b) Vegbygging i skogen
- c) Driftsplaner.

En er i sterk tvil om partiet for tiden kan gå inn for bestemmelsen om direkte tilskudd til driften. En tror at det foreligger muligheter til å bygge opp en ny byråkratisk jungel til fordeling av disse midler. Midlene bør trolig heller settes inn mer konsentrert og presis til de tre ovenfor angitt formål.

Skogoppsynet må styrkes for derigjennom å øve samfunnsmessig påvirkning og kontroll.

Våre konsesjonslover må vurderes for gjennom dem å søke fram mot bedre struktur og sterkere samfunnsmessig styring.

Torbjørn Skarpodde, Vest-Agder, trodde abortspørsmålet var et meget sårbart punkt for Arbeiderpartiet, men vi må likevel ikke vike unna for den motstand som er mobilisert. Jeg synes forslaget om selvbestemt abort har fått en god mottagelse utover i distriktene. Særlig ungdommen synes dette punktet i programmet betegner et framskritt.

FEM MINUTTERS TALETID

Dirigenten gjorde oppmerksom på at det ennå gjensto 50 talere. Landsmøtet bør helst ha avsluttet debatten i løpet av kvelden. Hvis ikke dette var mulig, måtte han be om at de forslag som eventuelt skal fremmes, ble levert opp til dirigentbordet, slik at redaksjonskomitéen kunne ha dem i sitt møte i natt.

Det ble vedtatt å innskrenke taletiden til 5 minutter, og forutsetningen var at man skulle holde på til kl. 22. Møtet ble avbrutt kl. 18, og tok til igjen kl. 19.

Kveldsmøtet mandag

Kveldsmøtet ble satt kl. 19, med *Leif Granli* som dirigent. Etterat det var sunget en sang fortsatte forhandlingene.

UTTALELSEN TIL STØTTE FOR ISLAND

Redaksjonskomitéen for politiske saker fremmet denne innstillingen:

Forslag til uttalelse om fiskerigrense-tvisten mellom Storbritannia og Island.

Det norske Arbeiderpartis landsmøte ser med bekymring på utviklingen i fiskerigrense-tvisten mellom Island og Storbritannia.

Landsmøtet vil jresisere at fiskerinæringen har større betydning for Islands økonomi enn hva som er tilfelle for noe annet land i vår del av verden. Vi forstår derfor det islandske ønske om å ta vare på ressursene i et område innenfor en 50 miles fiskerigrense.

Landsmøtet tar avtand fra bruken av britiske krigsfartøyer i islandske farvann og vil oppfordre de britiske myndigheter om å trekke fartøyene tilbake.

Landsmøtet ber Storbritannia og Island om å ta opp nye forhandlinger for å finne fram til løsning av denne beklagelige konflikten.

Innstillingen ble enstemmig vedtatt.

FORTSATT DEBATT OM ARBEIDSPROGRAMMET

Kristin Fostad, Inntrøndelag, håpet at denne debatt ikke fikk noen slagside. Vi har hørt mange innlegg fra medlemmer av stortingsgruppa og sentralstyret, og det er vel ikke noen tvil om at flertallet av landsmøtet er stort sett enig i det framlagte utkast til arbeidsprogram. Jeg håper imidlertid at også andre deltakere i landsmøtet vil komme med innlegg, positive bidrag til programmet. Det må gi uttrykk for at vi vil føre en aktiv politikk for hele landet, ikke bare for Oslo-området. Politikerne må ha kontakt med alle distrikter i vårt land. Hvis ikke kommer vi inn i en blindgate. Vi må nå legge et trygt og sikkert grunnlag for arbeidet i den kommende 4-årsperiode. — Taleren stilte seg noe tvilende til det som sies om skole- og utdanning. Forholdet er at mye av ungdommen vantrives i skolene. Vi må finne fram til ordninger som gjør det mulig for ungdom som ikke finner seg til rette i ungdomsskolen kan slutte og gå over i det praktiske liv.

Reiulf Steen meddelte at han hadde fått følgende telegram fra Norsk Blindforbund:

«De blinde føler at de står med ryggen mot veggen. Statens nedskjæringer rammer med blodig urettferdighet omsorgen for de blinde. Sosialtjenesten for blinde må nedtrappes p.g.a. avslag på tilleggsbevilgning på kroner 150 000. Som eneste land i Norden blir Norge fortsatt stående uten sentral for formidling av hjelpemidler til blinde, som følge av avslag på

søknad om kroner 185 000. 200—300 blinde vil fortsatt være analfabeter og uten funksjonstrening, fordi Ssosaldepartementet bare bevilget kr. 100 000 istedenfor kroner 325 000 som omsøkt.

De blinde husmødrene har fått tilskott til ferie redusert med 34 prosent til tross for at de bare har trygd å leve av. Statens nedskjæringer rammer de svakeste i samfunnet. Norges Blindeforbund appellerer til Landsmøtet i DNA om å markere at Arbeiderpartiet ikke vil svikte de blinde.

NORGES BLINDEFORBUND

Viggo Aas, formann.

Arne Husveg, generalsekretær.

Telegrammet ble enstemmig vedtatt oversendt redaksjonskomiteén for politiske saker.

Bjørn Tore Godal, AUF, var glad for å kunne konstatere at utkastet til Arbeidsprogram var et godt program. Det vil bli et godt grunnlag for valget, og jeg tror at det kan skape en offensiv ånd i partiet. Men vi kan ikke være sikre på at vi vil unngå problemer. SF har bidratt til å skape uro i vårt parti. Uten å gå inn på EF-saken vil jeg gjerne understreke at vi må lære noe av de erfaringer vi fikk ved avstemningen. Men på den annen side tror jeg at vårt handlingsprogram er av en slik beskaffenhet at det vil sette oss i en angrepsposisjon. Nå gjelder det bare å mobilisere våre organisasjoner. Vi må riste slappheten av oss. Vi må selvsagt ta sikte på å felle Korvald-regjeringen, men vi må sørge for at det blir en logisk felling.

Arve Johnsen, Akershus, pekte på at Det norske Arbeiderparti er den eneste politiske bevegelse som hadde klart å gjennomføre en planmessig økonomisk politikk. Men for å kunne gjøre det, må vi ha regjeringmakten. Vi så det kanskje best under den siste Bratteli-regjeringen. En rekke saker ble løst i løpet av de 19 måneder Bratteli satt ved roret, og vi må sørge for så hurtig som mulig å komme i regjeringssposisjon igjen.

Lars Skjølaas, Oppland, ville i likhet med Nyberg ta opp skogbrukets problemer, men han for sin del var ikke så mistrøstig som Nyberg. Stillingen for skogbruket har bedret seg. Konjunkturerne er riktignok stadig skiftende, men her kommer den statlige støtten til framdrift av tømmeret inn og mildner overgangene. Nå kan det spørres: Hvilken næring er det som skal ha støtte? Hvilke grupper skal betale den støtten som slike næringer får? Jeg tror ikke vi kommer i takt med fagorganisasjonen hvis vi skal fortsette med støtte til framdrift av tømmer. Jeg tror vi må løse dette problemet gjennom endringer i skatteloven.

Arild Trøan, Oslo: Hverken storting eller regjering har klart å fjerne de sosiale skiller i de vernede bedrifter. Vi må sørge for å

fjerne årsakene. Jeg tar opp følgende forslag under sosialpolitikken, i avsnittet om de funksjonshemmede:

(Nr. 26).

Sosialpolitikken, avsnittet om funksjonshemmede, pkt. 3, tillegg:

«Alle vernede sysselsettingsbedrifter overtas og drives i offentlig regi».

Taleren var ikke helt fornøyd med avsnittet om bank- og kredittvesenet. Det var uklart formet. Her måtte vi si tingene mer presist. Han satte fram følgende forslag:

(Nr. 25).

Bank- og kredittvesenet:

Siste side, kapitel «All samfunnsomforming er politikk», avsnitt: Bank- og kredittvesenet:

Inn foran siste setning i innledningen:

«. . . når det gjelder andre lån- og betalingsformer. Bank- og kredittvesenet må derfor i sin struktur og sin politikk utvikles slik at disse krav kan oppfylles. Bank- og kredittvesenet må drive mest mulig. . . .»

Inn som første linje i punkt 5:

«De største forretningsbankene nasjonaliseres. De øvrige private forretningsbanker» . . . osv., som i forslaget.

Tilføyelse til punkt 6:

«. . . gjennomføringen av reformen forberedes. Private finansierings- og investeringselskaper avvikles».

Jens Petter Jelle, Møre og Romsdal, mente programmet burde ha en klarere utforming når det gjaldt bosettingsmønsteret. Arbeiderpartiet ble beskyldt for å være en sentraliseringsparti. Vi må kjempe for å ivareta utkantstrøkene. Jeg har levert inn et forslag som på 3 punkter gir en mer presis utforming. Det lyder slik:

(Nr. 2).

Hovedavsnitt: Bedre balanse boliger/arbeid i alle typer by- og bygdesamfunn.

Side 3, avsnitt: Effektiv distriktpolitikk:

Etter 3. setning i innledningen bør det stå:

«. . . virkemidler enn hittil for å sikre at målsettingen faktisk blir oppnådd. Målene må søkes oppnådd på lokalsamfunnets egne premisser, og virkemidler bør først og fremst komme det enkelte lokalsamfunn til gode.

Det må legges særlig vekt på å utvikle et mer variert tettstedsmønster. Arbeiderpartiet vil styrke og bygge ut både landsdelsenter, regionsenter og lokalsenter i de næringssvake distrikter. Utviklingen av disse sentra må ikke forutsette at omlandet — utkantene — avvikles. Det må stilles det krav til de ulike sentra at veksten i produksjonsliv og servicenæringer skjer i samvirke med distriktene omkring, slik at næringsstrukturen binder utkant og sentra sammen. Utbyggingen av kommunikasjonene er en forutsetning for en vellykket politikk på dette området. I områder langt fra nærmeste senter må det tas i bruk . . . .» osv., som i forslaget.

Sverre Frogner, Oslo, var bekymret for de vernepliktiges forhold til politisk virksomhet i forlegningene. Landskonferansen av tilitsmenn vedtok en uttalelse i positiv retning i denne saken, men vi vil ikke påtvinge dette miljø noe de kanskje sier nei takk til. — Taleren var glad for den utforming skatteposten hadde fått i programmet. Vi har alt for mange runde formuleringer i vårt program, men her er det skarpe og konsise vendinger. Vi må sørge for skikkelig kontroll. Særlig ille er det når det gjelder moms, og fram for alt må vi sørge for å få has på nullskattyterne. — Forslaget om de vernepliktige var sålydende:

(Nr. 28).

«Demokrati i lokalmiljøet», tillegg til punkt 5:

«Det er en forutsetning at de vernepliktige selv er enige i en slik utvidelse av den politiske virksomhet innenfor den enkelte forlegning».

Odd Hansen, Oslo: Folk ute på arbeidsplassene er sterkt opptatt av skattespørsmålet. Det kan ikke herske tvil om at skattetrykket er størst på de vanlige lønnstakere, og vi trenger hurtigst mulig en skattereform. — Det begynner å bre seg mange betenkeligheter ute blant folk når det gjelder u-hjelpen. Ja, vi har til og med kunnet notere at en av våre tillitsmenn har gitt uttrykk for tvil om dette. Her må det nok settes inn med et sterkere opplysningsarbeid. Forslaget om skattereformen var sålydende:

(Nr. 21).

Pkt. 7 i forslaget til skattereformer endres til: «Den skattefrie banksparing opphører 1. januar 1974. Allerede inngåtte kontrakter løper kontrakttiden ut».

Arne Helvik, Rogaland, ga sin fulle støtte til innlegget fra Per Aasen om u-hjelp. Vi må framheve at dette er et uttrykk for det solidaritetsprinsipp som alltid har vært hevdet innenfor norsk arbeiderbevegelse. — Vil Arbeiderpartiet gå inn for et bedre samfunn? Her må det ikke herske noen tvil. — Han berørte også spørsmålet om tannpleie og satte fram følgende forslag.

(Nr. 30).

«En ny sosialpolitikk», 8. punkt, tillegg: «Tannpleieressursene må gis en bredere geografisk fordeling. Folketannrøkten bygges ut, i første rekke for de funksjonshemmede, og refusjon må gis...».

Edel Forfod, Sør-Trøndelag, var glad for den positive utformingen av likestillings-posten i programmet. Hun pekte i den sammenheng på forholdene ved NSB, hvor den mannlige vaskebetjening får høyere lønn enn den kvinnelige. — Hun var også glad for posten om

de funksjonshemmede. Vi må gå enda sterkere inn for vernede arbeidsplasser og samtidig også legge forholdene til rette for hjemmearbeid for de funksjonshemmede.

Svein Christiansen, Oslo, syntes det var et godt program som var lagt fram her. Han ville samtidig kommentere formannens foredrag om den politiske situasjon. Taleren var enig i at tilliten innenfor partiet var i ferd med å bli gjenoppbygget, og det lovet godt for valget. — For ett punkts vedkommende mente taleren at det kanskje burde vært klarere utformet. Det gjaldt punktet om saneringskontroll i pressområdene. Han viste her til det forslag som var sendt inn av Oslo Arbeiderparti.

Finn Salomonsen, Programkomitéen, mente vi måtte gå sterkere inn for skiftarbeiderne og arbeidere med ubekvem arbeidstid. Højdahl kom i sitt innlegg inn på kravet om 40 timers uke. Jeg vil henstille til partiet at det sammen med LO går inn for en bedring av forholdene for skiftarbeiderne. Vi har foreslått at de skal ha en spesiell godtgjørelse for skiftarbeid. — Til slutt et par ord om diskusjonen i går. Det er mange som har kalde føtter når det gjelder spørsmålet om å felle Korvald-regjeringen. Jeg håper at landsmøtet gir stortingsgruppa fullmakt til å løse den saken på beste måte.

Erland Mikkelsen, Oslo, mente det var et godt program Reiulf Steen hadde lagt fram. Nå spørs det bare om vi klarer å presentere det på en skikkelig måte for velgerne. Og så litt om et par punkter i programmet. Det ser ut til at vi må bygge ut uføretrygden ytterligere. Vi ser at folk begynner å bli mindre arbeidsdyktige når de er 45—50 år gamle. Presset på arbeidsplassen har økt. Arbeidstids- og akkordsystemene sammen med datamaskinene holder på å ta knekken på folk. Folk har ikke lenger tid til å snakke sammen på en arbeidsplass, så sterkt er presset. Vi må sørge for et bedre miljø på arbeidsplassene — Skatte- og avgiftspolitikken er også et viktig punkt. Vi må sette krefter inn for å løse dette spørsmålet for arbeidsfolket. Og det er bare Arbeiderpartiet som har politisk vilje til å gjøre det.

Arnfinn Johannessen, Vest-Agder, understreket at dette med skatene var et stort problem, og Arbeiderpartiet måtte hurtigst mulig fremme sitt forslag her.

Gudrun Kregnes, Hedmark, mente vi i større utstrekning burde framheve barnas stilling innenfor familien i punktet om familien, barn og ungdom. Nå blir barna ofte behandlet som kasteballer mellom mor og far. Jeg tror vi må utvide morstrygden, slik at hun får en sterkere stilling innenfor familien.

Bjørn Amundsen, Oslo, syntes det var et godt program som her var lagt fram. Det var et par punkter han for sin del ikke var helt tilfreds med. Det gjaldt sosialpolitikken og skattepolitikken. Jeg håper

at redaksjonskomitéen vil se nærmere på disse punkter. Spesielt bør det inn i punktet om edruelighetsarbeidet at vi må få et vernehjem for barn. Alkoholisme har i de senere årene fått sterk utbredelse blant barn og ungdom. Han ville også fremme følgende forslag når det gjaldt moms på matvarer:

(Nr. 3).

Det norske Arbeiderparti vil arbeide for fritagelse av merverdiavgift (moms.) på matvarer.

Knut Korsæth, Oppland, hadde levert inn et forslag som for det første gjaldt punktet om «Demokrati i hverdagen» og for det annet punktet om «Utbygging av politisk demokrati». Forslaget var sålydende:

(Nr. 23).

«Demokrati i hverdagen», jfr. side 2:

1. (Jfr. spalte 3 nederst). Setningen som begynner med: «Den faktiske makt» ... osv. strykes til fordel for følgende forslag:
«Det må utvikles egnede samarbeidsformer mellom de folkevalgte og de ansatte i stats- og lokalforvaltningen».
2. (Jfr. spalte 5, siste avsnitt under «Utbygging av politisk demokrati»). Setningen som begynner med «Offentlig støtte også til fylkes- og kommunepartier», osv. foreslås endret til «Statlig støtte også til fylkes- og kommunepartier».

Magnor Johansen, Oslo, syntes programmet var uklart på ett punkt, nemlig punktet om likestilling. Vi må hurtigst mulig fjerne de sosiale skiller i arbeidslivet. Ellers fremmet taleren forslag om husbankens regler og et om punktet «Skole og kultur». Forslagene var sålydende:

(Nr 34).

«Likeverdige kår for alle»: I tråd med det beste i arbeiderbevegelsens tradisjon er det etterhvert nødvendig å sikre de likhetsbestrebelse som såvel den politiske som den faglige arbeiderbevegelse vinner fram.

En lov — i likhet med den en har med hensyn til forskjellsbehandling i pensjonsforhold — må sikre at det i arbeidslivet ikke kan etableres nye sosiale skiller etter som de gamle forsvinner.

(Nr. 35).

«Plan, styring og kontroll»: A-partiet må forsterke husbankens regler på en slik måte, at det ikke er opp til den enkelte kommune — etter eget for-godtbefinnende — å la bedriftene i stor utstrekning husbankfinansierte boliger som eies 100 prosent av bedriftene.

(Nr. 36).

«Skole og kultur»: Med bakgrunn i at så mange kjenner lite til de politiske partier i Norge, og arbeidslivets organisasjoner, foreslår en at landsmøtet vedtar — at for å styrke fagbevegelsen og partiet — skal all opplæring i grunnskolen om disse fora stilles på lik linje med faget historie for øvrig.

Motivering: At det er de politiske partier i nær tilknytning til arbeidslivets organisasjoner som løser morgendagens problemer, og ikke Olav den hellige eller kong Sverre.

Kåre Myhre, Oslo, pekte på at mange bedrifter hadde en dårlig utbygget helsetjeneste. Riktignok er det også mange bedrifter som har en god helsetjeneste, men det er store mangler på dette felt, som vi plikter å bygge ut. Stat og kommune må interessere seg for dette arbeid. Også når det gjelder de vernede bedrifter må det settes mer krefter inn. Her må vi også utvikle et samarbeid innenfor Norden. Taleren kom til slutt inn på kommunale oppgaver i Oslo. Den veiplan som er lagt opp blir alt for dyr, og m. h. t. den såkalte generallinjen råder det stor uenighet.

Elsa Rastad Bråten, Kvinnesekretariatet, var glad for at endel av det handlingsprogram som Kvinnesekretariatet hadde fremmet var tatt med i Arbeidsprogrammet, men det er ikke nok. Vi har reist en rekke problemer, som burde vært tatt med. — Et av de krav som er tatt opp er likestilling mellom kvinner og menn. I og med at dette kravet er akseptert er vi et stykke på vei, og hvis vi løser det, vil det bety en revolusjon. Det vil innebære en fullstendig omforming av vår tilværelse. Menn skjønner ikke alltid sitt eget beste. De tvinger kona til å holde seg hjemme for at de skal kunne drive sitt organisasjonsarbeid. Hun får en arbeidstid på 70 timer i uka eller mer for dårlig betaling, og hun sliter seg ut i ung alder. Vi må ta dette med likestilling alvorlig, og ikke la det bare bli runde talemåter. Både kvinner og menn må akseptere det faktum at det har skjedd en utvikling som forutsetter et annet livsmønster enn i forrige århundre.

Kjell Bohlin, Telemark, mente at det ikke var mulig å gjennomføre noe demokrati for kommunene når de var bundet på hender og føtter i økonomisk henseende. De har ikke noe økonomisk spillerom, og staten opptre nærmest som en «julenisse», som deler ut milde gaver. La oss håpe at en arbeiderparti-regjering kan bringe kommunene ut av den økonomiske ørken. Vi planlegger og planlegger, men når det kommer til stykket, har vi ikke økonomi til å gjennomføre planene. — Det har i det siste vært talt og skrevet mye om at de sosiale trygder blir misbrukt. Det er grunn til å reagere kraftig mot disse mer eller mindre begrunnede angrep. Ett er sikkert: Denne kritikk har bragt hele vår sosialpolitikk i vanry. Når vi for-

søker å gå til bunns i saken, viser det seg at det ikke i særlig utstrekning kan snakkes om misbruk av de trygdene. Vi har derimot en rekke eksempler på at leger misbruker trygdene eller er for liberale når det gjelder å tilrå f. eks. uføretrygd.

Martin Halvorsen, Oslo, mente at vi måtte verge oss mot misbruk av datamaskinene. Ute på bedriftene samles det inn såkalte persondata, som meget lett kan misbrukes. Vi ønsker å beskytte vårt privatliv. Vi må få lokale avtaler når det gjelder disse datamaskinene. Derfor trenger vi å få gjennomført en sterkere representasjon i bedriftsledelsen. Han satte fram disse to forslagene:

(Nr. 18).

«Vi vil støtte arbeidet for å beskytte arbeidstakerne mot at persondata om dem blir brukt av bedriftsledelsen mot arbeidstakernes egne ønsker og interesser. Gjennom avtaler i arbeidslivet, og om nødvendig nye lovregler, vil vi kunne oppnå dette».

(Nr. 18).

Arbeiderpartiet programfester kravet om $\frac{1}{3}$ folkevalgt representasjon i bedrifter med mer enn 500 ansatte.

Anne Karterød, Aust-Agder, pekte på at Arbeiderpartiet ble angrepet fordi det ikke var noe kristelig parti. De som angriper oss er ikke selv personlig kristne. Disse angrep er særlig merkbare på Sørlandet, og vi må gjøre noe for å avvise disse ubetimelige overfallene. Jeg håper redaksjonskomitéen er oppmerksom på forholdet.

Arvid E. Haugen, Akershus, pekte på at vi har mange illegale aborter, og vi må så hurtig som mulig få en endring av loven, slik at det blir likhet over hele landet. Vi må også få bestemmelser i loven som fastslår kvinnenens rett til å få abort, hvis de anser det for nødvendig.

Leiv Myrvang, Hedmark, sa at verneombudene på bedriftene må tilføres mer makt og myndighet. Et verneombud bør kunne stanse driften hvis de pålegg som blir gitt ikke blir fulgt. Han konkluderte med å sette fram følgende forslag:

«Bedre arbeidsmiljø»:

Spesielt verneombudets suverenitet og stilling må skjerpes. Verneombudet må ha rett til å stanse alt arbeid/produksjon, hvis han finner det uforsvarlig med utgang i sikkerhet for mennesker som kan bli rammet av ulykker.

Verneombudet kan ikke bli gjort ansvarlig for økonomisk tap eller annet, hvis det viser seg ikke å ha vært påkrevet med stans av arbeidet/produksjonen.

Det må arbeides med en ordning som gjelder yrkesskolene hvor det blir utført praktisk arbeid.

N. W. Simensen, Oslo, hadde stått på nei-siden i EF-oppgjøret, man han så med atskillig bekymring på de følger denne saken hadde hatt innenfor partiet. Hvis vi skal unngå en dyptgående splittelse, må vi sørge for å få ungdommen tilbake. Dette landsmøtet må vedta en uttalelse som slår fast at vi skal leve videre og sammen. Det må bli like klart som det vedtak LO-kongressen gjorde. Ikke noe ullent og uklart utformet vedtak. Det forslaget som er lagt fram synes jeg for min del er greit.

Reiulf Steen opplyste at Odvar Nordli tirsdag formiddag ville gi en redegjørelse om etableringskontroll.

Kveldsmøtet ble avsluttet kl. 21.15.

Formiddagsmøtet tirsdag 29. mai

Formiddagsmøtet ble satt med *Leif Granli* som dirigent. «De unge slekter» ble sunget, med Tryggve Aakervik som forsanger.

GODKJENNING AV PROTOKOLL

Harald E. Olsen refererte følgende innstilling fra beretnings- og protokollkomitéen:

Innstilling fra Beretnings- og Protokollkomitéen.

Komitéen har i møte den 29. mai 1973 nøye gjennomgått protokollen fra landsmøtets forhandlinger den 28. mai 1973.

Komitéen har ingen merknader til protokollen.

Beretnings- og protokollkomitéen anbefaler for landsmøtet at protokollen godkjennes.

Oslo, den 29. mai 1973.

Harald E. Olsen,
formann.

Esten Haaker.

Etter en merknad av *Rolf Langset*, Oslo, ble innstillingen enstemmig godkjent.

REISEFORDELINGEN

Innstillingen fra Reisefordelingskomitéen ble lagt fram av komitéformannen, *Rolf Langset* og ble enstemmig vedtatt. Den var sålydende:

Reisefordelingskomitéen avsluttet sitt arbeid og har i møte i dag (28. mai, 1973) vedtatt å avgå følgende innstilling:

Til landsmøtet er det møtt fram 299 representanter som alle deltar i Reisefordelingen.

I henhold til partiets lover og retningslinjer vedtatt av landsstyret har komitéen godkjent billettutgifter på 2. klasse jernbane og 1. plass på båt. I de tilfelle det har vært naturlig å benytte sovevogn på toget har en godkjent dette. Videre har en godkjent flybillett for representantene for de

tre nordlige fylker samt i enkelte andre tilfeller der annen reisemulighet ville koste omtrent det samme.

Reisefordelingen utgjør kr. 170.00 pr. representant, og komitéen ber om landsmøtets fullmakt til å foreta reiseoppgjør i henhold til ovenstående innstilling.

ODVAR NORDLI OM ETABLERINGSKONTROLLEN

Odvar Nordli ga denne redegjørelsen om utredningen for innføring av etableringskontroll:

I programmer vedtatt over en rekke landsmøter har Arbeiderpartiet klarlagt hovedlinjene for partiets syn på den framtidige samfunnsutvikling. Disse programformuleringer var grunnlaget for de to omfattende dokumenter regjeringen Bratteli la fram angående målsettingen for den framtidige regionalpolitikken og mål og midler i distriktspolitikken.

Jeg skal ikke i denne sammenheng gå nærmere inn på dette omfattende materialet. Jeg vil bare ganske kort vise til at hovedlinjene i opplegget var at en her måtte se de ekspansive byområder og de svakt utviklede landdistrikter som to sider av samme sak. Videre at de målsettinger som ble trukket opp og de midler som skulle tas i bruk for å nå disse, måtte ha som sin grunnleggende målsetting på den ene siden å løse problemene slik vi møter dem i fraflyttingsdistriktene og på den andre siden å finne bedre løsninger på de betydelige samfunnsmessige problemer en står overfor i pressområdene i vårt land.

Den sentrale plass disse oppgavene har i partiets politikk ble understreket i det forhold at i løpet av 19 måneder under en arbeiderpartiregjering ble den økonomiske innsatsen når det gjelder stimulerende virkemidler i distriktspolitikken tre-doblet.

Det ble understreket allerede på dette tidspunkt at en ikke kunne vike tilbake for mer direkte regulerende inngrep for å nå de mål en satte seg. Regjeringen Bratteli inviterte derfor Stortinget til i prinsippet å slutte opp om bruk av en direkte etableringskontroll.

Etter behandlingen i Stortinget synes det å være en tilslutning til Arbeiderpartiets linje på dette felt.

Etter regjeringsskiftet satte sentralstyret ned et eget utredningsutvalg som fikk i oppdrag å komme med konkrete forslag for gjennomføringen av etableringskontroll.

Denne partiutredningen ligger nå ferdig på bordet.

Dokumentet ender opp med et skissert forslag til lov om innføring av etableringskontroll.

Som et utgangspunkt bør en være klar over at bruken av et slikt

direkte reguleringsinngrep er meget krevende, både politisk og administrativt.

En må søke å føre reguleringsiltaket ut i livet på en slik måte at det ikke unødig hindrer utviklingen av et konkurransedyktig og økonomisk sunt arbeidsliv. Hovedmålsettingen må være at en vil utvikle sunne samfunnsmiljøer som i sin kjerne har trygge og gode arbeidsplasser, og videre at en i ulike deler av landet kan skape et mest mulig stabilt og variert arbeidstilbud til unge og eldre.

Dette krever igjen at etableringskontrollen blir et sentralt og viktig tiltak i en serie av distriktpolitiske framstøt. Dette virkemiddel må administrativt bli samordnet med en smidig og effektiv offentlig utbyggings- og planleggingsadministrasjon.

Bruk av etableringskontroll vil være lite effektivt dersom en ikke har en klar målsetting for distriktpolitikken og utviklingen i de ulike områder, også pressområdene, i vårt land.

Etableringskontrollen vil også være illusorisk dersom en ikke er innstilt på å legge til rette muligheter i områder en ønsker å gi en ekspansiv utvikling. Det må sørges for at en ved samferdsel, i helsestell, skolevesen osv. er med å skaper det miljø som er nødvendig i de ulike distrikter og landsdeler, slik at alternative plasseringsmuligheter eksisterer for ekspansive deler av vårt arbeidsliv og næringsliv.

Uten planer om nye bedrifter eller utvidelser, vil det ikke være noe å flyte på. Generelt vil derfor etableringskontroll ha størst betydning i tidsrom når investeringslysten er høy. Virkningene av etableringskontrollen vil selvfølgelig være større i oppgangstider enn under dårlige konjunkturer.

Av dette kan en også trekke den slutning at etableringskontrollen vil måtte rette seg mot de mest ekspansive deler av næringslivet. Her ligger mulighetene. Men her ligger også den store oppgaven i å skape et instrument som skal fremme en sunn ekspansjon i en bred samfunnsmessig sammenheng og ikke er bremsekloss som unødig sinker dette.

En etableringskontroll bygd ut fra slike prinsipielle linjer vil ha muligheter for å dempe presset i by-områder som i dag er ute av balanse. Det vil åpne muligheter for i betydelig grad å ta bort problemer i disse byområders nærområder, der dagpendling og ukependling i dag er sider ved et uferdig samfunn. En etableringskontroll må framfor alt ha som sin målsetting å bidra til overføring av vekst til landsdeler og distrikter som i dag i sterkere og sterkere grad trues av en tærende avfolkning.

En må forutsette at industri i vårt land, men også andre nærings tiltak, blir plassert i hovedsak ut fra rasjonelle økonomiske vurde-

ringer. Vi vet imidlertid at tradisjon og stedbundethet også virker meget sterkt inn i den beslutningsprosess som fører fram til plassering av bedrifter innenfor private deler av vårt næringsliv. Det vi framfor alt vet, det er at i for stor grad blir plasseringene avgjort ut fra snevre bedriftsøkonomiske hensyn og at de brede samfunnsøkonomiske og samfunnsmessige hensyn ikke i tilstrekkelig grad kommer med i bildet.

Bruken av etableringskontroll vil derfor måtte tvinge fram en nyvurdering av slike tradisjonelle og ofte også irrasjonelle forhold som er med når man i dag avgjør plasseringsvalget.

En må forutsette at bruken av etableringskontroll direkte og indirekte vil øke interessen for og nødvendigheten av offentlige midler som settes inn overfor bedrifter og næringstiltak for å ta bort dokumenterte merutgifter ved overføring til andre landsdeler og distrikter.

Mange vil si at dette er en bruk av offentlige midler til subsidi-ering av urasjonelle næringstiltak.

Jeg vil hevde at dette er bruk av offentlige midler for å sikte mot et maksimum av balanse og menneskelig velvære og trivsel i vårt samfunn. Overhåndtakende miljøproblemer i pressede byområder og store sosiale problem i våre utflyttingsdistrikter trekker i dag betydelig midler ut av offentlige kasser. Jeg håper at innføringen av etableringskontroll på sikt kan bli et bidrag til at vi skal kunne bruke offentlige midler i en investering for menneskelig trivsel og velferd. I dag bruker vi betydelig midler for å løse menneskelige sosiale problem som er resultatet av et samfunn i en utvikling som ikke i tilstrekkelig grad er styrt ut fra politiske viljeshandlinger og målsettinger.

*

Med etableringskontroll mener vi at myndighetene kan nekte etablering eller utvidelse av næringsvirksomhet i bestemte geografiske områder, trukket opp etter nærmere retningslinjer.

En slik styring eller kontroll kan finne sted på to måter.

Enten kan en rette oppmerksomheten mot selve ansettelsen av personer. Dette synes å være lite tjenlig og vanskelig å gjennomføre.

En bør derfor som grunnlag for etableringskontroll basere denne på etableringer og utvidelser som knyttes til det som skjer ved bruk av fast eiendom, enten det gjelder nybygg, tilbygg, bruksendring, ombygging, kjøp, feste eller leie.

I de fleste former for produksjon vil vesentlige økninger i sysselsetting være avhengig av bygningsmessige endringer. Dette gjelder

så vel industrielle foretak som det gjelder for handel- og serviceyrker av ulike slag. En er derfor kommet til at i hovedsak må etableringskontrollen knyttes til slik disponering av fast eiendom.

En kan imidlertid ikke se bort fra at det kan skje vesentlige produksjonsomlegginger og også endringer i sysselsetting uten at bygninger blir endret. En må derfor sikte mot at også slike produksjonsomlegginger skal underlegges etableringskontrollen og at det blir bygd opp et mest mulig holdbart regelverk for at kontroll på dette punkt kan skje. Videre bør en knytte etableringskontrollen også til kostnadssiden ved ombygginger av fast eiendom.

Det er klart en står overfor betydelige problemer når en skal søke å skissere grensene for virkefeltet av et virkemiddel som en etableringskontroll er. Særlig vanskelig blir dette når en tar sikte på å bruke en etableringskontroll overfor et betydelig felt i vårt totale arbeids- og næringsliv.

Både antall sysselsatte og også det antall kvadratmeter produksjonen legger beslag på, varierer meget sterkt fra produksjonsform til produksjonsform.

En bedrift med 15 ansatte er en relativt liten bedrift i industriell sammenheng. En utvidelse som skaper 15 nye arbeidsplasser vil for enkelte bedrifter være bagatellmessig. Men i f. eks. servicenæringer kan en bedrift med 15 ansatte ha en vesentlig betydning. Den kan være en sentral og relativt stor bedrift, og den vil kunne — både i pressområdene og i utbyggingsområdene — ha den største innvirkning på utviklingsmulighetene.

En er kommet til den konklusjon at ordningen med etableringskontroll i alminnelighet skal omfatte bedrifter som har minst 15 ansatte eller som får minst 15 ansatte etter at etablering eller utvidelse har funnet sted. Det kan settes lavere grenser for enkelte næringer, dog ikke lavere enn 5 ansatte.

Ordningen må pålegge bedriftene å sende melding om aktuelle planer og søknad om løyve når det innenfor de fastsatte geografiske og næringsmessige områder er aktuelt med

- 1) nybygg, påbygg eller tilbygg på minst 300 kvm,
- 2) at det tas i bruk eksisterende bygning (bruksendring) av tilsvarende størrelse eller som sammen med tilbygg blir så stor,
- 3) kjøp, feste eller leie av fast eiendom for næringsvirksomhet av tilsvarende omfang,
- 4) ombygging som beløper seg til minst 500 000 kroner,
- 5) vesentlige omlegginger av produksjon innenfor samme lokaler etter nærmere retningslinjer.

Det er forutsatt at disse reglene også skal komme til anvendelse ved flytting av hele bedrifter innenfor det bestemte geografiske området.

Større bedrifter som en har funnet bør ha sin plass innenfor de områder etableringskontrollen gjelder, bør få særordninger etter avtale med reguleringsmyndighetene, slik at de kan ha muligheter for å drive en rasjonell produksjon og ekspansjon.

Det er forutsatt at reguleringsmyndighetene skal ha anledning til å kunne nekte etablering, men at det ikke kan komme på tale å fastlegge påbudte plasseringsområder andre steder i landet.

Dersom en søknad om etablering avslåes, forutsetter en at det blir gitt en aktiv bistand fra myndighetenes side, med lokalisering-veiledning og annen tilrettelegging med sikte på plassering av virksomheten i et utbyggingsområde eller i et annet område utenfor pressområdene.

En forutsetter derfor at veiledning om annen plassering av bedrifter og næringstiltak skal være supplerende ledd i de nye lovbestemmelser om etableringskontroll.

En må også forutsette at bruken av etableringskontroll blir brukt på en mest mulig fleksibel og smidig måte overfor de tallrike forskjelligartede eksempler en her står overfor. Formen på vår byggeløveveordning må tas opp til en gjennomgripende revisjon ved innføring av etableringskontroll. En må her få til en samordning på en slik måte at de bedrifter som får etableringstillatelse i de berørte områdene, de skal også være sikret innen rimelig tid å få den nødvendige byggetillatelse. Det er en forutsetning ved innføring av etableringskontrollen at vår nåværende form for byggeregulering blir tatt opp til en gjennomgripende nyvurdering og omlegging.

Ordnningen med etableringskontroll må nyttes i nærest mulig samarbeid mellom de statlige organer som er forutsatt å håndheve ordningen og de kommuner og fylker som blir berørt av denne. En kan ikke etablere en ordning slik at de enkelte saker skal passere så vel kommunale som statlige myndigheter. Det en forutsetter er at det føres løpende diskusjoner mellom de organer som skal håndheve etableringskontrollen og de fylkeskommunale og primærkommunale folkevalgte organer i de kommuner som er omfattet av etableringskontroll. Videre forutsettes det at det utarbeides en melding til Stortinget hvert år om myndighetenes bruk av etableringskontroll. På denne måten vil så vel lokale som sentrale folkevalgte myndigheter ha hånd om de retningslinjer som skal følges. I et område som f. eks. Oslo-området er det av betydning at en får en balanse mellom ulike former for arbeidsplassstilbud. Her er det derfor av

den største betydning at det er kontakt mellom de statlige myndigheter som bruker etableringskontrollen og de kommunale som skal ha hånd om arbeids- og næringsstruktur i de berørte kommuner. Kommunene i dette området vil gjennom etableringskontrollen kunne få muligheter for på en bedre måte å øve innflytelse på balansen i kommunenes eget arbeids- og næringsliv.

*

De deler av næringslivet en mener skal omfattes av etableringskontrollen er følgende:

- All industriell virksomhet, herunder også bedriftenes hovedadministrasjon, salgskontorer osv.
- Engros- og agenturhandel og varehushandel.
- Bank- og finansieringsvirksomhet, forsikringsvirksomhet og forretningsmessig tjenesteyting, bortsett fra eiendomsdrift.
- Personlig tjenesteyting, bortsett fra lønnet husarbeid.

*

Når det gjelder den geografiske avgrensning for etableringskontroll, kan selvfølgelig denne vurderes på ulike grunnlag. I prinsippet forutsettes det at det vil være riktig å gjøre etableringskontrollordningen gjeldende for et forholdsvis stort område, ja, på lang sikt kanskje for hele landet. Men uansett om det velges et større eller mindre område, er forutsetningen hele tiden at fleksibilitet i saksbehandlingen er det grunnleggende.

Etter en samlet vurdering vil en antyde at etableringskontrollen i første omgang skal omfatte de deler av landet som i dag har en lovbestemt lokaliseringsveiledning, dog slik at den vil omfatte hele Oslo og Akershus, noen flere kommuner enn nå i Drammensområdet. Det bør videre overveies å ta med noen flere kommuner i Østfold og også noen flere i Vestfold enn de vi nå har innenfor ordningen med lokaliseringsveiledning.

*

Gjennomføringen og praktiseringen av etableringskontroll krever en smidig og effektiv offentlig administrasjon som så langt det er råd, er giret inn på de samme saksbehandlerlinjer som nyttes i det næringsliv den skal arbeide med.

Da spørsmålet om utviklingen landsdeler og distrikter imellom er en sentral statsoppgave, må avgjørelsen når det gjelder enkelt saker innenfor etableringskontrollen ligge hos et sentralt organ.

En forutsetter at avgjørelsen skal treffes av et utvalg oppnevnt

av regjeringen, der nærings- og arbeidslivets organisasjoner er representert, ved siden av politiske myndigheter.

En har ikke forutsatt at gjennomføringen av etableringskontroll skal behøve å føre til nye sekretariater eller noen vesentlig økning innenfor den offentlige administrasjon vi har for distriktpolitiske tiltak.

Disse tiltakene blir i dag administrert gjennom en rekke enkeltstående organer spredd over en rekke departementer. Hver for seg driver disse organer informasjon, hver for seg driver de utredning om lokaliseringsspørsmål, og i stor utstrekning skjer det et dobbeltarbeid. Det kreves her en vesentlig samordning og dermed effektivisering.

Ut fra dette vil en foreslå at Distriktenes Utbyggingsfond, Fondet for vekst og omstilling, Industribanken, Håndverks- og industri-fondet og sekretariatet for lokaliseringsveiledning, og for den nye etableringskontroll — muligens også andre institusjoner — slås sammen til et nytt direktorat for regional utvikling.

Det organ som skal etableres for avgjørelse i enkeltsaker for etableringskontroll, skal fungere som hovedstyre for Direktoratet for regional utvikling.

Rask saksbehandling er en forutsetning. I det skisserte lovforslaget er det forutsatt at det ikke må gå lengre tid enn 120 dager fra en søknad er kommet inn og til avgjørelse er tatt. Det forutsettes videre at avgjørelser truffet av det regjeringsoppnevnte utvalget skal kunne ankes inn for regjeringen til avgjørelse. En forutsettes da at det ikke skal ta lengre tid enn maksimum 21 dager fra mottakelsen av anke til avgjørelse foreligger.

I lovforslaget om direkte etableringskontroll mener vi å ha skapt et nytt og meget effektivt redskap i påvirkningen av samfunnsutviklingen i vårt land i framtiden.

I forslaget om å samordne offentlig utbyggingsadministrasjon under det nye Direktoratet for regional utvikling, mener vi å ha bygd under dette virkemiddel, og også de øvrige som vi har og som vi vil forsterke, med en samordnet, effektiv administrasjon som skal kunne ivareta de betydelige oppgaver som ligger i dette arbeidsfeltet.

En regjering utgått av Arbeiderpartiet vil kunne fremme forslag til lov om etableringskontroll i løpet av høsten 1973. Denne kan behandles i Stortinget våren 1974 og settes i verk 1. januar 1975.

Den administrative samordning og oppbygging må ta til omgående. De nødvendige tiltak for dette må gis plass på statsbudsjettet for 1974.

Mange vil sikkert si at det er et drastisk virkemiddel en her tyr

til. Jeg vil si det slik, at det er et nødvendig virkemiddel for å nå de politiske målsettinger Arbeiderpartiet har satt seg i sin samfunnsutvikling og distriktspolitikk.

En rekke politikere og også enkelte politiske partier har snakket pent om nødvendigheten av etableringskontroll.

Arbeiderpartiet står nå parat til å gjennomføre denne reform.

Dirigenten takket Nordli for orienteringen. Han opplyste at det ennå gjensto 30 talere. *Dirigenten* hadde ikke noe imot at man strøk seg av talerlista. Det var kommet forslag om å skjære ned taletiden til 3 minutter, men foreløpig ville ikke dirigentene foreslå en slik innskrenkning.

DEBATTEN OM ARBEIDSPROGRAMMET FORTSETTER

Trygve Johansen, Buskerud, pekte på at LO hadde tatt opp miljøspørsmålet på bedriftene. Det er på tide at vi får en bred debatt om dette. Vi ser hvordan ulykkene stiger i antall, og dette har nær sammenheng med et dårlig miljø på arbeidsplassen. Mange bedrifter savner også en bedriftslegeordning. — Så litt om ungdommens utdanning. Her står det mye tilbake å ønske. Yrkesutvalgene bør få en sterkere stilling. — Uføretrygden har vært berørt, og det har vært nevnt at den er blitt misbrukt. Vi kan komme disse forhold til livs ved at det satses mer på å tilrettelegge forholdene for fortsatt arbeid på bedriftene. Men da må bedriftene få midler til omskoling. Når det blir sagt at uføretrygden blir misbrukt, har det også sammenheng med legenes innstilling, og vi håper at vi etter hvert får leger som ser litt annerledes på dette. Taleren siterte hva LO-kongressen vedtok om dette, og han ville sette fram et forslag i samme retning.

Dirigenten: Er dette forslaget levert opp tidligere?

Trygve Johansen: Nei.

Dirigenten: Da er det for sent å ta det opp. Redaksjonskomitéen er alt i arbeid.

Andor Normann, Hedmark, hevdet at Senterpartiet var ansvarlig for en sentralisering som var helt graverende for dette parti. Likevel opplever vi at partiet toer sine hender. Hedmark Arbeiderparti har gjort et vedtak når det gjelder ferieordningen for jordbrukerne. Vi forutsetter at vi får en institusjon som kan ordne med ferien. De større bruk over 200 mål vil ikke få feriepenge etter vårt forslag. Vi ber om at vårt forslag blir gjort kjent.

Knut Egil Knudsen, Oslo, syntes programmet i sin helhet var godt. Han understreket særlig det punkt som behandlet ettervernet for alkoholikere. Vi må også legge vekt på det forebyggende arbeid.

Birger Bendiksen, Hordaland, minnet om det gamle ordet om at pengene trives best i skattyternes lommer, og dette er blitt populært igjen. Det er beklagelig, men ikke desto mindre enn kjensgjerning. Det er kanskje ikke så rart når vi samtidig med at vi snakker om å få skattene ned, reiser vi krav om større veivevilgninger til alle mulige formål. Vi kan ikke få i pose og sekk. Det vi må drøfte i dag er en omlegging av skattesystemet — ikke bare dette å skjære ned skattene. Vi må få has på skattesnyterne. — Litt om bedriftsdemokratiet. Det står i fare for å løpe ut i sand. I dag avgjør eierne hvor bedriftene skal ligge. Bedriftsdemokratiet må innebære at lønnstakerne får full styringsrett. Han satte fram dette forslag:

Under hovedkapittel: Demokrati i hverdagen.

Side 3, avsnitt: Demokrati i arbeidslivet.

Punkt 3 foreslås å lyde:

Utredning og gjennomføring av kommunenes og fylkeskommunenes rett til å være representert i bedriftsforsamlinger i tillegg til de ansattes representasjon. I store og viktige aksjeselskap må representanter fra de ansatte og lokale folkevalgte organer utgjøre flertallet i bedriftsforsamlinger og styrer.

Kommentar til Arbeiderpartiets programforslag 1973.

I landsstyrets forslag til program står det under avsnittet «Skole og utdanning» i punkt 8:

«Rask utbygging av voksenopplæring og etterutdanning, også i radio og fjernsyn.»

Prinsippet i voksenopplæringen er at alle skal gis like muligheter til etter- eller videreutdanning.

Steen-komiteén konkluderer med at alle skal ha anledning til å gjenoppta studier selv om de er gått ut i arbeidslivet.

I innstillingen til Lov om voksenopplæring i Norge har en konsentrert seg om det etablerte skoleverks og opplysningsorganisasjonenes ansvar i voksenopplæringen, og da siktet spesielt mot å gi dem som er rekruttert fra yrkes- og grunnskolene en tilfredsstillende etterutdanning.

Men det synes som om det er glemt at det er mange som har måttet gå tidlig ut i arbeidslivet uten å føle seg ferdig med sin utdanning, og som siden ikke har anledning til å bryte av sin yrkesaktivitet for å fortsette studiene.

Det må derfor være en kjernesak i voksenopplæringspolitikken å gi de yrkesaktive muligheter til å skaffe seg den videreutdanning de måtte ønske. Dette må være et rimelig krav fra dem som bærer sin del av samfunnets utgifter.

Vi foreslår derfor at det kommer med i programmet at:

— De yrkesaktive må gis de samme muligheter til å skaffe seg videreutdanning, også på eget initiativ, som de utdanningsøkende i det offentlige skoleverk.

Sigbj. Johnsen, Hedmark, sluttet seg til Nordli når det gjaldt distriktspolitiske midler, den såkalte etableringskontroll. Vi må gjøre distriktene våre attraktive. Vi må bygge veier, kloakk og vannledninger og tilby bedriftene tomter. — Prisen på el-kraft har vært drøftet. Vi mener strøm bør være momsfri til husholdning. Vang Arbeiderparti har ellers fremmet forslag på flere punkter og jeg viser til dette forslaget som jeg setter fram på egne vegne og på vegne av Andor Normann:

1. Moms-fri strøm til husholdning.

Begrunnelse:

Mindre luftforurensning med elektrisk oppvarming. Olje bør brukes eventuelt til drift av kollektive strømforsyningsanlegg.

2. Læringer og yrkesskoleelevers økonomiske kår må styrkes, og at de prioriteres foran høyere utdanning ved utbygging av hybelhus og elevheimer.

For ungdom som velger en praktisk utdanning, med læretid på fra 3 til 5 år, vil de med de lønnsnivå mange av de praktiske yrker har, komme opp i store økonomiske vanskeligheter.

En lærlinglønn vil ikke være nok til å dekke de utgifter vedkommende har til opphold, hvis de må bo utenfor hjemmet.

Lærings- og yrkesskoleelever som bor utenfor hjemmet vil få utbetalt et borteboerstipend (for tiden 2200 kroner) og har også anledning til å søke lån, men det er klart at deres lønnsmessige forhold etter utdanning ikke gir grunnlag for å oppta lån i den størrelsesorden som ungdom med høyere utdanning har, da disse får en helt annen begynnerlønn.

3. Bedriftens ansvar overfor de ansatte må føre til at de (bedriftene) som brukere av arbeidskraft, selv må stå for en omskolering av sine arbeidstakere med sikte på omplassering til annet arbeid i bedriften når behovet melder seg.
4. Muligheten for spredt bosetting bør utnyttes maksimalt under hensynet til de lover og regler som til enhver tid gjelder på dette området.
5. Det bør foretas en detaljert utredning (opplysning) om u-hjelpen.

«Et tryggere arbeidsliv»:

Punktet «Arbeidsformidlingen bygges ut ....» osv.,

tilføyelse: «All arbeidsformidling skjer gjennom det offentlige organer.»

«Samordnet samferdsel»:

Tilføyelse til 3. punkt:

«Utbygging av de enkelte transportmidler ....» osv.

«Det tas sikte på etter hvert å gjennomføre ordningen for å utjamne frakt- og oljeprisene mellom landets forskjellige distrikter.»

«Styring i industrien»:

Tilføyelse til avsnitt «Økt tempo i hyttebyggingen» .... osv.

«Kraftprisene må avspeile kostnadene ved utbygging, distribusjon og i størst mulig grad utjamnes på landsplan.»

Thorsten Treholt, stortingsgruppa: Regjeringen Bratteli satte ned et utvalg som skulle vurdere alle støttetiltak i jordbruket. Under de jordbruksforhandlinger som nettopp finner sted, er det lagt fram forslag om en økning på 2 øre på korntrygden. Dette har Arbeiderpartiet gått mot. Denne stønaden utgjør 14 mill. kroner. Vi ønsker en utjevning. Stortinget skal behandle dette forslag i neste uke. Da vil man se hva de borgerlige gjør, og også hva de vil når det gjelder Nord-Norge-støtten.

Karl Johan Schjønberg, Oslo, håpet at myndighetene får mer styring av samferdselspolitikken og at dette kommer til uttrykk når vi får den nye samferdselslov. Innenfor jernbaneetaten har det vært stor uro i forbindelse med starten av Linjegods. De fleste forstår ikke at de private skal ha styringen og profitten. Vi er klar over at vi må ha en samordning av samferdselen, men det må skje på samfunnsmessig basis. Han tok opp forslag om en annen formulering av punkt 3:

«Samordnet samferdsel», punkt 3:

Setningen: «Systemet må baseres .... parallellkjøring», gis følgende ordlyd:

«Systemet må baseres på at totalt samvirke mellom de forskjellige typer trafikkmidler, slik at parallellkjøring unngås. Systemet må stå under full offentlig styring.»

Odd Hübener, Oslo, kritiserte den holdning som ble vist av toppledelsen i vårt rettsvesen, og han nevnte som eksempel riksadvokatens stilling i Torgersen-saken. Av prestisjemessige grunner vil han ikke gjenoppta saken. Dommen kan ikke endres. Taleren henstilte til våre folk å ta opp denne saken. — Han ville også nevne en annen ting — spørsmålet om behandling av nervøse barn. Behovet for pleie- og behandlingshjem på denne sektor er stort. Likevel ser vi at det nå trues med å nedlegge et slikt hjem i Buskerud.

Ole Hartvig Egeland, Vest-Agder, refererte en uttalelse som Vest-Agder fylkespartis årsmøte hadde vedtatt om den uheldige utforming avtalen med Linjegods hadde fått. Selv representerer jeg en av de avsidesliggende bygder, der jernbanen før var livsnerven. Nå er den kuttet over. Det er vanskelig å opprette ny industri når fraktprisene er gått opp til det dobbelte. Vi er kommet opp i en særlig vanskelig situasjon. De avsideliggende bygder i dette fylket blir særlig hardt rammet. Vi vil ikke kunne holde på ungdommen lenger. Mange bygder vil bli avfolket.

Bjørn Bøsterud, Akershus, mente at når vi nå har fått aksjoner som den ved Mardøla på avstand, ser vi at dette var en lite gjennomtenkt aksjon. Vi lever ikke av romantikk alene! Vi trenger naturvern, men jeg tror vi må ta mer hensyn til at vi også trenger el-kraft. Atomkraft er selvsagt også et alternativ, et supplement. Vi trenger imidlertid et kjernekraftverk, og DNA må sørge for at vi kan gi denne saken hurtig behandling.

Age Hovengen, Oppland, minnet om et forslag han hadde satt fram, nemlig et forslag om å ta opp på lydbånd hva gamle medlemmer kan fortelle om tidligere tiders karnp og virksomhet innenfor partiet. Slikt stoff har ikke bare historisk betydning, men vil ha verdi for partiet i framtiden. Når det gjaldt Arbeidsprogrammet hevdet han at punktet om jakt og fiske hadde fått en altfor uklar utforming. Det burde sterkere presiseres at jakt og fiske bør være under kontroll av de kommunale myndigheter. Vi kan ikke overlate til de private grunneiere å leie ut jaktretter til høye priser — priser som den alminnelige mann ikke kan betale. Forslaget var sålydende:

«Vern om naturmiljø»:

Alle inntekter i forbindelse med utleie av jakt- og fiskerettigheter skal passere et kommunalt organ. Dette for å få en rimeligere fordeling og for å få en viss økonomisk kontroll over midlene.

Store jaktområder og fiskevann som leies av enkeltpersoner, skattlegges med en luksusskatt.

Lars Wilhelmsen, Oslo, syntes at det var et godt forslag til Arbeidsprogram. Grunnholdningen er særdeles god. Jeg synes spesielt godt om avsnittet om de yrkesaktive og de trygdede. Det er bred enighet om at det har skjedd en inntektsfordeling. Og her bør det være en økt innsats for å foreta en ytterligere utjevning. — Når det gjaldt avsnittet om «Fritidstilbud, kultur og idrett» kunne taleren ønske en mer omfattende formulering og satte fram følgende forslag:

Til innledningen under avsnittet om «Fritidstilbud, kultur og idrett», vil jeg foreslå føyet til:

«Økt innsats for idretten må i første rekke komme masseidretten til gode.»

Under 7. punkt i dette avsnitt vil jeg føye til:

«Det må arbeides for at også de som ikke vil drive toppidrett, får organiserte treningstilbud.»

Siste setning i siste punkt i avsnittet, foreslår jeg endret til følgende:

«Idrettslagens økonomi må bedres, slik at de blir i bedre stand til å tilby organiserte treningstilbud til andre enn dem som driver toppidrett.»

Eilif Dahl, landsstyret, trodde miljøspørsmålet ville få stadig større betydning. Vi krever ikke bare å få del i denne verdens goder, men vi krever også andel i skjønne omgivelser. Miljøvern er et sosialt redskap. Det er nemlig de svake i samfunnet som rammes sterkest. Den moderne teknologi og vitenskap skal redde oss, tror mange. Jeg tror dette er en farlig illusjon. Noen foreslår at vi skal stoppe den økonomiske vekst. Det er ingen løsning. Vi står ikke overfor et enten-eller. Vi må ta vare på menneskene, men samtidig må vi øke veksten.

Yngve Gunneng, Oslo, viste til det forslaget som Rådhusets Partilag av DNA hadde sendt inn om skattepolitikken. Vi mener at det må settes inn flere utdannede folk til å foreta regnskapskontroll. Samtidig peker vi på at det bør nyttes skjønnslikning i større utstrekning. Og hvorfor kan vi ikke skjerpe straffebestemmelsene for skattesnyteri? Det er ikke slik som noen øyensynlig tror at lønnskattordning vil frigjøre mange folk til kontroll.

Johan Nygaard, Oppland, mente at en effektiv etableringskontroll ville gjøre det mulig å føre en distriktpolitikk som kunne monne noe. Uten et slikt middel er det umulig å få gjort noe på dette område.

John Fjeldvik, Østfold, foreslo at redaksjonskomitéen tok med et punkt om at loven som sier at det ikke kan bevilges til politiske formål fra kommunene ble endret. Slik den er formet, er det nesten håpløst å bevilge noe. For vårt fylke har vi erfaringer av at loven blir fortolket ut fra det gamle synet. Han satte fram følgende forslag:

Det bør inntas følgende programpost:

«Lov om kommuner og fylkeskommuner endres slik at politiske organisasjoner blir stilt på lik linje med andre organisasjoner når det gjelder bevilgninger fra kommune og fylkeskommune.»

Idar Eliassen, Oslo, mente at all boligbygging burde foregå i offentlig regi. Nå er vi vitne til en gradvis nedkjøring. OBOS kunne ha bygd 1000 flere boliger. — Vi må få bedre yrkesutdanning. Vi har rett til utdanning, men det er stor forskjell på teoretisk og annen yrkesutdanning.

Jon P. Erlien, Oslo, syntes det var et godt boligprogram. Også skoleprogrammet har fått en god formulering, men tilbudet må bli likt fordelt over hele landet. Når det gjelder mulighetene for en fysisk kultur, er det også ulike forhold, og her må det bli et sterkere samarbeid mellom stat og kommune. For yrkesskolenes elever mangler det mye m. h. t. velferdstiltak. Her står vi overfor mange praktiske problemer.

Sissel Rønbeck, Oslo, hevdet at det fortsatt var mange forhold som viser at vi ennå lever i et mannssamfunn. I de såkalte damebladene er det mors kjærlighet, men fars sterke vilje som blir framhevet. Og her i disse bladene er det husmorarbeidet som blir framstilt som kvinnenes eneste oppgave. Vi gjør en god jobb på dette område, men dette er vel ikke det eneste vi kan. Vi har krefter og evner også til andre jobber. Vi har rett til å bruke våre krefter på andre områder.

Jarle Meløy, Nordland, hadde fremmet forslag i to punkter. Det første punktet gjaldt setningen om den skolepliktige alder. Han mente den var for kategorisk formet. Det andre forslaget gjaldt punktet om opprettelsen av et offentlig læremiddelforlag. Her burde det være med et tillegg om at vi også samtidig fikk et statens forbrukerråd for undervisningsmidler. Forslagene var sålydende:

Angående: «Skole og utdanning», punkt 2:

Setningen: «Den skolepliktige alder senkes gradvis med et halvt år . . .», osv., forandres til: «En tar sikte på å senke den skolepliktige alder gradvis med et halvt år . . .» osv.

Siste setning i siste punkt forandres fra: «Opprettelse av offentlig læremiddelforlag også for nye typer av læremidler», til «Det opprettes et offentlig læremiddelforlag, og det oppnevnes et statens forbrukerråd for undervisningsmidler».

Ingrid Sandvik, landsstyret, anbefalte Kvinnesekretariatets handlingsprogram og håpet at redaksjonskomitéen ville legge vekt på det som blir sagt der.

Thor Eirik Gulbrandsen, Akershus, ønsket at programmet ville innebære at DNA tar et klart skritt mot venstre. Vi må ta på oss de oppgaver som skaper et sosialistisk samfunn. — Taleren viste til forslag A 156 som pekte på at programmet legger for liten vekt på de pressproblemer vi har. Her bør programmet få en klarere utforming. Distriktspolitikken har hittil hatt en altfor passiv karakter. Disse problemer bør i større utstrekning avgjøres av de folkevalgte organer.

Trygve Stoltenberg, Oslo, viste til det programmet som Oslo Arbeiderparti hadde lagt fram og som Ivar Mathisen hadde motivert i sitt innlegg. Ellers viste taleren til de to forslag han fremmet. Det ene gjaldt heving av det skattefrie fradrag og det andre tok sikte på en senking av pensjonsalderen for sjøfolk. Forslagene var sålydende:

Det skattefrie fradrag heves til 10 000 kroner i klasse 1, tilsvarende heving i klasse 2.

Avsnittet: «Bedre kår for sjøfolkene».

Punktet om pensjonsalderen endres til:

«Pensjonsalderen for sjømenn senkes fra 60 år til 57 år. Finansierings-spørsmålet må løses.»

Kjell Helland, Sør-Trøndelag, var også enig at det var et godt programforslag Reulf Steen hadde lagt fram. Det gjelder innenriks-politikken, men avsnittet om vår utenriks- og sikkerhetspolitikk er det kanskje ikke så stor enighet om. Tallet på de som vil oppheve vårt medlemskap i NATO stiger stadig. Er det land som Portugal, Spania, Hellas og USA vi skal samarbeide med? Vi bør så hurtig som mulig skille lag med dette selskapet. Taleren satte fram disse forslag:

Kap.: «Skole og utdanning»,nytt punkt 8:

Voksenopplæringen får stadig større betydning. Fagbevegelsen må ha en avgjørende innflytelse over denne, og voksenopplæring må prioriteres innenfor undervisningen i dag. De som følger voksenopplæring, må holdes økonomisk skadesløse. Dersom voksenopplæring er direkte yrkesopplæring for en bedrift, må denne dekke kostnadene ved den.

Kap.: «Bedre arbeidsmiljø».

Punkt 5 endres til:

Arbeidervernlovens overtidsbestemmelser tas opp til revisjon med sikte på å begrense adgangen til bruk av overtidsarbeid til det absolutt nødvendige. For de som må arbeide skift, *må det sørges for skiftordninger som de ansatte selv kan godta*, dels kompensasjoner i form av kortere arbeidstid, bedre ferieordninger og spesielle hensyn i den kommende fordeling av tomter og boliger.

Bjørg Lillian Johansen, Østfold, gikk inn for en liberalisering av militærnektekløven. I Danmark har de en atskillig mer frisinnet lovgivning på dette område. Vi håper at redaksjonskomitéen vil ta hensyn til det forslag som Østfold Arbeiderparti har fremmet her.

Kurt Mosbakk, Sentralstyret, trodde at miljøproblemene ville spille en stadig større rolle i dagens samfunn. Når vi bygger boliger, må vi samtidig skape et boligmiljø som gir trivsel for de som flytter inn. Vårt fylke (Akershus) er et tilbakeleggende fylke i så henseende. Hvis vi skal oppnå noe på dette feltet, må fylkeskommunen styrkes.

Ivar Ødegård, Oslo: Vi har ganske gode retningslinjer for samferdselspolitikken, men vi har ikke organer til å sørge for styringen av denne politikk. — Når det gjelder lavtlønnsproblematikken bør punktet i arbeidsprogrammet få en klarere utforming.

Helge Sivertsen, Sentralstyret: Eit par ord om kulturpolitikken på grunn av det innlegget Magne Thorsen, formannen i Sosialistiske Kulturarbeideres Forening, hadde i går, og den uro han gav uttrykk for.

Det handlingsprogrammet som er presentert av Bjartmar Gjerde, vil legge grunnlaget for ein offensiv kulturpolitikk i den 4-årsperioden vi går inn i. Det er trykt i boka «Kultur i hverdagen» som alle landsmøtedeltakarane har. Det kan gjennomførast fullt ut om kulturarbeidet blir gjeve den same prioritet som regjeringa Bratteli gav det, og vi får brukbar produksjonsvekst. Så enkelt og så vanskelig er det: Med arbeiderpartiregjering vil kulturpolitikken få slik prioritet dersom landsmøtet her seier seg samd i det. Får så partiet regjeringsmakt og parlamentarisk styrke, er det klart for ny og sterk kulturpolitikk, og dei forventningane som handlingsprogrammet har skapt, vil bli innfridde. Det kan vi og alle kulturarbeidarar vere trygge på.

Ragnar Christiansen, stortingsgruppa: Kravet om en mer moderat vekst i skatter og avgifter føres fram med stor styrke. Vi ønsker mer til privat forbruk. Samtidig kreves en økt innsats i løsningen av en rekke fellesoppgaver som finansieres over de offentlige budsjetter. Her ligger det an til en kollisjonskurs. Kan vi takle dette? Jeg mener ja. En vellykket økonomisk politikk vil kunne sikre en økonomisk vekst som gjør det mulig for oss samtidig å sikre en øking av vårt private forbruk, en økt innsats i løsningen av fellesoppgavene og en sterkere utbygging av landet gjennom høyere investeringsnivå. Produksjonsveksten må deles mellom disse tre områder i samsvar med vårt program.

Hvor meget vi skal nytte til å dekke fellesforbruket, og hvor meget som skal gå til det private forbruk, vil det være delte meninger om.

Jeg tror som Birger Bendiksen, BMV, at vår trivsel og levestandard ikke blir større om skattetrykket blir mindre. Lavt skattnivå betyr ikke rike skatteborgere. Tvert imot: Større muligheter for menneskelig trivsel og utfoldelse skapes også ved økt innsats i samfunnets felles oppgaver. Vi må disponere våre samlede ressurser på en slik måte at det blir en vesentlig bedring av tilbudet av fellesgoder som undervisning, helsestell, samferdsel, rekreasjonsmuligheter og kulturgoder. Vi må bekjempe forurensningene og verne om landets naturherligheter. Det må satses sterkere på områder som er avhengig av offentlig planlegging, samordning og finansiering. En bedre dekning av våre fellesbehov er vesentlig for trivsels-samfunnet.

I moderne industrisamfunn spiller offentlig tiltak en avgjørende rolle så vel for den økonomiske vekst som for den menneskelige trivsel. Vi ønsker ikke en utvikling etter amerikansk mønster, beskrevet som en kombinasjon av privat overflod og offentlig fattigdom. Vi vil ta sikte på en harmonisk utvikling som sikrer en

kombinasjon av økt privat forbruk, bedre dekning av felles behov og et tilfredsstillende tempo i landets videre utbygging. Det er mennesker i jevne økonomiske kår som har størst interesse av en slik politikk. De økonomisk sterke og velstående greier seg under alle forhold, de er mindre avhengig av fellesforbruket.

Vi har et høyt skattenivå, og vi bør forsone oss med at det ikke vil bli lavere i framtida. Men nettopp derfor er det av største betydning at skattesystemet blir utformet slik at det virker rimelig og rettferdig så langt som overhodet råd er. Det er en hovedoppgave. Men vi skal også sikre en mer moderat vekst i skatter og avgifter. Ikke ved å rasere de offentlige budsjetter, men ved å gjennomføre en større grad av økonomisering med de midler som anvendes over de offentlige budsjetter. De standarder som legges til grunn, må stå i rimelig forhold til vår økonomiske bæreevne. Vi bør ikke tillate noen form for råflotthet, men sikre en nøktern planlegging og rasjonell gjennomføring når oppgaver skal løses. Offentlige oppgaver kan ikke løses etter mottoet: Bare det beste er godt nok. Den etterfølgende kostnadsanalyse og kontroll må ta sikte på både å slå ned på utglidninger og sørge for at erfaringene blir nyttiggjort i den framtidige virksomhet.

En mer moderatvekst i skatter og avgifter vil kreve en endret holdning fra mange av oss, både i riks- og lokalpolitikken. Kravet til en bevisst prioritering vil bli skjerpet. Det er hyggelig for politikere å si ja, vi må også ha mot til å si nei. Hensynet til skattebetalerne krever det.

Den balanserte debatt om de økonomisk-politiske spørsmål som har vært ført på dette landsmøtet, lover godt for det framtidige arbeid.

Magne Thorsen, Oslo, hadde ikke ment å ville kritisere den innsats som var gjort på det kulturelle felt, og det kulturprogram som Bjartmar Gjerde hadde skisert, betydde et stort framsteg. Dette er gode ting, men vi må ikke glemme at vi i første rekke må støtte de skapende kunstnere. Jeg for min del håper og tror at en Bratteli-regjering vil bli en god regjering for kulturarbeiderne.

Dirigenten: Per Kleppe har bedt om å få redegjøre for det forslag han har fremmet når det gjelder omdanningen av våre banker til samfunnsstyrte institusjoner.

PER KLEPPE OM OMDANNINGEN AV VÅRE BANKER

Per Kleppe, Sentralstyret, hadde denne redegjørelsen: Ved siden av alle de mer kortsiktige oppgavene, må et arbeidsprogram for

Arbeiderpartiet sette seg langsiktige mål, for gradvis å omforme samfunnet i samsvar med prinsippene i den demokratiske sosialismen. At disse målene er mer langsiktige betyr *ikke* at vi kan skyve dem på framtiden og nøye oss med å snakke om dem ved festlige anledninger. Det betyr at det tar lengre tid å forberede, «modne» og til slutt gjennomføre dem enn de mer kortsiktige tiltakene. Det står vanligvis langt mer strid om de mer langsiktige oppgavene. Men *om* vi skal komme framover, må vi hele tiden ha med oss i det politiske hverdagsarbeidet et så stort antall langsiktige saker som vi kan behandle på tilfredsstillende måte. Vi må stille oss slik at vi til enhver tid har et betydelig antall forslag om samfunnsomforming brakt fram til «modning» og praktisk gjennomføring.

Forslaget i utkastet til arbeidsprogram om å gjøre privatbankene til samfunnsinstitusjoner kan ses som *sluttsteinen* på en lang utvikling, der en skritt for skritt har økt den samfunnsmessige innflytelsen over bankvesenet.

Vi har over en årrekke skjerpet og utvidet lovgivningen om bankvesenet, slik at det vel neppe er noen del av det økonomiske liv som i dag er så omgjerdet av lover og kontrollordninger som bankvesenet. Samtidig har vi *supplert* det private bankvesenet ved å opprette og bygge ut en lang rekke statsbanker særlig for å ta seg av langsiktig utlåning på viktige felter. En mangler ennå en statlig forretningsbank i «familien» av statsbanker og det kan ennå gjøres en del for å forbedre de statsbankene vi allerede har. Selv om vi stort sett nærmer oss grensen for muligheten for å oppnå noe vesentlig både når det gjelder mer kontroll og utvidelse av statsbanksystemet.

Vi har lenge hatt en bankform som på mange måter ligger nær det en kan kalle en samfunnsinstitusjon, nemlig *sparebankene*. De har aldri vært privateide. De har alltid hatt nær kontakt med kommunene, som i dag oppnevner en fjerdedel av sparebankenes forstanderskap. Siden 1970 skal ett av styremedlemmene velges blant de kommuneoppnevnte forstanderskapsmedlemmene. Også her ønsker vi å gå videre, og arbeidsprogramutkastet inneholder, som et første skritt, et forslag om at kommunestyret skal velge halvparten av forstanderskapsmedlemmene, for øvrig den samme ordning som Sverige allerede har. Vi støtter forslaget om større sparebankenheter, noe sparebankenes forening selv ønsker. Denne prosessen er i gang. For at sparebankene skal bli de dominerende lokalbanker i sitt distrikt, må de bli mer lagkraftige enheter. For at kontakten med lokalsamfunnet skal bevares, er det Arbeiderpartiets forutsetning at en skal ha forholdsvis selvstendige sparebankfilialer, der

flertallet av styret oppnevnes av vedkommende kommunestyre. Etter hvert som sparebankenheterne blir større, bør retten til å oppnevne flertallet av forstanderskapsmedlemmene bli overtatt av fylkesting, valgt ved direkte valg. Vi vil på den måten få sparebanker som er sterke nok til å bli de *dominerende* lokalbanker i sitt område, knyttet til de folkevalgte organene i sitt distrikt.

Sterke nok sparebankenheter vil også løse et problem som man lenge har stått overfor i bankpolitikken, nemlig å sikre sterke distriktsbanker med lokal forankring. De forsøk som er gjort for å få sammenslått mindre forretningsbanker til større enheter, må stort sett sies å være mislykket. Dessuten har disse bankene slett ikke noen bred lokal forankring, men er gjerne knyttet til relativt snevre forretningskretser.

Ved å løse distriktsbankspørsmålet ved sterke sparebanker, kan vi la forretningsbankene bli større og færre enn nå. Derved kan de bli sterke nok til på en mer rasjonell måte å ivareta de omfattende oppgavene som denne delen av bankvesenet står overfor. Det gjelder ikke minst de stadig økende utenlandsforretningene hvor bankene må være forholdsvis store og ha en spesiell kompetanse for tilfredsstillende å kunne ivareta oppgavene.

Kravet om større og mer slagkraftige enheter blant forretningsbankene gir imidlertid økt vekt til kravet om at *samfunnet* må få en avgjørende innflytelse over bankene. Det er unaturlig og forkastelig fortsatt å ha forretningsbanker med stører som består av en liten selvsupplerende klikk personer med hovedtyngden av sine kontakter nettopp med dette forretningslivet. Det er antatt at flertallet av bankenes styremedlemmer politisk hører hjemme i den konservative leir, men det viktigste er at de i det hele sitt kontaktnett og i sin tankeverden er knyttet til en meget liten del av det norske samfunn.

Vi vil erstatte dette snevre og udemokratiske systemet med en ordning der styrene, i sin helhet, oppfatter seg som samfunnsrepresentanter som arbeider etter alminnelige retningslinjer vedtatt av Stortinget. Stortinget må også velge flertallet av representantskapene, som velger forretningsbankenes styrer. Stortinget må også gi retningslinjer for hvordan styrene bør sammensettes.

Nå kan man reise spørsmålet om det ikke ville være enklere at staten direkte overtok forretningsbankene. Det er mange innvendinger mot en slik løsning. Rent bortsett fra at en kanskje *økonomisk* sett vil kunne klare reformen *billigere* — bl. a. gratis for det offentlige hvis man lot de nåværende aksjeselskaper gradvis gå over til stiftelser, er det andre argumenter som jeg mener er viktigere. Vi er alle kunder i banksystemet, og vi ønsker alle å ha en valg-

mulighet der, f. eks. for å kunne gå til en annen bank om vår lånesøknad blir avslått i det første. Vi må derfor fortsatt ha et antall innbyrdes uavhengige banker. Et slikt system vil også bidra til en mest mulig rasjonell og kostnadsbesparende virksomhet fra bankenes side. Det har vi et sterkt behov for etter den sløsing med ressursene som banksystemet i dag på mange måter representerer. Et vesentlig argument er imidlertid at vi ikke ønsker å erstatte den *maktkonsentrasjon* som den lille forretningslivskretsen i bankstyrene i dag representerer, med en tilsvarende maktkonsentrasjon i Finansdepartementet. Finansdepartementet er et organ for utforming og oppfølging av politikk, ikke for inngrep i enkeltavgjørelser i bankene. Vi må få et system som vesentlig *utvider* kretsen av dem som har innflytelse i bankvesenet. Det er et viktig *demokratiserings*framstøt vi tar sikte på.

Jeg skal ikke gå nærmere inn på detaljene i dette, men bare få nevne at vi også bør rydde opp i floraen av finansieringsselskap o. l. som ikke minst er skapt for å unngå kontrollen av bankvesenet fra samfunnets side. Det er all grunn til å overveie først effektivt å få kontrollert og senere få *avskaffet* finansieringsselskapene.

Hva er så *tidsplanen*? Den arbeiderpartiregjering som vi håper blir resultatet av kommende valg, bør i begynnelsen av 4-årsperioden legge fram for Stortinget et forslag til *prinsippvedtak* om at bankene skal bygges om til samfunnsinstitusjoner, med *hovedtrekk* i den nye ordning etter de linjer som trekkes opp i arbeidsprogrammet. Når Stortinget har gitt sin tilslutning til dette, skal det settes i gang en omfattende *utredning* som skal munne ut i forslag om hvordan reformene skal gjennomføres i praksis. Utredningen skal *ikke* ta stilling til om det skal bli en slik reform, men *hvordan* man skal gå fram for best og mest mulig rasjonelt å gjennomføre reformen. Allerede i løpet av kommende 4-årsperiode bør de første praktiske skritt kunne tas, etter prinsippbeslutningen som bør komme relativt tidlig i 4-årsperioden. Saken bør imidlertid underkastes en mest mulig grundig vurdering der alle synspunkter må komme inn i bildet og bli nøye overveid. Det viktigste er ikke *tempoet* i reformen, men *at* arbeidet kommer i gang og at det drives fram i *den riktige retning*.

At vi er på riktig vei og at våre politiske motstandere skjønner at *nå er det alvor*, viser den aktivitet som konservative politikere og representanter for bankene nå utvikler. Bankforeningen har allerede utgitt en egen brosjyre med motargumenter mot vårt opplegg. Generalsekretæren i Libertas har i drastiske vendinger beskrevet hvilket skrekksystem Arbeiderpartiet tar sikte på, og Aftenposten har velvillig stilt sine spalter til rådighet for denne propagandaen.

Vi er allerede i en *kampsituasjon*. Det viser at vi rører ved et grunnleggende spørsmål, der vi med vårt grunnsyn tørner sammen med dem som representerer det bestående.

Man kan *ikke* se denne reformen *uavhengig* av hva vi ellers foretar oss for å endre vårt samfunn. Det må oppfattes som et ledd i det *omfattende* arbeid for å erstatte det kapitalistiske systemet med andre former for økonomisk organisasjon i vårt land. *Parallelt* med arbeidet for å reformere *bankvesenet*, må vi sette i gang et omfattende arbeid for etter hvert i grunnen å få endret hele vårt økonomiske system. Vi må ikke her bevege oss i slagordenes verden, men, som når det gjelder bankene, legge alle våre krefter til, i utredning, debatt og praktisk reformarbeid.

FORSLAG SOM VAR LEVERT TIL DIRIGENTEN

Dirigenten refererte følgende forslag:

Hanne Marie Tjensvoll:

Partiet slår fast i forslaget til partiprogram at Arbeiderpartiets mål også er et samfunn med likestilling mellom grupper og enkeltmennesker, og går bl. a. inn for en utredning av de ensliges stiling i samfunnet.

Ektefellebeskatningen gir skatte- og avgiftsfradrag i skatteklasser 2 som er det dobbelte av de tilsvarende fradrag for en enslig i skatteklasser 1. Disse fradragene gis uten hensyn til størrelsen av inntekt og formue. Samtidig ytes det selvstendige trygderettigheter, forsørgingstillegg og etterlattepensjon for ektefeller uten at det betales noen avgift for denne merbelastning og merrisiko for folketrygden. Ektefellen er på denne måten «gratis» trygdet, uansett ektefellens samlede inntekt, formue og økonomiske behov, og uansett om den hjemmeværende ektefelle har omsorgen for barn eller andre.

Det foreslås at partiet tar opp til vurdering opphevelse av skatteklasser 2 og tar til utgangspunkt det enkelte menneske, og basere skatte- og avgiftsfradrag og særytelser på den reelle forsørgelsesbyrde, den økonomiske evne og det økonomiske behov for lavtlønnsgруппene. For å nå fram til målet: en rettferdig beskatning og en rettferdig fordeling av samfunnsgodene, oppfordres partiet til snarest å gå i gang med en undersøkelse av de ensliges stilling i samfunnet, sammenliknet med det barnløse ektepar og barnefamiliene. Partiet oppfordres til ikke å være med til å plusse på de lettelsene som allerede gis til et ektepar i skatteklasser 2, ifølge den gjeldende ordning før spørsmålet om oppheving av skatteklasser 2 og en rettferdigere fordeling ut fra evne og behov er blitt foretatt. Forslaget fra partiets skattekomité om å beregne sykelidende av den skattbare inntekt foreslås sendt tilbake til komiteen. Dette forslag vil føre til ytterligere fordel for skattytere i skatteklasser 2 og bør ikke foreslås før de ovennevnte spørsmål er blitt nærmere utredet.

Ragnhild Lien:

Autorisasjon av kiropraktorer.

Begrunnelse:

1. Da det foreligger mange bekreftelser på kiropraktikkens hensiktsmessighet i forhold til vanlig fysioterapi, vil jeg anmode om at også denne

form for behandling godkjennes, og at utgifter til behandlingen refunderes over sykestrygden.

2. Slik autorisasjon vil gi alle, også de dårligst økonomisk stilte, mulighet for *effektiv* sykebehandling, og også medføre store besparelser i utgiftene til sykehjelp.

Kongsvinger Arbeiderparti v/Norvald Strand:

«Boliger og bomiljø», det siste punkt:

«Det må gis større muligheter for en bedre planlegging på «den grønne sektor» av bomiljøet (hager, lekeplasser, parker, løkker, m. v.).»

Begrunnelse:

St.meld. nr. 76, «Om bomiljøet».

Gunnar Larsen:

Som et ledd i å dempe prisutviklingen på boligmarkedet, fremmer jeg følgende forslag:

Det gis formuleringer i programmet som klart gir uttrykk for at partiet går inn for å:

1. Gi det offentlige forkjøpsrett på alle eiendommer.
2. Offentlig takst på eiendommer må innføres.

Helga Hansen:

Skattereform, punkt 6:

Siste setning endres til:

«Alle lønnsutgifter til lstel og pass av barn, hvor moren eller den som har dette som hovedoppgave, er fradragsberettiget.»

REIULF STEENS SLUTTINNLÉGG

Debatten om utkastet til nytt Arbeidsprogram var dermed avsluttet etterat i alt 72 hadde uttalt seg, og *Reiulf Steen* fikk ordet til sitt sluttinnlegg:

Jeg synes det er en hovedkonklusjon jeg kan trekke etter denne debatt, og det er at dette parti har funnet seg sjøl igjen etter en lang, vanskelig periode. Og når Det norske Arbeiderparti helt og fullt er seg sjøl, representerer det et kraftsentrum som ingen i dette samfunn kan se bort fra. Debatten har også demonstrert en sterk vilje til makt, makt for å løse det vell av oppgaver som er nedfelt i programmet, vilje til makt for å omforme det norske samfunn. Den debatt om regjeringsspørsmålet som vi hadde første dag, dreide seg ikke om dette. Som bl. a. Erland Mikkelsen så sterkt understreket i sitt innlegg, er det full enighet i denne forsamling, det er full enighet i hele partiet om at den regjering vi nå har, skal erstattes av en arbeiderregjering. Den skal erstattes av en arbeiderregjering som ikke skal vare i 100 dager, heller ikke en ny 19 måneders regjering, men et nytt og varig arbeiderstyre i Norge.

Dagsordenens punkt 8. Organisasjonskomitéens innstilling

Landsmøtet gikk så over til å behandle Organisasjonskomitéens innstilling. Vi gjengir her innstillingen fra Organisasjonskomitéen som ble oppnevnt av landsstyret 17.—19. november 1972 og som har bestått av disse:

Gunnar Berge, Rogaland Arbeiderparti, formann, Arne M. Olsen, Partikontoret, sekretær, Georg Lieungh, Oslo AOF, Jan Haldorsen, Oslo Arbeiderparti, Bjørg Bergh, Kvinnesekretariatet, Ronald Bye, Sentralstyret, Bernt Bull, Arbeidernes Ungdomsfylking, Bjørn Dahl, distriktssekretærene, Magne Nedregård, A/S Idékommunikasjon, Liv Stubberud, Østfold Arbeiderparti, Unni Thorkildsen, Sentralstyret, Rolf Larsen, Arbeidernes Opplysningsforbund, Alf Skåum, A-pressen, Telemark Arbeiderblad, Aage Søgård, Hedmark Arbeiderparti, Magne Mælumshagen, Oppland Arbeiderparti, Kjell Lien, Landsorganisasjonen i Norge, Frank Andersen, Partikontoret, Gunnar Skaug, Østfold Arbeiderparti og Per Lien, Akershus Arbeiderparti.

De sju førstnevnte har utgjort komitéens arbeidsutvalg. Komitéen har hatt tre møter. Arbeidsutvalget har hatt åtte møter. I tilknytning til komitéens arbeid holdt Faglig-politisk utvalg sentralt et møte i desember 1972 om vårt ungdomsarbeid.

I den hensikt å få en medlemsdebatt om sentrale organisasjonsspørsmål og samtidig innhente synspunkter om de samme, laget komitéen et rådslagsopplegg som ble sendt avdelingene i oktober 1972. Spørsmål som ble tatt opp i rådslaget gjaldt:

1. Rett og plikt i partiet.
2. Det lokale foreningsliv.
3. Skoleringsarbeidet.
4. Kollektivt medlemskap.
5. Landsmøtets sammensetning.
6. Kontingenten,

foruten et spørsmål som ga anledning til å ta opp fritt valgt emne.

Komitéen mottok svar fra 120 rådslagsgrupper ved fristens utløp, et tilfredsstillende resultat tatt i betraktning at avdelingene samtidig var engasjert i rådslag om arbeidsprogrammet. Rådslaget kom til å bli et nyttig korrektiv til komitéens arbeid med innstillingen.

Komitéen har valgt å ville konsentrere oppmerksomheten om problemområder den anser særlig aktuelle. I noen tilfelle dreier det seg om å rette opp skjevheter som er oppstått underveis — i andre tilfeller er det behov for å justere lover og organisasjonsregler som følge av endringer i den offentlige forvaltning, eller rett og slett på bakgrunn av noen års erfaringer.

1974 — et organisasjonsår

Partiet er blitt belastet med valgkamper i en sammenhengende 3-årsperiode. Det grunnleggende organisasjonsarbeidet er kommet i bakgrunnen. Tilfredsstillende resultater på områder komitéen nevner i innstillingen vil kreve et omfattende engasjement av sentrale og lokale organer i partiet. På denne bakgrunnen vil komitéen foreslå at mellomvalgåret 1974 markeres som et organisasjonsår, og at Sentralstyret allerede tar konsekvensen av dette i opplegget for ettervalgssesongen 1973/74.

Grunnvollen i lokalsamfunnet

Det lokale foreningsliv danner grunnlaget for partiets organisasjonsvirksomhet. Alt øvrig organisasjonsarbeid må sees som en videreføring og koordinering av de lokale aktivitetene. For at lokalarbeidet skal bli meningsfylt i videre forstand, må sentrale organer i kommuner, fylker og på landsplan makte å stimulere det lokale foreningslivet med ideer og oppgaver — foruten å samordne og effektivere de meningsytringer som kommer til uttrykk.

De ytre organisasjonsformer må tilrettelegges i lokalsamfunnet på en måte som gir alle som ønsker det, rimelige muligheter for engasjement i partiet. Denne målsettingen må skyves i forgrunnen på grunn av de skjevheter som er oppstått som følge av endringene i bosettingsmønsteret, kommunesammenslåingene — og en til dels uheldig utvikling i organisasjonen selv.

Partiet hadde kommunepartier i 696 av landets 745 kommuner i 1958, mens tallene i dag er 434—444. Det har ført til at kommunepartiene omfatter en større del av befolkningene enn tidligere. I de 10 gjenstående kommuner ble det ved kommunevalget i 1971 avgitt bare 7908 stemmer, som tilsvarer 0,4 prosent av det totale antall avgitte stemmer. Ønsket om å skape større organisasjonsenheter — delvis som følge av kommunesammenslåingene — har etter komitéens mening virket uheldig og ført til økt passivitet på avdelingsnivå i grende- og bydelsområdene og frafall av medlemmer. Oppmerksomheten og aktivitet er i for stor grad blitt konsentrert til representantskaps- og kommunepartimøter. Nye boligområder og drabantbyer er i utifredstillende grad blitt dekket opp med nye og aktive foreninger.

Sentrale og lokale organer i partiet må i tida framover legge større vekt på å bygge ut virksomhet på avdelingsnivå, herunder start av kvinnegrupper.

Et godt partimiljø.

Søkelyset må også rettes mot de indre organisasjonsformer i partiet. I Arbeiderpartiets tradisjonelle foreningsliv har en gjerne forutsatt at medlemmene er rekruttert ut fra en på forhånd klar politisk oppfatning, og at en kunne aktivisere på grunnlag av på forhånd politisk bevisste medlemmer.

Vi må nok regne med langt mer nyanserte motiver for lokal foreningsdeltakelse enn de politiske. Behov for sosial kontakt, hygge og trivsel betyr ofte like mye som bevisste politiske interesser. Også behov for skoloring og informasjon kan ofte telle mer enn ønsket om oppfrende engasjement i en samfunnsbyggende bevegelse.

Dagens situasjoner for mange at de føler uro og misnøye over å komme til kort i konkurransen, at de ikke får det utbytte av hverdagen og fritida som de bevisst eller ubevisst ønsker, at de er mer eller mindre sosialt og kulturelt isolerte, og at mulighetene for påvirkning og medbestemmelse over deres egen situasjon mangler.

På denne bakgrunn vil partiets foreningsliv ikke bare være knyttet til rene partipolitiske oppgaver, men må også sees i en videre kulturell, sosial og miljøpolitisk sammenheng.

Ved tilretteleggingen av det politiske foreningslivet vil derfor følgende danne utgangspunktet for bevisste samværs- og aktivitetsformer.

Den enkeltes behov for

- 1) Sosial kontakt og aktivitet,
- 2) Skoloring og informasjon,
- 3) Innflytelse og medbestemmelse.

De momenter som er nevnt, griper naturlig inn i hverandre i det daglige praktiske arbeidet. Samtidig framstår de som enkeltoppgaver som krever spesiell oppmerksomhet og planlegging.

Sosial kontakt og aktivitet.

En forutsetning for at kontaktproblemene skal kunne løses, er at foreningsvirksomheten legges helt ned til lokalplanet, — i grenda og i bomiljøet. Det vises her til avsnittet foran, «Grunnvollen — i lokalsamfunnet».

En annen forutsetning for kontakt er regelmessighet og hyppighet i foreningslivet. Videre vår evne til å skape tilbud, og gjøre tilbudene kjent.

Når en forening ikke kan ha så hyppige møter at det dekker medlemmenes behov for kontakt og aktivitet, kan dette dekkes med utstrakt bruk av studiegrupper og rådslagsgrupper (sd.). Slik gruppevirksomhet må innarbeides som en naturlig del av foreningsvirksomheten, og ikke sees på som engangsløft som tas av plikt ved spesielle anledninger. Utvidet bruk av gruppevirksomhet i foreningene bør omfatte foreningenes behov for å gi informasjon, meningsbrytninger, utredninger, praktiske oppgaveløsninger, interesseaktiviteter, hygge og programmert opplæring i tradisjonell forstand.

Skolering og informasjon.

LO/DNA's handlingsprogram «Demokrati i hverdagen» forplikter partiet til å gå inn for «en bedre skolering av tillitsmenn og medlemmer for innsats i organisasjoner og i de politiske organer».

Skolering og studieaktivitet er en av hovedforutsetningene for at demokratiet skal holde seg levende i organisasjonen selv, og at arbeiderbevegelsen fortsatt skal være den sterke drivkraften bak utviklingen i samfunnet.

Erfaringene forteller oss at utviklingen av det offentlige undervisningsstellet ikke reduserer behovet for den frivillige og interne skoleringsvirksomheten. Framvoksten av byråkatiene, økt ekspertise i næringsliv og det offentlige liv, foruten økt vanskelighetsgrad i saksbehandlingen på den politiske sektor stiller store krav til den enkeltes innsikt.

Arbeiderpartiet må stå vakt ved prinsippet om at skolering av politiske tillitsmenn og -kvinner skal tillegges partiene — eventuelt ved deres opplysningsorganisasjoner. I denne sammenheng vil komitéen særlig advare mot en del av de skoleringsstilbud som kommer fra interesseorganisasjoner innen den offentlige forvaltning, og som retter seg mot politiske ombud.

Arbeiderbevegelsen står fortsatt i en særstilling når det gjelder behov for egen skoleringsvirksomhet. For store grupper vil studie- og skoleringsstilbudene i våre organisasjon være de eneste muligheter til teoretisk dyktiggjøring for innsats i det politiske liv.

I tillegg skal igjen understrekes at studie- og skoleringsvirksomheten i økende grad vil framstå som sentrale virkemidler for å imøtekomme kontaktbehovet blant medlemmer i det lokale foreningsliv.

En statistisk utregning av behovet for skolering i partiet kan vanskelig gjennomføres. Likevel er det klart at behovet for opplæring av tillitsmenn i organisasjonen og forvaltningen alene i betenkelig grad overskrider tilbudene en har vært i stand til å framskaffe.

I erkjennelse av dette har partiet gjennom AOF startet oppbyggingen av A-SKOLEN.

A-SKOLEN tar sikte på å tilfredsstille behovene for

- et varig
- systematisert og
- videreutviklende

undervisningstilbud innen partiet. Hovedstammen i A-SKOLEN bygger på Nøkkelkurset om Arbeiderbevegelsen i Norge som inngår som grunnleggende skoloring på den politiske så vel som den faglige sektor, og skal via en to-trinns kommunal organisasjonslinje, eventuelt en to-trinns politisk linje, føre fram til forkurs med sikte på LO-skolens trinn II. Det forutsettes at hovedstammen i A-SKOLEN etter hvert skal forgrene seg til å omfatte spesialskolering i emnekurs, og for øvrig tilpasses en studieform som gir alle den enklest mulige anledning til å benytte seg av tilbudene.

Nye finansieringsmuligheter har gjort det mulig å gi A-SKOLENs tilbud gratis til alle medlemmer, noe det fortsatt må legges stor vekt på å få til.

Organisasjonskomitéen konstateres at utviklingen av og oppslutningen om A-SKOLEN har vært meget tilfredsstillende. Førrige landsmøtes vedtak om studieledere som faste medlemmer av kommunepartienes styrer har bidratt til å gi skoleringsarbeidet en bredere plass i det lokale foreningslivet. Likevel mangler det ennå en del på at vedtaket er fulgt opp i alle kommunepartier.

AOF har gitt uttrykk for å ville engasjere de lokale AOF-foreningene mer aktivt i det rent politiske studiearbeidet. En revidering av kommuneloven forventes å ville frigjøre offentlige midler for det politiske studiearbeidet i kommunene.

Disse forhold vil stille nye krav til sentrale og lokale ledd i organisasjonen, i tillegg til de utfordringene som allerede foreligger på skoleringssektoren.

Organisasjonskomitéen forutsetter at den politiske avdeling i AOF vil bli utbygd i takt med behovet. På samme måte forutsettes at alle fylker vil bli dekket med fast etablerte AOF-kontorer, og at AOF-foreningene vil bli satt i bedre stand til å utføre sitt stadig mer omfattende informasjons- og tilretteleggingsarbeid også på den politiske sektor.

Organisasjonskomitéen vil imidlertid understreke partiledenes selvstendige ansvar for skoleringsvirksomheten, slik det framheves i Demokrati-programmet. På alle trinn i partiet må ansvaret for studiearbeidet knyttes til et fast medlem av styret. Fylkespartier og kommunepartier oppnevner egne studieutvalg som ledes av studielederen, og får ansvaret for å

- a) spre informasjon om studietilbud,
- b) vurdere studiebehovet,
- c) tilrettelegge studiearbeidet og
- d) iverksette og følge opp studiearbeidet, eventuelt i samarbeid med det lokale AOF-utvalg eller AOF-forening.

Informasjonsvirksomheten vil ofte være knyttet til skolerings- og rådslagsopplegg (s.d.).

Når det gjelder informasjon om dagsaktuelle saker og forhold, har partiets sentrale organer et særlig ansvar. Det må ansees som viktig at denne informasjonen organiseres regelmessig, i faste former, og at den inspirerer til reaksjoner fra det lokale partiledet og medlemmer. En mulighet som bør utredes, er at partiet sentralt gjennomfører en regelmessig utsending av et medlemsblad til medlemmene. Konsekvensen av en slik ordning kan bli oppretting av et sentralt medlemsregister og eventuelle fylkesregistre. Ordningen ville bli kostbar og stille store krav til partiledenes evne til ajourføring av medlemskartotekene.

Også andre ledd i partiet må ofre informasjonsarbeidet stor oppmerksomhet. Etter hvert som fylkeskommunene får økt betydning som forvaltningsenhet, øker behovet for informasjon fra fylkespartiene om den politikk som føres i de fylkeskommunale organer og de vedtak som fattes i fylkespartiene. For å imøtekomme informasjonsbehovet, bør det utredes hvorvidt et even-

tuelt medlemsblad fra Landspartiet kan stille sider til rådighet for fylkesvis utfylling.

Organisasjonskomitéen kan registrere en omfattende kritikk over manglende informasjon til lag og medlemmer om den kommunalpolitiske virksomheten som skjer. Også på kommuneplanet gjelder programforpliktelsen om at «alle viktige saker skal behandles av våre organisasjoner før de folkevalgte tillitsmenn tar endelig standpunkt». Dette forutsetter en utstrakt informasjonsvirksomhet og på det tidligst mulige tidspunkt før de aktuelle sakene skal realitetsbehandles i kommunale organer.

Rådslag og lokalutvalg.

Alle viktige saker bør behandles av partiorganisasjonen før de folkevalgte representantene og partiets øvrige ombud i forvaltningen tar endelig standpunkt. Dette prinsippet er knesatt for å gi medlemskapet reelt innhold og mening, og må etterleves på alle plan som en forutsetning for at demokratiet skal fungere i organisasjonen. En side av prinsippet er at partiets tillitsmenn ser det som sin oppgave å effektivere de vedtak som fattes i organisasjonen. (Her vises til avsnittet om «Rettigheter og plikter i partiet».)

En annen side av prinsippet angår organisasjonens evne til å gi alle partiledde og flest mulige medlemmer anledning til å øve innflytelse og være medbestemmende.

Erfaringene tyder på at den tradisjonelle møtevirksomheten ikke er tilstrekkelig egnet til å imøtekomme de krav som må stilles på dette området. Når møtevirksomheten halter — enten ved manglende frammøte eller liten og dårlig møteaktivitet — reduseres foreningens rolle som meningsformidler. For å bøte på dette har en de seinere åra gjort forsøk med å nytte den lille gruppa som «formidlingssentral» for meninger i organisasjonen. LOs «Program 69» tok i praksis i bruk gruppesystemet, da studieringene fungerte som meningsformidere. Men det var først i LO/DNAs Demokrati-aksjon i 1970/71 at en for alvor nyttiggjorde *RADSLAG I GRUPPER* som instrument i den politiske formingsprosessen. Handlingsprogrammet «Demokrati i hverdagen» inneholder en forpliktelse til å arbeide videre med rådslagssystemet. Der heter det under avsnittet om Arbeiderbevegelsen:

«Arbeiderbevegelsen går inn for å bygge ut organisasjonsformer som gir det enkelte medlem større muligheter til å motta informasjon og øve innflytelse. Det må bli lagt særlig vekt på å bygge ut rådslagsgruppene, som et verdifullt tillegg til det tradisjonelle organisasjonsmønster.»

1500 rådslagsgrupper var i arbeid i Demokrati-aksjonen. Flere fylkespartier og kommunepartier nyttet rådslagsgrupper i utformingen av sine distrikts- og lokalprogram foran kommunevalget i 1971. Samarbeidskomitéen mellom LO og DNA oppnevnte våren 1971 et lite utvalg som fikk ansvaret for oppfølging av rådslagsaktiviteten. Siden er rådslag nyttet ved flere anledninger — seinest i samband med programprosessen foran årets landsmøte.

Komitéen konstaterer at erfaringene er meget gode, ut fra hensynet til saksforberedelsene, og sett fra medlemmenes synspunkt. Organisasjonskomitéen mener at rådslag bør innarbeides som en naturlig praksis i den indre partivirksomhet, og nyttes som ledd i alle programprosesser foran valg, og når større politiske saker gjør det aktuelt i perioden. En finner det lite hensiktsmessig å opprette mer eller mindre permanente rådslagsgrupper. I stedet bør gruppene oppnevnes på bakgrunn av de aktuelle rådslagsopplegg som til enhver tid foreligger.

Landspartiet har et særlig ansvar for at en praksis med gruppeaktivite-

blir innarbeidet, men også fylkespartiene og kommunepartiene bør på fritt grunnlag nyttiggjøre seg råds­lagssystemet. Slike anledninger kan være utarbeiding av valgprogram, og opptakten til budsjet­behandlingen i lokal­forvaltningen.

Råds­lags­gruppene bør normalt bestå av fra 5 til 12 medlemmer, og skal ikke erstatte eller gis noen besluttende myndighet, for fortsatt tilligger den de tradisjonelle organisasjonsledd.

Partiet er programforpliktet til å gå inn for *lokalutvalg* eller *bydelsutvalg* for å imøtekomme behovet for kontakt mellom den enkelte velger og til­litsmenn i den kommunale forvaltning. Etter hvert som lokalutvalgene blir opprettet, melder behovet seg for en organisatorisk oppfølging fra partiets side, slik at medlemmene i de aktuelle områder får innflytelse over de beslutninger som fattes i lokalutvalgene. Etter organisasjonskomitéens syn kan dette i noen tilfeller skje på følgende måte:

- a) medlemmene i partiavdelingene i de aktuelle utvalgsområdene utgjør en bydels- eller grendeforsamling sammen med de medlemmer av politiske foreninger og kollektivt tilmeldte medlemmer som bor i områdene.
- b) bydels/grendeforsamlingene i området innstiller på medlemmer til lokal­utvalget overfor kommunepartiet,
- c) partiets representanter og vararepresentanter til lokalutvalget danner partiets lokalutvalgsgruppe som tiltres av formannen i bydels/grende­forsamlingen,
- d) arbeidet i den lokale gruppe og bydels/grendeforsamlingen skjer etter mønster av kommunepartiene/kommunestyregruppene.

Faglig politisk samarbeid — kollektivt medlemskap

På Arbeiderpartiets stiftelsesmøte i 1887, ble det lovfestet at partiet skulle bygge på kollektiv tilslutning av lokale foreninger, fortrinnsvis fagforeninger.

Da Landsorganisasjonen hadde stiftelsesmøte i 1899, ble et forslag om at fagforeningene skulle tilpliktes å stå i partiet for å bli opptatt i LO, forkastet. Det ble imidlertid enstemmig vedtatt at det skulle etableres et intimt samarbeid mellom LO og partiet.

Helt siden starten, har det faglig/politiske samarbeidet dannet grunnlaget for Arbeiderpartiet og fagbevegelsens posisjoner i samfunnet. Samarbeidet vil også i fortsetningen være en forutsetning for løsningen av en rekke av de oppgaver arbeiderbevegelsens hovedorganisasjoner selv stiller opp. Sentrale og lokale ledd i partiet må se det som en viktig oppgave til enhver tid å holde ved like og aktivisere det faglig/politiske arbeidet.

Formene for det faglig/politiske samarbeidet må stadig vurderes, og til­passes lokale forhold.

Historisk sett har det kollektive medlemskap hatt stor betydning for norsk arbeiderbevegelse. Antallet kollektivt tilmeldte medlemmer har avtatt helt siden splittelsen i 1920-årene. Frafallet har hovedsaklig sammenheng med strukturrendringene i næringslivet og i fagforeningene. Tilslutningen fra de tradisjonelle arbeidergruppene holder seg noenlunde, men disse gruppene blir stadig mindre. På den annen side har en ikke klart å fange opp de nye og servicebetonte lønsmottakergruppene. Organisasjonskomitéen mener det fortsatt er prinsipielt riktig at fagforeninger som organisasjoner har inn­flytelse og ansvar overfor Arbeiderpartiet, og det kan enklest finne sted gjennom ordningen med kollektiv tilslutning. Mange steder praktiseres ikke ordningen tilfredsstillende og etter forutsetningene. Svikten ligger dels i at kommunepartiene unnlater å trekke de aktuelle fagforeningene med i et

arbeid på like fot med de øvrige partiavdelinger. Andre steder er det fagforeningen selv som ikke nytter de rettighetene og mulighetene som medlemskapet gir.

Organisasjonskomiteén mener det er nødvendig å foreta en mer omfattende utredning og vurdering av det kollektive medlemskap, i den hensikt å gjøre ordningen mer effektiv og hensiktsmessig. All den stund ordningen er kommet i stand for å gi fagforeningene og dermed fagbevegelsen en grei adgang til innflytelse i partiet, bør LO trekkes med i overlegningene, før partiet gjør eventuelle vedtak.

Organisasjonskomiteén vil foreslå at Samarbeidskomiteén mellom LO og DNA blir bedt om å sette i verk en utredning om spørsmålet med sikte på behandling i fagforeninger og partiavdelinger, men da må en også vurdere alternative samarbeidsformer.

Når det gjelder det siste, kan det konstateres at danning av partilag og grupper på arbeidsplassene mange steder framstår som en god erstatning for kollektivt fagforeningsmedlemskap, og kan under spesielle forhold vise seg som den mest hensiktsmessige ordning. En vil også framholde det faglig/politiske kontaktnettet på arbeidsplassene som et effektivt middel til fremme av det faglig/politisk samarbeidet.

Organisasjonsmønsteret knyttet til faglig/politisk utvalg (FPU) på lokal-, fylkes- og landsplan bør opprettholdes og bygges ut.

I den hensikt å understreke betydningen av FPU, vil komiteén foreslå at i de tilfeller det finnes aktive FPU i kommunene, skal formannen i utvalget tiltre kommunepartiets styre, og fungere som partiets faglige leder.

Partiet og «den nye» fylkeskommunen

Fylket har etter hvert framstått som en viktig forvaltningsenhet. Dette vil forsterkes ytterligere da det fra 1975 trolig vil bli direkte valg til fylkestinget. Forslaget fra en offentlig komité går ut på at hele fylket skal utgjøre én valgkrets. Nominasjonsordning og reglene for kumulering skal være de samme som for stortingsvalg. Mandatene skal fordeles mellom partiene, tilnærmet etter de samme prinsipper som for stortingsvalg.

Videre arbeides det med spørsmål om en ny måte å finansiere fylkeskommunens virksomhet på, og oppbyggingen av en egen administrasjon for fylkeskommunen, uavhengig av statsetatene i fylket. I tillegg forutsettes det at det skal gis lovhjælp for at fylket skal bli egen planleggingsenhet.

Ut fra dette vil fylkespartiene innta en langt viktigere rolle i partiorganisasjonen enn til nå. Av dette bør følge at fylkespartienes administrasjon styrkes vesentlig. En forutsetter at dette skal kunne gjøres mulig ved at det blir innført en ordning med fylkeskommunal støtte til de politiske partiene. Det bør også trekkes opp klarere retningslinjer når det gjelder forholdet mellom partiets representanter i de ulike folkevalgte organer på fylkesplanet og fylkespartiet. En bør her legge til grunn de samme prinsipper som gjelder på kommuneplan og på det sentrale plan i forholdet mellom kommuneparti/kommunestyre, og mellom landsstyret, sentralstyret og storting og regjering. De bestemmelser som gjelder for kommunegruppene, bør med de nødvendige tillegninger gjøres gjeldende for partiets fylkestingsgrupper. Likeså bør de nominasjonsregler som partiet har gjort gjeldende ved kommunevalg, også gjelde for nominasjon til fylkesvalg. Også her med de nødvendige tillegninger. Det samme bør gjelde programarbeidet.

Distriktpartiene i Nordland og Møre og Romsdal ble i perioden slått sammen til fylkesparti. Dermed gjenstår bare to distriktpartier, Inn-Trøndelag og Namdal Arbeiderparti i Nord-Trøndelag. På bakgrunn av det som

er nevnt ovenfor, er det viktig å bygge opp slagkraftige fylkespartier som blir i stand til å følge og lede den politiske utviklingen i fylkene. Derfor vil komitéen foreslå at ordningen med distriktspartier tas ut av lovene, og at fylkespartiene utgjør Landspartiets organisasjonsenheter.

Styrking av administrasjonen er en nødvendig forutsetning for at fylkespartiene på en betryggende måte skal kunne ivareta de omfattende oppgaver de vil bli pålagt som følge av omorganisering av fylkeskommunene og de øvrige arbeidsoppgaver som organisasjonskomitéen foreslår tillagt fylkespartiene. Men det forutsetter tilskudd til partiene fra fylkeskommunene.

Organisasjonskomitéen ser det som hensiktsmessig at ansettelse av distriktssekretærer fortsatt foretas av Sentralstyret etter innstilling fra fylkespartiet.

Partiets organisasjonskomité av 1963 foreslo følgende vedrørende distriktssekretærene:

«Hvert distriktsparti bør ha minst én fastlønnet sekretær. Organisasjonskomitéen vil peke på betydningen av at stillingen som partisekretær fortrinnsvis besettes av yngre, mobile og innsatsvillige partifeller som er innstilt på å yte maksimum av innsats. Det er også en oppgave for distriktspartiene å søke sikret partisekretærene mulighet for overgang til annen stilling når han slutter som sekretær.»

Organisasjonskomitéen har funnet å ville foreslå at dette ikke lenger skal gjelde. Distriktssekretærene settes nemlig her i en særstilling i forhold til andre fastlønte tillitsmenn innenfor arbeiderbevegelsen. Komitéen ser ingen grunn til at det bør være slik i dag. En ser heller ikke bort fra at dette kan ha bidratt til å begrense rekrutteringsgrunnlaget for distriktssekretærene. I denne sammenheng vil komitéen understreke at kvinner har full adgang til å søke stillingene som distriktssekretærer, og det er ønskelig at flere kvinner blir representert i disse viktige partistillingene. Organisasjonskomitéen vil også understreke betydningen av at distriktssekretærene gis muligheter for perfektjonering og videreutdanning. For å kunne bidra til en større grad av mobilitet, vil komitéen antyde at det bør gjelde samme regler for partiets som for LOs distriktssekretærer — at de må si seg villig til å flytte til annet distrikt om dette blir bestemt.

Politikk for landsdelene og regionene

Organisasjonskomitéen har valgt å ta som utgangspunkt for sitt arbeid at partiorganisasjonen i størst mulig utstrekning bør ha en struktur som svarer til oppdelingen av den politiske vedtektsmyndighet og den offentlige planleggingsmyndighet. Dette anser en for nødvendig for å kunne øve avgjørende innflytelse på de beslutninger som fattes på de ulike plan. Dessuten ser en dette som en forutsetning for å kunne ta de nødvendige initiativ for realiseringen av partiets politikk og programmer, og for at de standpunkter partiets tillitsmenn/representanter tar i de ulike offentlige fora har sin forankring i partiorganisasjonen.

Problemet er til stede og kan oppstå på følgende områder: Landsdelene, regionene og i enheter som er mindre enn primærkommunen.

Så vidt komitéen skjener til, er det bare noen få kommuner som har gjennomført ordningen med lokalutvalg slik det er lagt opp til i «demokrati-programmet». Imidlertid vil dette komme i mange kommuner i nær framtid, og vi må innrette partiorganisasjonen deretter. (Se avsnittet om «Innflytelse og medbestemmelse».)

Når det derimot gjelder regionene og landsdelene, så har disse allerede i

noen tid framstått som planleggingsenheter. På disse feltene er partiorganisasjonen på etterskudd og til dels ute av bildet som dynamisk og politisk formende element. Dette må rettes på.

Landsdelene.

Landsdelskomitéene for Trøndelag, Østlandet og Vestlandet har avgitt sine innstillinger. Trøndelagskomitéen omfatter de to Trøndelagsfylkene, Østlandskomitéen omfatter Oppland, Hedmark, Akershus, Oslo, Østfold, Vestfold, Telemark og Buskerud. Vestlandskomitéen omfatter Bergen og Hordaland og Sogn og Fjordane.

Møre og Romsdal fylke ble ikke lagt under Trøndelagskomitéen eller Vestlandskomitéens geografiske virkeområde. Det er derfor utarbeidet en egen fylkesplan for Møre og Romsdal. Landsdelskomitéen for Nord-Norge la fram sin innstilling sommeren 1972. Denne komitéen omfatter de tre nordligste fylkene. Landsdelskomitéen for Agder og Rogaland, som omfatter Aust-Agder, Vest-Agder og Rogaland, ventes å bli ferdig med sitt arbeid sommeren 1973.

Det synes foreløpig noe uklart hvordan landsdelsplanleggingen og oppfølgingen vil bli organisert i framtida. Det som imidlertid synes å være på det rene, er at vi får en form for landsdelsplanlegging.

Komitéen antar at landsdelsplanlegging blir instituert som fast ordning, og at det nedsettes politiske organer som dekker landsdelen. Etter komitéens mening bør partiorganet i landsdelen bestå av partiets representanter i det permanente landsdelsorgan plus representasjon fra de berørte fylker. En passende benevnelse på disse utvalgene kan kanskje være «Landsdelsutvalg».

Landspartiet må ha ansvaret for at landsdelsutvalgene blir oppnevnt. Organisasjonisk må de knyttes til landspartiet, og oppnevnes av Landsstyret, men må selvsagt også ha klare forbindelseslinjer til de berørte fylkespartier.

Landsdelsutvalgene må hvert år avlegge beretning til landspartiet og de berørte fylkespartier.

Regionene.

Med utgangspunkt i bygningslovens bestemmelser er de fleste fylker inndelt i regioner. Noen steder utgjør hele fylket en region.

Regionalplanarbeidet har mange steder gått tregt og ikke helt svart til forventningene. Dette har trolig flere årsaker. I første rekke skyldes det nok at regionene ikke har et politisk vedtaksorgan som korresponderer med det området de omfatter. Det synes klart at det også i framtida vil foregå planleggingsarbeid på region-nivå i de fleste fylker, dvs. på interkommunal basis.

Ut fra dette, og ut fra ønsket om politisk styring også på region-nivå, må det i likhet med hva som er foreslått for landsdelene etableres partiorganer som dekker regionen. Det må gjøres klart hvem som har ansvaret for opprettelsen av disse organene og for å påse at de fungerer. Det vil her være naturlig å tenke seg et organ som består av partiets representanter i regionalplanrådene plus en representant fra hvert av de berørte kommunepartier. En passende benevnelse på disse utvalgene kan kanskje være «partiregionalplanråd». Fylkespartiet er det naturlig organ til å forestå oppnevning av utvalgene, likeså er fylkespartiene det organ som må påse at de fungerer. Fylkespartiet må således stå for sekretariatfunksjon for disse utvalgene.

Partiregionalplanrådene må hvert år avgi rapport til fylkespartiet og til de kommunepartier som omfattes av vedkommende region.

De partiorganer som her foreslås opprettet, er selvsagt pliktige til å rette seg etter landspartiets programmer og vedtak, og dessuten de berørte fylkespartiers programmer og vedtak.

Partiets sentrale organisasjon

Landsmøtet.

Organisasjonskomiteén ser ingen aktuelle problemstillinger knyttet til landsmøtets hyppighet eller arbeidsform. Når det gjelder det siste, kan det imidlertid nevnes at flere av våre broderpartier forsøker å legge opp sine landsmøter og kongresser i en noe annen form, vesentlig basert på seksjonsinndelinger av landsmøtet. Seksjonene arbeider atskilt med spørsmål de er tildelt, konklusjonene og endelige vedtak tas i plenum. Ordningen praktiseres bl. a. i Finland. Den har også vært prøvet av partiet hos oss, men erfaringene har ikke vært overbevisende.

En problemstilling som imidlertid har vært viet en del oppmerksomhet i noen år, knytter seg til landsmøterepresentasjonen og landsmøtets sammen-setning.

I dag er det lovbestemt at landsmøtet skal bestå av 300 representanter fordelt på distriktsorganisasjonene i forhold til det gjennomsnittlige antall medlemmer det er betalt kontingent for de to siste år forut for landsmøtet. Debatten har dreiet seg om hvorvidt en skulle legge en annen fordelingsnøkkel til grunn for representasjonen.

Mye av kritikken mot den någjeldende ordningen tar sitt utgangspunkt i den forholdsvis store representasjonen fra Oslo Arbeiderparti som takket være en betydelig kollektiv tilslutning — 47 000 fagorganiserte tilmeldt — opptar totalt en tredjedel, dvs. 100 av landsmøtets 300 plasser.

Organisasjonskomiteén kan ikke være enig i at kollektivt tilmeldte medlemmer skal veie mindre enn direkte tilmeldte medlemmer ved utregning av representasjon til landsmøtet, og vil uten videre se bort fra dette momentet. Derimot mener komiteén at det vil være riktig å få en debatt om fordelingsnøkkel til landsmøtet, og vil ta utgangspunkt i fire alternativer.

Alternativ I: Velgertallet til grunn.

Arbeiderpartiets politikk skal være representativ for partiledene og dermed partimedlemmenes syn. Landsmøtet er partiets høyeste myndighet som bestemmer program og retningslinjer for partiets politikk.

Utvelgingen av landsmøterepresentanter slik den skjer i dag, gir en stor grad av sikkerhet for at vedtakene på landsmøtet gjenspeiler flertallet blant medlemmene. Registreringen av medlemmer gjennom kontingentoppgjør virker i samme retning. Organisasjonskomiteén vil også understreke det betenkelige i å fjerne den spore til medlemsverving som den nåværende ordning representerer.

På denne bakgrunn vil organisasjonskomiteén av prinsipielle og praktiske grunner fraråde at velgertallet legges til grunn for utvelging av representanter til landsmøtet.

Alternativ II: Medlemstall + stemmetall til grunn.

En slik kombinasjon av organisatorisk styrke og velgertilslutning som grunnlag for representasjon vil fortsatt kunne premiere et aktivt organisasjonsarbeid i distriktene. Utregninger viser imidlertid at ordningen i urimelig grad ville straffe Oslo Arbeiderparti — i første rekke de kollektivt tilmeldte fagforeninger, men også partilagene. Bortsett fra Hordaland — inkludert

Bergen — som ville få sin representasjon fordoblet (1969/70-tall til grunn), vil ordningen gi små forskyvninger.

Alternativ III: 200 representanter fordelt etter medlemstall + 100 representanter fordelt etter stemmetall.

Etter komitéens mening, ville en slik ordning i tilfredsstillende grad sikre de hensyn som er nevnt under Alternativ I. Samtidig premieres valgertilslutningen, men ikke i så stor grad at det kan sies å ramme hensynet til den organisatoriske tilslutningen i distriktene i urimelig grad.

Alternativ IV: Någgjeldende ordning.

Argumentene som er nevnt mot alternativ I må tas til inntekt for den någgjeldende ordning. Etter tradisjonell organisasjonspraksis er den fullt ut demokratisk. Komitéen kan heller ikke se at den har vært utsatt for noen stor kritikk gjennom årene. Likevel mener komitéen at det foreligger politiske grunner som taler for å la valgertilslutningen telle med ved vurderingen av representasjon til partiets landsmøte.

Svarene fra rådslagsgruppene taler i overbevisende grad til fordel for alternativ III.

På denne bakgrunn vil komitéen foreslå:

200 fordeles på fylkespartiene i henhold til innbetalt kontingent de to siste år forut for landsmøtet. De resterende 100 representantene fordeles på fylkespartiene i henhold til det stemmetall de oppnådde ved siste stortingsvalg forut for landsmøtet.

Landsmøtets sammensetning etter de fire alternativer — utregnet på grunnlag av medlems- og stemmetall i perioden 1969/70:

Distrikt:	Alt. I stemmetall	Alt. II m + s-tall	Alt. III 200 + 100	Alt. IV någgjeldende
Østfold	21	21	22	23
Akershus	24	21	19	17
Hedmark	18	19	17	16
Oppland	18	16	14	12
Buskerud	18	17	16	16
Vestfold	12	14	12	12
Telemark	15	13	13	11
Aust-Agder	6	5	5	4
Vest-Agder	6	6	6	5
Rogaland	15	13	12	10
Hordaland	27	26	18	13
Sogn og Fjordane	6	6	6	5
Møre og Romsdal	12	12	11	11
Sør-Trøndelag	18	18	18	18
Nord-Trøndelag	9	9	9	9
Nordland	18	16	12	10
Troms	12	9	7	5
Finnmark	6	6	4	3
Oslo	39	53	79	100
	300	300	300	300

Landsstyret.

Partiets landsstyre er den høyeste myndighet mellom landsmøtene. Normalt har det vært samlet én til to ganger i året. I perioden har møtehyppigheten vært større.

Etter komitéens mening bør landsstyret gjøres til et mer aktivt organ i partiets virksomhet, enn tilfellet har vært til nå. Det kan skje ved at landsstyret møter fast én gang om våren og én gang om høsten/vinteren, og at varigheten av det enkelte møte blir noe lengre enn det som nå praktiseres. Videre bør det vurderes om en bør endre arbeidsformen dithen at landsstyret deles i komitéer under samlingen for saksforberedende arbeid før sluttbehandling og vedtak i plenum. En slik arbeidsform kan gi et mer levende møte og gi landsstyrets medlemmer større muligheter til deltakelse og innflytelse overfor partiets politiske og organisasjonsmessige arbeid. Endringer i denne retningen vil medføre økte omkostninger og kreve mer tid og arbeid av de enkelte medlemmer.

Partiets sentrale tillitsmenn.

I dag velger landsmøtet følgende tillitsmenn ved særskilt valg: Formann, nestformann, sekretær og redaktør av Arbeiderbladet. Organisasjonskomitéen kan ikke se at det foreligger noen grunn til å endre på dette forholdet, all den stund det har virket tilfredsstillende i alle etterkrigsår.

Mer spesielt har noen reist spørsmålet om det bør velges to nestformenn i partiet. Spørsmålet ble avvist sist landsmøtet tok stilling til saken i 1965, etter innstilling av en organisasjonskomité. Komitéen kan ikke se at det er kommet til nye momenter som tilsier noen endring. Reelt sett kan det sies at den landsmøtevalgte sekretæren fungerer som organisasjonsmessig nestformann, og at ordningen bidrar til å skape klarhet i partiets ledelse.

En praksis med to nestformenn som tildeles nærmere spesifiserte ansvarsområder virker lett kunstig og ville representere en ordning som er ganske fremmed for arbeiderbevegelsen i Norge. Et slikt skille kan lett føre til en svekking av nestformannsvervet. Nestformannen skal tre inn i partiformannens fravær, og bør til daglig være plassert i en slik posisjon at vedkommende kan følge partiets arbeid på alle plan.

I tilknytning til dette spørsmålet har komitéen drøftet kombinasjonen partiformann/parlamentarisk leder/regjeringssjef. Komitéen vil advare mot at en her setter opp faste regler og rammer. Stort sett har vi i alle etterkrigsår hatt en sikker praksis med partiformannen som parlamentarisk leder, eventuelt regjeringssjef. Komitéen er klar over at kombinasjonen kan ha betenkelige sider, men samtidig har den helt åpenbare fordeler. Partiet får en fastere styring, ledelse og koordinering.

Organisasjonskomitéen mener at det bør overlates den til enhver tid konkrete situasjon å avgjøre hvordan dette forholdet skal organiseres.

Komitéen har vært inne på kombinasjonen statsråd/sentralstyremedlem. Også her kan det pekes på uheldige sider, men ikke av en slik karakter at komitéen finner det formålstjenlig å foreslå endringer.

Likeså har komitéen drøftet Sentralstyrets sammensetning. Sentralstyret består i dag av 13 faste medlemmer, foruten representanten fra AUF og kvinnebevegelsen. I tillegg er det hele 8 varamenn som innkalles fast til møtene. En slik vid ramme reduserer Sentralstyrets effekt som arbeidende organ. Det foreligger også en fare for at det store antall varamenn passiviserer frammøtet fra de faste medlemmer.

Heller ikke på dette punktet vil komitéen foreslå konkrete endringer, men ber landsmøtet være oppmerksom på problemstillingen.

Partiets økonomi — lokalt og sentralt

Sentralt.

Inntil Stortinget gjorde vedtak om statsstøtte til de politiske partiene, var partiets økonomi dårlig. Inntektsgrunnlaget var først og fremst kontingent fra medlemmene, innsamlinger, bevilgninger, salg av 1. mai-merker og annet materiell. Dessuten var det truffet en avtale med LO, slik at en viss del av valgbevilgningene også kunne disponeres i år uten valg.

Valgutgiftene ble dekket i samarbeid med fagorganisasjonen.

Hele tiden var arbeidet med partiets økonomi en balansegang som ikke kunne ha fortsatt stort lenger enn den gjorde.

I og med at statsstøtten ble innført, var det nødvendig med en diskusjon i partiet om hvordan en best kunne nytte den økonomiske støtten som dette innebar.

Tildelingen for 1970 ble besluttet brukt til:

- a) Sanering av landspartiets, distriktpartiernes og AUFs økonomi.
- b) Modernisering av det sentrale partikontor både interiørmessig og når det gjaldt utstyr. Dessuten hjelp til nødvendige ominnredninger og kjøp av utstyr til distriktpartiernes kontorer.
- c) Øking av bemanningen på det sentrale partikontor, slik at det bedre enn før kunne bli det serviceorgan en trengte for virksomheten både sentralt og i distriktene.

Iverksettingen av den målsettingen som her er skissert, førte til full anvendelse av statsbevilgningen for 1970.

I 1971 kunne en så planlegge bruken av statsmidler uten å ha som basis en tyngende gjeld og store behov for investeringer i kontorer og utstyr.

Tildelingen for 1971 var den samme som for 1970, om lag 3,7 mill. kroner. I 1972 var den på 4,6 mill. kroner og i 1973 5,1 mill. kroner. Grovt sett kan det sies at ca. halvparten av dette beløpet ble anvendt som driftstilskudd til landspartiet og til iverksettelse av sentrale tiltak. Den annen halvpart av beløpet ble anvendt på distriktsorganisasjonene.

Det ble besluttet at samtlige ansatte distriktssekretærer skulle lønnes sentralt, samtidig som antallet sekretærer i distriktpartiene ble øket. I tillegg til dette ble det også gitt direkte driftstilskudd til distriktpartiernes virksomhet.

Det kan således sies at halvparten av statsstøtten nyttes direkte i distriktene. I tillegg er jo de sentrale opplegg og aksjoner også opplegg med virkning for distriktene.

Det er derfor direkte galt å forsøke og sonde mellom beløp som nyttes lokalt og beløp som nyttes sentralt. Alle midler nyttes på grunnlag av et helhetssyn.

Hvilke virkninger har så statsstøtten hatt?

I distriktene må den økonomiske virkningen ha vært gunstig. Betydelige beløp som før var nyttet til å opprettholde sekretærordningene kan nå settes inn på andre områder av partiarbeidet lokalt. Dessuten foreligger langt flere sentralinspirerte tiltak enn før, tiltak som det også gis økonomisk støtte for å gjennomføre.

Når det gjelder den sentrale virksomheten, har en vært opptatt av at statsstøtten skulle kunne gi nye muligheter. Det har vært en målsetting å beholde de inntekts- og finansieringsmuligheter partiet tidligere hadde, slik at statsstøtten kunne gå til ny virksomhet, som en lenge hadde ønsket å sette i verk, men som ble hindret av dårlig økonomi.

Dessverre viser det seg at flere økonomiske kilder er i ferd med å tørke ut. Partiet får ikke lenger noen økonomisk støtte til utgivelsen av tidskriftet «Sosialistisk Perspektiv». Etablerte «billige» ordninger ved distriktskontorene faller etter hvert bort.

Statsstøtten har således ikke kommet til å bli noen ren netto-tilgang, men har bare delvis kunnet settes inn i ny virksomhet. Dette er det viktig å understreke når spørsmålet om en omfordeling av medlemskontingenten skal vurderes.

Lokalt.

Det hevdes at en via kontingentfordelingen skal kunne bedre økonomien vesentlig i avdelinger og kommunepartier. Dette skal skje ved at landspartiet avstår fra en del av sin kontingentandel. Komitéen tror ikke dette er noen realistisk tankegang. Først og fremst fordi det her i alle fall er snakk om beløp, som ikke alene kan gi et tilstrekkelig grunnlag for en aktiv virksomhet. Selv om det burde være kjent nok, vil komitéen her referere kontingentbestemmelsen: Landsmøtet vedtar med bindende virkning bare den kontingent som skal være landspartiets kontingentandel. Den ble i 1967 fastsatt til 7 kroner pr. medlem pr. år. I tillegg ble det vedtatt å plusse på 1 krone som kontingent til Solidaritetsfondet.

Kontingenten som betales inn til landspartiet, er altså 8 kroner pr. år for heltbetalende. For skoleungdom, pensjonister og husmødre uten inntekt utenfor hjemmet, betales halv kontingent. Halv kontingent er kr. 3.50 til landspartiet pluss 1 krone til Solidaritetsfondet, altså kr. 4.50.

Landsmøtet i 1967 vedtok videre at distriktspartienes kontingentandel ikke måtte være mindre enn landspartiets. Hvis en går ut fra at dette vedtaket er fulgt opp, betaler kommunepartiene 15 kroner for heltbetalende og 8 kroner for halvtbetalende.

Kommunepartiene og avdelingene står fritt når det gjelder å fastsette den kontingentandel de m åha. Det er imidlertid gått ut en anbefaling fra landspartiet om at alle ledd i organisasjonsapparatet bør fastsette en slik kontingentandel som landsmøtet vedtok for landspartiet. Der denne anbefaling er fulgt, må medlemmene betale i kontingent pr. år 29 kroner for heltbetalende (vanligvis rundet opp til 30 kroner), og 15 kroner for halvtbetalende.

Vi vet at det mange steder betales en høyere kontingent, men vi vet også at det en rekke steder praktiseres mye lavere kontingent. *All kontingent som for medlemmet er lavere enn det som er anbefalt av landspartiet, fører til at kommunepartiet og avdelingene får dårligere økonomi.*

Distriktspartiene og landspartiet får i alle fall sin andel. En frykter for at en omfordeling av kontingenten med sikte på styrking av kommunepartier og avdelinger bare fører med seg at den totale kontingent medlemmet skal betale vil gå ned. Komitéen vil advare mot en slik linje.

Derimot vil en peke på følgende: De nåværende kontingentsatser ble fastlagt i 1967. Siden har det vært en prisutvikling som har ført med seg at den reelle kontingent er lavere enn før 1967.

Det er all mulig grunn til å foreta en forhøyelse av kontingenten på landsmøtet i 1973.

Komitéen tok opp spørsmålet om det totale beløp bør fastsettes av landsmøtet og være likt over hele landet. Videre at en kontingentøkning i sin helhet skulle tilfalle kommunepartiene og avdelingene. Forslaget tok sikte på en årskontingent på 40 kroner fordelt slik:

	Helt- betalende:	Halvt- betalende:
Landspartiet	kr. 7.00	kr. 3.50
Solidaritetsfondet	> 1.00	> 1.00
Distriktspartiet	> 7.00	> 3.50
Kommunepartiet	> 12.50	> 7.00
Avdelinger	> 12.50	> 7.00
	kr. 40.00	kr. 22.00

På bakgrunn av synspunktene fra rådslagsgruppene, finner ikke komitéen å kunne opprettholde forslaget. En rekke avdelinger og kommunepartier opererer med en såvidt lav kontingent, at spranget til 40 kroner betegnes som svært betenkelig. Komitéen vil ikke gå nærmere inn på denne side av saken, da argumentene mot en sentralisert fastsetting av totalkontingenten har vært utslagsgivende for komitéens standpunkt. Etter dette vil komitéen — delvis under henvisning til svarene fra rådslagsgruppene — foreslå at landsmøtet vedtar en «inngangsbillett» for medlemskap i partiet på 29 kroner for heltbetalende og 15 kroner for halvtbetalende, fordelt slik:

	Helt- betalende:	Halvt- betalende:
Landspartiet	kr. 7.00	kr. 3.50
Solidaritetsfondet	> 1.00	> 1.00
Fylkespartiet	> 7.00	> 3.50
Kommunepartiet	> 7.00	> 3.50
Avdelingen	> 7.00	> 3.50
	kr. 29.00	kr. 15.00

For fylkespartiet, kommunepartier og avdelinger blir disse satsene å betrakte som minimumssatser, mens de står fritt i å vedta høyere satser.

Komitéen vil generelt sett understreke kontingentens viktige funksjon til fremme av ordnede organisatoriske forhold i partiet. Dette gjelder overfor sentrale så vel som lokale ledd.

På bakgrunn av den vanskelige økonomien i partiledene vil komitéen benytte anledningen til å peke på betydningen av at kommunale og fylkeskommunale organer snarest gis adgang til å gi økonomisk støtte til partiens drift. I vårt samfunn utgjør partiene en hovedbestanddel i demokratiet, og har ansvaret for den offentlige forvaltning. Dette forholdet må samfunnet ta konsekvensen av, slik at partiene blir satt i stand til å utføre sine mange viktige oppgaver.

Dissens:

Komitéens medlemmer Liv Stubberud og Bjørn Dahl er uenige i forslaget om at landsmøtet skal vedta minimumskontingent for kommunepartier og avdelinger, og vil ha någjeldende ordning opprettholdt.

Kontingenten fra kollektivt tilmeldte.

Kontingentsatsene for kollektivt tilmeldte medlemmer ble av landsmøtet i 1967 satt til:

Til kommunepartiet	kr. 2.00
Til distriktpartiet	> 2.00
Til landspartiet	> 2.00
<hr/>	
Til sammen	kr. 6.00

For Oslo og Bergen ble det i 1967 fastslått at kontingenten til landspartiet skulle være kr 3.00, men dette ble opphevet ved landsmøtet i 1971..

Komiteén ser bare én grunn til å forsvare en såvidt lav kontingent. Det er med styrke å arbeide for at medlemskapet fra de kollektivt tilmeldte blir reelt. Med dette menes at enhver fagforening som vedtar kollektivt medlemskap betaler for det antall medlemmer fagforeningen har, minus de som reserverer seg.

I dag er forholdet at en stort over tilmelder en mindre del av fagforeningsmedlemmene. Organisasjonskomiteén ser det som rimelig at de aktuelle fagforeningene tar med partikontingenten når den ordinære medlemskontingenten fastsettes, bl. a. for å unngå at fagforeningenes økonomi tas med i vurderingen når det kollektive medlemskap behandles. Komiteén viser ellers til avsnittet om kollektivt medlemskap tidligere i innstillingen.

Kvinnene i partiet

Etter at organisasjonskomiteén av 1965 hadde rettet søkelyset mot kvinnebevegelsen, ble det skapt en del uro ved at noen stilte spørsmålet hvorvidt kvinnene burde organiseres i egne lag og grupper. Konklusjonen på landsmøtet den gang var at en skulle beholde organisasjonsformen en hadde, men arbeide for at kvinnebevegelsen ble styrket spesielt ved at saker av særlig stor aktualitet for den yngre generasjon ble satt i fokus.

Som en konsekvens av landsmøtets vedtak, har Kvinnesekretariatet endret opplegget for Landskvinnekonferansene. En har konsentrert oppmerksomheten — under forberedelsene i avdelingen, og på selve konferansene — til å gjelde aktuelle hovedemner. Dessuten er konferansene tidsmessig blitt holdt i god avstand fra partiets landsmøter, noe som også har bidratt til å samle større oppmerksomhet om kvinnebevegelsens arbeid.

Det kan konstateres at rekrutteringen til kvinnebevegelsens årsmøter i distriktene er forynget. Aktiviteten i de om lag 500 kvinneavdelingene er fortsatt relativt godt. Komiteén registrerer at det til tider reises kritikk mot at møtevirksomheten i kvinneavdelingene i for liten grad omfatter rent politiske saker, men finner ingen grunn til å legge noen vekt på det. Tvert imot kan mange kvinneavdelinger stå fram som eksempel til etterfølgelse for andre, i sitt engasjement i de nære ting og en miljøskapende aktivitet. Komiteén viser her til hovedavsnittet: «Grunnvollen — i lokalsamfunn».

Arbeiderpartiet er forpliktet til å arbeide for gjennomføring av full likestilling mellom kjønnene, både når det gjelder oppfostring, utdanning, familieliv og arbeidsliv. Det mangler fortsatt mye på at ulikhetene er visket ut, et forhold som også gjenspeiler seg innad i partiet og arbeiderbevegelsen m. h. t. kvinnenes innflytelse og representasjon. Så lenge dette er situasjonen, mener komiteén at kvinnene i partiet må gis gode arbeidsmulig-

heter og frihet til å organisere virksomheten for sine særinteresser, innenfor partiets lover og retningslinjer.

Partiet finansierer kvinnebevegelsens valgte sekretær i heldagsstilling. I tillegg til det daglige organisasjonsarbeidet er kvinnesekretæren sterkt belastet med politisk utrednings- og tilretteleggingsarbeid for Kvinnesekretariatet. Behovet for å styrke Kvinnesekretariatet er påtregende. Komitéen vil derfor foreslå at partiet vurderer mulighetene for å finansiere en reise-sekretærordning som knyttes til Kvinnesekretariatet, i tillegg til den valgte sekretær.

Komitéen finner ingen grunn til å understreke at kvinnebevegelsen omfatter *alle* kvinnene i partiets avdelinger. Hvor kvinnene ikke er organisert i egne lag eller grupper, bør det nedsettes kontaktutvalg for kvinnebevegelsen i partiavdelingene. Melding om kontaktutvalg skal gis kvinneutvalget i fylket, foruten til partiets kvinnesekretariat. På denne måten kan flere kvinner trekkes med i Kvinnesekretariatets og fylkeskvinneutvalgenes ulike tiltak, og bli orientert om de aktuelle sakene som tas opp.

Partiets ungdomsarbeid

AUF har vært ansett som hele arbeiderbevegelsens ungdomsorganisasjon. Således har partiets ungdomsarbeid i alle år vært overlatt AUF, inkludert valgkampene, overfor unge velgere.

I dag er det bred enighet om at de øvrige ledd i arbeiderbevegelsen — i første rekke LO, forbundene og partiet — må ta et større ansvar for ungdomsarbeidet. Det har sin bakgrunn i at AUF alene ikke har hatt den nødvendige bredde og slagkraft til å møte de betydelige oppgavene som foreligger.

Som en konsekvens av dette er det i perioden iverksatt en ungdomsutredning i regi av LOs ungdomsutvalg, der også partiet og AUF medvirker. Utredningen tar sikte på en total vurdering av vårt ungdomsarbeid, og fremme forslag om hvordan det bør organiseres i framtida. Organisasjonskomitéen mener det er riktig å avvente utfallet av ungdomsutredningen, før en fremmer forslag om konkrete tiltak som gjelder partiets ungdomsarbeid. Det må fortsatt ansees som hensiktsmessig å koordinere den faglige og politiske innsatsen på ungdomssektoren, men at partiet til enhver tid følger utviklingen nøye og har et selvstendig ansvar for å iverksette tiltak som virker til å trekke unge mennesker med i partiarbeidet. I dagens situasjon må partiet selv ta ansvaret for valgkampen overfor unge velgere, i nært samarbeid med AUF.

Som et ledd i effektiviseringen av en koordinert innsats vil komitéen foreslå at partiet går inn for opprettelse av et arbeiderbevegelsens ungdomsråd. Rådet bør sammensettes av representanter fra partiet, LO, forbundene, AUF og AOF, og ha som hovedoppgave å følge utviklingen av ungdomsarbeidet, herunder fremme forslag om konkrete tiltak. Komitéen kan også tenke seg at rådet gis anledning til å avgi uttalelser om aktuelle faglige og politiske ungdomsspørsmål.

I den hensikt å trekke faglige og politiske organer på distriktsplan sterkere med i ungdomsarbeidet, ser komitéen det som hensiktsmessig at det opprettes fylkesvise ungdomsråd, parallelt med det sentrale råd.

Ungdomsutredningen (nevnt ovenfor) vil også ta opp spørsmål som gjelder barnearbeidet. Komitéen vil i denne omgang understreke at partiet lokalt og sentralt må føle ansvar for å støtte opp om arbeidet som her gjøres gjennom Framfylkingen.

Dissens:

Komitémedlemmet Bernt Bull vil ha sløyfet f.o.m. «men at partiet til enhver tid følger utviklingen ....» (3. avsnitt), t.o.m. nest siste avsnitt, og ha dette erstattet med:

«Realitetsforslag om organisering av ungdomsarbeidet må sees i sammenheng med Arbeiderbevegelsens ungdomsutredning.»

Nominasjoner til stortingsvalg

Landsmøtet i 1971 vedtok nye retningslinjer for partiets nominasjonsprosess ved stortings- og kommunevalg.

Etter det komitéen erfarer, har de nye retningslinjene fungert tilfredsstillende, med ett unntak som gjelder § 6, punkt 6, i retningslinjene for fylkespartiene. Her heter det at nominasjon av partiets kandidater ved stortingsvalg foretas i samsvar med de offentlige nominasjonsregler. I Oslo foretas nominasjonen av partiets Representantskap.

Prinsipielt ser komitéen det slik at det fullt og helt bør være et parti-anliggende hvordan nominasjonen skal foretas. Hvilket jo for Oslos vedkommende er ordningen i dag. Det bør således tilligge det enkelte fylkesparti å avgjøre om en vil følge de offentlige nominasjonsreglene eller ikke, i samsvar med det syn som alltid har vært framherskende i partiet — at nominasjonen skal avgjøres suverent i valgkretsene.

Bl. a. som følge av kommunesammenslåingen, åpner den gjeldende loven for tilfeldighet og praktiske problemer på medlemsmøter i kommunepartier som i flere tilfeller har flere tusen medlemmer.

I de tilfeller fylkespartiene beslutter ikke å følge de offentlige nominasjonsregler, mener komitéen at den endelige nominasjon skal foretas på årsmøtet, eventuelt ekstraordinært årsmøte i fylkespartiene — idet disse organene er de mest representative på fylkesplanet. Valg av utsendinger foretas av kommunepartiernes ansvarlige organer.

Konsekvensen av å velge denne formen blir i dag at en avstår fra retten til å få utgiftene til nominasjonsmøtet dekket av det offentlige.

Komitéen vil foreslå at landsmøtet går inn for å endre Lov om nominasjon ved Stortingsvalg slik at partiene selv får bestemme hvordan valg av nominasjonsmenn skal foretas, og likevel få utgiftene dekket av det offentlige.

Komitéen vil reise spørsmålet om å få endret rytmen i partiets nominasjonsprosess og landsmøte slik at nominasjonene kan avsluttes før partiets politiske program er vedtatt. Dermed ville en oppnå en praksis i samsvar med partiets retningslinjer, nemlig at kandidatene skal være forpliktet av det program som legges fram for velgerne.

Rettigheter og plikter i partiet

Med noe mellomrom må vi gjennomdrøfte våre organisasjonsmessige prinsipper og arbeidsformer. Selve samfunns- og holdningsutviklingen fordrer det, men ofte også bestemte hendelser.

Arbeiderpartiet bygger på medlemmenes avgjørelser og utforming av partiets politikk. Det krever at vi også med mellomrom må ta stikkprøver på hvordan selve organisasjonsdemokratiet fungerer.

Ikke bare hendelser det siste året, men også utviklingen fra midten av

60-årene sier oss at tiden er inne til en ny debatt og prøving. Landsmøtet 1971 bestemte dette gjennom beslutningen om å nedsette en stor organisasjonskomité.

Arbeiderpartiets organisasjonsmessige prinsipper og arbeidsformer hviler på et sett av regler. Noen skrevet ned i lover og retningslinjer, — andre uskrevne, formet ut i holdninger og omgangsformer slik det sømmer seg godt kameratskap og et solidarisk fellesskap. De uskrevne regler kan være vel så betydningsfulle som de skrevne.

Felles for begge er at de er skapt av erfaringer fra hverdagsarbeidet i partiets historie. Og ikke minst er reglene skapt av den kontinuerlige streben etter å gjøre partiet til det best mulige politiske instrument for dem som har det dårligst i samfunnet, for de store folkegrupper og de sosialdemokratiske idéer.

Det som hele tiden har satt sitt sterke preg på innholdet i reglene, er at arbeiderbevegelsens styrke og makt bygger på masseoppslutning, solidaritet og enhetlig opptreden. Vi rår ikke over noen erstatning for den realitet som ligger i slagordet: «Samhold gir styrke.» Brister i samholdet har alltid betydd gevinst for våre motstandere. Men også hensynet til organisasjonsdemokratiet setter sitt preg på reglenes innhold. Selve engasjementet fra medlemmenes side i partiets beslutningsprosess blir meningsløs hvis deres endelige vedtak blir satt til side av dem som er valgt til å sette dem ut i praktisk politikk.

Selve grunntanken med en politisk organisasjon er at den skal samle mennesker med det samme politiske grunnsyn. Men enighet om grunnsynet hindrer ikke at det nesten alltid vil være til stede en uenighet om den praktiske politikk, om konkrete handlinger, om virkemidler og tempo.

Opgaven for organisasjonen blir derfor gjennom fri meningsbrytning, demokratisk saksbehandling, og ut fra det samlede grunnsynet, å trekke uenigheten sammen til én beslutning. Det vi kan kalle: *partiets standpunkt, eller partiets politikk.*

Med den endelige beslutning følger to fundamentale forpliktelser. En overfor dem som slutter opp om partiets politikk (bl. a. ved valg). De skal kunne vite — og stole på — at vi vil arbeide for å virkeliggjøre *denne* politikk, og stå på *dette* standpunktet. Vi kan tale om en forpliktelse som innebærer en *garanti* til dem som slutter opp om Arbeiderpartiet.

Den andre forpliktelser angår dem som av partiet er valgt til å lede partiet og/eller representere partiet i ulike samfunnsorganer. Medlemmene gir ved valg sine tillitsmenn tillit og forventer at de lojalt vil hevde partiets standpunkt og fremme dets politikk.

Å la seg velge til tillitsmann og representant for Arbeiderpartiet må bety at vedkommende sier ja til å opptre i full forståelse med medlemmene og de vedtak de fatter. Tillitsmannens situasjon kan kort beskrives gjennom et sitat fra boka «Tillitsmannen» (av Einar Gerhardsen). «En som har fått tillitsverv i en arbeiderorganisasjon — enten det er i parti- eller fagforening, i et fagforbund, en partiavis, et kommunestyre eller i Stortinget — er ikke lenger noe alminnelig privatmenneske. Alt det han gjør, av vondt eller godt, svekker eller styrker arbeiderbevegelsen.»

Kravet om at tillitsmannen opptre i samsvar med medlemmenes beslutninger i partiets ordinære organer, gjelder på alle plan — fra partilag til Storting. Men det sier seg selv at det forpliktende forhold til partiet øker med betydningen av det tillitsverv man innehar.

Vi kan selvfølgelig ikke forvente at alle medlemmer og tillitsmenn alltid vil gå ut og forfekte samtlige standpunkter partiet vedtar. Det er bare mulig i små og sekteriske partier. I Arbeiderpartiet vil det aldri komme på tale

med noen ensretting hvor alle skal inn i samme meningsuniform. Forholdet mellom partiet og det enkelte medlem må alltid baseres på et tillitsforhold, og ikke et lydighetsforhold.

Den individuelle meningsfrihet forsvinner ikke med medlemskap i Arbeiderpartiet. Vi må tilrettelegge våre former slik at denne frihet blir konstruktiv og verdifull når den settes inn i den frie meningsbrytningen innad i partiet. Det er i partiet den enkelte har muligheten til å omgjøre sitt personlige syn til et standpunkt med partiets tyngde bak seg.

Vi støter på et krav om større frihet (liberaritet) i forholdet mellom parti og medlem. Kravet har forskjellige årsaker — ofte er de politiske. Men oftest begrunnes de med samfunnsutviklingen som går i retning av økte friheter, heving av utdannelses- og informasjonsnivået. Slike krav skal vi ikke avvise, men møte med debatt. Der må de sentrale problemstillingene være om det grunnleggende forholdet mellom medlemmene, tillitsmennene, vedtak og partiet egentlig knytter seg til den generelle frigjøringen i samfunnet, og til utdannings- og informasjonsnivået. Knytter det seg egentlig ikke mer til fundamentale verdier og forhold som samhold og solidaritet? Og til den gode og resultatfylte leveregel for norsk arbeiderbevegelse som sier: «uenig innad — enighet utad»?

Vi må vokte oss for å utvikle våre organisasjonsprinsipper på «friheter» hvis virkning vil vise seg å bli minskede muligheter til å virkeliggjøre vår politikk, og svekkelse i stedet for styrkelse. Vi må også være klar over at økt liberalisering av våre organisasjonsprinsipper krever økt selvdisiplin hos medlemmene, og at frihet aldri kan innbefatte noen rett til aktivt å motarbeide partiet.

Det er partiets aktive medlemmer som bestemmer partiets politikk. Enkelte slår til lyd for at partiets politikk skulle bestemmes ut fra velgernes ønsker. Arbeiderpartiet skulle m. a. o. være et «gallup-parti», eller et slags værvarslingsinstrument som skulle registrere det som var mest populært og den alminnelige oppfatning, og også utforme politikken etter det.

Skulle dette bli vår arbeidsform, kan vi neppe lenge kalle oss et sosialdemokratisk parti.

På den annen side ville vi neppe ha vært et stort masseparti med én million velgere i ryggen om vi hadde fulgt et dogmatisk idébundet handlingsmønster. Blant de norske partier er begge retninger representert. Felles for dem er at deres oppslutning og rolle er beskjedne.

Arbeiderpartiets form er at medlemmene beslutter partiets politikk ut fra de grunnleggende idéer, men i nær kontakt med den aktuelle samfunns-situasjonen og de behov som rører seg i samfunnet. Dette er den form som gir muligheter for *ledelse og styring* av utviklingen, samtidig som det gir den oppslutning og tillit fra de store folkegrupper som *avgjør* partiets politiske styrke.

Medlemskap i Arbeiderpartiet innebærer en rett og mulighet til å øve politisk innflytelse. Medlemskap gir rett til å være med på å bestemme. Men rettigheter blir fulgt av forpliktelser. De forhold som er omtalt ovenfor, er delvis nedfelt i § 14 i partiets lover, der det bl. a. heter:

«punkt 1) Medlemskap i Det norske Arbeiderparti forplikter til full og aktiv solidaritet fra alle medlemmers side.

punkt 2) Partiet kan ikke tillate at det dannes organiserte fraksjoner som arbeider mot partiet og partiets vedtak. Det er uforenlig med medlemskap i partiet å være medlem av eller yte støtte til organisasjoner som i sin virksomhet motarbeider partiet eller ved valg motarbeider partiets kandidater.

punkt 5) De medlemmer som stilles som kandidater ved valg til offentlige tillitsverv, er forpliktet av det program partiet har lagt fram for velgerne. Hvis noen som har offentlige tillitsverv trer ut av partiet, regnes han ikke som representant for partiet lenger.

punkt 9) Partiets representanter i Stortinget, kommunestyrene og andre liknende offentlige tillitsverv, må følge partiets lover, program og retningslinjer.»

Synspunkter som gjelder rettigheter og plikter i partiet, ble brakt ut i rådslaget om organisasjonskomitéens innstilling. Komitéen konstaterer at svarene fra rådslagsgruppene gir full støtte til det som er nevnt, og en finner ingen grunn til å foreslå endringer i lovene så langt.

Derimot finner komitéen grunnlag for å foreslå gjeninnført en regel som krever medlemskap over en viss tid for å oppnå fulle rettigheter i partiet. I dag oppnås fulle rettigheter straks medlemskap er tegnet, mens det tidligere ble krevd 3 måneder, og tidligere 6 måneders medlemskap.

De gjeldende regler har til dels skapt svært vanskelige arbeidsforhold for avdelinger og kommunepartier, oftest i samband med nominasjon til kommunevalg og ved behandling av kommunale saker, ved at enkeltgrupperinger ut fra geografiske eller andre hensyn, har gjort kupplikkende framstøt for å påvirke avgjørelser. Av praktiske hensyn, og ut fra hensynet til det ansvar som påhviler avdelinger og kommunepartier — først og fremst i forhold til program og arbeidet i lokalforvaltningen — vil komitéen foreslå at det settes en grense på 1 måneds medlemskap for å oppnå stemmerett og valgbarhet i partiets lokale foreninger.

Fylkespartiene gis adgang til å gi dispensasjon fra ordningen.

Sammendrag av komitéens forslag

- 1) Mellomvalgåret 1974 markeres som et organisasjonsår ved at sentrale og lokale ledd allerede for ettervalgsesongen 1973/74 prioriterer organisasjonstiltak i arbeidsplanene.
- 2) Det legges større vekt på å bygge ut partivirkosmheten på avdelingsnivå, bl.a. ved at det organiseres lag og grupper i nye bostedsområder.
- 3) Utvidet bruk av gruppe- og rådslagsvirkosmhet i det lokale foreningsliv.
Opplegg for rådslag i grupper innarbeides som en naturlig praksis i den indre partivirkosmhet, bl.a. som ledd i programprosessene foran valg, og når større politiske saker gjør det aktuelt i perioden.
- 4) Studieleder oppnevnes som fast medlem av styrene i alle lokale organisasjonsledd. Kommune- og fylkespartiene oppnevner faste studieutvalg under ledelse av studielederen.
- 5) Landspartiet utreder muligheten for produksjon og utsending av informasjonsblad til medlemmene, og oppretting av et sentralt medlemskartotek.
- 6) Hvor det opprettes en ordning med kommunale bydels- eller lokalutvalg, skal kommunepartiene sørge for å klargjøre hvilke organer partiets utvalgsrepresentanter skal knyttes til, slik at medlemmene får innflytelse på den politikk som skal føres i utvalgene. Som eksempel kan ordningen være slik:
  - a) Medlemmene i partiavdelingene i de aktuelle utvalgsområdene organiserer en bydels- eller grendeforsamling sammen med de medlemmer av politiske foreninger og kollektivt tilmeldte medlemmer som bor i områdene.

- b) Bydels/grendeforsamlingen i området innstiller nå medlemmer til lokalutvalget overfor kommunepartiet.
  - c) Partiets representanter og vararepresentanter til bydels- eller lokalutvalget danner partiets lokalutvalgsgruppe som tiltres av formannen i bydels/grendeforsamlingen.
  - d) Arbeidet i den lokale gruppa og bydels/grendeforsamlingen skjer etter mønster av kommunepartiene/kommunestyregruppene.
- 7) Samarbeidskomitéen mellom LO og partiet setter i verk en utredning om det kollektive medlemskap og faglig-politiske samarbeidsformer, med sikte på behandling i parti- og fagforeningene og på landsmøtet i 1975. — Formannen i det lokale FPU tiltres kommunepartiets styre, og fungerer som faglig leder.
  - 8) Ordningen med distriktspartier tas ut av lovene; fylkespartiene danner landspartiets organisasjonsenheter.
  - 9) Det utarbeides klare retningslinjer når det gjelder forholdet mellom fylkespartiene og partiets tillitsmenn i fylkesforvaltningen, foruten nominasjonsregler med henblikk på direkte fylkesvalg.
  - 10) Fylkespartienes administrasjon må styrkes.
  - 11) Partiet oppnevner utvalg som skal følge arbeidet som settes i gang i politiske organer på landsdels- og regionnivå.
  - 12) Det innføres en ordning for utvelgning av landsmøtorepresentasjonen, slik at 200 representanter fordeles på fylkespartiene i henhold til innbetalt kontingent de to siste år forut for landsmøtet, og de resterende 100 fordeles på fylkespartiene i henhold til det stemmetall de oppnådde ved siste stortingsvalg forut for landsmøtet.
  - 13) Landsstyret trekkes mer aktivt med i partiets virksomhet. Forsøksvis bør det innkalles minst to ganger i året, og tidsrammen for det enkelte møte utvides.
  - 14) Det innføres et «golv» for kontingenten på 29 kroner for heltbetalende, og 15 kroner for halvtbetalende, fordelt slik: Landspartiet 7 kroner (kr. 3.50), Solidaritetsfondet 1 krone (kr. 1.00), Fylkespartiet 7 kroner (kr. 3.50), Kommunepartiet 7 kroner (kr. 3.50), og avdelingen 7 kroner (kr. 3.50). Kontingenten fra de kollektivt tilmelde beholdes uendret.
  - 15) Landspartiet vurderer muligheten for å finansiere en reisesekretærordning som knyttes til Kvinnesekretariatet, i tillegg til den valgte sekretæren.
  - 16) Partiet går inn for etablering av et Arbeiderbevegelsens Ungdomsråd sentralt, og på fylkesplan.
  - 17) Partiets retningslinjer for nominasjon ved stortingsvalg, punkt 6, endres slik at det enkelte fylkesparti står fritt om det vil følge de offentlige nominasjonsregler. Hvis de offentlige nominasjonsreglene fravikes, skal nominasjonen foretas av fylkespartiets årsmøte — eventuelt ekstraordinært årsmøte — sammensatt av utsendinger valgt av kommunepartienes ansvarlige organer. Lov om nominasjon ved Stortingsvalg foreslås endret slik at partiene selv får bestemme hvordan nominasjonene skal foretas, og likevel få utgiftene dekket av det offentlige.
  - 18) Det innføres en grense på 1 måneds medlemskap for å oppnå stemmerett og valgbarhet i partiets lokale foreninger.

FORSLAGENE FRA AVDELINGENE

Følgende forslag var sendt inn av avdelingene:

B 1:

Hobøl Arbeiderparti:

Gratis landsmøteprotokoll

Hobøl Arbeiderparti foreslår at protokollen fra DNAs landsmøte tilsendes kommunepartiene gratis.

B 2:

Oslo Arbeiderpartis styre:

Landsmøtet

Landsmøtet i partiet avholdes før fylkespartienes nominasjonsmøter.

Motivering:

Vi viser til § 14, punkt 9 i partiets lover. Både for kandidatene og partiet vil det være riktig å ha klarlagt partiprogrammets formuleringer før de endelige nominasjoner finner sted. Dette innebærer en framskyting av landsmøtet til omkring februar/mars måned og en utskyving av nominasjonsmøtene i fylkespartiene til april/mai.

I dette ligger det etter Oslo Arbeiderpartis syn ingen organisasjonsmessige eller politiske betenkeligheter.

B 3:

Akershus Arbeiderpartis kvinneutvalg:

Partiorganisasjonen

Vi går inn for at partiet må få en mer fleksibel organisasjonsoppbygging på grunnplanet. Foruten gjennom de organisatoriske oppbygde partilag med distriktsvis begrensning, må det være muligheter for partitilknytning også gjennom mindre grupper. Med utgangspunkt i studie/brevringer eller andre interessegrupper skulle mulighetene være til stede for å danne små lag eller klubber ut fra andre kriterier enn etablerte kretsgrenser. Partiet bør finne fram til enkle, organisatoriske retningslinjer for oppbygging av samtalegrupper under kommunepartiene og da med rett til å velge representant(er) til kommunepartiens representantskap. Siktemålet for gruppene må være at flest mulig går inn i aktivt partiarbeid i større organisasjoner.

B 4:

Akershus Arbeiderpartis Kvinneutvalg:

Kvinnearbeidet i partiet

DNA må nå klart gi uttrykk for hvilken status kvinnearbeidet i partiet har. I partiets lover står det under «Kvinnebevegelsens retningslinjer» § 2:

«Det norske Arbeiderpartis kvinnebevegelse omfatter alle kvinner i kvinneavdelinger, partilag, ungdomslag, fagforeninger som står tilmeldt partiet og partigrupper innen fagforeningene.»

Og videre i § 5:

«Innen hver distriktsorganisasjon (fylkes- eller kretsparti) skal det dannes kvinneutvalg (fylkes-, krets-kvinneutvalget).»

Dessuten vet vi, ut fra det at halvparten av partiets velgere er kvinner mens godt over fjerdeparten av partimedlemmene er kvinner, at det her må være grunnlag for økt medlemsoppslutning, om en bare vil satse noe på det.

Dvs. at noen må ha dette som jobb, og at en må kunne gi tilbud som er attraktive på flere måter, jfr. «organisasjonsrådslag 73» om hvilke behov et medlemskap bør dekke:

1. Sosial kontakt og aktivitet.
2. Skolering og informasjon.
3. Innflytelse og medbestemmelse.

Akershus Arbeiderpartis Kvinneutvalg ønsker med dette å følge opp sitt forslag for to år siden, og mener at tiden nå må være inne for at partiets fylkeskvinneutvalg får en lønnet tillitskvinne tilknyttet sitt styre, parti-sekretær i halv stilling, i de distrikter som ønsker det.

Dette vil også gi en naturligere sammensetning av deltakerne på partiets sekretærkonferanser, der det i dag kun møter én kvinne.

B 5:

Sosialistisk kulturlag:

Forslag om lovendring

Lover for Det norske Arbeiderparti — §§ 13 og 14 — tas opp til revisjon., Ad. § 13: «I samband med prosedyren i suspensjons- og eksklusjonssaker institueres en uholdet *doms nemnd* uten partiapparatet.

I denne faste nemnd bør det sitte *minst 3 partimedlemmer med juridisk embedseksamen.*»

Motivering:

Vi ser det som lite i samsvar med demokratisk rettsoppfatning at en partiinstans som indirekte kan være part i saken skal ha hjemmel til å avsi dom i samme sak.

Ad. § 14, punktene 1., 2., 3 og 4. «Punktene omredigeres slik at de i innhold og form kommer i samsvar med det som i slike bestemmelser finnes adekvat for et sosial-demokratisk masseparti i dagens samfunn.»

Motivering:

Den såkalte «fraksjons»paragrafen er en levning fra partiets kommunistiske periode.

Så sent som i 1933 var DNAs «oppgave å lede arbeidernes *klassekamp*» mot det borgerlige flertalls undertrykkelsespolitikk. Samtidig var det en viktig oppgave å bevare partiets enhet, uskadd av kommunistisk infiltrasjonspolitikk. Partiet var et kaderparti der det var nødvendig med streng medlems-disiplin.

Partiets lover er endret og modernisert flere ganger siden 30-årene. Men «fraksjons»paragrafen har blitt stående. (Etter det vi kjenner til fins ikke denne paragraf — iallfall ikke i den samme rigorøse form — i de andre nordiske lands lover.)

I dag utgjør partiet med sine velgere nær innpå halvparten av den stemmeberettigede del av befolkningen i Norge.

Det er fortsatt en viktig oppgave å arbeide for et politisk flertall, men vi mener en like viktig oppgave er det å vinne folket for partiets sosialistiske grunnsyn.

Vi mener de alminnelige bestemmelser i loven på en hensiktsmessig måte bør gi uttrykk for dette grunnsyn: politisk frihet — åndsfrihet på alle områder — frihet fra meningsdirigering — ingen organisasjonstvang osv.

Slik paragrafen åpner med påbud, forbud og trusler om utelukkelse har den en hemmende virkning på det indre aktive partiliv og er lite egnet til å motivere potensielle meningsfeller for medlemskap.

Vi mener derfor punktene bør få en formulering som positivt innbyr til et medlemskap i et parti der det åpnes muligheter for et fritt, tillitsfullt samarbeid om et stort politisk mål.

B 6:

Haugenstua partilag:

Kontingenten

Haugenstua partilag av DNA vil oppfordre DNAs landsmøte om ikke gjøre vedtak om kontingentforhøyelse for individuelt tilsluttede medlemmer. En bør opprettholde de nåværende satser til kommunepartier og høyere organer, men som nå la den enkelte avdeling fastsette «avdelingskontingenten».

Motivering:

- a) Arbeiderpartiet må primært arbeide for å utvide den offentlige støtte til politisk virksomhet.
- b) Dessuten utgjør individuell kontingent en beskjeden andel av partiets budsjetter.
- c) Mange av våre medlemmer mener at satsene er høye nok — spesielt for familier med flere medlemmer.
- d) Laga må kanskje ved høyere kontingent begynne med halvårskontingent, hvilket rent administrativt anses svært uheldig.

B 7:

Tretten Arbeiderlag:

Kontingenten

Tretten Arbeiderlag er av den bestemte mening at noen særlig forhøyelse av medlemskontingenten til vårt parti vil gå sterkt ut over tilslutningen til partiet.

Vi mener og vil foreslå for DNAs landsmøte at en forhøyelse ikke må bli høyere enn 25 kroner for heltbetalende og kr. 12.50 for halvtbetalende medlemmer.

B 8:

Sunnalsøra Arbeiderlag:

Kontingenten

Sunnalsøra Arbeiderlag foreslår at fordelingen av medlemskontingenten mellom organisasjonsleddene må tas opp til revurdering, med sikte på å styrke økonomien til grunnorganisasjonene.

Motivering:

Betydningen av den lokale aktiviteten er så stor at den fortjener all mulig støtte.

På bakgrunn av de store offentlige tilskudd til de politiske partier, burde forslaget kunne realiseres, og partiene vil bli styrket av det. Kontingentforhøyelse er ingen løsning i denne sammenheng.

B 9:

Vallset Arbeiderlag:

Kontingenten

Vallset Arbeiderlags årsmøte mener en bør være forsiktig med forhøyelse av kontingenten, da en kan risikere å miste medlemmer, samtidig som det vil bli vanskeligere å verve nye medlemmer.

B 10:

Stange Arbeiderparti:

Kontingenten

Stange Arbeiderparti ber landsmøtet og Hedmark Arbeiderparti om å overveie muligheten av å gå tilbake til ordningen med kvartalskontingent. For lettere å kunne kreve inn en kontingent av den størrelse som kan forsvare partiets virksomhet utad, bør kontingenten kreves inn kvartalsvis.

Landsstyret bør også gis myndighet til å revidere kontingenten i takt med pris- og lønnsutviklingen. Stange Arbeiderparti mener også at det må vises forsiktighet ved forhøyelse av kontingenten, da en ved for drastiske tiltak her kan risikere å miste medlemmer, samtidig som det kan bli meget vanskelig å verve nye.

B 11:

Lysaker og Nedre Stabekk kretslag:

Kontingenten

1. Kontingenten bør ikke økes.
2. Den nåværende kontingentsum bør revurderes slik at en større del av kontingenten går til kretsagene.
3. For nye medlemmer bør innføres en lavere kontingent første året.
4. Pensjonister bør få velge om de skal betale kontingent eller ikke.

GUNNAR BERGES INNLEDNINGSFOREDRAG OM ORGANISASJONSKOMITÉENS INNSTILLING

Gunnar Berge, som har vært formann i Organisasjonskomitéen, ga denne redegjørelsen:

Landsorganisasjonens og Arbeiderpartiets demokratiaksjon for et par år siden hadde som utgangspunkt at vi skulle rette et skarpt søkelys mot alle samfunnslivets områder. På et tidlig tidspunkt ble det klart at søkelyset også måtte ramme norsk arbeiderbevegelse — fordi denne bevegelsen rår over så vidt stor makt, så vel i lokale som sentrale organer. For partiets vedkommende er situasjonen den at det gjennom sine organer på alle plan, og ved sine tillitsmenn, er med på å forvalte og ha ansvar for — direkte og indirekte — titall milliarder samfunnskroner, hva midlene skal brukes til, hvordan utviklingen skal gå på en rekke områder.

Hvordan vi ordner oss med det indre liv i Arbeiderpartiet, er derfor et spørsmål som omfatter noe langt mer enn tekniske hensikts-

messigheter. Hvordan vi ordner oss organisatorisk innen partiet, må harmonere med de strengeste krav til demokratisk styring og kontroll, åpenhet og handlekraft. En forutsetning for at vi fortsatt skal stå fram som den sterkeste drivkraft bak utviklingen av demokratiet i vårt samfunn, er at demokratiet er levende i våre egne organisasjoner.

Dette er nedfelt i handlingsprogrammet «Demokrati i hverdagen». Dermed vil jeg minne om at vi har ikke bare et prinsipielt ansvar, men også et konkret og programmessig ansvar å leve opp til når vi skal drøfte og tilrettelegge organisasjonsforholdene i partiet, noe som har vært et utgangspunkt for organisasjonskomitéens arbeid med den foreliggende innstillingen.

Organisasjonskomitéens mandat fra forrige landsmøte er praktisk talt uten grenser. Dermed ble vi stående overfor valget — enten å lage en «katalog» over alle tenkelige organisasjonsspørsmål, eller å konsentrere oppmerksomheten om særlig aktuelle problemområder. Komitéen valgte det siste. På en del områder er det foreslått lovendringer og justeringer som følge av endringer i den offentlige forvaltning eller på grunn av seinere års erfaringer. Men en har også nyttet anledningen til å friske opp problemstillinger som det allerede fins formell dekning for i partiets regelverk, men som i større og mindre grad blir avveket i det praktiske liv.

I den hensikt å trekke partiavdelingene med, ble det på bakgrunn av en foreløpig innstilling, som lå ferdig høsten 1972, laget et rådslagsopplegg. Innen fristens utløp, som var 15. januar, hadde 120 grupper sendt inn svar på rådslaget. Noen er kommet i tillegg siden, og en antar at ca. 1500 partimedlemmer har deltatt i rådslaget. Besvarelsene som kom inn har utgjort et meget nyttig korrektiv for komitéen og gitt verdifulle impulser. Verdien av rådslagsopplegget ut over den nytte det har hatt for organisasjonskomitéen, er forhåpentlig den at det har stimulert til en organisasjonsdebatt i partiavdelingene.

Jeg skal i det følgende gå gjennom og orientere om hvert enkelt avsnitt i komitéinnstillingen og knytte til de nødvendige kommentarer:

For det første har vi tillatt oss å foreslå at 1974 gjøres til et såkalt organisasjonsår, med andre ord at oppgavene på denne sektor i partiet gis absolutt prioritet. Dette har sikkert vært intensjonen mange ganger før, men det har sjelden blitt realitet. Men dersom landsmøtet slutter seg til dette, så vil det på en ganske annen måte ligge en klar forpliktelse på partiets organer til nå å ta seg av denne oppgaven framfor andre.

I ethvert byggverk er grunnvollen — selve fundamentet — det viktigste. Så også med partiorganisasjonen, der jo lokalavdelingene utgjør dette. Svikter det her, så svikter det i hele partiet. Dessuten er det jo gjennom lokallagene velgerne gis muligheter for engasjement i partiet. Det forhold at vi har fått færre men langt større kommuner, samt den betydelige urbaniseringsprosessen som har funnet sted i de seinere år, gjør det nødvendig i langt større grad å satse på virksomhet på avdelingsnivå. En ser behov for rundt i kommunene å etablere et langt større antall partilag. Videre at en spesielt setter inn midler for å stimulere aktiviteten på dette nivå. Ved siden av den mulighet deltakelse i lokallagene gir for politisk innflytelse og engasjement, legger en ikke liten vekt på den sosiale og kulturelle funksjon denne aktiviteten har. Dette er også i betydelig grad understreket av rådslagsgruppene. Ved tilretteleggingen av det politiske foreningsliv vil derfor følgende danne utgangspunkt for bevisste samværs- og aktivitetsformer: Den enkeltes behov for 1) sosial kontakt og aktivitet, 2) skoloring og informasjon, 3) innflytelse og medbestemmelse.

Vi har i innstillingen sagt en god del om hvert enkelt av disse punktene, blant annet sier vi at skoloring og studieaktivitet er en av hovedforutsetningene for at demokratiet skal holde seg levende i organisasjonen selv og at arbeiderbevegelsen fortsatt skal være den sterke drivkraften bak utviklingen i samfunnet.

Erfaringene forteller oss at utviklingen av det offentlige undervisningsstellet ikke reduserer behovet for den frivillige og interne skoleringsvirksomheten. Framvoksteren av byråkратиene, økt ekspertise i næringsliv og det offentlige liv, foruten økt vanskelighetsgrad i saksbehandlingen på det politiske plan, stiller store krav til den enkeltes innsikt.

Arbeiderbevegelsen står fortsatt i en særstilling når det gjelder behovet for egen skoleringsvirksomhet. For store grupper vil studiet og skoleringsstilbudene i våre organisasjoner være de eneste muligheter til teoretisk dyktiggjøring for innsats i det politiske liv.

Tilbudene når det gjelder politisk skoloring og de økonomiske muligheter, er sterkt bedret de siste år. I første rekke som følge av opprettelsen av A-skolen. Problemet ligger nå mer i å få gjort tilbudene kjent og å få til i paritet en effektiv organisering av virksomheten.

Dersom kontakten mellom grunnplanen og de øvrige organisasjonsledd i partiet skal fungere godt, må informasjonsspørsmålet ofres stor oppmerksomhet. Komitéen ber derfor om at en vurderer mulighetene for å opprette et sentralt medlemskartotek samt at det lages et medlemsblad som kan sendes til hvert enkelt medlem. De er

også visse muligheter for at dette kan kombineres med stoff fra hvert enkelt fylkesparti.

Organisasjonskomitéen har registrert en omfattende kritikk over manglende informasjon til lag og medlemmer om den kommunalpolitiske virksomheten. Informasjon ut til det enkelte lag og de enkelte medlemmer er derfor også en i høyeste grad aktuell oppgave for det enkelte kommuneparti.

Rådslags- og kommuneutvalg.

Organisasjonskomitéen mener at det bør være et prinsipp at alle viktige saker så vidt mulig bør behandles av partiorganisasjonen før de folkevalgte representantene tar endelig standpunkt. Dette prinsippet må gjelde for å gi medlemskapet innhold og mening.

Ordningen med rådslagsgrupper mener en bør opprettholdes, idet dette er et godt middel til å trekke enkeltmedlemmene med i utformingen av partiets politikk. Derimot er en ikke av den oppfatning at disse gruppene skal organiseres slik at de blir et nytt organisasjonsledd i partiet. De utgjør med andre ord bare en arbeidsform, en aktivitetsform.

Etter hvert som flere og flere kommunepartier nå går inn for å gjennomføre demokratiprogrammets pålegg om å opprette lokalutvalg eller bydelsutvalg, så melder behovet seg for å knytte disse til et ledd i partiorganisasjonen. Etter utvalgets mening kan dette f. eks. skje på følgende måte:

- a) Medlemmene i partiavdelingene i de aktuelle utvalgsområdene utgjør en bydels/grendeutvalgforsamling sammen med de medlemmer av politiske foreninger og kollektivt tilmeldte medlemmer som bor i området,
- b) bydels/grendeforsamlingen i området innstiller på medlemmer til lokalutvalget overfor kommunepartiet,
- c) partiets representanter og vararepresentanter til lokalutvalget danner partiets lokalutvalgsgruppe som tiltres av formannen i den lokale bydels/grendeforsamlingen,
- d) arbeidet i den lokale gruppa og bydels/grendeforsamlingen skjer etter mønster av komunepartiene/kommunestyregruppene.

Faglig innflytelse — kollektivt medlemskap.

Organisasjonskomitéen mener og har også fått støtte for dette i rådslagsgruppene, at kontakten mellom fagbevegelsen og partiet på lokalplanet ikke er tilfredsstillende. Ordningen med kollektivt medlemskap fungerer bare på større steder. Antallet av fagforeninger som ønsker å stå kollektivt tilsluttet partiet, har gått tilbake siden

lenge før krigen. Vi mener at dette spørsmålet må tas opp til en alvorlig vurdering, men vi ser ikke organisasjonskomitéen for å være det rette forum. Det kollektive medlemskap er ikke minst et instrument for fagbevegelsen til å skaffe seg politisk innflytelse. Derfor mener vi at LO og partiet i fellesskap bør ta opp dette spørsmålet og søke avklart hvordan ordningen med kollektivt medlemskap skal praktiseres i framtida.

Som et umiddelbart tiltak for å bedre kontakten på lokalplanet foreslår vi at der det finnes aktive faglig-politiske utvalg, skal formannen tiltre styret i kommunepartiet og fungere som kommune-partiets faglige leder. Opprettelse av såkalte faglige partilag, altså partilag basert på medlemmene i en eller flere fagforeninger, går sammen og danner et partilag, som på linje med andre avdelinger velger representanter til kommune-partiets representantskap. Det er den form som mange steder har slått godt an og som en dermed mener å kunne anbefale. Spesielt bør dette være aktuelt på de steder hvor det ikke er mulig å få til kollektivt medlemskap eller hvor dette fungerer dårlig.

Partiet og «den nye» fylkeskommunen.

Når de tiltak som den offentlige komité for reformer i lokalforvaltningen arbeider med er gjennomført, vil fylkeskommunen innta en langt viktigere rolle enn nå. Dette gjør det nødvendig å styrke fylkespartiene. En mener dessuten at tilpasset, så bør det gjelde de samme regler og prinsipper for forholdet mellom fylkespartiet og partiets representanter i fylkeskommunen som i dag gjelder på kommuneplanet.

En mener at partiets distriktsorganisasjoner nå skal dekke hele fylket.

En alminnelig styrking av fylkespartiene forutsetter en utbygging av administrasjonen også på dette plan. Når det forhåpentlig i nær framtid blir aktuelt med en offentlig støtte til fylkespartiene, mener en at en bør se på spørsmålet om utvidelse av antallet ansatte på fylkespartikontorene.

Politikk for landsdelene og regionene.

Organisasjonskomitéen mener at partiorganisasjonen i størst mulig utstrekning bør ha en struktur som svarer til oppdelingen av den politiske vedtaksmyndighet og den offentlige planleggingsmyndighet. Dette anser en for nødvendig for å kunne øve effektiv innflytelse på de beslutninger som fattes på de ulike plan. Dessuten ser en dette som en forutsetning for å kunne ta de nødvendige initiativ for

realiseringen av partiets politikk og programmer og for at de standpunkter som partiets tillitsmenn/representanter tar i de ulike offentlige fora, har sin forankring i partiorganisasjonen. Jeg har tidligere redegjort for hvordan partiorganisasjonen kan kobles inn i forholdet til de nye bydels/greudentvalgene som vil oppstå. Problemet er også aktuelt i forhold til regionplanarbeidet og i tilfelle av at vi vil få planlegging på landsdelsnivå, hvilket det er grunn til å anta. På denne bakgrunn foreslår organisasjonskomitéen at det skal opprettes et partiorgan på regionnivå, bestående av partiets representanter i regionplanrådet pluss en partioppnevnt representant fra hver av de berørte kommuner. Fylkespartiene skal ha ansvaret for at disse organene blir etablert.

Dersom planlegging på landsdelsnivå innføres som en fast ordning, må det antas at landsdelskomitéene vil bli avløst av et fast utvalg. Komitéen mener da en må opprette et partiorgan bestående av partiets medlemmer i det før nevnte organ pluss en representant fra hvert av de berørte fylkespartier. Organisasjonsmessig bør disse landsdelsutvalgene — om en velger å kalle dem det — sortere under sentralpartiet. Men de må selvsagt også basere seg på nær kontakt med de berørte fylkespartier.

Partiets sentrale organisasjon.

Organisasjonskomitéen foreslår at det skal foretas endringer når det gjelder grunnlaget for valg av utsendinger til landsmøtet. Motivene for dette er bl. a. at en ønsker å finne fram til en rimeligere fordeling på distriktene. I kraft av sitt store medlemstall mener en at Oslo i dag tar en for stor andel, nemlig ca. 100 av de 300 utsendingene. Komitéen har lansert flere alternativer, men er til slutt blitt stående ved at en som grunnlag for utvelgelse velger 200 av utsendingene — som nå — på basis av innbetalt kontingent de to siste årene før landsmøtet, mens de resterende 100 fordeles på grunnlag av stemmetall ved det stortingsvalg som ligger nærmest opp til det aktuelle landsmøte. Som det vil framgå av den tabell som er gjengitt på side 18 i komitéens innstilling, vil dette redusere Oslos representasjon til 79, og disse utsendingene vil fordele seg forholdsvis jevnt på de øvrige fylkespartiene. Konsekvensene av denne endring blir at den politiske styrke også teller med i tillegg til den organisatoriske styrke i hvert fylke.

Organisasjonskomitéen har få konkrete forslag når det gjelder landsstyrets funksjon. Men det er komitéens ønske at landsstyret skal spille en mer sentral rolle i partiet. Dette kan skje bl. a. ved at noe av den myndighet som i dag ligger i sentralstyret overføres til landsstyret. Dette forutsetter hyppigere møter i landsstyret, og

dessuten at det legges opp til en mer hensiktsmessig arbeidsform, f. eks. ved at landsstyret under samlingene kan dele seg i komitéer som forestår saksforberedende arbeid før sluttbehandlingen og vedtak i plenum. Når det gjelder sentralstyret, foreslår komitéen ingen endringer, men reiser spørsmålet om det er hensiktsmessig å ha et så vidt stort sentralstyre. Bl. a. tillater en seg å stille et spørsmålstegn ved om det er hensiktsmessig at alle varamennene til sentralstyret er møtende. Landsmøtet bør vurdere dette nærmere. Vi har også tillatt oss å stille et spørsmålstegn ved hensiktsmessigheten av — når partiet har regjeringen — at et betydelig antall av regjeringens medlemmer samtidig sitter i sentralstyret.

Når det gjelder spørsmålet om kombinasjon partiformann/parlamentarisk fører evt. statsminister, har komitéen også vurdert dette og er kommet til at en ikke ser grunner for å ha faste regler for hvordan dette skal være, men at det må være partiets organer som bestemmer dette, vurdert ut fra forholdene til enhver tid.

Organisasjonskomitéen er spesielt pålagt å vurdere spørsmålet om det bør velges to nestformenn i partiet. Etter komitéens vurdering har en i realiteten en ordning som tilsvarende dette i dag, idet en har en landsmøtevalgt formann, nestformann og sekretær. Sekretæren har hovedansvaret for organisasjonsvirksomheten, og en kunne for så vidt godt gi ham denne betegnelsen, organisasjons-nestformann, men vi ser ingen grunner for det. Spørsmålet var også reist på landsmøtet i 1965, men ble avvist. Komitéen kan ikke se at det er kommet til nye momenter som tilsier noen endring. En praksis med to nestformenn i tillegg til den landsmøtevalgte sekretæren ville virke kunstig og ville lett kunne føre til uklarhet i partiets sentrale ledelse. Vi går altså inn for å beholde någjeldende ordning.

Partiets økonomi — lokalt og sentralt.

Komitéen har funnet det påkrevet å gjøre detaljert rede for anvendelsen av de midlene partiet nå mottar i statsstøtte. Dette fordi det trolig er en del misforståelser til stede og dernest fordi det gir en noenlunde god oversikt over partiets totale økonomiske situasjon. — En foreslår ingen endringer i måten disse midlene nå anvendes på.

Når det gjelder kontingenten, foreslås det visse endringer. I sin første innstilling foreslo organisasjonskomitéen en totalkontingent på 40 kroner pr. år. Dette ble det imidlertid sterkt advart mot fra så å si alle rådslagsgrupper, og en har dessuten mottatt uttalelser fra partiavdelinger, fylkespartier m. v. som går i samme retning. En er derfor blitt stående ved følgende forslag til kontingentordning:

Heltbetalende medlemmer betaler en minimumskontingent på 29 kroner, fordelt med 7 kroner på landspartiet og 1 krone på Solidaritetsfondet, 7 kroner til fylkespartiet, 7 kroner til kommune-partiet og 7 kroner til avdelingen. For halvtbetalende medlemmer blir årskontingenten 15 kroner, idet både helt- og halvtbetalende medlemmer betaler 1 krone til Solidaritetsfondet. For fylkespartiet, kommune-partiet og avdelinger blir disse satsene å betrakte som minimumssatser. Ordningen i dag er at avdelingene, kommune-partiene og fylkespartiene utover en minimumskontingent selv fast-setter satsene. To av komitéens medlemmer mener at dette fortsatt skal være ordningen, nemlig at landsmøtet bare skal fastsette lands-partiets kontingent. Når det gjelder kontingenten for kollektivt til-meldte medlemmer, foreslås ingen forandring. I den grad fag-foreningene ser seg i stand til å betale mer for det kollektive med-lemskap, mener komitéen det vil være å foretrekke at man da går opp med det antallet medlemmer en står tilmeldt partiet med. De fleste kollektivt tilmeldte fagforeningene er tilmeldt med et antall som er langt mindre enn medlemstallet totalt.

Kvinnene i partiet

Organisasjonskomitéen konstaterer at en nylig har hatt en gjen-nomgående debatt om kvinnebevegelsens stilling i partiet. Denne debatten konkluderte med at en fortsatt skal ha en egen kvinne-bevegelse innen partiet. Komitéen er for øvrig enig i dette. En mener videre at en må gjøre hva som er mulig for å øke aktiviteten og tilslutningen, bl. a. ved at det opprettes kvinnegrupper i de kom-munene hvor dette er mulig og hvor det ennå ikke er kvinnegrupper. En tror at partiet her har en stor organisasjonsreserve, og det an-befales at landspartiet vurderer mulighetene for å knytte til den sentrale administrasjon en egen kvinnelig organisasjonssekretær som i tillegg til den faste kvinnesekretæren fungerer som reise-sekretær, i den hensikt å øke tilgangen på kvinner i partiet, enten til de ordinære avdelinger eller i form av egne kvinnegrupper.

Partiets ungdomsarbeid.

Komitéen har funnet det svært vanskelig å komme med konkrete forslag vedrørende partiets ungdomsarbeid. Dette fordi en vil av-vente resultatet av en større utredning som er i gang etter initiativ av LO, AUF og partiet. Imidlertid bedømmer en problemene på ungdomssektoren så akutte at en allerede nå foreslår at det opp-rettes et ungdomsråd på sentralt plan, som får i oppdrag å ko-ordinere arbeidet på ungdomssektoren. Ikke minst tenker en her

på oppgaver i forbindelse med stortings- og kommunevalg. En forutsetter at dette rådet skal sammensettes av representanter for partiet, LO, forbundene, AUF og AOF, og har som hovedoppgave å følge utviklingen av ungdomsarbeidet, herunder fremme forslag om konkrete tiltak. En anser det også naturlig at rådet gis fullmakt til å avgi uttalelse om aktuelle faglige og politiske ungdomsspørsmål.

I den hensikt å trekke faglige og politiske organer på distriktsplanet med i ungdomsarbeidet, ser komitéen det som hensiktsmessig at en oppretter tilsvarende råd også på fylkesplanet.

Nominasjoner til stortingsvalg.

De retningslinjer som gjelder i forbindelse med nominasjon til stortingsvalg og kommunevalg synes å fungere tilfredsstillende. Imidlertid er det noen problemer som har meldt seg.

Organisasjonskomitéen mener at det ut fra det syn at det er et partianliggende hvordan nominasjonen skal foretas, bør gis adgang til, for de fylkespartier som ønsker det, sjøl å velge hvorvidt de vil følge den offentlige nominasjonslov eller ikke. Som kjent følges ikke denne av Oslo Arbeiderparti i dag. Det er det da også hjemmel for, i henhold til partiets lover, mens de øvrige fylkespartier må følge nominasjonsloven da dette er fastlagt i partilovene.

Organisasjonskomitéen mener at dersom fylkespartiene bestemmer seg for ikke å følge nominasjonsloven, er det fylkespartiets årsmøte, evt. ekstraordinært årsmøte, som skal forestå nominasjonen. Konsekvensen av dette vil da bli at en ikke får dekket utgiftene til nominasjonsmøter fra det offentlige.

For de fylkespartier som derimot ønsker fortsatt å følge de offentlige nominasjonsregler, foreslår en at landsmøtet gir sin anbefaling til følgende endringer i nominasjonsloven, nemlig at de enkelte kommunepartiets høyeste organ mellom årsmøtene, representantskapet, skal ha adgang til å velge utsendingene til nominasjonsmøtet. Som kjent forutsetter nominasjonsloven at dette skal foretas av et medlemsmøte. I mange kommunepartier er dette svært lite praktisk. Enkelte kommunepartier har flere tusen medlemmer. Dessuten skaper forholdet med de kollektivt tilmeldte fagforeningene spesielle vansker, idet en ikke har det klart hvem av avdelingens medlemmer som er medlemmer av partiet og hvem som ikke er det. Et slikt åpent medlemsmøte kan også gi rom for rene tilfeldigheter. Både fra et demokratisk og et praktisk synspunkt synes det mer betryggende om representantskapet kan foreta valg av nominasjonsutsendinger. En ser også den endring som har funnet sted — i retning av større kommuner — som et argument for å foreta denne endringen.

Rettigheter og plikter i partiet.

På tross av at en under dette avsnitt ikke fremmer noe konkret forslag, er dette spørsmålet det som mest har opptatt komitéen. Det samme er tilfelle for de rådslagsgrupper som har vært i arbeid. Det er klart at ikke minst behandlingen av EF-saken har gjort det nødvendig å foreta en gjennomgripende debatt om hvilke retningslinjer som skal gjelde for virksomhet i partiet, i hvilken grad vedtak skal være forpliktende osv. I avsnittet i innstillingen er det ført et relativt grundig resonnement for de retningslinjer som i dag er nedfelt i partiets lover. Komitéen har uten tvil ment at det som i dag kommer til uttrykk i partilovenes § 14 fortsatt skal gjelde, og dette har fått overveldende tilslutning fra alle grupper som har deltatt i rådslaget. Spesielt er det blitt understreket at de som påtar seg fremtredende tillitsverv i partiet, har et særskilt ansvar for å rette seg etter programmet og de vedtak som partiet fatter. En forutsetning for at dette skal kunne fungere — det understrekes av organisasjonskomitéen og også av mange av gruppene — det er at det er to-veiskontakt i partiet mellom ledelse og medlemmer og at en har former for saksbehandling som gir muligheter for at alle skal kunne komme fram med sitt syn og kunne påvirke selve beslutningsprosessen.

Konklusjonen på dette avsnitt er at en med utgangspunkt i komitéens oppfatning og gruppenes besvarelser må kunne slå fast at § 14 i partiets lover bør praktiseres strengere enn hva tilfelle har vært til nå. Det er kanskje grunn til å tilføye at problemet ikke bare eksisterer i forholdet til de sentrale partiprogrammer og vedtak, men i høy grad er til stede også på det lokale plan.

I forbindelse med avsnittet om rettigheter og plikter i partiet har det reist seg spørsmål om en bør ha en viss karenstid for nye medlemmer i partiet, dvs. om de må stå som medlemmer et bestemt tidspunkt for å oppnå fulle rettigheter. I dag oppnås fulle rettigheter straks medlemskapet er tegnet, mens det tidligere ble krevd 3 måneder og enda tidligere 6 måneders medlemskap. De gjeldende regler har til dels skapt vanskelige arbeidsforhold for avdelinger og kommunepartier, oftest i samband med nominasjon til kommunevalg og ved behandlingen av kommunale saker, ved at enkeltgrupperinger ut fra geografiske eller andre hensyn har gjort kupp-liknende framstøt for å påvirke avgjørelser. Av praktiske hensyn og ut fra hensynet til det ansvar som påhviler avdelinger og kommunepartier, først og fremst i forhold til program og arbeid i de lokale folkevalgte organer, vil komitéen foreslå at det settes en grense på 1 måneds medlemskap for å få stemmerett og også valg-

barhet i partiets lokale foreninger. En går inn for at fylkespartiene skal ha adgang til å gi dispensasjon fra denne ordningen.

Til slutt: Organisasjonskomitéen har for sin del ingen tro på at en ved hjelp av store og flotte utredninger på det sentrale plan løser partiets oppgaver på organisasjonssektoren. Det er langt mer komplisert enn som så. Ut fra dette har vi bestrebet oss på å være nøkterne. Det viktigste etter vår vurdering er ikke å legge opp til mest mulig ideelle løsninger på papiret, men at det som lanseres på en praktisk måte kan settes ut i livet.

Dirigenten takket Berge for innledningsforedraget.
Formiddagsmøtet ble avsluttet kl. 13.05.

Ettermiddagsmøtet tirsdag

Med *Odlaug Kristiansen* som dirigent tok ettermiddagsmøtet til kl. 15. «Vi kommer med ungdommens elskov og tro» ble sunget unisont.

Dirigenten opplyste at det hadde tegnet seg 35 talere til innstillingen om organisasjonsforholdene. Hun foreslo 5 minutters taletid.

Dirigentens forslag til innskrenkning av taletiden ble vedtatt mot noen stemmer.

DEBATTEN OM ORGANISASJONSKOMITEÉNS INNSTILLING

Jan Haldorsen, Oslo: Det har ikke vært så lett å opprettholde det høye medlemskap vi har i Oslo Arbeiderparti, men ikke desto mindre har vi gått med på en viss reduksjon av representasjonen til landsmøtet. Etter det forslag som foreligger kommer vi igjen med 15 representanter mindre. Representantskapet i Oslo-partiet har akseptert dette. Jeg understreker at dette er gjort for å imøtekomme distriktenes krav. Ellers vil alle vite at kampen om fagforeningene raser i alle former, på arbeidsplassene og i selve fagforeningene. Etter vår mening er samarbeidet mellom DNA og fagbevegelsen avgjørende for den politiske utvikling. Partiet ble stiftet av de fagorganiserte. De som er de farligste er de som står oss nærmest, de som sier at de skal støtte oss etter valget. Deres mål er imidlertid splittelse. Og vi vet at det vil bety svekkelse av hele arbeiderbevegelsen. Vi må føre denne kampen videre. Fagbevegelsen har ikke råd til en ny splittelse.

Alf Vee-Haugen, landsstyret, mente at det ikke måtte være én lov for Loke og én for Tor. I innstillingen var det ikke skjedd noen endring i sentralstyrets sammensetning. Distriktene burde ha bedre

representasjon. Kommunikasjonsproblemet er ikke så stort. Dette er et rent politisk spørsmål, ikke bare et organisasjonsspørsmål. Sentralstyret må ikke konsentreres om Oslo-området.

Bjørn Dahl, Rogaland, var klar over at det var vanskelig å fange interesse for dette spørsmål. (Han siktet her til den uro som var i salen). Organisasjonsspørsmålet er imidlertid i høy grad grunnlaget for et godt valgarbeid. Hvis vi ikke har sterke organisasjoner, vil vi vanskelig kunne vinne et valg. Samfunnet har i dag så mange fritidstilbud til de enkelte mennesker. Det gjør organisasjonsarbeidet vanskelig og komplisert. Virksomheten i våre grunnorganisasjoner er imidlertid av stor viktighet. Aktiviteten er avgjørende, og vi bør satse på de nære ting i lokalsamfunnet, — spørsmål om gate-lys, barnehager, bussruter osv. Vi skal selvsagt ikke la være å reise andre viktige spørsmål, men de små nære ting skaper større interesse enn de storpolitiske sakene.

William Engseth, Troms, trodde det var en styrke for partiet å holde på smålagene. Spesielt er det nødvendig inntil vi får statsstøtte også til de lokale avdelinger. Vi setter imidlertid lit til at det vil bli satt noe inn på å få statsstøtte også til de lokale partier.

Svein Christiansen, Oslo, var litt skuffet over innstillingen når det gjaldt det kollektive medlemskap. Utredningen på dette viktige punkt er alt for knapp. Vi hadde ventet en mer konstrutiv innstilling. I Jern og Met., avd. 1 skal vi ha uravstemning om vårt kollektive medlemskap til høsten, og vi kan dessverre vente et dårlig resultat.

Liv Stubberud, Østfold: Det foreligger en dissens i Organisasjonskomitéen, og jeg tar opp det dissenterende forslag. Det går ut på at vi vil opprettholde den någjeldende ordning med kontingenten for kommunepartier og avdelinger. — Når det gjelder punktet om Kvinnene i partiet er det foreslått opprettet en reisesekretær. Det er vel og bra, men det er ikke nok. Vi må aktivisere kvinnebevegelsen ute i distriktene.

Thorbjørn Jagland, Buskerud: Vi kan ikke diskutere organisasjonsspørsmål uten å diskutere hele vår politikk. Vi må analysere samfunnet og innrette vår organisasjon etter den utvikling som finner sted på det politiske område. Og hva ser vi der? Jo, stadig flere partigrupperinger gror opp som paddehatter. Vår organisasjon er kommet på den siveisen. Den er blitt for gammeldags. Vi kan ikke møte de krav som dagens samfunn stiller til den.

Kolbjørn Kværum, Buskerud: Arbeiderpartiet trenger en sterk organisasjon. Den må være et bærende element for å sette vekt og styrke bak våre krav. Hovedoppgaven for partiet i dag. Alle saker bør behandles av de folkevalgte før det tas standpunkt. Da vil man

ha følelsen av at man betyr noe. Det er ett punkt jeg vil peke på, nemlig forslaget om et ungdomsråd. Jeg forstår ikke begrunnelsen for dette forslaget. Det vil etter min mening bety en byråkratisering av vårt ungdomsarbeid. Det skulle ikke være noen grunn til å opprette et ungdomsråd. La oss slutte opp om AUF's arbeid, men gjør ikke noe forsøk på å kontrollere dens virksomhet.

Harald Mickalsen, Oslo: I det moderne, kompliserte samfunn er den økonomiske vekst avhengig av miljøet. Det er en økende bevissthet om det enkelte menneskes bestemmelse over sin egen skjebne. Dette velges to nestformenn i partiet. Dessuten fremmet han to andre forslag:

«Demokrati i arbeidslivet betyr bl. a. at det enkelte menneske nå rykker inn i arbeidslivet med sitt individuelle engasjement — kunnskap og arbeidsevne. Dette betyr at mennesket må gis avtalemessig sikkerhet for Medbestemmelsesretten til sitt produkt.»

Knut Aarvelta, Buskerud, trodde vi hadde en henimot ideell organisasjonsoppbygging. Det er bare i grunnorganisasjonene vi henter kontingenten, og miljøet her skaper tilstander som gir grunnlag for et godt arbeid.

Egil Bråten, Oslo, hadde vanskelig for å forstå at vi trengte et ungdomsråd. AUF rydder selv opp, og vi må ha tillit til ungdommen. Vi bør hurtigst mulig gå i gang med å opprette ungdomsgrupper innenfor fagforeningene. Taleren kunne tenke seg at vårt skolevesen ga ungdommen et bedre tilbud. Jeg tar avstand fra hetsen mot ungdomsbevegelsen.

STREK BLE SATT

Dirigenten: Vi har ennå ca. 30 talere igjen. Skal vi bli ferdig til det tidspunkt som har vært nevnt, er vi nødt til å sette strek.

Det ble vedtatt å sette strek.

Rune Gerhardsen, sentralstyret: Utgangspunktet og intensjonen med et ungdomsråd er sikkert godt, men vi er ikke interessert i et permanent råd. Innstillingen kan reise tvil om AUF's lojalitet. Bernt Bull har tatt en dissens i komitéen, og vi vil anbefale den formulering han har foreslått. Vi bør i det hele tatt vente litt med å ta et endelig vedtak. Vi vil be landsmøtet om ikke å fatte noe vedtak om ungdomsråd. Tidligere var det partiet og Fylkingen som fanget opp alle progressive krefter blant ungdommen. Nå gjør de seg gjeldende utenfor våre organisasjoner. Dette er et alvorlig problem, og vi må ta disse spørsmål opp til seriøs behandling.

Ronald Rooth, Oslo, trodde komitéen hadde gjort en feil når den ikke hadde tatt opp det kollektive medlemskap til en total vur-

dering. Vi må sette mye inn på å aktivisere våre medlemmer i fagforeningene. Slik det nå er, er medlemskapet blitt en formalitet. Tendensen i våre fagforeninger er så tydelig at den ikke er å ta feil av. Det blir snakket om nøytralitet. Vi ser at fagforening etter fagforening avslår bevilgning til partiet. Denne tendens må vi forsøke å snu på. Fagforeningene burde være tilsluttet med hele medlemstallet, med adgang til reservasjon.

Tor Aspengren overtok nå som dirigent.

Finn Andersen, Oslo, satte fram dette forslag:

«DNA velger 2 nestformenn,
1 som organisasjons-nestformann,
1 som politisk nestformann.

Han tok også opp disse forslag:

Opptar forslag fra Sosialistisk Kulturlag — forslag nr. B — 5.»

«Fordelingsnøkkelen til Landsmøtet:
Nuværende fordelingsorden opprettholdes.»

Ronald Bye, sentralstyret, trodde at Avd. 1, Jern og Metall, også ville bli representert på det neste landsmøte. Det faglig/politiske arbeid har fått et godt puff gjennom de vedtak som LO-kongressen gjorde. Vi retter en takk til *Tor Aspengren* for hans sterke innsats for partiet på kongressen. Det kan se ut som at vi har vært for passive. Partiet ville ikke *alene* kunnet trekke lasset. Vi vil sammen med LO øke aktiviteten rundt i fagforeningene. Landsmøtet bør gi Organisasjonskomitéens innstilling om det kollektive medlemskap sin tilslutning. Vi får et hardt klima ute på arbeidsplassene, — en like hard kamp som vi hadde i 50-årene. — Forslaget om et ungdomsråd har to begrunnelser: 1. Ønsket om å få et bredt forum hvor retningslinjene legges opp. 2. Å sørge for kontakt med ungdommen, slik at hele arbeiderbevegelsen får ansvaret for arbeidet blant ungdommen. Men passer ikke dette rådet for AUF, så får vi omforme det i samarbeid med sentralstyret og LO-sekretariatet. Organisasjonskomitéen vil aktivisere landsstyret i sterkere grad. Det er et godt forslag, som bør følges opp. Til slutt en honnør til de kvinner og menn som ofrer hele sin fritid på partiarbeid, enten det gjelder studievirksomhet, rekrutteringsarbeid eller deltakelse i rådslaggruppene.

Magnor Johansen, Oslo, mente at vi i våre organisasjoner måtte tydelig tilkjennegi at vi ønsker et sosialistisk samfunn — uten om-svøp. Det ville gi oss indre styrke.

Bjørn Amundsen, Oslo, syntes det rådet atskillig pessimisme når

det gjaldt Avd. 1, Jern og Metalls fortsatte medlemskap. Vi vil i løpet av dette året få en uravstemning om spørsmålet. Vi er ikke redde for å ta en slik kamp. Vi tror vi har de beste sjanser for å seire.

Erland Mikkelsen, Oslo: I dag heter det at fagbevegelsen skal være politisk nøytral. Det er selvsagt bare tøv. Fagbevegelsen skal være med på å skape det nye samfunnet, og jeg tror at de fleste fagforeningsmedlemmer forstår verdien av dette. Arbeiderpartiets sterke innflytelse er en maktfaktor også for fagbevegelsen.

Hilmar Egeli, Rogaland, var enig med Gunnar Berge i at alle kommunale saker bør behandles av partiet før de folkevalgte tar et standpunkt. Det vil gi grunnorganisasjonene større betydning. — Taleren foreslo at man satte i gang en intens aksjon for det kollektive medlemskap. — Også arbeidet for å styrke AUF var en viktig oppgave. Taleren foreslo at landsmøtets deltakere ytet 10 kroner hver. Det ville bli 3000 kroner.

Svein Olav Agnalt, Østfold: Myndighetene må yte støtte til AUF, men også alle i denne sal må være med på å støtte AUF. Det har vært gjort feil i organisasjonsarbeidet. Vi må sette søkelyset på miljøet, slik at AUF igjen kan bli en masseorganisasjon. Det er enighet om at vi vil styrke AUF. Men styrker Organisasjonskomitéens innstilling AUF? Nei, jeg tror den vil svekke AUF og skape forvirring. Hvis vi skal få en overkikador gjennom det ungdomsråd som foreslåes nedsatt, tror jeg det bare vil skade. Det innebærer etter min mening en mistillit til ungdommen.

Armand Bjørnholt, Vestfold: I Vestfold støtter vi forslaget om en omlegging av kontingenten. Vi håper partiet vil utgi et medlemsblad som kan gi organisasjonene informasjon. — Når det gjelder AUF og økonomien mener vi at det offentlige også har et ansvar her. Jeg vil be om at Arbeiderpartiets ledelse tar opp dette spørsmålet.

Harry Evjen, Oslo, mente at partiledelsen i større utstrekning enn nå burde gjøre bruk av de resultater rådslaggruppene kom fram til og satte fram dette forslag:

I den utstrekning det igangsettes sentrale debattopplegg på spesielle felter, skal det nedsettes en bred sammensatt redaksjonskomité, som gjennomgår materialet som kommer nn — og som godkjenner resultatet av redigeringsene.

Taleren hadde håpet at Organisasjonskomitéen hadde lagt fram et konkret forslag om det kollektive medlemskap. Faglig/politisk utvalg bør bli mer aktivt.

Frank Andersen, partikontoret: Jeg stiller daglig med partiets økonomi. Jeg vil gjerne komme med et par merknader til det forslag som foreligger her om kontingenten. Det innebærer ikke noen forhøyelse, men det vil ganske sikkert styrke de lokale partiavdelinger. Hvis vi skulle budsjettere på vanlig måte, burde vi ha en kontingent på 70—80 kroner, men vi har en relativt liten kontingent for å få flest mulig med. I løpet av den siste periode har vi økt medlemstallet med 10 000, men vi har samtidig mistet 635 medlemmer. Mer er det ikke. Vanskeligheten i lokalavdelingene er økonomien, og vi bør forsøke å få det samme system som de har i Sverige, nemlig at myndighetene støtter det lokale partiarbeidet. Det kollektive medlemskap har stor betydning for vårt parti. Halvparten av vår medlemstokk er kollektivt tilsluttet.

Tor Andresen, Oslo, understreker betydningen av det kollektive medlemskap.

Wilhelm Kristensen, Oslo, hadde heftet seg ved at da Willy Brandt var i Oslo for å motta Nobel-prisen hadde AUF gått i kloster. Det hadde gjort et nedslående inntrykk på mange.

Karl Johan Schjønberg, Oslo, hadde tro på det kollektive medlemskap. Det kan gi oss styrke. Og det er også av betydning at fagbevegelsen gjennom det kollektive medlemskap får innflytelse på den politiske utvikling. Han satte fram følgende forslag:

«De lokale faglig/politiske utvalg styrkes med hensikt å bedre kontakten med de kollektivt tilmeldte fagforeninger.»

Ragnar Larsen, Oppland, var uenig i at karenstiden skal nedsettes til 1 måned. Han tok opp forslag om at den ble 3 måneder som nå. Partiet har selvfølgelig ansvar for å trekke ungdommen mer inn i arbeidet, men ungdommen må også ta på seg pliktene. Forslaget var sålydende:

«Punkt 18 i Organisasjonskomitéens innstilling endres til:

Det innføres en grense på 3 måneders medlemskap for å oppnå stemmerett og valgbarhet i partiets kommune- og lokalavdelinger.»

Rolf Hansen, sentralstyret: Berge uttalte sin glede over at Oslo-partiet får sin representasjon på landsmøtet beskåret. Mange Oslo-representanter kan ikke gi uttrykk for samme glede. Nyordningen vil gjøre at medlemstallet ikke vil si så mye når vi skal velge landsmøtorepresentanter. Vi tar imidlertid her et skritt som letter det totale politiske bilde. Det avgjørende for oss er den partimes-

sige rolle det kan spille. Vi gleder oss over innstillingen når det gjelder aktiviseringen av sentral- og landsstyret. Spørsmålet er reist også i valgkomiteén. Det er en viss tendens til å overvurdere sentralstyrets stilling. Jeg vil selvsagt ikke undervurdere sentralstyrets stilling, og jeg tror nok at sentralstyret selv kan avgjøre når landsstyret skal innkalles. Vi bør etter min mening utrede dette spørsmålet på et bredere grunnlag. Når det gjelder det kollektive medlemskap oppfordrer jeg redaksjonskomiteén til å se nærmere på det og legge fram et grunnlag for vårt videre arbeid.

KULTURPROGRAMMET

Bjartmar Gjerde, sentralstyret, hadde i forståelse med dirigenten fått anledning til å legge fram en uttalelse om Arbeiderpartiets kulturprogram. Det program som Korvald-regjeringen har lagt fram betyr et tilbakeskritt. Det kulturprogram vi legger fram skal være grunnlaget i 4 årsperioden. Han tok opp forslaget om kulturprogrammet og følgende uttalelse:

Det norske Arbeiderpartis landsmøte vil understreke at tiltak for kunst og kultur må gis en mer framtredd plass i samfunnet i åra framover.

Regjeringen Korvald har i sitt langtidsprogram for kommende fireårsperiode varslet en kulturpolitikk som innebærer at bevilgningene til kunst og kultur på langt nær følger den generelle stigningstakt i statsbudsjettene. En slik linje betyr stagnasjon for kulturarbeidet i bygd og by. Den kulturpause dette langtidsprogram legger opp til, må ikke bli en realitet.

Det norske Arbeiderparti legger fram et kulturpolitisk handlingsprogram som i første rekke prioriterer arbeidet i distriktene. Kulturlivet i de lokale miljøer — i boligområder og grender, i kommuner og fylker — må stimuleres gjennom økte bevilgninger.

I handlingsprogrammet blir det lagt særlig vekt på tiltak som kan gi det enkelte menneske større opplevelsesmuligheter gjennom egenaktivitet og amatørvirksomhet av forskjellig slag. Programmet går videre inn for å trekke kulturarbeiderne aktivt med i det miljøformende arbeid i samfunnet. Etablering av grupper av profesjonelle kunstnere rundt om i landet er en viktig del av denne målsetting.

Dette kulturpolitiske handlingsprogram skal legges til grunn for partiets arbeid i de kommende fire år. Realiseringen av programmet forutsetter bl. a. at det fra statens side utformes en tilskottsordning som gir folkevalgte organer i kommuner og fylker muligheter til å føre en aktiv kulturpolitikk. De lokale organer må selv bestemme bruken av de midler som på denne måten tilføres dem fra staten.

Landsmøtet vil peke på at bevilgningene til kunst- og kulturformål økte med ca. 90 millioner kroner i en to-års periode under regjeringen Bratteli. Dette var en vesentlig større øking enn gjennomsnittet for statsbudsjettet som helhet. Kulturopp gavene må gis en slik prioritering også i kommende periode.

Gjennomføringen av det kulturpolitiske handlingsprogram forutsetter at valget til høsten gir Arbeiderpartiet den nødvendige styrke i Stortinget.

Uttalelsen ble enstemmig vedtatt.

Det kulturpolitiske handlingsprogram

(Utarbeidet av Det norske Arbeiderpartis utvalg for utdanning og kultur.)

Det norske Arbeiderpartis målsetting er å skape et demokratisk sosialistisk samfunn. I partiets prinsippprogram er det formulert som «et samfunn der demokratiet hersker på alle områder, der det er likestilling mellom alle mennesker og grupper og med størst mulig frihet for enkeltmennesket så lenge det ikke skader andre».

Denne målsetting er retningsgivende også for partiets kulturpolitikk, som bør utformes slik at den medvirker til å skape et bedre samfunn med større likhet. Kulturpolitikken bør være et virkemiddel og kulturaktivitetene et ledd i en sosialistisk samfunnsordning. Kulturpolitikken bør ses i sammenheng og samordnes med politikken på andre områder. Målsettingen vil være den samme i organisasjoner, kommuner, fylker og stat.

En viktig kilde til opplevelse, innlevelse og utvikling er samkvemet med andre mennesker. Derfor må miljøet være det viktigste i vår kulturpolitikk.

Det må være en sentral målsetting å sikre den enkelte reell frihet til sjøl å velge sine kulturopplevelser. Derfor bør det skapes et allsidig tilbud og virksomheten må organiseres slik at menneskene ikke utsettes for dirigering fra sentrale eller lokale autoriteter. Kommersialiseringen av kulturlivet må bekjempes gjennom økt samfunnsmessig innsats.

For å nå denne målsetting er det bl. a. nødvendig å fjerne de geografiske, sosiale og økonomiske ulikheter. Tiltak med sikte på mindre privilegerte grupper bør prioriteres. Det betyr desentralisering og at en større andel av ressursene kanaliseres til distriktene. Like viktig er det med økte ressurser til organisasjoner og institusjoner, som har god kontakt med de mindre privilegerte grupper i folket.

Arbeidstid og fritid bør sees på som en helhet. Et godt arbeidsmiljø er en betingelse for at kreftene skal strekke til også for deltaking i kulturaktiviteter i fritida.

Et sterkere samfunnsmessig engasjement i kultursektoren er nødvendig — ikke for å dirigere, men for å hjelpe. Arbeiderpartiet vil verne om den kunstneriske frihet og ser den som en forutsetning for kulturell fornyelse. Utdanningstilbudet for kunstnere og andre kulturarbeidere må utvides og forbedres. Det samme gjelder lønns- og arbeidsvilkårene. Ikke minst med tanke på kulturell fornyelse er det viktig å bygge ut det nordiske og det internasjonale samarbeidet.

Dersom kunst og kultur skal få sin naturlige plass i menneskenes hverdag, er det ikke nok å gi våre profesjonelle kunstnere og kulturarbeidere gode arbeidsvilkår og å bygge ut kulturdistribusjonen. Like viktig er det å føre en politikk som stimulerer flest mulig til egenaktivitet. Det må satses sterkere for å få til kulturvirksomhet i nærmiljøet. I denne sammenheng må organisasjonene spille en stor rolle.

Med sikte på å skape rikere og triveligere miljøer, er det også viktig å ta vare på og nyttiggjøre oss kulturarvene i våre landsdeler og i ulike lag av folket.

Skole og utdanning vil alltid være en sentral og dominerende kulturvirksomhet, det samme gjelder idretts- og friluftsliv, men begge sektorer er av praktiske grunner holdt utenfor dette programmet. Det er likevel grunn til å understreke at disse og andre sektorer er nært knyttet til hverandre og bør styres ut fra en felles målsetting.

Av praktiske grunner er dette programmet begrenset til det vi vanligvis forbinder med kulturaktiviteter, — fra det klassiske til det folkelige. — Fra det profesjonelle til det amatørmessige. Det er innenfor denne ram-

men at vi i dette programmet legger fram forslag med sikte på en kulturvirksomhet som vil bidra til å forbedre samfunnsmiljøet og til å skape større likhet.

Det er innenfor samme ramme vi skisserer opp en ansvars- og oppgavefordeling mellom organisasjoner, kommuner, fylker og stat.

I nærmiljøet må organisasjonene og kommunene ha ansvaret for å stimulere den kulturelle egenaktivitet. En stor del av opplysningsorganisasjonenes voksenundervisning bør betraktes som en del av det samlede skole- og utdanningstilbud. Men emneområder som litteratur, bildende kunst, kunsthåndverk, teater, film, fotografering, dans og musikk defineres som kulturaktiviteter. Den spesielle arbeidsformen — studieringen — er ikke bare billig, men har også vist seg å ha stor rekrutteringskraft og mulighet for å nå ut i nærmiljøet. Denne virksomheten vil bli stimulert ved en tilpassning og øking av de nåværende offentlige tilskott til studieringer.

Det er dessuten nødvendig å finne fram til en statlig stønadsordning som gjør at de kommunale myndigheter i større grad kan bestemme hvilke aktiviteter som skal stimuleres og støttes. En slik stønadsordning må komme i tillegg til de stønadsordninger som i dag er etablert for spesielle kulturaktiviteter.

Stønadsordningen må utformes slik at vi så langt det er mulig kan få til et best mulig tilbud til alle deler av landet. Hvilke aktiviteter som skal få støtte, må i stor grad avgjøres gjennom lokale demokratiske organer. De grenser som må settes, bør utformes slik at det blir muligheter for å gi støtte til en rekke aktiviteter innenfor rammen av et utvidet kulturbegrep.

Kulturelle «overrislingsanlegg».

Tida er nå inne til å få en bedre geografisk fordeling av våre kunstneriske ressurser. Det er ikke lenger nok med riksinstitusjoner som kommer på besøk en gang i blant. Men vi kan heller ikke etablere profesjonelle kulturinstitusjoner alle steder i landet.

En realistisk målsetting vil være å etablere «kulturelle kjernemiljøer» med mindre grupper av profesjonelle kunstnere i hvert fylke.

Dette kan gjøres ved oppretting av regionteatre og organisering av Riks- teatrets virksomhet. Det samme bør skje med Rikskonsertene, Riksgalleriet og Forfattersenteret. I tillegg bør fylkesbiblioteket og fylkesmuseet innpasses i en slik organisasjonsmodell. NRK's distriktskontorer vil bli en viktig del av dette miljøet.

Virksomheten bør organiseres slik at det ikke oppstår isolerte kunstneriske miljøer, men at de tvert om kan virke som «kulturelle overrislingsanlegg».

De profesjonelle kunstnere og kulturarbeidere bør legge opp sin virksomhet slik at de kan være til hjelp for den lokale kulturvirksomhet som settes i gang av organisasjoner, kommuner, skoler og andre.

Staten bør gi stønad til denne fylkeskommunale virksomheten i tillegg til de tilskott som gis til riksinstitusjonene, bibliotekene og museene.

Staten bør begrense sin virksomhet til de områder som er av en slik karakter at vi bare kan ha en eller noen få institusjoner i hele landet. Det vil gjelde f. eks. Riksarkiv, opera og spesialmuseer.

Staten må ha ansvaret for kunstnerutdanning og sikre kunstnere en garantert minstelønn.

Det må videre være statens oppgave å sørge for den nødvendige samordning av riksinstisusjonene og den lokale virksomhet. Norsk Kulturråd bør få økte bevilgninger og i større grad bli et rådgivnings- og utredningsorgan for lokale og sentrale myndigheter.

Kringkastingen.

Den største av våre riksinstisusjoner er Norsk Rikskringkasting. Hvordan denne instisusjon driver sin virksomhet vil være av avgjørende betydning for kulturpolitikken. En av hovedoppgavene for radio og TV må være å skape bånd mellom landsdelene, styrke lokalsamfunnets identitet, å skape en bedre balanse mellom periferi og sentrum. Radio og TV må bestrebe seg på å gi den enkelte den informasjon han eller hun trenger for sitt daglige liv, på arbeidsplassen, i hjemmet, i forhold til familie, naboer og samfunnet.

Skal denne målsettingen realiseres er det nødvendig at den videre utbyggingen av NRK blir sett i sammenheng med våre øvrige bestrebelser på det kulturpolitiske området. Det er naturlig at NRK bygger ut sine distriktskontorer i tilknytning til de «kulturelle sentra» i fylkene.

Teater.

Stortinget vedtok i 1972 nye finansierings- og organisasjonsformer for teatervirksomheten i Norge. Denne formen gjør det økonomisk mulig for våre faste teatre å opprettholde det nåværende aktivitetsnivå i åra som kommer. Riksteatret får ansvaret for og ledelsen av turnévirksomheten og det er lagt grunnlag for opprettelse av flere regionteatre.

Oppgaven er nå å utvide og regionalisere virksomheten til Riksteatret. Det bør opprettes nye regionteatre i tilknytning til de kulturelle sentra som etableres på fylkesplan.

Regionteatrenes arbeidsform må legges slik opp at den sikrer en nær kontakt mellom profesjonelle skuespillere og amatører. Riksteatrets sentrale organisasjon må spille en koordinerende rolle og supplere det samlede teatertilbud med spesielle oppsetninger, som det ikke faller naturlig for regionteatrene å ta seg av.

Det må være en oppgave for kommunene å gi støtte til frittstående teatergrupper.

Musikk.

Det folkelige musikklivet har sterke tradisjoner i Norge. Arbeiderpartiet vil se det som en viktig oppgave å medvirke til å føre disse tradisjonene videre.

En stor del av musikkaktiviteten foregår i amatørgrupper og disse må sikres et økonomisk grunnlag for sin virksomhet ved at det utformes bedre offentlige stønadsordninger enn de som i dag er etablert.

Rikskonsertene må i framtida bli noe mer enn en sentral turnéorganisasjon. Virksomheten må regionaliseres og forholdene må legges til rette for at profesjonelle musikere kan etablere seg i distriktene.

Den norske opera bør sikres trygge arbeidsvilkår gjennom et sikkert økonomisk fundament og det bør legges grunnlag for en begrenset turnévirksomhet.

Forsvarets musikkstillinger får en tilknytning som gjør det mulig å se disse stillingene som en del av det sivile musikkliv i distriktene.

Den mest omfattende formidling av musikk skjer via plater og lyd-kassetter. Virksomheten drives på kommersiell basis og offentlige myndigheter

har ingen muligheter til å influere på tilbudet. Arbeiderpartiet vil gå inn for at det blir nedsatt en offentlig komité til å se på grammofonplate- og lydkassettindustriens virksomhet og evt. fremme forslag til offentlig engasjement på dette området.

Bildende kunst.

Formidlingen av billedkunst er ikke tilfredsstillende, verken for kunstnere eller publikum. Mer og mindre tilfeldig, og som regel ut fra ønsket om salg, arrangerer private kunsthandlere og selskapet utstillinger på steder som vanligvis gir gode økonomiske resultater, mens distrikter med svakere kjøpekraft ikke oppsøkes.

Den egentlige formidlingsvirksomhet bør være en offentlig oppgave. Kunstnerne må trekkes fram fra kjellere og lagerplassene og plasseres på sentrale steder og ute i distriktene. Riksgalleriet må bli til Riksgalleriene, der alle fylker har sitt. Hvert galleri som en del av riksinstitusjonen, må med i formidlingen av all billedkunst som er i offentlig eie og hvert galleri bør innrømmes kvalifikasjoner til å gjøre nyinnkjøp.

Mer fantasi i samarbeidet mellom de frivillige folkeorganisasjoner og formidlere av billedkunst i offentlig eie, skal gi som resultat at kunsten ikke verdsettes etter prisen samlere og oppkjøpere setter, men etter de opplevelser den gir flere og flere mennesker i dette land.

I likhet med regionteatre og desentralisering av musikk, opera og dans, må billedkunsten skaffes grunnlag til å etablere seg i distriktene — knyttet til et kulturmiljø i hvert fylke.

Bildende kunstnere bør i større grad trekkes inn i planleggingen av offentlige bygg og anlegg, samt ved utformingen av nye bomiljøer og rehabilitering av gamle.

Utgifter til miljøkunstneriske innslag må tas med som en del av byggekostnadene.

Bibliotek.

I de aller fleste kommuner vil biblioteket være det naturlige sentrum for lokal kulturaktivitet. De bør derfor bygges ut til å dekke et stadig skiftende aktivitetsbehov hos alle grupper av befolkningen. Foruten boklån, bør de kunne drive utlån av lydbånd, plater kassetter og bildende kunst.

Bibliotekene bør også bygges ut slik at de kan tilby rom for studieaktiviteter og plass for kunstutstillinger.

I mange kommuner vil biblioteket også være det naturlige senter for kommunal informasjon og i noen grad drive informasjonsvirksomhet innen voksenopplæringsområdet.

Museum.

Våre museer må settes i stand til å verne om vår kulturarv og arbeide for å gjøre flest mulig kjent med de historiske forutsetningene for det liv vi lever i dag og det liv våre barn skal leve i morgen.

Museumsvirksomheten må sees i sammenheng med det øvrige kulturarbeidet i stat, fylkes og kommuner. Dette er bakgrunnen for at Arbeiderpartiet i 1972 gikk inn for at staten får ansvaret for enkelte spesialmuseer og fylkene får hovedansvaret for den øvrige museumsvirksomheten.

Museene må sikres et økonomisk grunnlag som gjør det mulig å utvide virksomheten. En viktig oppgave vil være å bygge opp disse institusjonene

slik at de gjenspeiler, tar vare på og levendegjør kulturen slik den tidligere var i våre forskjellige landsdeeler og hos ulike lag av folket.

Museene må i sterkere grad trekkes inn i skolens undervisningsvirksomhet og det bør legges opp til arbeidsformer som gjør at de verdier som blir samlet også stilles ut i andre omgivelser enn i museumsinstitusjonene.

Film.

Vår filmpolitikk må settes inn i en kulturpolitisk totalramme. De statlige stønadsordningene til filmproduksjon må utvikles slik at de skaper sunne økonomiske vilkår for filmproduksjon, de må fremme kvalitet og gi muligheter for en kontinuerlig norsk produksjonsvirksomhet.

Staten må sikre driften til Norsk Film A/S og sørge for at dette selskapet bygges opp til en produksjonsenhet som sikres kontinuerlig produksjon og får frihet til å fastlegge sitt eget repertoar innen bestemte økonomiske rammer.

Norske filmkunstnere må gis utdanningsmuligheter. I første omgang bør dette skje ved at det opprettes en studieenhet under ledelse av Norsk Film A/S.

Den kommunale kinodriften bør ikke primært være kommunal forretningsdrift, men sees som en del av den kommunale kulturpolitikken. Kinodriften bør derfor være et ansvar for kulturutvalget og kulturadministrasjonen i kommunen.

Kunstnernes økonomiske vilkår.

Blant kunstnerne finnes det utpregede lavtlønnsgrupper. Skal vi legge grunnlaget for en aktiv kulturpolitikk er det nødvendig å sikre kunstnerne levelige vilkår. Et resultat av en mer aktiv kulturpolitikk vil være at kunstnernes muligheter for økte arbeidsinntekter blir større, men det er samtidig nødvendig å sikre inntektsgrunnlaget ved spesielle ordninger.

Arbeiderpartiet vil gå inn for at hovedtyngden av kunstnerstøtten ytes i form av garantiinntekter. En slik garantert inntekt fra statens side må avpasses etter inntektsgrunnlaget for den enkelte kunstner og sees i forhold til grunnbeløpet i folketrygden. I tillegg til en slik garantert minsteinntekt, bør det opprettes stipendieordninger som dekker spesielle behov blant kunstnerne.

Organisasjons- og administrasjonsformer.

Skal vi nå de mål vi har satt oss i det kulturpolitiske arbeidet, er det nødvendig med effektive og formålstjenlige administrasjoner og folkevalgte organer i kommuner og fylker.

I fylkene bør det opprettes et politisk sammensatt kulturutvalg. Utvalget bør arbeide med alle fritids- og kulturaktiviteter. De grenser som er naturlige å sette er i første rekke at skolestyret fortsatt har ansvaret for skoleverkets arbeid, miljø- og naturvernarbeidet bør behandles av fylkets planleggingsorganer, og sosiale problemer blir en oppgave for sosialetaten. Arbeidet bør imidlertid organiseres slik at det er et nært samspill mellom de forskjellige etatene.

Et avgrensningsspørsmål melder seg i forhold til voksenopplæringen. I stadig stigende grad må det offentlige skoleverket engasjere seg i voksenopplæring, men skoleverket vil aldri kunne overta den viktige oppgave organisasjonene har på dette området. Organisasjonenes virksomhet er en viktig del av kulturpolitikken, og det fylkeskommunale kulturutvalget bør derfor også ha ansvaret for dette arbeidsområdet.

I tillegg til et fylkeskommunalt kulturutvalg med et bredt mandat, bør det i hvert fylke etableres en kulturadministrasjon med en kulturrådmann som leder.

I kommunene er det vanskeligere å bygge opp et enhetlig organisasjonsmønster. På grunn av de store forskjellene mellom de enkelte kommuner, må vi finne fram til organisasjonsformer som er tilpasset de lokale forhold.

Hver kommune bør ha et eget kulturutvalg som arbeider med de samme saksområdene som de fylkeskommunale kulturutvalgene. I noen kommuner vil det være behov for en egen kulturadministrasjon, mens det i små kommuner vil være naturlig å legge de administrative oppgavene til skolekontoret. Mellomløsninger kan være å kombinere kinosjefene eller bibliotekarenes arbeid med kultursekretærarbeid.

Arbeiderpartiet vil i kommende fireårsperiode ta sikte på følgende hovedprogram i kulturpolitikken:

1. Både stat, fylker og kommuner bør bruke en større andel av de offentlige midler til kulturformål.
2. Det bør utformes en klarere oppgavedeling mellom organisasjonene, kommuner, fylker og stat.
3. Det opprettes politisk sammensatte kulturutvalg i alle kommuner og en administrasjon tilpasset de lokale forhold.
4. I hvert fylke opprettes det politisk sammensatte kulturutvalg og det etableres en administrasjon med en kulturrådmann som leder.
5. Bevilgningene til riksinstitusjonene økes og virksomheten endres slik at det blir mer selvstendige regionale enheter.
6. I hvert fylke søkes det etablert et senter som består av mindre grupper profesjonelle kunstnere og kulturarbeidere. Det gjøres ved at bevilgningene økes og Riksteatrets virksomhet omorganiseres til regionteater, og ved en tilsvarende omorganisering av de andre riksinstitusjonene.
NRK bør opprette distriktskontorer på de samme steder og fylkesbiblioteker og museer innpasses i organisasjonsmodellen.
7. Staten gir støtte til den fylkeskommunale virksomheten.
8. Støtten til organisasjonenes kulturaktiviteter økes.
9. Det etableres en generell statlig stønadsordning som er slik utformet at de kommunale myndigheter i større grad kan bestemme hvilke alternativer som skal stimuleres og støttes.
10. Det offentlige overtar og bygger ut formidlingen av bildende kunst. Bildende kunstnere trekkes med i planleggingen av offentlige bygg og i utformingen av nye og rehabilitering av gamle boligmiljøer.
11. Bibliotekene bygges ut og gjøres om til lokale kultursentra.
12. Det må gis økt støtte til samfunnshus, slik at de sammen med bibliotekene og skolene kan gi rom for et allsidig fritidsmiljø.
13. Den norske opera må få et økonomisk fundament som sikrer trygge arbeidsvilkår. Det legges grunnlag for en begrenset turnévirksomhet.
14. Forsvarets musikerstillinger får en tilknytning som gjør det mulig å se disse stillingene som en del av det sivile musikkliv i distriktene.
15. -Det nedsettes en offentlig komité til å vurdere plate og kassetindustriens virksomhet og fremme forslag om former for statlig engasjement på dette området.
16. Musikkhøgskolen og den øvrige kunstnerutdanningen må bygges ut.
17. Kunstnerens levevilkår må sikres. Hovedtyngden av kunstnerstøtten ytes i form av garantiinntekter.
18. Norsk Film A/S må sikres midler til kontinuerlig filmproduksjon og frihet til å fastlegge sitt eget repertoar innen bestemte økonomiske ram-

- mer. Det bygges ut en studieenhet i tilknytning til selskapet.
18. Det nordiske kultursamarbeidet bygges ut og kontaktene med det internasjonale kulturliv styrkes.

UTTALELSE OM SKATTEPOLITIKKEN

Bjartmar Gjerde la også fram et forslag til uttalelse om skatte- og avgiftspolitikken. Den har sammenheng med de forslag som er satt fram under landsmøtet. Den var sålydende:

Arbeiderpartiets landsmøte vil framheve tre aktuelle hovedoppgaver i den økonomiske politikken:

Bringe pris- og kostnadsstigningen under forsvarlig kontroll, dempe stigningen i skatter og avgifter, gjennomføre reformer som sikrer en mer rettferdig skattlegging.

I de seinere år har vi vært inne i en sammenhengende periode med uvanlig sterk pris- og kostnadsstigning. Denne utviklingen er en fare for hele vårt arbeids- og næringsliv og forsterker økonomiske ulikheter.

I samarbeid med LO, vil Arbeiderpartiet legge fram et program for en mer balansert økonomisk utvikling.

Etter åtte år med sammenhengende borgerlig flertall i Stortinget kan vi notere en større øking i skatter og avgifter enn noen gang tidligere. Arbeiderpartiet ser et høyt skattenivå som en forutsetning for å løse de store fellesoppgavene, og å jamne ut levekårene mellom personer — grupper og landsdeler. Men den stigning i skattetrykket som har gjort seg gjeldende under det borgerlige flertall, må dempes betraktelig ned. Vi må dessuten få et skattesystem som gir en fordeling av byrdene som folk kan godta som rettferdig.

Vårt nåværende skattesystem oppfyller ikke dette kravet. Den borgerlige skattereformen, som ble vedtatt mot Arbeiderpartiets stemmer i 1969, utdypet skjevhetene. Det kan heller ikke godtas at folk med åpenbar god personlig økonomi slipper å betale inntektsskatt.

Arbeiderpartiet vil gjennomføre en omfattende reform av skatte- og avgiftssystemet. Som ett konkret skritt i den forbindelse har LO/DNA's skatteutvalg lagt fram forslag til endringer i den nåværende skattlegging.

Forslagene tar sikte på større rettferdighet. Landsmøtet vil gi sin prinsipielle tilslutning til dette opplegg og ber sentralstyret og stortingsgruppa arbeide videre med det.

A dempe pris- og kostnadsstigningen og redusere veksten i skatter og avgifter er en vanskelig oppgave, som ikke kan løses uten en handlekraftig regjering. Landsmøtet ber velgerne sørge for at Arbeiderpartiet får det nødvendige flertall for å gjennomføre en mer rettferdig inntekts-, skatte- og avgiftspolitik.

Per Spøiland, Oslo, ba om ordet for å foreslå en liten endring i den framlagte innstilling. Omtrent midt på første siden sto det «må dempes betraktelig ned». Taleren ville foreslå at denne setningen ble avbrutt med ordet *dempet*. Vi bør ikke påta oss alt for store løft, som vi kanskje ikke klarer.

Trygve Bratteli: Slik denne uttalelsen er formet vil den kanskje favne litt for vidt. Jeg vil derfor foreslå at 2. linje i 1. avsnitt bør lyde: «i den aktuelle økonomiske situasjonen».

Sverre Frogner, Oslo, etterlyste sitt forslag om økt skattekontroll. Han tok også opp følgende forslag:

Jeg foreslo at en ikke stemmer over uttalelsen før landsmøtet har tatt standpunkt til den skattefrie banksparing.

Trygve Stoltenberg, Oslo, savnet noe om den skattefrie banksparing. Vi burde få en votering her på landsmøtet om dette spørsmålet.

Dirigenten ville ta uttalelsene opp til votering med de endringer som var foreslått av Søyland og Bratteli.

Voteringen ga som resultat at uttalelsen slik den var blitt etter endringene ble vedtatt mot 3 stemmer. Uttalelsen kom nå til å lyde slik:

Uttalelse om inntekts-, skatte- og avgiftspolitikken.

Arbeiderpartiets landsmøte vil framheve tre hovedoppgaver i den aktuelle økonomiske situasjon:

- Bringe pris- og kostnadsstigningen under forsvarlig kontroll,
- dempe stigningen i skatter og avgifter
- gjennomføre reformer som sikrer en mer rettferdig skattlegging.

I de seinere år har vi vært inne i en sammenhengende periode med uvanlig sterk pris- og kostnadsstigning. Denne utviklingen er en fare for hele vårt arbeids- og næringsliv og forsterker økonomiske ulikheter.

I samarbeid med LO, vil Arbeiderpartiet legge fram et program for en mer balansert økonomisk utvikling.

Etter åtte år med sammenhengende borgerlig flertall i Stortinget kan vi notere en større økning i skatter og avgifter enn noen gang tidligere. Skatter er en forutsetning for å løse de store fellesoppgavene, og å jamne ut levekårene mellom personer/grupper og landsdeler. Men den stigning i skattetrykket som har gjort seg gjeldende under det borgerlige flertall må dempes. Vi må dessuten få et skattesystem som gir en fordeling av byrdene som folk kan godta som rettferdig.

Vårt nåværende skattesystem oppfyller ikke dette kravet. Den borgerlige skattereformen, som ble vedtatt mot Arbeiderpartiets stemmer i 1969, utdypet skjevhetene. Det kan heller ikke godtas at folk med åpenbar god personlig økonomi slipper å betale inntektsskatt.

Arbeiderpartiet vil gjennomføre en omfattende reform av skatte- og avgiftssystemet. Som ett konkret skritt i den forbindelse har

LO/DNA's skatteutvalg lagt fram forslag til endringer i den nåværende skattlegging.

Forslagene tar sikte på større rettferdighet. Landsmøtet vil gi sin prinsipielle tilslutning til dette opplegget og ber sentralstyret og stortingsgruppa arbeide videre med det.

Å dempe pris- og kostnadsstigningen og redusere veksten i skatter og avgifter er en vanskelig og viktig oppgave. Oppgaven kan ikke løses uten en handlekraftig regjering. Landsmøtet ber velgerne sørge for at Arbeiderpartiet får det nødvendige flertall for å gjennomføre en mer rettferdig inntekts-, skatte- og avgiftspolitik.

FORTSATT DEBATT OM ORGANISASJONSKOMITÉENS INNSTILLING

Knut Korsæth, Oppland, stilte seg tvilende til et nytt partiorgan på regionalplanet. Han mente også at karenstiden burde være 3 måneder. Han opptok dette forslag:

Det innføres en grense på 3 måneders medlemskap for å oppnå stemmerett og valgbarhet i partiet lokale foreninger.

Ivar Ekeli, Oslo, mente vi manglet politisk aktive tillitsmenn i fagforeningene. Vi ser hva det betyr å ha aktive folk i fagforeningene. Hva har ikke Ragnar Kalheim oppnådd gjennom sin virksomhet i fagforeningene?

Thorbjørn Hagen, Buskerud, mente at vi måtte forsterke partiets virksomhet i fagforeningene.

Jens Petter Jelle, Møre og Romsdal, var enig i innstillingen om at landsstyret skal møte hyppigere, minst 2 ganger i året. Landsstyret bør ubetinget få større innflytelse.

Gerd Vollum, Akershus, viste til det forslag som Akershus Arbeiderpartis kvinneutvalg hadde sendt inn. Kvinnenes frigjøring kan bare oppnåes gjennom et sosialistisk system.

Arild Boman, sentralstyret: I vårt daglige arbeid bruker vi eksperter. Vi må imidlertid være varsomme med å sette ekspertene inn i partiets topplan. De vil alltid stå fjernt for det som rører seg nede på bunnen i grunnorganisasjonene.

Olav Boye, AUF, mente at forholdet mellom partiet og Fylkingen må avklares. Tonen mellom partiet og AUF er i dag god, men ennå er det ting som må avklares. AUF må i større utstrekning enn nå arbeide innenfor skolene.

Thorborg Valsvik, Sogn og Fjordane, støttet forslaget om å velge sentralstyre med representanter fra distriktene. Vi har mange problemer å drøfte sammen med sentralstyret. Hun tok opp følgende forslag:

«Det ansettes også en kvinnelig reisesekretær med Nord-Norge som virkefelt.»

Esther Kristensen, Finnmark, var glad for Organisasjonskomitéens innstilling om en reisesekretær for Kvinnesekretariatet. Det største problemet i Nord-Norge er de store avstander.

Kaare Fjeldsgaard, Vest-Agder, mente at medlemmer måtte ha minst 3 måneders medlemskap for å kunne oppnå fulle rettigheter, bl. a. ved nominasjoner.

Dirigenten foreslo at de forslag som var satt fram under debatten ble oversendt redaksjonskomitéen.

Dette ble enstemmig vedtatt.

GUNNAR BERGES SLUTTINNLEGG

Gunnar Berge sa i sitt sluttinnlegg at det var kommet fram en rekke interessante synspunkter, som redaksjonskomitéen ville vurdere meget nøye. Det er komitéens intensjon at den nye organisasjonen skal bli til gagn for hele partiet. Hvis AUF oppfatter forslaget om opprettelse av et råd som mistillit, er det et synspunkt vi vil ta hensyn til. — Når det gjaldt Finn Andersens forslag om to nestformenn, ville det neppe være mulig å ta det opp i dag. Korseth hadde spurt om det var fornuftig å opprette et nytt regionorgan. Faktum er at vi i dag har regionplanområder og vi mangler et partiorgan som kan gjøre vedtak om de regionplaner som utformes. De må komme under politisk styring og kontroll. — Når det gjelder det kollektive medlemskap har vi ikke ment at vi vil ha noen opphevelse av det. Det er etter vår mening meget verdifullt, men det bør utbygges slik at formene for det blir bedre.

Debatten var dermed avsluttet. Møtet ble avbrutt kl. 18.

Formiddagsmøtet onsdag 30 mai

Formiddagsmøtet onsdag ble åpnet kl. 9, med Tor Aspengren som dirigent. «Ung flaggsang» ble sunget. Det ble lagt merke til at scenen nå var pyntet med røde flagg, og denne «sceneforandring» ble mottatt med sterkt bifall.

Protokollkomitéen la fram innstilling om godkjenning av protokollen for tirsdagens møter, og den ble godkjent enstemmig og uten merknader.

VALGENE

Valgkomitéens innstilling ble lagt fram av formannen Rolf Hansen. Innstillingen var sålydende:

Formann: Trygve Bratteli (gj.v.).

Nestformann: Reiulf Steen (gj.v.).

Redaktør: Reidar Hirsti (gj.v.).

Sekretær: Ronald Bye (gj.v.).

Medlemmer: Tor Aspengren (gj.v.), Liv Østlie (gj.v.), Bjartmar Gjerde (ny), Aase Bjerkholt (gj.v.), Leif Skau (gj.v.), Helge Sivertsen (gj.v.), Erling Johansen (gj.v.), Lillian Bekkevad (ny) og Jan Haldorsen (ny).

AUF: Rune Gerhardsen.

Kvinnesekr.: Sonja Ludvigsen.

Varamenn: Henrik Aasarød (gj.v.), Harriet Andreassen (ny), Arild Boman (gj.v.), Grethe Johansen (ny), Ragnar Christiansen (gj.v.), Odvar Nordli (gj.v.), Einar Førde (gj.v.) og Per Kleppe (gj.v.).

D.N.A.s revisjonsnemnd

Formann: Frank Hansen (gj.v.).

Medlemmer: Kåre W. Larsen (gj.v.) og Signe Sulutvedt (gj.v.).

Varamenn: Gustav Skjebstad (gj.v.) og Harry Jørgensen (gj.v.).

Landsstyret

Fylke/by:	Representant:	Varamann:
Østfold	Liv Stubberud (ny)	Tom Thoresen (ny)
Akershus	Eilif Dahl (gj.v.)	Gerd Vollum (ny)
Hedmark	Egil Toreng (ny)	Gudrun Kregnes (ny)
Oppland	Liv Andersen (gj.v.)	Johan Nygaard (gj.v.)
Buskerud	Knut Aarvelta (ny)	Ingjerd Berntsen (ny)
Vestfold	Anders Johansen (gj.v.)	Ivar Tollnes (gj.v.)
Telemark	Oddvar Berrefjord (gj.v.)	Finn Kristensen (gj.v.)
Aust-Agder	Bjarne Robstad (ny)	Sigurd Marcussen (ny)
Vest-Agder	Jan Helland Olsen (gj.v.)	Halgeir Furnes (ny)
Rogaland	Hans Frette (gj.v.)	Peder Sæther (gj.v.)
Stavanger	Olav T. Laake (gj.v.)	Hilmar Egeli (ny)
Hordaland	Arne Nilsen (gj.v.)	Margit Tøsdahl (ny)
Bergen	Harry Hansen (ny)	Einar Karlsson (ny)
Sogn og Fjordane	Alf Vee-Haugen (gj.v.)	Margot Henden (ny)
Møre og Romsdal	Ingar Gjóstøl (gj.v.)	Asbjørn Bortne (gj.v.)
Sør-Trøndelag	Arnold Storvold (ny)	Ingrid Sandvik (ny)
Trondheim	Jorunn Giske (ny)	Trygve Jonsson (ny)
Nord-Trøndelag	Torbjørn Aunet (ny)	Haakon Westrum (ny)
Nordland	Elnar Bårdsen (gj.v.)	Randi Pettersen (ny)
	Sigurd Nilsen (ny)	Nanny Rist (ny)
Troms	Rolf Nilssen (ny)	Kirsten Myklevoid (ny)
Finnmark	Gudmund Eriksen (ny)	Aase Lillevik (ny)

Valgkomitéens innstillinger er enstemmige.

I VALGKOMITÉEN:

Rolf Hansen,
formann.

Ole Knapp.	Grethe Johansen.	Ingvar Bakken.
Finn Kristensen.	Knut Nordbø.	Georg Dalland.
Arnold Storvold.	Ingar Gjóstøl.	Kari Pedersen.
Britt Storvand.	Tore Haaland.	Knut Aarvelta.
Henrik Aasarød.	Alf Vee-Haugen.	

FORMANNEN I VALGKOMITÉEN REDEGJØR FOR INNSTILLINGEN

Formannen i valgkomitéen, *Rolf Hansen*, ga denne redegjørelse for innstillingen:

Innstillingen er enstemmig. Det er mange som er gjenvalgt til medlemmer av sentralstyret. Det er etter meget grundige og langvarige drøftinger. En valgkomité bør vel ikke være stolt av sitt eget arbeid, men jeg tror hver enkelt medlem av valgkomitéen har følelsen av å ha gjort sitt beste i denne jobben, som landsmøtet har lagt på oss.

Etterat valgkomitéen har hatt en mer generell og dels politisk drøftelse av situasjonen går man løs på en vurdering av alle kandidater som kastes inn i debatten, og forsøker å sette dem sammen i en ramme. De personer som blir satt inn i denne rammen — denne helhet oppfattes ikke på samme måte av alle de 15 i valgkomitéen, og jeg vil anta at noe liknende gjør seg gjeldende blant landsmøtets 300 representanter. Jeg tror mange har sett fram til dette landsmøte med betydelige forventninger. Jeg tror enda flere har gledet seg over innholdet og utviklingen i landsmøtet. Vi har hatt vanskelige tider bak oss, men vi har opplevd en partimessig avklaring på dette landsmøte, og det er grodd fram en ny og sterkere følelse av fellesskap. Valgkomitéen har vurdert dette dithen at det er en hovedoppgave for dette landsmøte å gi de brede lag av de norske velgere beskjed om at Arbeiderpartiet igjen er et samlet og politisk bevisst parti. De valgene landsmøtet skal foreta bør bekrefte den situasjon jeg har beskrevet her. Denne holdningen behøver *ikke* å legge bånd på all den fornuft som er til stede i landsmøtet når det gjelder å velge tillitsmenn, men unødvendig strid og diskusjon kan noen hver prøve å dempe.

Avklaringen i markedssaken og den nye partimessige situasjon som med det er oppstått har tydeligvis ført med seg at vi ikke lenger er opptatt av å plassere hverandre i den ene eller annen bås — men fullt ut lar kvaliteten telle. Jeg tror vi alle har lært mye av dette i striden vi har vært gjennom, og vi vil nå betrakte markedssaken som en engangsaffære som ikke vil gjenta seg. Det er nødvendig med toleranse, men samtidig også faste spilleregler, hvis det er *vi* som skal bestemme den politiske utvikling. Valgkomitéen vil presisere at disse vurderinger er lagt til grunn for de forslagene som foreligger.

Som det ble sagt i organisasjonsdebatten i går har valgkomitéen vært sterkt opptatt av distriktenes muligheter til å påvirke partiets sentrale arbeid. Vi har også diskutert sentralstyrets møte- og ar-

beidsformer. Det har tildels vært uttrykt oppfatninger om disse spørsmål. Valgkomitéen har imidlertid forutsatt at det skal gis en ny og bred vurdering i den kommende periode. Den innstilling som foreligger er derfor basert på at det inntil videre ikke skjer vesentlige endringer i landsstyrets og sentralstyrets arbeid.

Jeg vil ellers gjerne bare kort si at Valgkomitéen har vært gjennom alle de mange og godkjenner hensynene til —

- et sentralstyre med kvalitet og tyngde
- fagbevegelsens representasjon
- forbindelsen til andre samarbeidende organisasjoner
- kvinnenes og ungdommens representasjon
- innslaget av stortingsrepresentanter og mulige regjeringsmedl.

Når det gjelder forslaget på sentralstyret, var situasjonen at 3 av sentralstyrets nåværende medlemmer hadde frasagt seg gjenvalg. Det gjelder Sidsel Bauck, Unni Tønnesen og Rolf Hansen. Blant varamennene hadde Kurt Mosbakk gitt beskjed om at han gjerne ville fritas for oppgaven. Valgkomitéen fant å måtte imøtekomme disse ønsker. Når det gjelder de øvrige foreslår valgkomitéen at disse gjenvelges.

Jeg er ikke flink til å bruke superlativer, men jeg finner det unødvendig å si særlig mye om de tillitsmenn vi foreslår gjenvalgt. De vil alle være godt kjent.

De fire første toptillitsmenn velger jeg å presentere under ett, formannen Trygve Bratteli, nestformannen Reiulf Steen, redaktør Reidar Hirsti og sekretæren Ronald Bye. De innstilles alle til gjenvalg. De har ledet partiet gjennom en ytterst vanskelig periode og vist at partiet nå står samlet og i en offensiv posisjon. De har alle bred tillit til fortsatt å lede partiet. I valgkomitéen har det ikke vært noen tvil til stede om dette.

Som medlemmer av sentralstyret foreslår vi Tor Aspengren, med den betydning det har å ha LO's mann i sentralstyret. Liv Østlie følger på neste plass. Hun hadde visse ønsker om å trekke seg ut av sentralstyret. Valgkomitéen har imidlertid lagt stor vekt på den kontakt Liv Østlie har til Norsk Bonde og Småbrukarlag som formann i organisasjonens kvinnegruppe, og Liv Østlie har bøyd seg for våre henstillinger om å bli sittende.

Når så Bjartmar Gjerde som nestemann presenteres som «ny» i Sentralstyret, er dette bare en formell sannhet. Forklaringen er at valgkomitéen har et meget bestemt ønske om å flytte Bjartmar Gjerde opp blant sentralstyret som fast medlem.

På de andre plasser følger Aase Bjerkholt, Leif Skau, Helge

Sivertsen og formannen i Norsk Elektriker og Kraftstasjonsforbund, Erling Johansen. De har alle gjennomgått det gjenvalgets nåløye jeg tidligere har nevnt.

Lillian Bekkevad foreslåes på neste plass som nytt medlem av sentralstyret. Hun er 43 år, formann i LO's kvinnenemnd. Hun arbeider i Teletjenesten, er klubbformann på sin arbeidsplass og holder for øvrig på med å sende oss feite telefonregninger. L. B. har mangeårig faglig og partimessig innsats bak seg og vil sikkert bli et godt innslag i sentralstyret.

Som nytt medlem foreslåes Jan Haldorsen, som er politisk sekretær i Oslo Arbeiderparti. Jan Haldorsen er 34 år og om hans partimessige og politiske arbeid vil ingen som kjenner ham være i tvil om hans kvalifikasjoner. I og med dette vil han fortsette den tradisjon som har vært, nemlig at sekretæren i Oslo-partiet kommer med i sentralstyret. Også formannen har vært med i sentralstyret, men Oslo-partiet er etter hvert blitt så gavmildt. Vi deler ut landsmøtorepresentanter og sentralstyreplasser og hva vi ellers har å by! I tillegg til disse kommer så AUF's formann, Rune Gerhardsen, og formannen i Kvinnesekretariatet, Sonja Ludvigsen, som selvskrevne medlemmer i følge vedtektene.

Henrik Aasarød, formannen i Norsk Sjømannsforbund foreslåes gjenvalgt som 1. varamann. Mange har villet ha ham som fast medlem, men det har ikke vært mulig. Som 2. varamann foreslåes Harriet Andreassen. Hun er 48 år, er sekretær i Norsk Arbeidsmandsforbund, var i mange år formann i sitt kommuneparti i Rælingen, Akershus, er nå varaformann i kommunestyret og har tillitsverv i fylkespartiet. Hun er selv betenkt overfor sentralstyreoppgavene i tillegg til sine andre oppgaver, men valgkomitéen mener hun vil være en utmerket representant og foreslår henne som 2. varamann.

Som 3. varamann foreslåes gjenvalgt Arild Boman. Han arbeider nå som forsker, er med sine 30—31 år ennå å betrakte som en ungdommens representant, som også engasjerer seg i faglig arbeid.

På 4. varamannsplass foreslåes Grete Johansen, husmor — formann i kommunepartiet i Bærum og for øvrig aktiv i fylkespartiet i Akershus. Hun brukte landsmøtets annen dag til å passere 50-års-grensen, men hvis hun hadde bløffet oss med 10 år, ville vi ha godtatt påstanden om de 40 år.

Når det gjelder de 4 siste varamenn Ragnar Christiansen, Odvar Nordli, Einar Førde og Per Kleppe, foretrekker jeg å bruke dem samlet som et uttrykk for hvor problematisk det er å sy sammen et slikt sentralstyre. De er alle flyttet ned i varamannsplass for å imøtekomme andre hensyn. Vi har ikke hatt andre plasser å operere med, og jeg gjør oppmerksom på at vi vil fortsette den

praksis vi har, nemlig at alle varamenn deltar i sentralstyrets møter.

Noen ord om kvinnes plassering. I vårt forslag blir det 4 kvinner, mot 5 i det nåværende sentralstyre. Dertil er det 2 kvinner, på 2. og 4. varamannsplass, slik at det totalt vil delta 1 kvinne mer i sentralstyrets møter.

I revisjonsnemnda er det ikke foretatt noen endringer, og om forslaget til landsstyre kan det på grunn av tidsnøden ikke sies svært mye. Valgkomitéen har her i vesentlig grad fulgt de forslagene som vedkommende distrikter har innlevert. Jeg vil peke på at det vil skje en betydelig utskifting i landsstyret. Blant varamennene er hele 17 av 22 nye. Når det gjelder kvinnes plassering var det i denne periode 4 kvinner blant representantene og 5 blant varamennene. I dette nye forslaget er det 3 kvinner blant representantene og 10 kvinner blant varamennene. Det totale antallet kvinner stiger fra 9 til 13, hvilket vel er gunstig. Men totalt sett er dette en lite tilfredsstillende situasjon, som det imidlertid er meget vanskelig å gjøre noe med, når det er nødvendig å ta hensyn til forslagene fra fylkespartiene.

Jeg gjentar at innstillingen er enstemmig og anbefaler den overfor landsmøtet.

DE ENKELTE VALG

Enstemmig og med akklamasjon ble de 4 topp-tillitsmenn, Trygve Bratteli, Reiulf Steen, Reidar Hirsti og Ronald Bye gjenvalgt. Enstemmig ble også disse valgt: Tor Aspengren, Liv Østlie, Bjartmar Gjerde, Aase Bjerkholt og Leif Skau.

Svein Christiansen, Oslo, forlangte nå ordet og hevdet at man burde få en representant fra fagbevegelsen og grasrota. Han opptok forslag på Ronald Rooth istedenfor Helge Sivertsen.

Det ble foretatt en prøvevotering, og den ga til resultat at *Helge Sivertsen* fikk overveldende flertall. Og prøvevoteringen ble så bekräftet med en endelig votering.

De øvrige foreslåtte, Erling Johansen, Lillian Bekkevad og Jan Haldorsen ble så enstemmig valgt. Også varamennene ble valgt enstemmig og uten debatt. Likeledes revisjonsutvalget, Landsstyret ble i sin helhet valgt i samsvar med innstillingen og uten debatt.

Dirigenten rettet en takk til valgkomitéen for godt utført arbeid.

PARTIARBEIDET OG STORTINGSVALGKAMPEN

Partiets sekretær *Ronald Bye* holdt nå dette foredraget om partiarbeidet og stortingsvalgkampen:

Vi gjennomlever en politisk vanskelig og uklar tid. Det setter sitt preg på samfunnet og menneskene — og på vårt eget parti. Under slike forhold er det viktig å fange de positive utfordringer og muligheter: det som kan gi oss støtte til å utforme en ny politikk, det som kan tvinge fram et nytt perspektiv og det som kan gi nytt liv og ny kraft i partiet.

Situasjonen tvinger oss også til å se tydeligere alt det som krever vårt forsvar. Vi har vunnet så mye for de folkegrupper vi representerer at vi er kommet til et stadium hvor det også er mye å tape. Det dreier seg om vanlige folks sosiale posisjon, demokratiske rettigheter, politisk innflytelse og gode leveforhold.

Politikken er formålet — partiet er instrumentet. Men i Arbeiderpartiet har dette instrumentet en egenverdi. Partiet er blitt en hovedbestanddel i en sosial bevegelse som gir alle som er med, en mening med tilværelsen og en mulighet for å realisere seg selv. Partiet skal også gi den brede kontaktflate som utformingen av en riktig politikk krever, og i partiet oppsamles den kraft som skal til for å sette politikken ut i virkelighet. Når vi ikke fram, ligger ofte årsaken i selve partiet. Slagkraften i vår politikk avgjøres av kraften i partiet. I dette ligger forklaringen på den betydning vi legger i at Arbeiderpartiet er stort og levende.

Vårt organisasjonsdemokrati og våre arbeidsformer er dannet av årtiers erfaringer. Det har gitt oss evnen til å kombinere en bred og demokratisk saksbehandling med effektiv politisk handlekraft. Selve nerven i dette utgjøres av partiets medlemmer som gjennom en fri og åpen meningsbrytning utformer partiets politikk, og partiets organer som gjør de endelige vedtak. Når vedtak og programmer er besluttet, innebærer dette at partiet har forpliktet seg til å sette alle krefter inn for å realisere dem. Partifeller som ikke kan dele enkelte av partiets standpunkter, må i de tilfeller la sin opptreden reguleres av lojaliteten til sine partifeller og solidaritetshensynet til partiet.

EF-saken ble satt på en «behandlingsmessig unntaksliste». Enkelte partifeller har opplevd denne situasjonen som vond og vanskelig — både før og etter Folkeavstemningen. Saken ble et «grunnkurs» i betydningen av samhold, solidaritet og splittelse. For enkelte ga dette nytt erfaringsmateriale, andre fikk gamle erfaringer frisket opp. Den viktigste erfaring vi gjorde, er at vi ikke vrir oss unna vanskeligheter, ved å sette saker på «behandlingsmessige unntaks-liste».

Jeg vil kraftig understreke betydningen av riktige og klare arbeidsformer. Det gir våre beslutninger troverdighet, det sikrer evnen til å ta standpunkt i selv de mest kontroversielle spørsmål. Det gir de mennesker som arbeider i og for partiet sikkerhet om hvordan

saksbehandlingen fungerer og er å forstå. De som står på partiets politikk, må alltid føle seg på riktig og sikker grunn. Da kan vi også kreve respekt for de regler vi følger.

Det lar seg ikke gjøre bare å vedta at vi har organisasjonsdemokrati og gode arbeidsformer. Organisasjonsdemokratiet og arbeidsformene i partiet er en holdning — det er noe vi stadig må holde liv i og forbedre. Masseaktivisering og utstrakt bruk av gruppearbeid skal fortsatt være vår arbeidslinje i denne forbindelse. Konkret betyr dette vitalisering av arbeidet i partiavdelingene, medlemsverving og fortsatt innarbeiding av «rådslagsgruppene» som arbeidsform.

«Organisasjonskomitéens innstilling» har gitt oss en rekke inspirerende arbeidsoppgaver å ta fatt på etter valget.

Det er en god investering å gjøre 1974 til et «organisasjonsår».

Arbeiderpartiet kan ikke bestå som stort og innflytelsesrikt, uten et aktivt og bredt partiarbeid. De tak som tas for å få et bedre skoleringsarbeid, større møteaktivitet, flere rådslagsgrupper, flere med i kommunalpolitikken, et bedre faglig/politisk samarbeid osv., utgjør egentlig de impulser som danner partiets politiske slagkraft. Arbeiderpartiet både er og ikke er som andre partier. Den vekt vi legger på selve partiet og partivirksomheten er en forskjell fra de andre som vi skal anstrenge oss til det ytterste for å opprettholde. Det har gitt oss styrken, det har gitt oss muligheten til å framstå som en sosial bevegelse, og det har gitt oss forspranget på våre politiske motstandere.

*

Valgkampopptakten er preget av uklarhet og usikkerhet. Bildet er fylt av en vårfloam av partidannelser og meningsmålinger som slår ut i svingninger som aldri før har vært registrert. Vi aner politiske disposisjoner, preget av kald kynisme og taktikk. På toppen av alt har vi fått en unik regjeringssituasjon. Vi må virkelig lete etter faste holdepunkter som grunnlag for vurderinger av situasjonen. *Det eneste sikre i norsk politikk for tiden, er at intet er sikkert.*

Vi kan innstille oss på en røff valgkamp. Situasjonen åpner for det, og enkelte partier og grupper har ikke sloppet den valgkampstil som preget EF-striden. Vi skal ikke stikke under en stol at Gallup's 39,3 prosent uroer oss. Men det er viktig at vi ikke lar oss overmanne av indre mismot og pessimisme eller røffe angrep utenfra. Stemningen i partiet er viktig for vår valgkamp. Godt humør og optimisme, blandet med nøktern vurdering er et godt arbeidsgrunnlag. *Husk: Arbeiderpartiet taper aldri et valg før valgdagen.*

Vi vet at i den rette politiske situasjon kan vi oppnå kontakt med halvparten av landets velgere.

Den ustabilitet og de sterke svingninger vi opplever, inneholder ingen fast trend. Det hele er flytende, og pendelen svinger fram og tilbake. «Det politiske liv er som gelé,» sa en partifelle som kommentar til den Gallup-tabellen som viser velgernes vandringer.

Men nettopp denne ustabilitet og sterke svingninger forteller oss at intet er avgjort, og at vi raskt kan vinne tilbake det tapte. Jeg minner i denne forbindelse om perioden fra april til september 1971, — da opplevde vi en svingning på meningsmålingene fra over 50 prosent til 42,5 prosent. Pendelen slo ut 8 prosent i vår *disfavør*, — en så stor svingning er dermed også mulig i vår *favør*. Men først må vi stoppe pendelen.

Alle krefter må settes inn for å stoppe velgernes vandringer bort fra partiet. Det er ikke først og fremst en teknisk og organisatorisk oppgave, men et spørsmål om en offensiv og initiativpreget politisk markering i den helt aktuelle situasjonen.

Arbeiderpartiet er ikke skapt for «søndagsseilas», — vi må inn i begivenhetenes sentrum, — selv om vi trekker på oss uvær. Vi kan ikke *snakke* velgerne tilbake til oss, — det gjør vi bare gjennom initiativ og handling.

Om stortingsvalget i 69 alene skulle danne grunnlaget for årets valg, behøvde vi ikke bekymre oss. Det valget ble meget bra. Det var egentlig bare noen få hundre stemmer som avgjorde at resultatet ble 76—74 i borgerlig *favør*. Ettervalsundersøkelsene inneholder en del momenter det er verdt å friske opp i år.

Arbeiderpartiet hadde framgang i alle landsdeler, men mest i Nord-Norge, hvor vi gikk fram hele 7 prosent. Tyngdepunktet av våre velgere kommer fra de store lønnstakergruppene, som utgjør 49 prosent av vår totale velgerskare. Vi bør merke oss at husmødrene utgjør hele 31 prosent. Lønnstakerne og husmødrene utgjør til sammen 80 prosent og er ryggraden i vår velgeroppslutning.

69-valget ble også en bekreftelse på at vi har mestret et problem som mange spådde skulle bli et grunnskudd for Arbeiderpartiet. Det henger sammen med de strukturendringer i sysselsettingen som begynte å aksellerere i 50-åra gjennom dannelsen av de store funksjonærgrupperingene. Det var grupperinger som mange mente ikke ville finne den samme naturlige forankringen i Arbeiderpartiet som de tradisjonelle arbeidergrupper gjør det. I 1965 stemte 43 prosent av de såkalte «lavere» funksjonærene på oss, i 1969 45 prosent. Funksjonærene valgte en politisk allianse med arbeiderne gjennom å slutte opp om Arbeiderpartiet.

På grunn av senkningen av stemmerettsalderen i 1969 var gruppa

førstegangsvelgere spesielt stor. Vi var spente på hvor den ville plassere seg politisk. Vi hadde ikke god nok kontakt med ungdommen til at vi kunne registrere noen trend før valget. Men det var helt åpenbart at ungdommen lå i et «krysspress» mellom et samfunn ledet av en borgerlig regjering som førte en konservativ politikk, og superradikaliseringen blant studenter og enkelte politiske ungdomsorganisasjoner.

Ungdommen svarte med å stemme sosialdemokratisk. Hele 49 prosent av førstegangsvelgerne stemte på Arbeiderpartiet. Vi bør merke oss at *ungdommen sto for 2/3 av vår framgang i 1969.*

Stabiliteten blant velgerne er også en utslagsgivende faktor når stemmene telles opp. Ved de to siste stortingsvalg har ca. 86 prosent av velgerne holdt fast ved sine tidligere partier. Arbeiderpartiet var det parti som i 1969 tjente mest på denne stabiliteten. Men når det gjaldt erobring fra andre partier, ga det ingen nettogevinst. Vi vant velgere fra kommunistene og særlig SF, men tapte omtrent tilsvarende til borgerlige partier.

Men på ett punkt fikk vi en liten smell som er av større interesse i dag enn i 1969. Det at valgets største forandring i stemmegivningen fant sted blant gårdsbrukere og fiskere! De ga Senterpartiet en sterkere oppslutning. Alle de andre partiene hadde tilbakegang, unntatt Kristelig Folkeparti som fikk en beskjeden framgang. Dette fikk ikke noen vesentlig betydning for valgutfallet i 1969, men det fikk innflytelse på den senere politiske utviklingen her i landet.

Valget i 1969 var et valg hvor nesten alt klaffet for oss. Vi fikk en valgkampinnspurt som gnistret. Vi skal merke oss i dag at hovedårsaken til det var den klare konfrontasjonen om regjeringsansvaret, den politiske offensiven vi førte fram distriktspolitisk, spesielt i Nord-Norge, og 100-dagers-programmet som rev til oss initiativet. Hadde valgkampen vart én uke til, hadde vi vunnet flertallet.

*

Det som bestemmer vårt valgresultat, er:

1. Stemmegivningen til de store lønnstakergrupper og husmødrene.
2. Ungdommens stemmegivning.
3. Stabiliteten, dvs. hvor mange av våre tidligere velgere som holder fast på oss.
4. Frammøte og hjemmesitting.
5. Utslag i de forskjellige landsdeler.
6. Erobring og tap partiene imellom.

Vi vet ikke sikkert på hvilke av disse punkter den senere tids politiske utvikling har slått ut, men undersøkelser kan gi oss en del klare beskjeder. For Arbeiderpartiet sviktet det i selve «grunnmuren», i stabiliteten.

Gjennomsnittlig for de 4 første månedene i 1969, sa hele 94 prosent av våre tidligere velgere at de også da ville stemme på oss. Det tilsvarende tall for i år er nede i 80 prosent. Halvparten av de velgere som forsvinner fra oss, har tatt seg en politisk «tenkepause» og svarer «vet ikke» på spørsmålet om hvordan de vil stemme. Den andre halvparten går til andre partier uten at det utgjør et netto-tap, fordi vi vinner en god del tilbake. Vi bytter velgere med alle partier, men vi taper mest til de borgerlige.

En høy stabilitet er et sunnhetstegn for et parti — en lav stabilitet et sykdomstegn. For Arbeiderpartiets vedkommende finner vi sammenliknbare symptomer i 1961 og 1965.

Det er ikke noen trøst for oss, men det tilhører bildet at i år er hele partispektret angrepet. På dette tidspunkt i 1969 var ca. 15 prosent av velgermassen på vandring, — i år hele 25 prosent.

Dette gir en klar beskjed til vår valgkamp. Vi må gripe tak i det som skaper ustabiliteten i norsk politikk: *manglende styring og sviktende troverdighet*.

Men vi må først ut til våre egne. Vi vinner ingen andre når våre egne velgere tviler. Vi må rydde tvilen av veien og knytte fastere band til dem. For de av våre velgere som i dag «ikke vet», eller har bestemt seg for et annet parti, er EF-saken et viktig ankepunkt, både fra ja- og neihold. Men hovedårsaken er alminnelig politisk misnøye. Den rydder vi ikke av veien med generelle talemåter, men med konkrete politiske handlinger. Vinner vi tvilerne tilbake, er det en halv seier.

De unge stemte Arbeiderpartiet i 1969, og det skulle normalt være en kapital vi kunne trekke vekslers på ved årets valg. Men regelen om at de unge holder fast ved det parti de begynte å stemme på, har ikke den samme gyldighet lenger. Undersøkelser viser en økende tendens til partiskifte.

255 000 unge kan stemme for første gang ved dette stortingsvalget. Velgergruppen mellom 20—30 år utgjør vel 20 prosent av den totale velgerskare. Vender de oss ryggen og blir sittende hjemme eller stemmer på andre partier, er vi ille ute.

Generelt er ungdommen opptatt av de vanlige politiske problemer. De er overveiende *mer* opptatte av skatter, avgifter, lønninger og priser enn andre aldersgrupper. Det er derfor ikke behov for å skape et spesielt politisk opplegg. Har vi et godt politisk opplegg, når vi også de unge, men vi må *fremheve* overfor dem en del momenter

i vårt programopplegg. De unge er særlig opptatte av yrkesvalg, arbeidsplass- og utdanningsmuligheter, boligspørsmål og komplekset «den unge families økonomi». Men de vil også ha en politikk som gir samfunnet en fast ledelse, og som inneholder et perspektiv, en sosial idé og medmenneskelighet, slik dette landsmøtet har lagt opp til.

I 1969 festet de unge sin tro og tillit til Arbeiderpartiet. Ungdommen sa nei til borgerlig politikk, og de ville heller ikke underlegge seg et akademisk eller superradikalt lederskap. I år har jeg følelsen av at de unge er rammet av en sterkere passivitetsstrømming, og at de *søker* etter faste holdepunkter for sin tro og tillit. I valgkampen trenger vi å framheve en politikk for ungdommen — og vi trenger en «Ungdom for Arbeiderpartiet»-bevegelse. AUF må ta denne oppgaven som en utfordring.

Noen skråsikre meninger om hvordan vi står i de forskjellige landsdeler, kan vi ikke danne oss. Men noen holdepunkter har vi. De sier oss tydelig at vårt hovedproblem har ligget i Nord-Norge. I denne landsdelen gikk vi sterkt fram i 69-valget, og vi holdt her stillingen best ved kommunevalget i 1971. EF-valget ga oss derimot et tilbakeslag.

Etter folkeavstemningen hadde vi en foruroligende tilbakegang i denne landsdelen. Vi har vært satt under tredobbelt ild, Senterpartiet, SF og en tverrpolitisk populistbevegelse har hamret løs på oss. Den politiske ammunisjon har vært EF-saken, distriktspolitikken, bosettingsstrukturen og fiskerigrensespørsmålet. Det meste av ammunisjonen er nå brukt opp, angrepene er i all sin hulhet avslørt, og situasjonen har bedret seg betraktelig for oss.

Senterpartiet er et kapittel for seg i denne sammenheng. Med en utrolig frekkhet som bare de behersker, har de forsøkt å fri seg fra ansvaret for den distriktspolitiske utviklingen i Nord-Norge de siste 7 åra. Senterpartiet kan nok løpe fort, men ikke så fort at de kan løpe fra et ansvar som de holder i hendene.

Gjennom vårt arbeidsprogram og det Nord-Norge-program, som partiet i landsdelen har utarbeidet, har vi tilrettelagt en politikk som innebærer en ny giv i nord. Det er en ny giv for flere og tryggere arbeidsplasser, for bedre samfunnsservice og likestilling i levekår og trivsel med de mer utbygde deler av landet. Arbeiderpartiet er viktig for Nord-Norge. Nord-Norge er viktig for Arbeiderpartiet. Vi kan ikke få et godt valg uten at det går godt for oss i denne landsdelen.

Distriktspolitikken står sentralt i partiets virksomhet. Det skal vi ikke endre på. Men vi må være klar over at vi ved kommunevalget i 1971 fikk en kraftig påminnelse om et problem som nå melder seg med full tyngde. I presset fra de mange problemer med kommuni-

kasjoner, boliger, miljø og trafikk krever nå bybefolkningen større politisk oppmerksomhet. Bybefolkningen utgjør 50 prosent av landets totale befolkning — tyngden av dem stemmer med Arbeiderpartiet. Vi plikter å ta oss bedre av deres problemer.

Listestilling og listesamarbeid kan bli utslagsgivende ved valget. De nye partidannelser og deres listestilling er én ting. En annen er samarbeidet mellom de etablerte partier.

I Senterpartiet har det hevet seg røster som vil ha en «landsplan» for borgerlig samarbeid ved valget. På nåværende tidspunkt later det ikke til å være mulig, men det er i alle fall duket for et mer omfattende samarbeid mellom Senterpartiet og Venstre. De er trolig enige om å samarbeide i Rogaland, Vestfold og Oppland, og de drøfter opplegg for Nordland, Oslo og Agderfylkene. Kristelig Folkeparti har ikke vist noen særlig entusiasme for et større samarbeidsopplegg, hvor Senterpartiet på forhånd hadde bestemt seg for å spille første-fiolin. Foreløpig viser Kristelig Folkeparti bare interesse i Troms — det kan gi en samarbeidskombinasjon mellom regjeringspartiene som også utløser samarbeide i Finnmark. Vi kan bare vente og se. For øvrig har Kristelig Folkeparti inngått et liste-ekteskap «på si» med Høyre i Nord-Trøndelag.

Det var Senterpartiet som grep initiativet i spørsmålet om borgerlig samarbeid ved stortingsvalget. De åpnet med å isolere Høyre og Folkepartiet ved å si fra at de bare ville samarbeide med de partier som er med i den nåværende koalisjonsregjering. Så fulgte de opp med å si fra at de ikke ville være med på felleslister hvor jafolk figurerte på de fremste plasser. Dermed har de avgjort det meste av personvalgene ved oppsett av listene. Dette er antakelig for drøy kost for Kristelig Folkeparti. De bærer på drømmen om et bredere borgerlig samarbeid, og partiet står i den stilling at de *kan* si nei til Senterpartiet.

Den posisjon befinner ikke Venstre seg i, de tvinges inn i kattens lek med musa. Hvordan den arter seg, ser vi i Oppland. Der bestemmer Senterpartiets nominasjonsmøte at Venstre skal få være med på å samarbeide. Venstre blir tildelt *fjerdeplassen* og får samtidig beskjed om hvilken Venstre-mann som skal få lov til å stå på denne plassen! Den støtte Venstre søker, og som Senterpartiet vil gi, får meg til å tenke på den støtte som repet gir den hengte. Eller for å sitere en partifelle fra Telemark: «Senterpartiet har lagt øksa ved (E)eikas rot.»

«Hestehandel» er betegnelsen som er gitt enkelte av koalisjonens internasjonale handlinger. «Klokkebytte» må bli betegnelsen på det de bedriver på det indre plan. Uansett hva som blir resultatet av

samarbeidet dem i mellom, utgjør det ingen trusel overfor oss. Det innebærer først og fremst en forskyvning dem i mellom.

Vi får vårt problem til venstre for oss.

Alliansen mellom SF, NKP og rest-AIK i et Sosialistisk Valgforbund, kan få en virkning som skyver ut arbeiderbevegelsen som den dominerende faktor i norsk politikk. Vi har allerede registrert en virkning av oppsplittingen og uroen. Fra årsskiftet har de borgerlige partiene vært den største gruppe i norsk politikk. Vi må meget langt tilbake i tiden for å finne tilsvarende situasjon. Ikke ved noe valg i etterkrigstiden har de borgerlige partiene samlet hatt en oppslutning på over 50 prosent.

Det har de nå, ifølge Gallup-tallene. Det som utlegges om handlinger og disposisjoner for å styrke arbeiderbevegelsen i Norge, har fått den stikk motsatte virkning. Det er blitt en historisk kjenngjerning at norsk arbeiderbevegelses styrke står og faller med Arbeiderpartiets styrke.

Dette kan bli videreført inn i selve valgresultatet. Det nevnes mange tall for Sosialistisk Valgforbunds listestilling. Om det blir 10 eller 15 er for så vidt likegyldig. De aller fleste av alliansens lister vil ikke ha mandatsjanser — det er enkel regning. Men de kan hindre at Arbeiderpartiet vinner mandater eller forårsake tap — alt til de borgerliges fordel. I Østfold, Vestfold og Oppland vant vi siste mandatene hårfint foran Høyre. I Oppland skilte det 260 stemmer. I Rogaland og Hordaland trues vi av eventuelle borgerlige kombinasjoner. Troms, Møre og Romsdal og Nord-Trøndelag er blant de fylker hvor vi har vannersjanser. I Troms manglet vi bare 800 stemmer på å vinne et mandat fra de borgerlige i 1969.

Valgforbundet kan bli de borgerliges beste kort.

Vi skylder våre velgere, vårt eget parti og norsk arbeiderbevegelse å klargjøre hva stemmer på Valgforbundet kan bety: Den kan ikke gi noen ny politikk, den svekker arbeiderbevegelsen og den virker *mot* Arbeiderpartiet og *for* fortsatt borgerlig flertall og regjering.

Arbeiderpartiet har ikke Sosialistisk Valgforbund eller enkelte partier til venstre for oss som våre hovedmotstandere. De befinner seg til høyre for oss. Men i praktisk politikk fortøner dette seg litt annerledes. Vi kan selv avgjøre hvem som er våre hovedmotstandere, men vi kan ikke avgjøre hvem det er som gjør oss til *sine* hovedmotstandere. Om det kan det neppe herske tvil. Venstresiden vil kaste alt de formår av kraft inn på å angripe Arbeiderpartiet. Deres kamp *for* et sosialistisk Norge og en styrket arbeiderbevegelse, er en kamp *mot* Arbeiderpartiet. Vi gjør klokt i, når vi vender *fronten* mot våre hovedmotstandere, å være klar over at vi ikke har ryggen fri.

Vi skal gjøre vår valgkamp til en bred massebevegelse for Arbeiderpartiets politikk og A-regjering. Mobiliseringen av valgorganisasjonen har foregått siden før årsskiftet og vi skal legge vekt på å få tyngdepunktet av valgkampaktiviteten lagt der valgkampen egentlig blir avgjort — på arbeidsplassene og i lokalmiljøet. Vi bygger opp en valgkamp etter tradisjonelt mønster, men med større bredde og grundighet. Men en ny ting må vi åpne for — vi må gi en mulighet til alle de ikke aktive medlemmer og sympatisører som nå tilbyr sin innsats. Gjennom brev, telefoner og ved personlige henvendelser uttrykker de misnøye — og frykt — overfor den politiske situasjonen. De føler trykket fra den utryggheten som ustabiliteten avler og vil derfor være med på å gjøre en innsats for å få en annen og bedre politisk situasjon i landet.

I vår valgbevegelse må vi ha med de store lønnstakergruppene og fagbevegelsen, kvinner og ungdommen, fiskerne, småbrukerne og kulturarbeiderne. Det vil gi det riktige bildet av hvem vi er og hvem vi arbeider for. Og det er en slik bevegelse som må til for at vi skal makte å bringe partiets politikk ut til alle landets velgere. Gjennom vårt valgkampmaterieell, valg møter og vår sterke A-presse og valgorganisasjon, når vi langt med vårt politiske budskap. Men hverken taler eller skrifter avgjør retningen på denne valgkampens politiske strømninger. Strømningene vil bli dannet og styrt av reaksjoner og samtaler i bo-, venne- og arbeidsmiljøet. Disse strømninger når vi bare gjennom ulike former for *personlig kontakt*.

Valget blir et regjeringsvalg. Arbeiderpartiets mål er å vinne et grunnlag for A-regjering som kan gi landet en stabil og handlekraftig ledelse.

I konfrontasjonen om regjeringsspørsmålet står vi sterkt. De borgerlige har regjert samarbeidet seg i mellom sønder og sammen. Det vi nå har av borgerlig «samarbeid» er egentlig et «liv etter døden». Det eksisterer ingen borgerlig livskraft som makter å fortelle velgerne om hvilken regjering eller hva slags politikk de vil gi landet etter valget.

En ny borgerlig regjering vil bestå av «finurlige taktikere og bondefulhetens stormestre», for å bruke Dagbladets formuleringer. Mangel på ledelse er og blir deres lederform. Borgerlig statsministre er dømt til å bære en «bør av sprikende staur» på sine skuldre. Olav Brunvand har skrevet en bok om det borgerlige samarbeidet. «Fra samarbeid til sammenbrudd» er tittelen — les den. For velgerne er og blir vi det eneste klare alternativet. Denne situasjonen har velgerne allerede fanget opp. I en meningsmåling som ble tatt opp i april, vil over 40 prosent ha A-regjering etter valget, 25 prosent en borgerlig og 6 prosent den nåværende regjering. *Stabilitet — ledelse*

— *A-regjering*, det blir tre nøkkelord i vår valgkamp. *Men dette må vi forankre i den politiske vilje til å gjøre noe med samfunns-situasjonen og de forhold menneskene opplever som vanskelige eller vonde.* Kravet om stabilitet kan ellers lett få klangen av konservatisme, kravet om ledelse klinge som ropet på «den sterke mann», og vår regjeringstilstand framstå som nakent maktbegjær.

A-regjering — stabilitet og ledelse er enkle og klare poenger, men velgerne vil spørre oss om hva vi skal bruke dem til. Vi må for all del ikke glemme at valget er valg av politikk. Det politiske opplegg dette landsmøtet beslutter, inneholder en ny politikk for et bedre samfunn. Men serverer vi hele programmet, blir det upersonlig og generelt. Ut av arbeidsprogrammet må vi hente svarene på det de forskjellige folkegrupper er sterkest opptatt av. Vi må trekke ut det vi kan si til ungdommen om hva vi vil gjøre med boligspørsmålene og den unge families økonomi. Til industriarbeideren må vi fortelle hva vi vil gjøre med arbeidsmiljøet, slik at deres arbeidsplass blir fri for helsefare. Folk i Nord-Norge må få klart framstilt vårt opplegg for innsats i deres landsdel. På Vestlandet må de få vite hva vi vil gjøre med kommunikasjonene. Vi må fortelle kvinnene om hvordan vi vil føre fram en likestillingspolitikk for dem. Vi må unngå å gjøre arbeidsprogrammet til en katalog som det henvises til i generelle vendinger, men bruke det som en kilde for å levendegjøre og illustrere vår vilje. *Vi må få folk til å oppleve vår politikk som sin personlige interesse.* Da når vi fram!

De borgerlige har det fulle ansvaret for den ukontrollerte og meningsløse utviklingen i skatter, avgifter og priser vi har opplevd i dette land. 20 prosent B-moms ble en fatal feildisponering. 80 prosent av våre velgere er vanlige lønnstakere og husmødre — det er nettopp de gruppene som sterkest merker presset i leveomkostningene. Vi kan ville mye fint og godt i denne valgkampen, men vi slår ikke igjennom hvis vi ikke kan gi en klar, forpliktende og troverdig beskjed til velgerne om hva vi vil gjøre med dette. De vanlige lønnstakere utgjør gjennom sitt daglige slit ryggraden i samfunnets produksjon og økonomi, og husmødrene forvalter en betydelig del av pengene i samfunnet.

Arbeiderpartiet må gi disse gruppene en *garanti* for at den økonomiske politikk vi vil føre, skal ha til hovedmål å gi dem mer igjen til eget forbruk i hjem og familie. I skatte- og avgiftspolitikken og i spørsmålet om prioritering må hensynet til de vanlige lønnstakere og deres familier veie tyngst. Vi har nå gitt den første delen av garantien gjennom det skatteopplegg som er blitt presentert på landsmøtet.

Vi skal også i denne valgkampen gå ut med en garanti til de gamle

og de som har det vondt og vanskelig. I vårt land er det over en halv million trygdede og pensjonister. Vi skal klart og tydelig si fra at vi ikke vil være med på å undergrave tryggheten i dette land i form av en dårligere sosialpolitikk — selv om den blir kostbar. Vi vil ikke tillate at samfunnet blir så fattig, hverken på sosial samvittighet eller penger, at vi ikke bruker det som er nødvendig for at gamle, syke, handicappede, arbeidsløse og andre som har det vanskelig, skal få hjelp og støtte. De skal være sikre på at deres interesser blir ivaretatt og forsvart av Arbeiderpartiet.

Den aktuelle regjeringssituasjonen vil gripe inn i valgkampens forløp. Det kan herske tvil og uenighet om de politiske omstendigheter og premisser, men vi kan ikke tillate oss tvil eller uenighet om at vi skal ta regjeringsmakten når vi har sjansen til det. Vi skal søke makten og ansvaret — ikke rømme fra det — om vi ønsker å utrette noe i dette samfunnet.

Taktiske kalkulasjoner bør ikke bli grunnlaget for slike avgjørelser. Martin Tranmæl har gitt oss en god leveregel som det i disse dager er verdt å holde fast på: *«Det som er saklig riktig, er også det taktisk riktige.»*

Er det saklig grunnlag for det, feller vi regjeringen Korvald, det vil vi stå oss på, også i valgkampen.

Vi må ha en politikk for hverdagen, men vi må også klarlegge våre politiske visjoner. «Vekst og vern — demokrati og likestilling» er et uttrykk for en visjon. Men også *det* må konkretiseres og levedegjøres. Arbeidsprogrammet har innslag som egentlig er et opplegg for en ny sosial utvikling i Norge. Det dreier seg om dyptgående reformer som nyorganiseringen av vårt økonomiske liv, økt offentlig engasjement i industripolitikken, nye framstøt for økt demokratisering, likestilling og rettferdighet. Dette er reformer som vil medføre en like stor sosial strukturendring som utviklingen fra 1920-åras nødssamfunn til 1970-åras velferdssamfunn. *Det vil gi utviklingen en sosialdemokratisk kurs.*

Aldri etter krigen har et stortingsvalg vært en så åpen affære. Selve valgkampen kan komme til å avgjøre det hele.

«105 dager igjen til valget», varslet formannen ved landsmøtets åpning. Det er kort tid, og vi har mye å ta igjen. Vi må derfor bruke hver time til en valgkamp som ikke slutter før valglokale stenger.

Var det noen som sa at det er åpløst for Arbeiderpartiet å vinne denne valgkampen? «Håpløst» er et ukjent ord for oss!

Valgkampen legges opp med *ett* mål for øyet: Å VINNE!

De timer og dager vi har brukt på dette landsmøtet, har vi brukt godt. Når vi reiser hjem, vet vi hvor vi står. Landsmøtet har gitt

inspirasjon og ammunisjon til de partivenner og de fagorganiserte som skal føre kampen.

Landsmøtet har klarlagt vårt politiske budskap til landets velgere:

- vi vil gi landet en stabil ledelse,
- vi skal føre en politikk med hovedformålet: den vanlige kvinne og manns inntekt, leveforhold og livssituasjon,
- vi vil et samfunn hvor forholdet mellom menneskene er preget av solidaritet og rettferd,
- vi vil verge de svake, de som har det vondt eller dårlig,
- vi vil ta kampen opp mot de reaksjonære og ekstremistiske krefter.

Men framfor alt skal vi føre kampen for:

**FLERTALLET OG REGJERINGEN TIL ARBEIDERPARTIET!
TRYGGHET FOR FOLKET!**

Foredraget ble mottatt med sterkt bifall.

INNSTILLINGEN FRA REDAKSJONSKOMITÉEN OM ARBEIDSPROGRAMMET

Reiulf Steen opplyste at redaksjonskomitéen hadde arbeidet hele natta og først var ferdig med innstillingen kl. 8 om morgenen. Han ville ta for seg avsnitt for avsnitt. Innstillingen var sålydende:

Redaksjonskomitéen har gjennomgått landsstyrets forslag til arbeidsprogram avsnitt for avsnitt og vurdert de forslag til endringer og tilføyelser som er innkommet. De forslag som er fremmet under programdebatten på landsmøtet, er blitt underlagt særskilt behandling, og redaksjonskomitéens innstilling til hvert av disse forslag blir lagt fram for landsmøtet i Innstilling nr. 2 fra redaksjonskomitéen. I det følgende er redegjort for redaksjonskomitéens endringsforslag under de respektive kapitler.

Side 1:

Bedre styring av internasjonal økonomi.

I annen og siste periode av innledningen endres ordene «bør» til «må».

Tilføyelse til punkt 2: «bl.a. når det gjelder representasjon for de ansatte.»

Side 2:

Samarbeidet med utviklingslandene.

Punkt 7 blir punkt 1 og punkt 8 blir punkt 2.

Nytt punkt 9: «Norge må arbeide for å styrke FN's konferanse for handel og utvikling (UNCTAD).»

Sikkerhets- og fredspolitik.

Redaksjonskomitéen, unntatt Rune Gerhardsen, slutter seg til landsstyrets forslag. Rune Gerhardsen fremmer følgende forslag:

«Inn etter 4. setning:

Arbeiderpartiet mener at blokksystemet i dag vanskeliggjør en utvikling i retning av avspenning i Europa. Den rolle NATO som blokk, og enkelte NATO-land på egen hånd, spiller i verdenssamfunnet, tilsier at Norge melder seg ut av NATO og finner andre løsninger på sine sikkerhetsproblemer.

I den fase vi nå er inne i, står arbeidet for å få etablert en all-europeisk sikkerhetsordning i forgrunnen. Norge bør se dette som et viktig ledd i arbeidet for å nå fram til et verdensomspennende sikkerhetssystem.

Arbeiderpartiet går inn for:

- at Norge skal delta aktivt i det arbeid som er i gang for å få etablert en europeisk sikkerhetsordning. En slik sikkerhetsordning må ha som siktepunkt en internasjonal rettsorden som kan garantere fred og sikkerhet i verden. I dette arbeidet kan en konferanse om sikkerhet og samarbeid i Europa og drøftinger om styrkereduksjoner gi verdifulle bidrag.
- at det som et ledd i den løpende sikkerhetspolitiske vurdering settes i gang utredninger av ulike sikkerhetspolitiske alternativer med sikte på at Norge i løpet av programperioden skal melde seg ut av NATO.»

Side 2:

Bredt internasjonalt engasjement.

Tillegg til innledningens siste setning:

«...med sikte på at alle grupper av folket kan gjøre sitt syn gjeldende.»

Tilføyelse til punkt 1: «Særlig vekt på opplysningsarbeid om utviklingslandene.»

Utbygging av politisk demokrati.

Nytt punkt 5:

«Det utredes å sammensette fylkesutvalgene etter parlamentariske prinsipper slik at det parti eller de partier som er i flertall i fylkestinget, får alle medlemmer av utvalget. Lovgivningen endres slik at Oslo og eventuelt andre av de største bykommunene kan velge sine kommunalråder etter de samme prinsipper. Ved et slikt system må opposisjonen sikres gode arbeidsmuligheter.»

Side 2:

Demokrati i lokalmiljøet.

Annet punkt, 1. setning, endres slik:

«De som skal bo i et område, må så langt det er mulig osv.»

Nytt punkt 3:

«Fylkeskommunen tillegges den myndighet Miljøverndepartementet nå har til å stadfeste reguleringsplaner.»

Tilføyelse til det nye punkt 4:

«Kommuneloven endres slik at det åpnes adgang til å velge politisk sammensatte lokalutvalg ved direkte valg, samtidig med kommunevalg.»

Side 3:

Det nye punkt 5 (punkt 4 i forslaget) får følgende ordlyd:

«I sykehus, alders- og sykehjem og andre sosiale institusjoner må de ansatte og så langt det er mulig, klientene være representert i institusjonenes styrende organer og få reell innflytelse på beslutningene. For klientene gjelder dette særlig trivsels- og utfoldelsesmulighetene.»

Demokrati i arbeidslivet.

Punkt 1, første setning, skal lyde:

«Ordningen med demokratiske bedriftsforsamlinger og direkte styrerepresentasjon utbygges til å gjelde bransjer og foretak ...»

Tilføyelse til punkt 3:

«De første skritt tas for å sette denne reformen ut i livet.»

Effektiv distriktspolitikk.

Innledningen endres slik:

Etter tredje setning tilføyes:

«Målene må ut fra lokalsamfunnenes egne forutsetninger og virkemidler særlig ta sikte på å utvikle det enkelte lokalsamfunn.»

Etter femte setning tilføyes:

«I de ulike senter må veksten i produksjonslivet, inklusive servicenæringene, skje i samvirke med distriktene omkring slik at utkant og senter bindes sammen.»

Side 3:

Effektiv distriktspolitikk (forts.)

Ny utforming av punkt 4:

«Det må pålegges staten et særlig ansvar til å gjennomgå sin egen virksomhet i Oslo med sikte på å stoppe veksten i antall arbeidsplasser. Det utarbeides og gjennomføres en plan for utflytting fra Oslo-området av statsvirksomhet som like godt kan drives i distriktene, og for plassering av nye statsinstitusjoner i distriktene. Sammen med en omfattende desentralisering av oppgaver til fylket bør dette etter hvert føre til en reduksjon av antall statlige arbeidsplasser i Oslo-området. Antall studie- og arbeidsplasser ved universitetet i Oslo må ikke økes.»

Punkt 6, første setning, endres til:

«Det gjennomføres en ordning med geografisk differensiering. . .»

Punkt 7, første setning, endres til:

«Økte midler til grunnlagsinvesteringer og til . . .»

Vern om naturmiljøet.

Ny utforming av punkt 2:

«En må gjennom forskning og utvikling få produkter og produksjonsprosesser som fører til mindre forurensning og støy og mindre bruk av ressurser enn i dag. Hovedprinsippet må være at den som forurenser må betale kostnadene ved forebygging, rensing og tiltak mot mulige skadevirkninger. I en overgangsperiode bør det gis rimelige lån og i spesielle tilfeller direkte tilskott til eksisterende bedrifter for finansiering av miljøverntiltak. Det utarbeides en klar tempoplan for begrensning og stans i utslipp som skader naturen. Der det er hensiktsmessig, må avgifter på produksjonslivet tas i bruk for å begrense forurensingen og finansiere nødvendige tiltak.»

Side 3:

Vern om naturmiljøet (forts.).

Ny utforming av punkt 5:

«Det må utformes effektive tiltak som kan hindre forurensninger fra jord- og skogbruk. Biologisk plantevern må utvikles og avfall fra landbruksproduksjonen må gjenvinnes.»

Nytt punkt 11:

«Det fastsettes grenser for forurensningsgraden av luft i tettsteder og normer for gassutslipp fra motorkjøretøyer.»

Det nye bygdesamfunnet.

I innledningen, 11. linje, sløyfes ordet «gifte».

I punkt 9, fjerde linje, skal ordet «forskoleklasser» erstattes med «førskoletilbud».

Ny utforming av punkt 10:

«Det gjøres en særskilt innsats for å opprettholde og bygge ut service i kommuner og grender med fraflytting bl. a. ved statlig innsats for å få i stand kombinasjoner av handel og ulike typer offentlig service.»

Trivelige bysamfunn.

Punkt 1, annen setning, erstattes med:

«Utvidelse av kommunens forkjøpsrett til også å omfatte bebyggd grunn for sanerings- og moderniseringsformål.»

Punkt 1, siste setning, erstattes med:

«Lov om tomtefeste må utformes slik at det blir lettere for kommunen å beholde eiendomsretten til grunnen. Loven gjennomføres også for fritidshus.»

Nytt punkt 2:

«Saneringsloven endres slik at den blir mer egnet for samfunnsmessig engasjement i byfornyelse. Staten må medvirke til at kommunene får økonomisk mulighet bl. a. ved låneopptak til å gjennomføre byfornyelsesoppgaver under samfunnsmessig kontroll.»

Side 3:

Trivelige bysamfunn (forts.).

Tillegg til punkt 4 (tidligere punkt 3):

«Spørsmålet om å gi adgang for de enkelte kommuner til mer effektivt å la samfunnsmessige helhetssyn være avgjørende under byggesakers behandling, vurderes i samband med den nye planleggingslovgivningen.»

Side 4:

I punkt 5 (tidligere punkt 4) tilføyes etter første setning:

«I særlig grad gjelder dette arbeidsplasser i servicesektoren, bl. a. for å opprettholde et balansert arbeidstilbud.»

Nytt punkt 6:

«Staten må fortsatt medvirke til opprettelsen av ett kollektivselskap for Oslo-området. NSB's lokalrutenett må inngå som en integrert del av det samlede kollektivtilbud i området. Statens bevilgninger må gis på en slik måte at det muliggjør en reell prioritering mellom vegbygging og tunnelbanebygging.

Punkt 7 (tidl. punkt 5), første setning erstattes med:

«I Bergen, Trondheim, Stavanger, Drammen og Kristiansand må det legges større vekt på å sikre et godt miljø og et balansert arbeidsliv.»

Punkt 8 (tidl. punkt 6), etter første setning tilføyes:

«Kollektivtransporten gis betydelige trafikkmessige fordeler, og tiltak må settes i verk for å redusere privatbiltrafikken i de større byene.»

Boliger og bo-miljø.

Ny utforming av punkt 3 (tidl. punkt 2):

«I tettstedene må det legges vekt på å utvikle varierte boligtyper. I de største byene gjør begrensede tomteressurser det nødvendig med en forsvarlig utnyttelse av grunnen. Former for konsentrert småhusbebyggelse må utprøves i bred skala. Husbankens praksis når det gjelder øvre grense for tomteutgiftene nyvurderes, både med sikte på å lette adgangen for lønnsstakere til å skaffe seg småhus i de større byområder og sosial boligbygging.»

Side 4:

Boliger og bomiljø (forts.).

Nytt punkt 2:

«Bykommunene må få bedre virkemidler for å omregulere områder til boligformål. Bykommunenenes juridiske grunnlag for å hindre omgjøring av boliger til kontorer må styrkes.»

Punkt 6 (tidl. punkt 5); ny 2. setning:

«Byggeløyveordningen må tilpasses dette.»

Tillegg til punkt 7 (tidl. punkt 6):

«Hybelboernes rettigheter må bedre ivaretas.»

Punkt 9 (tidl. punkt 8), siste setning endres til:

«Når kommunen skaffer noen en ny bolig eller tomt til boligformål, må den få rett til å disponere den tidligere bolig.»

Punkt 10 (tidl. punkt 9), tilføyes:

«En bør overveie bruk av offentlige utviklingskontrakter til hjelp for boligkooperasjoner og planleggerne for utvikling av nye boligformer og av bomiljøet. Staten må gi kommunene større muligheter for å planlegge og utvikle grøntområder i boligstrøk.»

Fritidstilbud, kultur og idrett.

Tillegg til innledningen:

«Den statlige støtte til kommunenes kulturtiltak må gis en generell form slik at de kommunale myndigheter i større grad kan bestemme hvilke alternativer som skal stimuleres og støttes.»

Punkt 1:

«bør» strykes i 2. og 3. setning.

Punkt 7, tilføyelse:

«Også de som ikke driver toppidrett, må få organiserte trenings-tilbud.»

Punkt 9, tilføyelse:

... «særlig for at de skal bli bedre i stand til å tilby treningstilbud til andre enn dem som driver toppidrett.»

Side 4:

Kvinner og menn.

Ny utforming av punkt 7:

«I de tilfeller da organisasjonene har forslagsrett til offentlige utvalg og råd, skal de pålegges å foreslå flere personer til hvert til-litsverv. Forslaget skal omfatte både kvinner og menn og personer fra flere kanter av landet.»

Familien, barn og ungdom.

Nytt punkt 5:

«Det overveies at de kvinner som i dag får dagpenger av folke-trygden ved barselspermisjon, får beløpet hevet til 2/3 av sin brutto-inntekt. Videre overveies det å gi adgang til 6 måneders permisjon med full lønn i forbindelse med fødsler for dem som i dag har 12 ukers permisjon. Disse to grupper må etter hvert likestilles.»

Punkt 6 (tidl. punkt 5), tilføyelse:

... i de første 12 uker av svangerskapet.»

Skole og utdanning.

Punkt 3, første setning endres til:

«Førskoleundervisning integreres i vanlige daginstitusjoner med tilfredsstillende åpningstid og opptaksregler basert på bl. a. sosiale kriterier.»

2. setning utgår.

Punkt 4, tilføyes etter annen setning:

«Elever i ungdomsskolen bør i størst mulig utstrekning ha høve til å bo hjemme.»

Nytt punkt 6:

«Prioritering av lærlinger og yrkesskoleelever ved bygging av hybelhus og elevheimer.»

Punkt 10 (tidl. punkt 9):

«Opphevelse av den øvre aldersgrense for studielån og stipendier.»

Side 5:

En ny sosialpolitikk.

Punkt 6, tilføyelse:

«... bl. a. ved at det opprettes flere deltidsstillinger.»

Nytt punkt 7:

«Det innføres en autorisasjonsordning for kiropraktorer slik at det kan bli gitt refusjon av utgifter ved behandling hos kiropraktor.»

Punkt 11 (tidl. punkt 10), ny utforming:

«Trygdeordningene og utgiftene til helsesektoren må analyseres nøye, både for å sikre dem som har behov for det, tilstrekkelige ytelser, f. eks. ved en justering av særtillegget, og for å begrense kostnadsøkningen innenfor helsesektoren.»

Alkohol- og stoffmisbrukere.

Nytt punkt 2:

«Større statlig innsats for å bedre forholdene for de hjemløse og alkoholskadede, særlig med sikte på utbygging av boligtilbud, sysselsetting og vernede arbeidsplasser. Større statlig medvirkning — særlig utbygging av oppsøkende virksomhet og mer differensiert behandlingstilbud for ungdom med alkohol- og stoffproblemer.»

Side 5:

Arbeid for alle.

Punkt 8 får slik utforming:

«Sikring av trygghet i forandringene. Et omfattende varselsystem

for at myndigheter og de ansatte i god tid får være med i drøftingene om planer om flytninger, innskrenkninger og nedleggelse. Trygging av de ansattes økonomiske rettigheter i slike tilfeller. Et system som sikrer omplassering til nytt arbeid dersom arbeidsplasser blir nedlagt, med utvidet ansvar for bedriftene. Utredning av former for offentlig støtte i tilfeller hvor de ansatte ønsker å overta bedriften.»

Side 6:

Bedre arbeidsmiljø.

Nytt siste punkt:

«Arbeidstakerne må beskyttes mot at persondata om dem blir brukt av bedriftsledelsen mot arbeidstakernes ønsker og interesser.»

Punkt 5, annen setning endres til:

«For dem som må arbeide skift, må det sørges for skiftordninger som de ansatte kan godta og kompensasjoner . . .»

Nytt punkt 7:

«For dem som har særlig byrdefulle arbeidsreiser (pendlerne) innføres ordninger med rimelig kompensasjon for direkte utgifter som følge av pendlingen. For denne gruppen tar en også sikte på å samordne transporttilbudet bedre, og å stimulere til bedre service-tilbud i hjemkommunene. For ukependlere må boligforholdene på arbeidsplassen bedres.»

Samordnet samferdsel.

Ny innledning:

«Samferdselsnettene utøver en avgjørende innflytelse på vår produksjonsstruktur og vår samfunnsform. Samferdselspolitikken må derfor brukes som et redskap til å gjennomføre de overordnede mål for vår politikk i første rekke for å fremme det produksjons- og bosettingsmønster vi ønsker, og for å utvikle gode miljøer med begrenset støy og forurensning. Samferdselspolitikken må dissuten ha som mål å sikre en effektiv og samfunnsøkonomisk tilfredsstillende transportavvikling i alle deler av landet.

Gjennom den nye samferdselslov må samfunnsorganene få sterkere styringsmuligheter over hele transportapparatet.»

Punkt 1, tilføyelse:

«Samferdselsplanleggingen må innpasses bedre i samfunnsplanleggingen for øvrig.»

Nytt punkt 2:

«I vegpolitikken vil en særlig legge vekt på utbyggingen i Nord-Norge og på Vestlandet.»

Punkt 6 (tidl. punkt 5), 1. setning skal lyde:

«Jernbanens transportkapasitet må utnyttes best mulig, og det må tas i bruk effektive virkemidler for at tungransporten på veg så langt som råd overføres til jernbanen.»

Punkt 9 (tidl. punkt 8), ny formulering:

«Norge må til enhver tid *minst* følge opp de . . .»

Styring i industrien.

Punkt 6, annen setning endres slik:

«Eksisterende bedrifter gis rimelige lån eller tilskudd og rimelige skattevilkår . . .»

Punkt 11, etter annen setning tilføyes:

«Målet må være lik kraftpris over hele landet.»

Punkt 13 går ut og erstattes med:

«Det statlige oljeselskap må raskt utvikles, slik at det kan bli det viktigste instrument for den praktiske gjennomføring av norsk oljepolitikk. Utnyttingen av nøkkelblokker, grenseblokker og viktige områder på kontinentalsokkelen nord for 62. breddegrad bør reserveres statsoljeselskapet. Oppretting av et utviklingselskap under statselskapet for legging og drift av olje- og gassledninger på større dyp.»

Side 6:

Landbrukspolitikken.

Nytt punkt 9:

«Den endelige utforming av ferieordningen for jordbruket må i større grad prioritere kombinasjonsbruk og familiebruk med husdyrhold.»

Nytt punkt 12 (Etter avsnittet «En bør stimulere . . .»:

«Skogloven forbedres med sikte på at det lokalt kan settes i verk tiltak mot eier eller bruker som vanskjøtter sin skog.»

Punkt 17 (tidl. punkt 15), 1. setning tilføyes:

«Forpakterloven må styrkes og *jordloven suppleres* . . .»

Siste punkt går ut og erstattes med 2 nye punkter:

«Reindriften må få en avtale med staten på linje med jordbruket. Ny lov om reindriften. Det må settes i verk omskolerings- og støtte-tiltak som letter overgangen til annet yrke. Oppbyggingen av administrasjon og faglig veiledning må utvikles snarest både på kommune og fylkesplan.»

Skattereglene må endres slik at reindriftsutøverne kan overføre

noe av inntektene til fonds hvis 2 års omsetning faller på samme år. Forskning og forsøk må intensiveres. Foredling av råstoffet må skje innen det området råvarene produseres. Det opprettes katastrofefond som dekker ekstraordinære tap. Alle støttetiltak må forvaltes av folkevalgte organer.»

Fiskeripolitikken.

Punkt 1, tilføyelse til første setning:

«Norge må på den kommende FN-konferansen om havets folkerett støtte tiltak som styrker kyststatenes stilling når det gjelder å vareta fiskeriinteressene i deres nære havområder, *herunder gå aktivt inn for å gi kyststatene utvidede fiskerisoner på minst 50 nautiske mil.* Dersom . . .»

Side 7:

Fiskeripolitikken (forts.).

Punkt 7, ny formulering:

«Blant annet med utgangspunkt i Hovedavtalen og i nært samarbeid med Norges Fiskarlag og næringens arbeidstakerorganisasjoner, utarbeides . . .»

Nytt punkt 8:

«Norges Fiskarlag må fortsatt føre forhandlingene med staten om støtte på vegne av fiskerinæringen. Hovedvekten av støtten må gå til tiltak som kan skape varig lønnsomhet.

I medhold av Råfiskloven må førstehåndsomsetningen av fisk fortsatt organiseres gjennom salgslag.»

Handelen.

Punkt 1, siste setning, endres slik:

«Forskningen bør ved siden av teknikk og økonomi legge vekt på handelen som servicefaktor, for forbrukerne og som middel i distriktpolitikken.»

Nytt siste punkt:

«Samarbeid med kooperasjonen for å styrke forbrukernes stilling.»

Bedre kår for sjøfolkene.

Punkt 5, tilføyelse:

«Økt innsats for å styrke sikkerheten til sjøs.»

Punkt 7, tilføyelse:

«eventuelt med et nytt beregningsgrunnlag.»

Punkt 9, ny utforming:

«Kortbølgesendingene til nordmenn i utlandet sikres effektiv spredning, i første rekke ved leie av sendetid ved stasjoner som er plassert gunstig i forhold til skipsfarten, med god fly- eller telekommunikasjon med Norge. Bruk av satellitter bør undersøkes.»

Side 7:

Rettferdig skattelegging.

Nytt punkt 1:

«Demping av progresjonen i den direkte skattelegging av vanlige lønnsinntekter, bl. a. ved at statsskatten på første trinn reduseres fra 10 til 5 prosent.

Nytt punkt 3 (nåværende punkt 2) gis slikt innhold:

«Det gjennomføres et skille mellom personinntekt og bedriftsinntekt for selvstendige næringsdrivende, bl. a. for å unngå at personer med betydelige ressurser opptrer som 0-skattytere eller med urimelig lav inntekt ved beskatning. Som foreløpig tiltak gjennomføres skjerpede regler for skjønnsmessig likning av næringsdrivende. Bedriftsbeskatningen utformes slik at det fører til en rasjonell bruk av arbeidskraft, kapital og andre ressurser.»

Nytt siste punkt:

«Merverdiavgiften reduseres på visse varer der dette har stor sosial betydning og ikke medfører kontrollproblemer.»

Side 8:

Bank- og kredittvesenet.

Inn foran siste setning i innledningen:

«Bankvesenet må derfor i sin struktur og sin politikk utvikles slik at disse krav kan oppfylles.»

Punkt 1, tilføyelse:

«Prismyndighetenes organisasjon omformes.»

Punkt 4, ny formulering:

«Aktiv statlig støtte til opprettelse av større sparebankenheter. Som et første skritt gis kommunestyret rett til å oppnevne halvparten av forstanderskapet. Det etableres filialstyrer i de enkelte kommuner og flertallet oppnevnes av kommunestyret.»

Side 8:

Bank- og kredittvesenet.

Punkt 5, ny formulering:

«De private forretningsbanker gjøres til samfunnsinstitusjoner i form av stiftelser. Stortinget bør utpeke et flertall av representantskapet, gi veiledende regler for representantskapets valg av styret og fastlegge generelle retningslinjer for styrets virksomhet. Stor-

tinget bør fatte prinsippbeslutning om dette. På dette grunnlag gjennomføres en omfattende utredning, for å klarlegge den beste måten å gjennomføre endringene på. Det tas sikte på å ta de første praktiske skritt i fireårsperioden for å sette reformen ut i livet.»

Nytt punkt 6:

«Private finansieringsselskaper må i første omgang underlegges effektiv samfunnskontroll og deretter i det vesentlige avskaffes. Økt samfunnskontroll med private investeringsselskaper.»

Siste punkt erstattes av:

«Forsikringsselskapene demokratiseres ved at Stortinget gis rett til å oppnevne halvparten av medlemmene i forsikringsselskapenes representantskap. Samfunnets forsikringsinteresser søkes bedre ivaretatt gjennom et utvidet samarbeid mellom Norges Brannkasse, som bygger på representasjon fra fylkestingene, og de store folkeorganisasjoner som også driver forsikringsvirksomhet.»

Side 1:

Oppgaver i forgrunnen.

Punkt 10, ny formulering på siste setning:

Forsterket kamp mot alkohol- og narkotikamisbruk.

REDAKSJONSKOMITÉENS INNSTILLING TIL FORSLAGENE

Nr. 2: Forslaget tas i hovedsak til følge.

Nr. 3: Det vises til det forslag til kortsiktige skattereformer som er lagt fram på landsmøtet.

Nr. 4: Forslaget oversendes Sentralstyret.

Nr. 5: Forslaget anses i det vesentlige dekket av programforslaget.

Nr. 6: Forslaget tiltres.

Nr. 7: Forslagets første ledd tiltres, annet ledd avvises for programperioden.

Siste ledd: Forlaget anses dekket av programforslaget.

Nr. 8: Forslaget tiltres.

Nr. 9: Deler av forslaget anses dekket av forslaget til arbeidsprogram. Forslaget for øvrig oversendes Sentralstyret.

Nr. 10: En viser til forslaget til endring av arbeidsprogrammet.

Nr. 11: Denne oppgave er allerede tatt opp av og bør også heretter dekkes av Forbrukerrådet.

Nr. 12: Det vises til forslaget om skattereformer, som er behandlet av landsmøtet.

Nr. 13: Forslaget anses delvis dekket av forslaget til arbeidsprogram.

Nr. 14: Forslaget anses dekket av arbeidsprogrammet.

Nr. 15: Forslaget oversendes Sentralstyret til utredning.

Nr. 16: Forslaget oversendes Sentralstyret.

Nr. 17: En viser til programforslaget.

Nr. 18: Forslaget tiltres.

Nr. 19: En viser til programformuleringen om folkevalgt representasjon i bedriftsforsamlingene.

Nr. 20: Forslaget er i det vesentlige tiltrådt.

Nr. 21: Det vises til forslaget til kortsiktige skattereformer.

Nr. 22: En viser til forslag til formulering i programmet.

Nr. 23: Punkt 1 i forslaget anses dekket av gjeldende ordninger. For punkt 2 foreslås nåværende programformulering opprettholdt.

Nr. 25: Punkt 1 tiltres. Punkt 2 tiltres ikke og punkt 3 tiltres delvis.

Nr. 26: Kan ikke tiltres i programperioden, i det det i praksis vil føre til reduksjon av antall vernede arbeidsplasser.

Nr. 27: Forslaget anses dekket ved gjeldende ordninger, men kan ikke tiltres fullt ut.

Nr. 28: En foreslår at landsstyrets formulering opprettholdes.

Nr. 29: Forslaget anses dekket av programforslaget.

Nr. 30: Forslaget kan ikke tiltres fordi det er mindre vidtrekkende enn landsstyrets forslag.

Nr. 31: Første ledd: Det vises til den innskjerping som skjedde under Bratteli-regjeringen.

Annet ledd: Forslaget oversendes Sentralstyret.

Tredje ledd: Forslaget tiltres og er bygget inn i programforslaget.

Nr. 32: En rekke av synspunktene er innarbeidet i programforslaget.

Nr. 33: Forslaget er bygget inn i programforslaget.

Nr. 34: Forslaget oversendes Sentralstyret.

Nr. 35: Forslaget oversendes Sentralstyret.

Nr. 36: Forslaget anses dekket av programforslagets krav om utvidet samfunnsorientering i skolen.

Nr. 37: En er enig i forslaget, og anser det dekket av programforslaget.

DE ENKELTE PUNKTER

Innledningsavsnittet ble vedtatt enstemmig og uten debatt.

Under avsnittet om sikkerhets- og fredspolitikkk forlangte

Rune Gerhardsen ordet og tok opp sin dissens fra redaksjonskomitéen. Vi har ikke hatt noen grundig sikkerhetsdebatt på dette landsmøte, men det forhindrer ikke at enkelte har et annet syn på dette spørsmålet. Han ville ikke ta opp noen debatt på det nåværende tidspunkt, men mente det var behov for å votere over hans dissens.

Ved voteringen ble redaksjonskomitéens innstilling vedtatt med stort flertall.

Redaksjonskomitéen hadde foreslått et nytt punkt 3.

Sverre Pettersen, Sør-Trøndelag, foreslo at dette punktet gikk ut.

Per Eggesvik, Oslo, støttet redaksjonskomitéens innstilling.

Ved voteringen ble redaksjonskomitéens innstilling vedtatt med stort flertall.

Ingrid Sandvik, Sør-Trøndelag, foreslo at det foreslåtte punkt 4 ble sløyfet og at det opprinnelige punktet ble bibeholdt.

Reiulf Steen: Dette punktet må ikke oppfattes som noe pålegg.

Ved voteringen ble redaksjonskomitéens innstilling enstemmig vedtatt.

Under punkt 10 foreslo *Knut Nordbø*, Aust-Agder, ordet og foreslo en redaksjonell forandring.

Reiulf Steen foreslo Nordbøs forslag oversendt landsstyret, slik at det kunne tas hensyn til det ved den endelige utforming.

Steens forslag ble vedtatt.

Til punkt 7. Bedre kår for sjøfolk, forlangte *Trygve Stoltenberg* ordet og sa: Redaksjonskomitéen har ikke funnet å kunne gå med på en nedsettelse av pensjonsalderen for sjøfolk. Vi bør også få med i programmet at arbeidstiden skal være 8 timer pr. dag og ikke 12 timer som i dag.

Tor Aspengren, Sentralstyret: I LO må vi se dette spørsmålet i sammenheng med vårt tariffopplegg, og formannen i Sjømannsforbundet har vært med på å utforme opplegget.

Reiulf Steen: Aasarød er medlem av programkomitéen.

Ved voteringen ble innstillingen vedtatt mot 5 stemmer.

Ved punkt 3, siste avsnitt om merverdiavgiften fikk *Bjørn Amundsen* ordet og tok opp sitt forslag nr. 3 om fjerning av moms på matvarer. Håper at landsmøtet vil gjøre et klart vedtak her.

Reiulf Steen advarte mot *Bjørn Andersens* forslag. Ved sløyfing av moms på matvarer vil man redusere statens inntekter med 2,4 milliarder, som må kompenseres på annen måte. Det vil gjøre situasjonen enda vanskeligere enn før. Vi må finne ut en gruppe av sær-

lig viktige matvarer og frita dem for moms. Det er intensjonen fra redaksjonskomitéens side.

Trygve Bratteli: Vi må ikke miste balansen i skattespørsmålet. Intet er lettere enn å skape en situasjon som vil gjøre forholdene enda vanskeligere. Ved å sløyfe moms på matvarer vil vi miste statsinntekter til et beløp av 2,4 milliarder. En slik reduksjon kan bare kompenseres gjennom forhøyelse av den direkte skatt. Vi vil selvsagt aldri bli ferdig med skatteproblemene. Det vi må være opp-tatt av er å finne fram til et skatte- og avgiftssystem som er rettferdig. Vi bør stoppe ved det som er sagt av redaksjonskomitéen. Vi bør ikke vekke til live forestillinger som vi ikke kan følge opp.

Bjørn Amundsen, Oslo, var klar over at det ville bli svikt på inn-tektssiden på 2,4 milliarder ved å sløyfe moms på matvarer. Vi må imidlertid søke kompensasjon der hvor det er skatter å finne. Vi har nullskattytere, som vi bør trekke skatter ut av. Partiet må vise vilje til å løse skattespørsmålet.

Harald Mickalsen, Oslo, sluttet seg til redaksjonskomitéens innstilling. Han trodde ikke det var mulig å komme fram til en bedre formulering i dag. Han ville imidlertid peke på at forbitrelsen ute blant folk når det gjelder skattesnytere er sterkere enn man tror.

Martin Halvorsen, Oslo, mente at innstillingen kunne klargjøres noe og opptok følgende forslag: Punktum etter betydning. Den øvrige formulering utgår.

Ivar Ødegaard, Oslo, trodde at redaksjonskomitéens formulering var den beste. Ved å frita alle matvarer for moms, ville f. eks. laks og hummer, rene luksusmatvarer — også komme med. Vi bør plukke ut de varer som skal fritas.

Reiulf Steen: LO/DNA-skatteutvalget er i arbeid, og vi bør vel ikke foregripe noe. Imidlertid kan redaksjonskomitéen gå med på forslaget fra Martin Halvorsen.

Ved voteringen ble avsnittet vedtatt med den forandringen som Halvorsen hadde foreslått.

Deretter ble innstilling nr. 2 fra redaksjonskomitéen, om de inn-sendte og opptatte forslag gjennomgått. Bare for to forslags ved-kommende var det en kort debatt.

ABORT-SPØRSMÅLET

Her hadde redaksjonskomitéen opprettholdt programposten slik den var formulert i utkastet, men siste setning gikk ut og hadde fått følgende ordlyd:

En human og ensartet saksbehandling med en prosedyre som både tar hensyn til kvinnenens rett til å bestemme over sin egen livssituasjon og samfunnets ansvar for det liv som er i emning.

Trygve Urhaug, Hordaland, var ikke tilfreds med innstillingen og han måtte derfor ta opp sitt forslag og be om at det ble votert over det. Han ville samtidig gjøre oppmerksom på at han hadde stemt mot siste del av posten. Det er her uenigheten er til stede. Han beklaget at det ikke var mulig å få en realitetsvotering. Det råder ikke enstemmighet når det gjelder spørsmålet om selvbestemt abort.

Trygve Bratteli: En fortsettelse av realitetsdebatten om denne saken har ikke noen hensikt, men det bør selvsagt gis anledning til å gi uttrykk for sitt syn ved voteringen.

Ved voteringen ble innstillingen vedtatt mot 11 stemmer.

Til innstillingen til forslag nr. 29, forlange *John Fjeldvik*, Østfold, ordet. Han syntes ikke redaksjonskomitéens innstilling dekket hans forslag.

Reiulf Steen var uenig med *Fjeldvik*. Innstillingen var så tilnærmet forslaget fra *Fjeldvik* som det var mulig.

Mot endel stemmer ble innstillingen vedtatt.

Til forslag nr. 36 om skole og kultur fikk *Magnor Johansen*, Oslo, ordet. Han hevdet at innstillingen ikke dekket hans forslag, og han fant derfor å måtte opprettholde sitt forslag og be om vitering.

Ved voteringen ble innstillingen vedtatt med stort flertall.

FULLMAKT TIL FINPUSSING AV ARBEIDSPROGRAMMET

Reiulf Steen ba om landsmøtets fullmakt til å finpusse programmet, bl. a. når det gjaldt språkdrakten.

Denne fullmakt ble enstemmig gitt.

Etterat *Magne Thorsen*, Oslo, hadde hatt ordet til en anbefaling av uttalelsen om kulturpolitikken og *Andor Normann*, Hedmark, hadde hatt ordet til en merknad om landbruksposten ble hele programmet tatt opp til votering og godkjent.

ARBEIDSPROGRAMMET

har denne ordlyd etterat det er blitt redigert og finpusset:

VEKST OG VERN, DEMOKRATI OG LIKESTILLING

Det norske Arbeiderpartis mål er et sosialistisk samfunn — et samfunn med likestilling mellom grupper og enkeltmennesker, med trygghet og frihet for alle. Samfunnsstyret må bygge på demokrati og solidaritet. Menneskene må få reell innflytelse på alle forhold av betydning for dem. Folket må få kontroll med ressursene og resultatet av sitt eget arbeid.

Steg for steg må den demokratiske sosialismen virkeliggjøres. Vi må øke innsikten i den virkelighet som omgir oss, og særlig i det

samfunnssystem som i dag skaper ulikhet og urett. Vi må utvikle effektive midler for å lede utviklingen i den retning vi ønsker.

Ressursene er knappe. Naturen og livsbetingelsene i verden kan lett ødelegges. Vi må få plan i bruken av ressursene. Avfall og annet som i dag ikke nyttes, må i størst mulig grad tilbakeføres til produksjonsløpet. Forurensninger kan, hvis de får fortsette lenge nok, sette selve livet på kloden i fare. Denne utviklingen må stanses gjennom samfunnsstyring, nasjonalt og internasjonalt.

Den økonomiske veksten må gis et nytt innhold, slik at den bidrar til en fornuftig bruk av ressursene og ikke ødelegger den grunnleggende balanse i naturen. Men fortsatt produktionsvekst trenges for å løse alle de oppgaver vi står overfor, både i Norge og i verden for øvrig. Teknologi og forskning må brukes bevisst for å gi menneskene kontroll og styring over forandringene i samfunnet. Både i Norge og internasjonalt må en strengt vurdere hva som bør produseres, slik at man unngår å sløse med ressursene og ødelegge naturgrunnlaget. **V e k s t o g v e r n** vil være rettesnor for Arbeiderpartiets økonomiske politikk.

På dette grunnlaget vil Arbeiderpartiet sammen med meningsfeller i andre land arbeide for et nytt samfunnssystem som kan gi oss styring over utviklingen og mulighet for å gjennomføre målene i den demokratiske sosialismen. I et fullt utbygd demokrati skal alle mennesker ha mulighet til innflytelse på de avgjørelser som gjelder dem selv. I en verden preget av ulikhet og undertrykkelse vil veien til et virkelig demokrati bli preget av ustanselig strid med makt-havere av ulike slag.

Vårt samfunn preges ennå av det kapitalistiske systemet, og det finnes mange former for motsetninger og ulikhet.

For arbeiderbevegelsen er likhetskravet en ledetråd for alt vårt virke, både internasjonalt og i den nasjonale og lokale politikk. Skritt for skritt må vi skape et samfunn preget av virkelig **d e m o - k r a t i o g l i k e s t i l l i n g**.

Vi er underveis til et nytt samfunn. Hvor raskt vi kan virkelig gjøre den demokratiske sosialismen, avhenger av vår evne til å sikre oss makt og styring over utviklingen. Arbeiderpartiets program for de kommende fire år er ledd i den langsiktige kampen for et nytt samfunn.

OPPGAVER I FORGRUNNEN

Arbeiderpartiet vil i kommende fireårsperiode stille disse oppgavene i forgrunnen:

- Tiltak som bidrar til å øke den samfunnsmessige styringen av den internasjonale utviklingen, minske kløften mellom rike og fattige i verden og øke mulighetene for avspenning og varig fred.
- Trygging av arbeid for alle. Utvidelse av de ansattes rettigheter ved endringer i produksjonslivet.
- Sterk innsats for bedre og tryggere miljø på arbeidsplassene. Kamp mot støy, forurensning og produksjonsmetoder som hindrer et godt arbeidsmiljø. Lov om arbeidsmiljøet.
- Førte timers og fem dagers normalarbeidsuke. Likeverdige arbeidsvilkår for alle lønnstakere. Bedre muligheter for deltidsarbeid og fleksibel arbeidstid. Spesielle tiltak for skiftarbeidere og andre med ubekvem arbeidstid.
- Bedre balanse mellom alle på arbeidsplasser og bosteder i alle deler av landet. Gjennomføring av fylkes- og landsplanlegging. Omplussing av statlig virksomhet fra Oslo-området til sentrer i distriktene. Etableringskontroll for industri, handel og service i pressområdene.
- Gjennomføring av ny Nord-Norge-plan og aksjonsplan for Vestlandet. Sterk statlig innsats for industrireising i distriktene og styrking av det lokale næringsgrunnlag. En samordnet samferdselsutbygging.
- Sterk innsats for å bedre boligsituasjonen. Forbedring av bomiljøene og trafikkmiljøet i byer og tettsteder.
- Vern om natur og miljø må prege politikken på alle områder. Gjennomføring av ny planleggingslov, samordnet lov mot forurensninger, Statens Produktkontroll og et nytt selskap for å omdanne avfall til nyttige stoffer.
- 50 000 plasser ved daginstitusjoner for barn innen 1977. Særlig innsats for å virkeliggjøre likestilling mellom kvinner og menn.
- Omlegging av sosialpolitikken med større vekt på forebyggende og desentraliserte tiltak. Samordning av sosial- og helsetjenesten. Særlig vekt på å bedre de funksjonshemmedes muligheter. Forsterket kamp mot alkohol- og narkotikamisbruk.

- Effektive tiltak for å dempe prisstigningen. Tiltak for å utjamne forskjellene i inntekt og formue. Mer rettferdig og rasjonell skatteordning.
- Omforming av skolen for å gi alle muligheter til trivsel og til å utvikle evner og personlighet. Oppvurdering av yrkesutdanningen og kroppsarbeidet. Sterk utbygging av voksenopplæringen. Økt lokal kulturaktivitet. Forsterket innsats for idretts- og friluftsliv.
- Utvidet demokrati. Skritt for å gjøre forretningsbanker og forsikringsselskaper til samfunnsinstitusjoner. Videreutvikling av bedriftsdemokratiet.
- Omfattende desentralisering av offentlige oppgaver og avgjørelser. Styrking av fylkeskommunen og direkte valg til fylkestinget i 1975.
- Mer effektiv samfunnsstyring med sterkere virkemidler og systematisk bruk av forskning, forsøk og informasjon.

Å virkeliggjøre Arbeiderpartiets program forutsetter planfast og målbevisst samfunnsstyring, med en handlekraftig regjering.

EN VERDEN I SAMARBEID

Norge må utnytte alle muligheter for å bidra til løsning av de internasjonale hovedproblemene: Vern om miljø og ressurser, bedre styring av den internasjonale økonomi, sikring av menneskerettighetene, hjelp til utviklingslandene, og trygging av freden.

En bedre organisert verden er en forutsetning for å nå resultater i arbeidet for løsningen av de internasjonale problemene. Arbeiderpartiet ser det som en viktig oppgave å bygge ut det forpliktende samarbeid over landegrensene, både på det nordiske, europeiske, atlantiske og globale plan. Blant de viktigste samarbeidsformer er deltakelsen i FN og dens særorganisasjoner.

Arbeiderpartiet vil samarbeide med meningsfeller i andre land for å bidra til bedre internasjonal styring og en utvikling mest mulig i samsvar med den demokratiske sosialismens prinsipper.

Vern om miljøet og ressursene.

Livet på kloden er truet dersom utviklingen får fortsette som hittil. Naturmiljø blir ødelagt, havene forgiftes og atmosfæren blir forurenset. Det sløses med ressurser som det er knapphet på. Be-

folkningsøkningen truer med å sprengre alle rammer for framtidig tilgang av mat og ressurser. Arbeiderpartiet ser det som en hovedoppgave for norsk utenrikspolitikk å bidra til løsning av de internasjonale miljø- og ressursproblemene.

Arbeiderpartiet går inn for

- å bidra til en effektiv oppfølging av FN's miljøkonferanse. Det mellomfolkelige miljøsamarbeid må styrkes. Verdensomfattende og regionale ordninger til vern mot forurensninger og miljø-ødeleggelser må utvikles.
- å bidra til økt kontroll med befolkningsøkningen. Det må utvikles internasjonale samarbeids- og bistandsprogrammer for familieplanlegging.
- å bidra til en fornuftig bruk av verdens ressurser. Det må utvikles konkrete samarbeidsordninger for bl. a. å påse at utvinningen av mineraler på og i havbunnen utenom nasjonalstatens myndighetsområde skjer på en slik måte at den kommer hele menneskeheten til gode.

Bedre styring av internasjonal økonomi.

Ødslingen med ressursene, miljø-ødeleggelsen og utbyttingen av fattige land henger sammen med at verdensøkonomien domineres av private interesser og snevre nasjonale hensyn. Norge må bidra til å bringe verdensøkonomien under bedre kontroll av mellomfolkelige organer. Som et lite land er Norge også interessert i en utstrakt internasjonal arbeidsdeling. Norge bør delta aktivt i internasjonalt samarbeid for å dempe konjunktursvingningene og for å gjøre det internasjonale pengesystem stabilt og effektivt. De store internasjonale konsernene må underlegges samfunnsmessig kontroll.

Arbeiderpartiet går inn for

- å fremme internasjonal planøkonomi, FN's organer og andre internasjonale organisasjoner må kartlegge det økonomiske system for å fremme dette formål.
- tiltak for å stabilisere prisutviklingen for råvarer.
- å arbeide for å bringe de internasjonale storkonsernene under kontroll, og nå fram til en felles politikk overfor dem, basert på avtaler mellom interesserte land. Støtte til fagbevegelsens arbeid for å få i stand felles opptreden overfor de internasjonale konsernene, bl. a. når det gjelder representasjon for de ansatte.

- å arbeide for en ny internasjonal pengeordning. Det må skapes et mer stabilt grunnlag for det økonomiske samkvem landene imellom, uavhengig av enkelte nasjonale valutaer og gull. Utviklingslandenes særlige behov for økt valutalikviditet og internasjonale lån må bli ivaretatt.
- å bidra til, innenfor rammen av internasjonale handelsforhandlinger, å redusere toll og andre handelshindringer mellom industrilandene. Utviklingslandene må få en særlig gunstig behandling for sin eksport.

Kamp for menneskerettighetene.

Trygging av de grunnleggende menneskerettighetene er en nødvendig basis i kampen for likhet, sosial rettferd og fred. Vi må reagere aktivt mot overgrep uavhengig av hvor de skjer og hvem som begår dem. Inntil vi har oppnådd varig fred, må vi arbeide for å styrke respekten for internasjonale rettsregler under konflikter og krig.

Arbeiderpartiet går inn for

- at Norge må bruke den til enhver tid mest praktiske framgangsmåte for å hindre brudd på grunnleggende menneskerettigheter og ta opp slike saker i alle organisasjoner hvor Norge og de land det gjelder er medlemmer.
- at Norge støtter utbyggingen av mellomfolkelige organer som kan iverksette rettsregler for det internasjonale samfunn.
- at Norge går inn for å styrke rettsregler som skal verne sivilbefolkningen i krig. Det må innføres et regelverk som forplikter de krigførende til å unngå angrep og andre overgrep på sivilbefolkningen. Forbud mot våpen som hovedsakelig er rettet mot sivile. Geriljasoldater skal under krigføring ha samme rettsbeskyttelse som andre soldater.
- at Norge innenfor NATO tar avstand fra og bekjemper forhold i andre medlemsland som strider mot NATO's grunnleggende prinsipper om forsvar for folkestyret, individets frihet og rettens herredømme. Også hva angår forhold utenfor Atlanterhavspaktens område der NATO-land er innblandet, har Norge en særlig forpliktelse til å hevde sine synspunkter.

Samarbeidet med utviklingslandene.

Det er et hovedmål å jevne ut skillet mellom rike og fattige i verden. Dette krever grunnleggende endringer i hele verdenssamfunnet, både i utviklingslandene og i de utviklede land. En større del av produksjonsveksten i Norge og andre industriland må nyttes i denne utjamningen. Dette må skje på et grunnlag som utviklingslandene selv er med å fastlegge. Folk som lever under koloniale og halvkoloniale forhold må gis full og reell frihet.

Arbeiderpartiet går inn for

- Norge bør arbeide for å utvide og forbedre systemet med tollpreferanser på import av industrivarer. Det bør iverksettes spesielle tiltak for å bedre utviklingslandenes muligheter på det norske marked. Ved de overgangsproblemer som skapes gjennom den økte importen, må norsk næringsliv støttes.
- Norge må støtte de fattige lands ønske om en tilfredsstillende representasjon og innflytelse i internasjonale organisasjoner spesielt for handel og valutapolitikk.
- Norges offentlige støtte til utviklingshjelp økes slik at den utgjør 1 prosent av bruttonasjonalproduktet senest i 1978, og slik at en vesentlig del av den blir ytet gjennom FN's organer.
- Den tosidige norske bistand bør normalt være gaver som kanaliseres gjennom mottakerlandenes regjeringer, og hjelpen bør være ubundet.
- Tiltakene til fordel for de minst utviklede land må prioriteres og utviklingsbistand må kunne stilles til rådighet for folk som kjemper for sin nasjonale og sosiale frigjøring.
- Norge bør ved valg av samarbeidspartnere legge vekt på at landets myndigheter fører en utviklingsorientert politikk med sikte på sosial rettferdighet, og søke å påvirke også internasjonale organers utviklingsbistand i denne retningen.
- Ved valg av utviklingsprosjekter bør det legges vekt på fordelings- og velferdssynspunkter, i tillegg til den produksjonsfremmende virkning som bistanden har. Produksjonsresultatet av private norske investeringer må komme de brede lag av folket i vedkommende utviklingsland til gode.

- Den tekniske bistand til utviklingslandene bør utvides på områder der Norge har særlige forutsetninger, f. eks. ved utbygging av utviklingslandenes handelsflåter og havner, fiskerier og jord- og skogbruk.
- Norge må arbeide for å styrke FN's konferanse for handel og utvikling (UNCTAD).

Norges sikkerhet og freden i verden.

Det eksisterer i dag ingen internasjonal rettsorden som kan garantere de enkelte nasjoner fred og sikkerhet. De enkelte land må selv avgjøre hvordan de vil løse sine nasjonale sikkerhetsproblemer. Siden 1949 har Norge søkt å løse denne oppgaven gjennom medlemskap i NATO. Det vestlige forsvarssamarbeid har aldri vært ment som en varig løsning av sikkerhetsproblemene, og det er derfor nødvendig med en løpende vurdering av norsk sikkerhetspolitikk for å nå fram til de mest tjenlige løsninger. I den fase vi nå er inne i, står arbeidet for å få etablert en all-europeisk sikkerhetsordning i forgrunnen. Norge bør se dette som et viktig ledd i arbeidet for å nå fram til et verdensomspennende sikkerhetssystem.

Arbeiderpartiet går inn for

- at Norge skal delta aktivt i det arbeid som er i gang for å få etablert en europeisk sikkerhetsordning. I dette arbeidet kan en konferanse om sikkerhet og samarbeid i Europa og drøftelser om styrkereduksjoner gi verdifulle bidrag.
- at Norge fortsatt skal basere sin sikkerhetspolitikk på medlemskap i NATO, og at Norge innen NATO aktivt skal arbeide for avspenning, rustningskontroll og nedrustning.
- at samarbeidet i NATO og oppbyggingen av en europeisk sikkerhetsordning skal ha som siktepunkt en internasjonal rettsorden som kan garantere fred og sikkerhet i verden.
- at Norge skal bidra til å styrke FN's muligheter for å bli det instrument for verdensfreden som pakten tar sikte på, og til å utføre fredsbevarende aksjoner, bl. a. ved å stille styrker til rådighet for FN.

Ved utformingen av norsk forsvarspolitikkk går Arbeiderpartiet inn for

- at Norge opprettholder sin nåværende base- og atompolitikk og geografiske begrensninger for allierte samøvinger. Norge må arbeide for gjensidig begrensning av militære øvinger i nære grenseområder.
- at det nedsettes en bredt sammensatt forsvarskomiteé for å vurdere den framtidige utforming av forsvaret.
- at den politiske kontroll med forsvaret fortsatt styrkes, og at planleggings- og utredningsarbeidet i forsvaret bygges ut.
- at den nasjonale forsvarsvirksomhet i fred mest mulig også bør tjene det sivile samfunn.

Politikk for Europa.

Siden slutten av 1940-åra har Norge tatt del i utbyggingen av det vesteuropeiske samarbeidet. Norge må fortsatt aktivt gå inn for utbyggingen av samarbeidet med landene i Vest-Europa og bruke alle muligheter for å påvirke den europeiske utviklingen i samsvar med våre interesser og synspunkter. Når det gjelder forholdet til De Europeiske Felleskap, vil Arbeiderpartiet legge til grunn resultatet av folkeavstemningen. Ut fra dette må forholdet til EF baseres på en handelsavtale. Grunnlovens bestemmelser om $\frac{3}{4}$ flertall i Stortinget for å avgi suverenitet opprettholdes.

Arbeiderpartiet går inn for å bygge ut et nært samarbeid mellom den faglige og politiske arbeiderbevegelse i de europeiske land, som kan gi grunnlag for en demokratisk sosialistisk politikk for Europa. Alle muligheter må nyttes for å øke kontakten og samarbeidet mellom øst og vest i Europa.

Arbeiderpartiet går inn for

- at Norge må utnytte de muligheter som avtalen om EF og samarbeidet i EFTA gir. Vi må på dette grunnlag nøye følge utviklingen i vårt lands forhold til EF, slik at vi til enhver tid er i stand til å ivareta Norges interesser på beste måte.
- å bygge ut et organisatorisk samarbeid med meningsfeller i Vest-Europa, særlig med sikte på utformingen av et sosialistisk Europa-program. Det må legges særlig vekt på gjennomføringen av demokrati og likestilling på alle samfunnslivets områder, sterkere samfunnsmessig styring, kontroll med multinasjonale selskaper, løsning av viktige miljøproblemer og en positiv holdning overfor utviklingslandene.

- å støtte utviklingen av fagbevegelsens samarbeid så vel innenfor Vest-Europa som mellom Vest- og Øst-Europa.
- at Norge må aktivt bidra til at konferansen for europeisk sikkerhet og samarbeid og drøftelsene av gjensidige styrkereduksjoner blir gjennomført og fulgt opp på en måte som fører til de mest mulig konkrete resultater, både i form av avspenningstiltak, økonomiske samarbeidsformer og kontakt og samarbeid på andre områder. Konferansen bør følges opp av eksisterende organer slik som FN's økonomiske kommisjon for Europa, eller av et nytt fast organ.
- at Norges handel og økonomisk-tekniske samarbeid med de øst-europeiske land bør bygges vesentlig ut.

Videre utvikling av nordisk samarbeid.

De nordiske lands ulike sikkerhetspolitiske orientering har ikke vært til hinder for utbyggingen av et omfattende nordisk samarbeid på de fleste områder. De nordiske lands ulike tilknytning til EF er heller ikke til hinder for å utvide samarbeidet på de fleste felter.

Arbeiderpartiet vil styrke det nordiske samarbeid på alle de områder der det er praktisk mulig og hensiktsmessig. Den felles-nordiske administrasjon og de nordiske institusjoner må utbygges.

Arbeiderpartiet går inn for

- konkrete økonomiske samarbeidsprosjekter på alle de områder som ligger til rette for det, f. eks. på bestemte felter av industri- og energipolitikken.
- utbygging av det nordiske samarbeidet når det gjelder kulturtiltak, forskning, utdanning og bruk av teknologi.
- samarbeid om utvikling av et godt arbeidsmiljø og andre konkrete miljøproblemer, innen rammen av en nordisk miljøkonvensjon.
- utbygging av det regionalpolitiske samarbeidet, styrking av Nordkalott-samarbeidet med støtte av Ministerrådets sekretariat.
- samordning av de ulike formene for nordisk samarbeid og utbygging av effektive nordiske sekretariater.

Bredt internasjonalt engasjement.

Alle må kunne bli kjent med og ytre seg om våre forbindelser med andre land og Norges innsats i internasjonale organer. Arbeidet med internasjonale spørsmål må ikke forbeholdes eksperter og smågrupper. Opplysningsarbeidet om internasjonale spørsmål må bygges ut med sikte på at alle grupper av folket kan gjøre sitt syn gjeldende.

Arbeiderpartiet går inn for

- at informasjons- og opplysningstjeneste om internasjonale spørsmål bygges ut, spesielt innenfor rammen av skolen og overfor organisasjonene, med særlig vekt på opplysningsarbeid om utviklingslandene.
- støtte til folkeorganisasjonenes internasjonale arbeid.

DEMOKRATI I HVERDAGEN

Arbeiderpartiet går inn for at en skal redusere den makt som privilegerte grupper har, og øke den reelle innflytelsen til folkets brede lag, med det ansvar som det fører med seg. I programmet «Demokrati i hverdagen» har arbeiderbevegelsen trukket opp et handlingsprogram for 1970-åra, et program som er forpliktende både for arbeiderbevegelsens egen virksomhet og i vår politikk overfor samfunnet. I fireårsperioden går Arbeiderpartiet inn for å gjøre viktige framstøt for å virkeliggjøre programmet.

Endring av maktstrukturen.

De som har makt og innflytelse, vil vanligvis forsvare de posisjoner de har. Endring av maktstrukturen vil derfor innebære kamp. Arbeiderbevegelsen vil være et redskap i kampen for økt demokrati. Demokratiprosessen må underbygges av en opplæring i hva ansvaret går ut på, slik at folk kan bli i stand til å bruke sine nye rettigheter på en effektiv og ansvarsbevisst måte.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Oppfølging av utredningen om de faktiske maktforhold i det norske samfunnet, med tiltak for å utvide demokratiet.
- De første skritt tas for å gjøre banker og livsforsikringselskaper til samfunnsinstitusjoner.
- Den statseide og statsdominerte del av industrien utvides.

- Fylker og kommuner settes i stand til å påvirke næringsutviklingen, bl. a. ved at bedriftene får meldeplikt om planer om innskrenkninger, nedleggelse, større investeringer og andre forandringer av betydning for naturmiljøet og lokalsamfunnet.
- Økt offentlig støtte til dagspressen, tilstrekkelig til å sikre en differensiert presse i alle deler av landet.
- Bruk av kringkastingen, ikke minst ved utbygging av distriktskontorene, til omfattende informasjon og debatt om samfunns-spørsmål.

Utbygging av politisk demokrati.

Arbeiderpartiet går inn for omfattende reformer med sikte på å styrke folkestyret i fylkene og å utvide det reelle demokratiet på det statlige og kommunale plan. Den faktiske makt som ekspertene i dag har både i stats- og lokalforvaltning, må minskes til fordel for de folkevalgte. Nærest mulig kontakt mellom velgere og valgte.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Omfattende desentralisering av oppgaver og avgjørelser, slik at de spørsmål som naturlig hører til fylkeskommunen, legges dit, mens rent lokale saker tillegges kommunen.
- Kommuner og fylkeskommuner sikres et økonomisk grunnlag som står i forhold til deres oppgaver. Klarlegging av ansvarsdelingen og samarbeidet mellom sentrale og lokale organer.
- Direkte valg til fylkestinget fra 1975 med fylket som én valgkrets. Vesentlig utvidelse av fylkestingets virksomhet.
- Administrasjonen under fylkestinget samordnes, og det samme må skje med den administrasjon på fylkesplanet som fortsatt vil sortere under staten.
- Valgte tillitsmenn i fylkeskommuner og kommuner gis økonomiske muligheter til å skjømte sine verv på deltid og heltid.
- Det utredes å sammensette fylkesutvalgene etter parlamentariske prinsipper, slik at de parti eller de partier som er i flertall i fylkestinget, får alle medlemmer av utvalget. Lovgivningen endres slik at Oslo og eventuelt andre av de største bykom-

munene kan velge sine kommunalråder etter de samme prinsipper. Ved et slikt system må opposisjonen sikres gode arbeidsmuligheter.

- Lov som sikrer alle rett til å ta fri fra arbeid og til fullt økonomisk vederlag for tap av inntekt eller dekning av utgifter ved å skjøtte offentlige verv. Godtgjørelse for møter i kommunestyret for å få med grupper som i dag stenges ute på grunn av den økonomiske belastning.
- Bedre arbeidsmuligheter for de politiske partiene. Offentlig økonomisk støtte også til fylkes- og kommunepartier.
- Praktiske tiltak for å lette enkeltmenneskets adgang til kontakt med offentlige myndigheter, til å fremme sine saker og gi uttrykk for sine synspunkter på et tidlig ledd i saksbehandlingen.

Demokrati i lokalmiljøet.

Den enkelte blir spesielt berørt av forhold i nærmiljøet, i familien, bo-området, lokalmiljøet og institusjoner. Arbeiderpartiet vil derfor bygge ut demokratiet i nærmiljøet.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Hver husstand skal kunne eie sin bolig enten selv eller gjennom samvirke.
- De som skal bo i et område, må så langt det er mulig trekkes direkte med i planleggingen. Reguleringsplaner og andre lokale planer må utformes i nær kontakt med den lokale befolkning.
- Fylkeskommunen tillegges den myndighet Miljøverndepartementet nå har til å stadfeste reguleringsplaner.
- Der det er behov for det, opprettes det lokalutvalg i kommunene sammensatt på politisk grunnlag, med oppgave å ta opp saker som gjelder det lokale miljøet i forholdet til kommunen. Kommuneloven endres slik at det åpnes adgang til å velge politisk sammensatte lokalutvalg ved direkte valg, samtidig med kommunevalg.

- I sykehus, alders- og sykehjem og andre sosiale institusjoner må de ansatte, og så langt det er mulig klientene, være representert i institusjonenes styrende organer og få reell innflytelse på beslutningene. For klientene gjelder dette særlig trivsels- og utfoldelsesmulighetene.
- Innenfor forsvaret må de vernepliktige og deres tillitsmenn få bedre organisasjonsmuligheter og større innflytelse på det daglige liv. Vernepliktige og sivilarbeidere må i fritiden ha full anledning til å drive politisk virksomhet og andre former for organisasjonsarbeid.

Skole for demokrati.

Arbeiderpartiet ønsker at skolen skal tjene en demokratisk samfunnsutvikling. Elevene må trenes til selvstendighet og kritisk drøfting av lærestoffet og samfunnsproblemene. Skolen må bli preget av den likestilling mellom ulike grupper elever som er en forutsetning for virkelig demokrati. Dette vil kreve omfattende reformer i skoleverket, både i innhold og i organisasjon.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Systematisk gjennomgang av lærestoffet og arbeidsformene i skolen med sikte på at det skal tjene utviklingen av et reelt demokrati.
- Gjennomføring av skoledemokrati, tilpasset de ulike alderstrinn, slik at alle som er knyttet til skolesamfunnet får mulighet til å delta i skolens beslutninger. Dette bør i ulike former gjelde alle skoler, universiteter og høyskoler. Omfattende praktisering av demokratiet i skolen for å utvikle demokratiske holdninger.
- Voksenopplæringen gis en sentral rolle i opplæring for demokrati, både i arbeidslivet og i andre deler av samfunnet.
- Avgjørelsesmyndighet vedrørende skoleverket bør i stor utstrekning desentraliseres til fylker, kommuner og enkeltskoler, men slik at den enkeltes demokratiske rettigheter sikres.

Demokrati i arbeidslivet.

I dag bestemmer private grupper i store trekk hvor bedriftene skal ligge, i hvilken grad de skal bygges ut eller legges ned, og hvordan arbeidsplassene skal organiseres. Arbeiderpartiet ser det

som en hovedoppgave å arbeide for et reelt demokrati i arbeidslivet. I den enkelte bedrift må det bygges opp organer som etter hvert gir de ansatte avgjørende innflytelse på hovedlinjene for bedriftens utvikling.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Ordningen med demokratiske bedriftsforsamlinger og direkte styrerepresentasjon utbygges til å gjelde bransjer og foretak som hittil ikke er omfattet av ordningen. Tilsvarende bedriftsdemokratiske reformer gjennomføres også for personlige og kooperative bedrifter.
- Ordningen med demokratiske bedriftsforsamlinger og styrerepresentasjon utbygges til å gjelde bedrifter som eies av det offentlige. Økt medbestemmelsesrett for de ansatte og nye samarbeidsformer i andre deler av offentlig virksomhet.
- Utredning av kommunenes og fylkeskommunenes rett til å være representert i bedriftsforsamlinger, i tillegg til de ansattes representasjon. De første skritt tas for å sette denne reformen ut i livet.
- Videreutvikling av de samarbeidsformer som allerede er utviklet. Tillitsmennenes innflytelse styrkes. De organer som er opprettet i samarbeidsavtalen mellom LO og N.A.F. får besluttede myndighet på bestemte områder.
- Omfattende skoling for bedriftsdemokratiet.

GODE LOKALSAMFUNN

Det er en klar sammenheng mellom utflyttings- og pressproblemer. Hovedårsaken ligger i en næringsutvikling som ikke har vært underlagt tilstrekkelig samfunnsmessig styring. Redusert privat og samfunnsmessig service preger mange kommuner bygd på jord- og skogbruk eller fiske. Pendling med lange arbeidsreiser eller fravær fra hjemmet er blitt nødvendig for mange. Pressproblemer, som boligkøer, høye boutgifter, trafikkvansker, støy og forurensning vanskeliggjør tilværelsen i en del større byområder. Utrygghet og utflytting preger mange mindre industrisamfunn.

Arbeiderpartiet vil ut fra et helhetssyn ta i bruk så sterke virkemidler at det kan skapes en vesentlig bedre balanse mellom arbeidsplasser og boliger i alle typer av lokalsamfunn. Målet er gode lokal-

samfunn med varierte og trygge arbeidsplasser, gode boforhold, privat og samfunnsmessig service, fritidsaktivitet og naturkontakt. Gjennom indre demokrati og fellesskap må lokalsamfunnet gi den enkelte trygghet, trivsel og mulighet for allsidig utfoldelse.

Effektiv distriktpolitikk.

Det nåværende bosettingsmønster må være utgangspunktet for planlegging og utbygging. I store områder mangler imidlertid trygge og varierte arbeidsplasser, og den private og samfunnsmessige service er ikke tilfredsstillende. For å skape likeverdige vilkår i alle deler av landet, og for i hovedtrekk å opprettholde bosettingsmønsteret, vil Arbeiderpartiet ta i bruk sterkere distriktpolitiske virkemidler enn hittil, slik at målsettingen faktisk blir oppnådd. Målene må formes ut fra lokalsamfunnenes egne forutsetninger, og virkemidlene må særlig ta sikte på å utvikle det enkelte lokalsamfunn. Det må legges særlig vekt på å utvikle et mer variert tettstedsmønster. Arbeiderpartiet vil styrke og bygge ut både landsdelssenter, regionsenter og lokalsenter i de næringssvake distrikter. I de ulike sentrer må veksten i produksjonslivet, inklusive servicenæringene, skje i samvirke med distriktene omkring, slik at utkant og senter bindes sammen. Kommunikasjonene bygges ut for å gi omlandet størst mulig nytte av servicen og arbeidsplassene i og i nærheten av sentrene. I områder langt fra nærmeste senter må det tas i bruk særskilte virkemidler for å sikre grunnleggende service og arbeidsmuligheter. Økningen i tallet på arbeidsplasser i Oslo-området må reduseres sterkt. Mye av den vekst som etter de nåværende tendenser vil skje i det sentrale østlandsområdet, må føres over til andre distrikter.

Arbeiderpartiet går inn for:

- En landsplanlegging som gir storting og regjering, i samarbeid med lokale, folkevalgte organer, mulighet for å fastlegge og styre hovedtrekkene i samfunnsutviklingen.
- Det utarbeides og gjennomføres en ny utbyggingsplan for Nord-Norge, og en aksjonsplan for utviklingen på Vestlandet.
- En lov om fylkesplanlegging som gir fylkestinget mulighet til å fastlegge hovedlinjene i utbyggingen og arealbruken i fylket.
- Det må pålegges staten et særlig ansvar til å gjennomgå sin egen virksomhet i Oslo med sikte på å stoppe veksten i antall arbeidsplasser. Det utarbeides og gjennomføres en plan for utflytting fra

Oslo-området av statsvirksomhet som like godt kan drives i distriktene, og for plassering av nye statsinstitusjoner i distriktene. Sammen med en omfattende desentralisering av oppgaver til fylket bør dette etter hvert føre til en reduksjon av antall statlige arbeidsplasser i Oslo-området. Antall studie- og arbeidsplasser ved universitetet i Oslo må ikke økes.

- En ordning med etableringskontroll, som gir myndighetene rett til å nekte oppstarting av nye bedrifter og vesentlige utvidelser av eksisterende bedrifter i pressområdene. Ordningen må gjelde både service-, handels- og industribedrifter over en viss størrelse. Det gis lovhjemmel til å påby at visse typer privat virksomhet skal lokaliseres utenfor Oslo-regionen.
- Det gjennomføres en ordning med geografisk differensiering av arbeidsgiveravgiftene til Folketrygden, slik at satsene blir lavere i utkantdistriktene og noe høyere i pressområdene.
- Økte midler til grunnlagsinvesteringer og til bedriftsetableringer i distriktene. Midlene må nyttes effektivt til å påvirke lokalisering av bedrifter og ikke være en unødig subsidiering av privat virksomhet.

Vern om naturmiljøet.

Støy, forurensning og andre miljø-ødeleggelser rammer i første rekke de svakeste i samfunnet — det er de som blir igjen i de minst trivelige deler av byene, det er de som har minst muligheter til å gjøre bruk av fritidstilbudene. Arbeiderpartiet vil drive en sosialistisk miljøvernpolitikk med vekt på likestilling for alle grupper i samfunnet og vilje til sterk samfunnsmessig styring.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Utbygging og samordning av de juridiske virkemidler til bekjempelse av miljøproblemer i en planleggingslov og i en lov mot forurensninger. Konsesjonsbehandlingen for utslipp i luft, vann og jord må foregå under ett, slik at saksbehandlingen blir forenklet for søkerne og myndighetene. Når retningslinjene er tilstrekkelig klarlagt, bør beslutningene i stor grad delegeres til fylkene. Det offentlige planleggingsapparat i fylkene og sentralt må styrkes med sikte på forebyggende miljøvernarbeid.
- En må gjennom forskning og utvikling få produkter og produksjonsprosesser som fører til mindre forurensning og støy og mindre bruk av ressurser enn i dag. Hovedprinsippet må være at

den som forurensere må betale kostnadene ved forebygging, rensing og tiltak mot mulige skadevirkninger. I en overgangsperiode bør det gis rimelige lån og i spesielle tilfeller direkte tilskott til eksisterende bedrifter for finansiering av miljøvern-tiltak. Det utarbeides en klar tempoplan for begrensning og stans i utslipp som skader naturen. Der det er hensiktsmessig, må avgifter på produksjonslivet tas i bruk for å begrense forurensningen og finansiere nødvendige tiltak.

- Det opprettes en statlig produktkontroll for blant annet å redusere eller stanse distribusjon av varer og emballasjer som miljøet må beskyttes mot.
- Det fastsettes grenser for støy i boligområder og normer for støy fra trafikk, anleggsmaskiner og byggeplasser.
- Det må utformes effektive tiltak som kan hindre forurensninger fra jord- og skogbruk. Biologisk plantevern må utvikles, og avfall fra landbruksproduksjonen må gjenvinnes.
- Avfall må i størst mulig grad føres tilbake og nyttiggjøres i produksjonen, ved bruk av avgifter og påbud overfor bedrifter og forbrukere. Etablering av et eget selskap for å håndtere vanskelig avfall.
- Verneplanen for vassdrag må gjennomføres konsekvent, og nye undersøkelser foretas for å klarlegge miljømessige og økonomiske sider ved de ulike former for energiproduksjon.
- Innsatsen for å verne om dyre- og planteliv må økes. Vandringsveger og livsmiljø for spesielle arter sikres. Flere natur- og nasjonalparker, naturreservater og landskapsvernområder opprettes. Allmennhetens muligheter for jakt og innlandsfiske sikres.
- Byggeforbud må overholdes ved strendene og i høgfjellet inntil det foreligger plan for utbygging av områdene. Allmennhetens interesser må sikres.
- Det må gjøres en særlig innsats for å sikre natur- og friluftsinnteressene omkring de større byene. Lovgrunnlag skaffes for en flerbruksplanlegging, med vekt på rekreasjonsbehovene.
- Det fastsettes grenser for forurensningsgraden av luft i tettsteder og normer for gassutslipp fra motorkjøretøyer.

Det nye bygdesamfunnet.

Trivsel og bosetting i våre bygdesamfunn er avhengig av nye arbeidsplasser og utbygging av privat og samfunnsmessig service. Det nye bygdesamfunnet må bygge på jordbruk, skogbruk eller fiske som hovednæring, men må i tillegg kunne tilby arbeidsplasser i industri og servicevirksomhet, ikke minst for å kunne gi tilfredsstillende arbeid til kvinner og ungdom. Det nye bygdesamfunnet må ha miljø- og fritidstilbud som virker tiltrekkende, samtidig som en tar vare på det beste i det gamle bygdemiljøet.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Generalplanen må i bygdekommunene gjøres til en aksjonsplan for næringsutvikling og lokalmiljø. Den må analysere og få utnyttet de lokale ressurser, peke ut egnede industritomter og ta sikte på utvikling av et naturlig kommunesenter.
- De ulike næringer i bygda må ses under ett. Det må arbeides aktivt for å gi grunnlag for yrkeskombinasjoner som kan gi inntekt og arbeid hele året.
- I hver kommune, eller på regionalt grunnlag der det er mest naturlig, organiseres et aktivt tiltaksapparat for å utnytte ny virksomhet. Omfattende forsøksvirksomhet med statsstøtte i mindre kommuner med sammenslåing av bl. a. teknisk etat, jordstyrekontor og utbygging til et integrert veilednings- og tiltaksapparat.
- Landbrukspolitikken legges om med sikte på en bevisst geografisk differensiering, bruk av midler til bygdenæringer utenom jordbruket og andre tiltak til beste for bygdesamfunnet.
- Avvirkningen i skogen må økes, og en større del av bearbeidingen i treindustri plasseres lokalt.
- Det settes i gang prøvedrift med regionale offentlige industriselskaper, som kan betjene avdelinger plassert i de enkelte bygdesamfunn. Målsetting skal bl. a. være å skape arbeidsplasser for kvinner og arbeid i deler av året for yrkesutøvere som ellers er sysselsatt i primærnæringene.
- Staten bør gi støtte til planlegging, organisering og gjennomføring av tiltak for bedre utnytting av utmarksressursene. Spesielt bør mange bygder kunne dra nytte av enklere former for friluftsliv,

ved reising av regulerte hytteområder, bruk av gamle seter-grender, campingsplasser o.l., helst på samvirkebasis. Det må stilles strenge krav til kvalitet og hygiene ved alle slike anlegg.

- Kommunikasjonene bygges ut slik at det blir lett å komme til lokalsenter og derfra til regionsenter. Etter hvert som bilen blir det naturlige kommunikasjonsmiddel for stadig flere i utkantdistriktene, bør det overveies å erstatte en del av de rutegående transportmidler med offentlig støttet drosjeservice for eldre og andre som ikke selv kan kjøre.
- For de første år av grunnskolen må det opprettholdes lokale småskoler, eventuelt supplert med førskoletilbud. Utbygging av det videregående skoleverk etter det nye mønster må også gi undervisningstilbud som er orientert mot det lokale nærings- og arbeidsliv, og dermed øke muligheten for å beholde ungdommen i bygda.
- Det gjøres en særskilt innsats for å opprettholde og bygge ut service i kommuner og grender med fraflytting bl. a. ved statlig innsats for å få i stand kombinasjoner av handel og ulike typer offentlig service.
- Effektive tiltak som økonomisk, sosialt og kulturelt kan stille samene på linje med resten av vårt folk. Sammenbinding av tiltakene i en aksjonsplan for de samiske bosettingsområdene.

Trivelige bysamfunn.

For den enkelte gir bysamfunnet muligheter til et variert arbeidsmarked, til en utstrakt service og til fritids- og utdanningsmuligheter over en vid skala. Mange av tettstedene er imidlertid bygd opp omkring et fåtall bedrifter, og dette skaper usikkerhet og dårlige valgmuligheter. I de større tettsteder og bysamfunn er det i første rekke bolig-, miljø- og trafikkproblemer som i dag står fram som trivselsproblemer. Tiltak for å bremse veksten i pressområdene må ikke gå ut over trivselen for dem som bor der, men tvert om skje parallelt med tiltak for å bedre boligsituasjonen og bo- og trafikk-miljøet.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Kommunene bør ha eiendomsretten til områder som skal bygges ut. Utvidelse av kommunens forkjøpsrett til også å omfatte bebygd grunn for sanerings- og moderniseringsformål. Kommune-

nes økonomiske muligheter til å erverve og sitte med eiendommer må bedres. Lov om tomtefeste må utformes slik at det blir lettere for kommunen å beholde eiendomsretten til grunnen. Loven gjennomføres også for fritidshus.

- Saneringsloven endres slik at den blir mer egnet for samfunnsmessig engasjement i byfornyelse. Staten må medvirke til at kommunene får økonomisk mulighet bl. a. ved låneopptak til å gjennomføre byfornyesoppgaver under samfunnsmessig kontroll.
- Vesentlig økt innsats i forbedring av eldre bystrøk, ved utbygging av statlige støtte- og finansieringsordninger, også med sikte på omlegginger av trafikk, innpassing av lekeplasser og lokaler for ungdom og eldre. Utvidet lovhjemmel og støtteordninger for vern av særlig verdifulle eldre bygninger.
- I planleggingen av store byområder bør en i sterkere grad legge boliger, grøntarealer og miljøvennlige arbeidsplasser i nærheten av hverandre, slik at flere kan få kort vei til arbeidsplassen. Spørsmålet om å gi adgang for de enkelte kommuner til mer effektivt å la samfunnsmessige helhetssyn være avgjørende under byggesakers behandling, vurderes i samband med den nye planleggingslovgivningen.
- For å løse Oslo-området problemer er det nødvendig å bremse ned veksten i antall arbeidsplasser. I særlig grad gjelder dette arbeidsplasser i servicesektoren, bl. a. for å opprettholde et balansert arbeidstilbud. Oslo og Akershus slås sammen til ett fylke, der et direkte valgt fylkesting får utstrakt myndighet i planlegging og utbygging. Vannforsyning, kloakk og renovasjon må løses på felles basis. Staten må hjelpe til med samordning og effektivisering av nærtrafikken i området.
- Staten må fortsatt medvirke til opprettelsen av ett kollektivselskap for Oslo-området. NSB's lokalrutenett må inngå som en integrert del av det samlede kollektivtilbud i området. Statens bevilgninger må gis på en slik måte at det muliggjør en reell prioritering mellom vegbygging og tunnelbanebygging.
- I Bergen, Trondheim, Stavanger, Drammen og Kristiansand må det legges større vekt på å sikre et godt miljø og et balansert arbeidsliv. I andre byer og tettsteder må det legges vekt på å skape et mer variert arbeidsliv med innpassing av service og offentlig virksomhet av forskjellig slag.

- I byene og tettstedene må en utvikle kollektive kommunikasjoner som gir et godt transporttilbud og bidrar til miljøvennlige trafikkløsninger. Kollektivtransporten gis betydelige trafikkmessige fordeler, og tiltak må settes i verk for å redusere privatbiltrafikken i de større byene. Gjennomfartsveier må så langt som mulig legges utenom byer og tettsteder.

Boliger og bomiljø.

For Arbeiderpartiet er den politiske innsats når det gjelder boliger og bomiljø viktige ledd i arbeidet for å forebygge sosiale problemer og skape større likhet i samfunnet. Finansierings- og støtteordninger må til enhver tid sikre alle en god bolig uansett inntekt. Innsatsen må økes for å skape gode bomiljøer og utbedre eldre boliger. Målet må være at alle skal eie sin bolig, selv eller gjennom samvirke. Privat spekulasjon må bekjempes.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Byggingen av nye boliger må fortsatt holdes på et høyt nivå. Høyest prioritet til de områder der behovet er dårligst dekket, særlig i de store byregioner.
- Bykommunene må få bedre virkemidler for å omregulere områder til boligformål. Bykommunenes juridiske grunnlag for å hindre omgjøring av boliger til kontorer må styrkes.
- I tettstedene må det legges vekt på å utvikle varierte boligtyper. I de største byene gjør begrensede tomteressurser det nødvendig med en forsvarlig utnyttelse av grunnen. Former for konsentrert småhusbebyggelse må utprøves i bred skala. Husbankens praksis når det gjelder øvre grense for tomteutgiftene nyvurderes, både med sikte på sosial boligbygging og på å lette adgangen for lønnstakere til å skaffe seg småhus i de større byområder.
- Behandlingen av byggesaker må forenkles, og de som selv vil bygge sin bolig må få lettere adgang til tomter og kunne nytte offentlig service i større grad enn nå.
- En tilstrekkelig del av Husbankens midler satses på forbedring av eldre hus, slik at alle som har rett til utbedringslån kan få det. Ordningen utvides også til leiegårder.
- Samtidig med at Husbanken tar ansvar for finansieringen av en større del av bomiljøet, må finansieringen for øvrig samordnes

slik at kommunale og private anlegg kan bringes fram i rett tid. Byggeløyveordningen må tilpasses dette. Større innsats for å få i stand moderne boservice.

- Ved hjelp av kommunal forkjøpsrett og offentlige lån til egenkapital, må leieboerne få reelle muligheter til å overta sine boliger. Kommunale organer må bistå ved dannelse av borettslag og forbedring av bolig og bomiljø. Leieboere må få bytterett. Forvaltningsmessig husleieregulering opprettholdes. Hybelboernes rettigheter må bedre ivaretas.
- Prismyndighetenes og politiets kontroll med prismsisbruk på boligsektoren effektiviseres. Inndragningsbestemmelsene endres slik at de som har betalt ulovlig overpris kan få pengene tilbake. Begrensning av muligheten for å oppløse borettslag, for å hindre spekulasjon. Det bør overveies gjeninnført takstplikt på småhus og borettslagsleiligheter over 100 m².
- Den kommunale boligformidling bygges ut, bl. a. med sikte på bedre veilednings- og informasjonsvirksomhet. Når kommunen skaffer noen en ny bolig eller tomt til boligformål, må den få rett til å disponere den tidligere bolig.
- Det må satses vesentlig mer på forskning og eksperimentering med sikte på rasjonell bygging, bedre boliger og bomiljøer, og en aktiv boligsosial virksomhet. Til hjelp for boligkooperasjonen og planleggerne bør en — for utvikling av bomiljøet og nye boligformer — overveie bruk av offentlige utviklingskontakter. Staten må gi kommunene større muligheter for å planlegge og utvikle grøntområder i boligstrøk.

Fritidstilbud, kultur og idrett.

Alle former for kulturaktivitet og kulturopplevelse må anses som likeverdige. Målet må være at alle mennesker i sitt lokalmiljø finner tilbud som gir en aktiv fritid med mulighet for utfoldelse og opplevelse for den enkelte. Hovedvekten i kulturarbeidet må derfor legges på tiltak som stimulerer flest mulig til egenaktivitet i det lokale miljø. Ved oppretting av offentlige administrasjoner og folkevalgte organer i kommuner, fylker og stat bør kultur, idrett og andre fritidsaktiviteter ses i sammenheng. Den statlige støtte til kommunenes kulturtiltak må gis en generell form slik at de kommunale myndigheter i større grad kan bestemme hvilke alternativer som skal stimuleres og støttes.

Arbeiderpartiet går inn for:

- I lokalmiljøet må kommunene og organisasjoner ha ansvaret for å stimulere den kulturelle egenaktivitet. Støtten til organisasjonenes kulturaktivitet økes, og ulike former for amatørvirksomhet gis gode vilkår. Museene gis bedre mulighet til å drive utadrettet virksomhet.
- Bibliotekene bygges ut. Der det er hensiktsmessig bør det bli lokale kultursentre med utlån også av musikkopptak og bildende kunst. Sammen med samfunnshus og skolelokaler må det gis rom for et allsidig miljø av kultur og fritidsaktiviteter.
- I hvert fylke bør det etableres mindre grupper av profesjonelle kunstnere og kulturarbeidere for i samarbeid med amatørgrupper å kunne gi kulturopplevelser og stimulere egenaktivitet i alle deler av landet. Riksteatret og de andre riksinstitusjoner omorganiseres slik at det styrker de regionale kulturaktiviteter.
- Musikkhøgskolen og annen kunstnerutdanning bygges ut.
- En økt allmenn kulturaktivitet vil gi grunnlag for bedring av kulturarbeidernes arbeids- og inntektsvilkår, men også andre tiltak må overveies for å bedre disse.
- Den videre utbygging av Norsk Rikskringkasting må særlig skje ved utbygging av sender- og omformernettet ved flere distriktskontorer. En større del av riksprogrammet må produseres ved distriktskontorene. Reklame må ikke innføres i radio og TV.
- Det offentlige må ta en større del av ansvaret for at idrett og friluftsliv blir en naturlig del av folks daglige tilværelse. Kommunene må sørge for leikeplasser og løkker for barn og ungdom, fremme allsidige trimtilbud i samarbeid med organisasjoner, arrangere idrettsskoler og -leirer, støtte tiltak for funksjonshemmede og mosjon for eldre. Også de som ikke driver toppidrett, må få organiserte treningstilbud.
- Utbygging og drift av idrettsanlegg må hovedsakelig være en offentlig oppgave. Det legges opp til en variert anleggsutbygging med vekt på trenings- og rekrutteringsanlegg, samt enkle og funksjonelle idrettshaller. Organisasjoner, skoler og andre stilles likt ved bruk av offentlige anlegg.

- For å bedre idrettens økonomi økes idrettens andel av tippemidlene fra 35 prosent til 50 prosent. Utgifter til administrasjon av idrettsbevegelsens sentrale ledd må i stigende grad finansieres over statsbudsjettet. Idrettslagenes økonomi må bedres ved økte offentlige tilskott, særlig for at de skal bli bedre i stand til å tilby treningstilbud til andre enn dem som driver toppidrett.

LIKEVERDIGE KÅR FOR ALLE

Arbeiderbevegelsens krav om likeverdige muligheter er fundamentalt forskjellig fra det borgerlige likhetsideal, som går ut på like konkurransemuligheter. Uavhengig av ulikheter i evner og interesser, alder og kjønn, skal alle ha mest mulig likeverdige vilkår: økonomisk under utdanning og arbeid, i fritid og gjennom kulturtilbud, bolig og miljø. Særlig viktig er det å støtte de grupper som nå har den svakeste stilling i samfunnet. I dag ligger ofte enkle effektivitetshensyn bak det som satses på de ulike grupper. Virkeliggjøringen av reell likestilling vil innebære en endring av samfunnssystemet.

Arbeiderpartiet vil utvikle et solidaritetssamfunn, preget av virkelig likhet i utfoldelsesmuligheter og trygghet. I kommende 4-årsperiode vil Arbeiderpartiet legge særlig vekt på forebyggende tiltak, for å forhindre at problemer i familie, utdanning og arbeid skal øke behovene for behandling, sosialhjelp og trygd. Arbeiderpartiet vil gjøre en spesiell innsats for økt likestilling mellom kvinner og menn.

Kvinner og menn.

Et hovedkrav for den demokratiske sosialismen er å få gjennomført likestilling mellom kvinner og menn. Det krever en omforming av samfunnet som gir kvinnen en annen plass i samfunnssystemet enn i dag, og som tilsvarende endrer mannens rolle i familie- og samfunnslivet.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Gjennomføring av reell likestilling mellom kvinner og menn når det gjelder lønninger og arbeidsvilkår og faktiske opprykksmuligheter i all offentlig tjeneste. Aktiv påvirkning av den private sektor for å gjøre det samme. Oppvurdering av yrker, særlig i den offentlige sektor, som i dag domineres av kvinner. Arbeide for å fjerne tradisjonelle skiller mellom manns- og kvinneyrker. Reising av heltids- og deltidsarbeidsplasser, slik at alle får dekket

sitt behov for arbeid også i distrikter der det i dag er begrensede arbeidsmuligheter. Arbeidsformidlingen må øke sin innsats for kvinner som ønsker å arbeide utenfor hjemmet.

- Utdanningens form og innhold omformes med sikte på å endre kvinnenens situasjon. Yrkesorienteringen og lærebøkene innhold gjennomgås med sikte på å fjerne tradisjonell kjønnsrolletenkning.
- Kvoteordning ved opptak til visse studier og skoleslag for å skape bedre balanse i vedkommende yrker mellom kvinner og menn.
- Spesiell innsats for å gjøre det mulig for alle grupper av kvinner å delta i yrkesopplæring.
- Lovhjemmel for å forby diskriminerende behandling av kvinner på alle områder, spesielt i arbeidslivet. Systematisk gjennomgåelse av lovgivningen med sikte på å sikre likestilling mellom kvinner og menn.
- Bedring av kvinnenens muligheter til å gjøre seg gjeldende i offentlige organer og det politiske liv.
- I de tilfeller der organisasjonene har forslagsrett til offentlige utvalg og råd, skal de pålegges å foreslå flere personer til hvert tillitsverv. Forslaget skal omfatte både kvinner og menn og personer fra flere kanter av landet.

Familien, barn og ungdom.

Mange utviklingstrekk i det moderne samfunn har stilt familien overfor nye og til dels problemfylte oppgaver. Samtidig er de som kommer i familieansvar gjennomsnittlig yngre og har mindre erfaring fra arbeids- og samfunnsliv enn tidligere. En ny familiepolitikk må bestå av mange deler: Bedre boligforhold og bomiljø, større utfoldelsesmuligheter for barn og ungdom, bedre veiledning fra samfunnets side ved dannelsen av nye familier, likestilling mellom kjønnene og bedre muligheter til arbeid på redusert tid for småbarnsforeldre. Fortsatt må økonomisk trygghet for familiene være en hovedoppgave.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Utforming av bomiljøene slik at både enslige og alle familie-medlemmer får imøtekommet sine behov for service og aktivitetslokaler. Trafikksikrede lekeplasser og rekreasjonsarealer.

- Høyeste prioritet til utbygging av daginstitusjoner for barn, slik at en i 1977 kan få plasser for 50 000 barn.
- Utdanning av flere førskolelærere og ekstraordinære tiltak for å øke førskolelærernes yrkesdeltakelse.
- Sterkt økt innsats i forebyggende tiltak for barn og ungdom. Utbygging av fritidsstuer for barn i småskolealderen og fritidsklubber for eldre barn og ungdom. Økt støtte til politiske og andre frivillige ungdomsorganisasjoner.
- Det overveies at de kvinner som i dag får dagpenger av folketrygden ved barselspermisjon, får beløpet hevet til $\frac{2}{3}$ av sin bruttoinntekt. Videre overveies det å gi adgang til 6 måneders permisjon med full lønn i forbindelse med fødsler for dem som i dag har 12 uker permisjon. Disse to grupper må etter hvert likestilles.
- Samfunnet skal sikre alle barn betingelser for en oppvekst i trygghet. Utbygging av veiledning og støttetiltak for kvinner som har spesielle problemer i forbindelse med sitt svangerskap, slik at alle som ønsker det, kan få føde sitt barn. Human og ensartet saksbehandling med adgang for kvinnen til selvbestemt svangerskapsavbrytelse i de første 12 uker av svangerskapet.
- Mulighetene til selv å planlegge en familie må vesentlig bedres. Seksualopplysning, prevensjonslære og opplysning om økonomiske og andre forhold av betydning for familien må gis i skolen og gjennom radio og TV. Alle skal ha adgang til opplysning om og praktisering av fødselskontroll.
- Utredning av de ensliges stilling i samfunnet, også med sikte på kontaktformidling mellom enslige personer.

Skole og utdanning.

Skole og utdanning har bare mening som et middel til å gi menneskene større utfoldelsesmuligheter, evne til selvstendig vurdering, kjennskap til samfunn, arbeidsliv og kulturarv, mulighet for sosial kontakt og kameratskap. Bare ved at elever og lærere trives og har arbeidsglede, kan en få et mål på om skolen har lyktes. Likestillingskravet må føre til at skolen må basere seg på den enkeltes evner og forutsetninger, med de store individuelle variasjoner det innebærer. Standardkrav som gjelder alle må falle bort, og usunn

konkurransen må bekjempes. Skolen må ikke befeste det nåværende samfunns svakheter, men gi elevene grunnlag for å bidra til et bedre samfunn.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Omfattende omforming av skolens innhold basert på målene om likestilling, frihet, demokrati og solidaritet. Skolens innhold må gi grunnlag for personlighetsvekst og utfoldelsesmuligheter for den enkelte, med sikte på aktiv deltakelse i samfunns- og arbeidsliv. Skolens innhold og arbeidsmåte må ikke gjenspeile det nåværende samfunns klassesdeling og nedvurdering av enkelte yrker og virksomheter. Det må skje en oppvurdering av yrkesutdanning og kroppsarbeid.
- Prioritet for tiltak som gjør det mulig for funksjonshemmede å få undervisning i vanlige skoler, samtidig som man i tillegg bygger ut de nødvendige spesialinstitusjoner. Samordning av ressursene etter en felles plan i de enkelte kommuner og fylker.
- Førskoleundervisning integreres i vanlige daginstitusjoner med tilfredsstillende åpningstid og opptaksregler basert på bl. a. sosiale kriterier. Fritidstilsyn utbygges som en del av skoletilbudet, slik at barn kan få tilsyn mens foreldrene er i arbeid.
- En eksamensfri 9-årig grunnskole. Ungdomsskolen legges om med sikte på trivsel og arbeidsglede for alle. Elever i ungdomsskolen bør i størst mulig utstrekning ha høve til å bo hjemme. Felles standardkrav må falle bort. Funksjonshemmede som i det hele tatt har mulighet for det, integreres i grunnskolen.
- Alle må ha rett til å gå tre år i videregående skole etter grunnskolen, med mulighet til å slutte etter ett, to eller tre år, og med reelle overgangsmuligheter mellom utdanningsveiene. Den videregående skole skal være en enhetsskole med full likestilling mellom yrkesutdanning, allmennutdanning og estetiske emner. Skolen må gi størst mulig valgfrihet for ulike emnekombinasjoner og i vesentlig grad være basert på egenaktivitet og gruppearbeid. Etter hvert gjøres skolen eksamensfri.
- Prioritering av lærlinger og yrkesskolelever ved bygging av hybelhus og elevheimer.

- Adgang til postgymnasial utdanning utvides og baseres på nødvendige forkunnskaper og erfaring og ikke på eksamen artium. Folk med erfaring fra vedkommende yrkesområde må få studiemulighet ved universitet og høgskoler, uten de nåværende krav om formell utdanning.
- Samlet plan for utbygging av den postgymnasiale utdanning blant annet som et ledd i distriktpolitikken. Universitetet i Oslo må avlastes. Distriktshøgskolene bygges videre ut. Andre nåværende postgymnasiale institusjoner utenom universitetene, herunder lærerskolene, integreres i distriktshøgskolene. Omlegging av lærerutdanningen med sikte på de nye skoleformene. Forholdene for deltidsstudenter må tilrettelegges bedre.
- Rask utbygging av voksenopplæring og etterutdanning, også i radio og fjernsyn.
- Opphevelse av den øvre aldersgrense for studielån og stipendier.
- Vesentlig større vekt på kontakt mellom skole og samfunn. Det bør overveies nye former for kombinasjon av arbeid og utdanning og innpassing av lengre praksisperioder på forskjellige trinn i utdanningen.
- Sterkere innsats i forskning og forsøk innen alle typer av utdanning. Omfattende desentralisering av myndighet både ved forsøk og i utdanningssystemet generelt.
- Større vekt på rasjonell bruk av de midler samfunnet setter inn i utdanning. Undervisningsbygg må også kunne tjene andre formål. Opprettelse av offentlig læremiddelforlag også for nye typer av læremidler.

Forbruker og samfunn.

Forbrukerpolitikken oppgave er å hjelpe menneskene til å tilfredstille sine reelle behov. Forbrukerne må få hjelp til å disponere sine midler så fornuftig som mulig og gis større innflytelse på produksjon og omsetning, privat og offentlig service. En Statens produktkontroll vil også ivareta forbrukernes interesser. Mer forskning som grunnlag for forbrukerpolitikken.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Forbrukerinformasjon i et omfang og på en måte som gir den enkelte forbruker mulighet til reelle valg ut fra sine behov. Utvidet informasjon og opplæring om forbrukerspørsmål i TV og skole og gjennom statlig annonsering i dagspressen.
- Reklamens virkninger klarlegges. Uheldig reklame begrenses, og reklamen søkes omlagt i mer informativ retning. Selgere og annonsører må få vesentlig større opplysningsplikt.
- Forbrukerrådet må få tilstrekkelig ressurser til å kunne virke som en effektiv interesseorganisasjon for forbrukerne. Utbygging av et lokalt kontaktnett for bedre informasjon og service i distriktene.
- Lovgivning med sikte på bedre forbrukerbeskyttelse i kjøpsforhold, avbetalingsforhold og inngåelse av avtaler om tjenester. Lokale forbrukerorganer må hjelpe forbrukerne med å fremme klagesaker.
- Forbrukerne må tas med på råd ved utbygging av privat og offentlig service. Behovsundersøkelser gjennomføres. Brukerne trekkes med i planlegging av nye servicesentrer, og på grunnlag av behovsundersøkelsene må samfunnets aktivitet for tilrettelegging av boservice økes.

EN NY SOSIAL-POLITIKK

Sosial- og helsepolitikken må i økende grad ta sikte på å forebygge at sosiale problemer og sykdom oppstår. Mange sosiale problemer henger sammen med selve samfunnssystemet, og derfor vil forebyggende virksomhet kreve innsats på en lang rekke områder. Verdinormer som skaper sosiale tapere, må endres og en må lette integreringen i vanlig samfunnsliv av mennesker som i dag oppfattes som syke eller avvikere.

Veksten i utgiftene til trygdesystemet og til utbygging av sykehus må bringes under kontroll. En må sikre at offentlige midler brukes rasjonelt og effektivt og kommer dem til gode som virkelig trenger dem. Talsmenn for sektor-interesser må ikke få godkjent så høye standardkrav at de økonomiske rammer sprenes. I årene som kommer må det satses mer på service og andre tiltak for dem som har størst behov, framfor fortsatt rask økning i de generelle kontantytelser innen trygdesystemet. Lokal helse- og sosialtjeneste må

prioriteres foran sentrale institusjoner. Alle deler av helse- og sosialtjenesten må samordnes.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Rask utbygging av lokale helse- og sosialsentrer, samordnet også med trygdesektor og arbeidsformidling. Medarbeiderne ansettes på like vilkår etter et fast lønnssystem. De må være mange nok også til å drive effektiv, oppsøkende virksomhet.
- Sosial- og helsetjeneste i og utenfor institusjonen ses i sammenheng. For- og ettervern styrkes med sikte på kortere institusjonsopphold.
- Rask utbygging av hjemmesykepleie og hjemmehjelpsordninger, slik at flere syke og eldre kan være hjemme i stedet for på institusjon.
- Lov om sosialomsorg, barneverns- og edruskapsloven samordnes. Ansvar for helse- og sosialsektoren legges til sosialstyret, om nødvendig med forskjellige underutvalg. Tiltak for å gjøre den sosiale omsorg i kommunene mer likeverdig.
- I helsesektoren gis utbygging av sykehjem prioritet, bl. a. for å frigjøre sykehusplasser.
- Felles grunnutdanning for de fleste grupper helse- og sosialpersonell med spesialisering og etterutdanning i tilknytning til praktisk arbeid. Arbeidsforholdene må bli slik at flest mulig kan bli i yrket selv om de får familieansvar, bl. a. ved at det opprettes flere deltidsstillinger.
- Det innføres en autorisasjonsordning for kiropraktorer slik at det kan bli gitt refusjon av utgifter ved behandling hos kiropraktor.
- Sterkere kontroll med legemidler. Forbud mot legemiddelreklame i aviser og ukeblad, begrensning av omfanget av reklame til leger og tannleger og økt offentlig veiledning til disse grupper. Forbud mot utsending av gratisprøve med legemidler og mot systemet med private legemiddelkonsulenter.
- Innsatsen i tannpleien må gis en bedre geografisk fordeling. Folketannrøkten bygges ut, og refusjon må gis for behandling av flere tannsykdommer. Forebyggende tannhelsearbeid, særlig for barn under skolealder må få høyere prioritet.

- Økt innsats i sosialforskningen, særlig for å avklare hva som skaper sosiale problemer, og hvordan støtteordninger og tiltak i den sosiale sektor faktisk virker.
- Trygdeordningene og utgiftene til helsesektoren må analyseres nøye, både for å sikre dem som har behov for det, tilstrekkelige ytelser, f. eks. ved en justering av særtillegget, og for å begrense kostnadsøkningen innenfor helsesektoren.
- Effektiv bekjempelse av kriminalitet med sikte på trygghet for den enkelte og samfunnet, med hovedvekt på forebyggende arbeid. For innsatte i Fængselsvesenets institusjoner må behandlingstiltakene ta sikte på personlighetsutvikling og å føre dem tilbake til samfunnet. Særlig vekt på å styrke ettervernet.

Funksjonshemmede.

Samfunnet må formes slik at alle skal kunne være med i samfunnslivet på likeverdige vilkår ut fra sine forskjellige forutsetninger. Det må gis prioritet for tiltak som muliggjør at de fysiske, psykiske og sosialt funksjonshemmede kan delta i alle deler av samfunnslivet. Dette krav må prege alle deler av politikken. Bl. a. må boliger, kommunikasjoner, skoler og andre offentlige institusjoner bli tilgjengelige for bevegelsehemmede. Stor vekt på utdanning av egnet personell.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Registreringsplikt for funksjonshemmede barn. Særtillegget og folketrygden omarbeides til en tilleggspensjon for de funksjonshemmede som ikke oppnår tilleggspensjon etter lov om folketrygd. Nedre aldersgrense for rett til uføretrygd senkes med spesielle regler til 16 år.
- Arbeidet for å få flest mulig funksjonshemmede i aktivt arbeid må gis høyeste prioritet. Styrking av arbeidsformidlingens apparat med sikte på integrering av de funksjonshemmede i det normale arbeidsliv.
- Økte bevilgninger til vernet sysselsetting.
- Byggeforskrifter må redusere de tekniske hindringer for bevegelsehemmede. Det offentlige må gå foran i sine egne bygg. Innpassing av spesialboliger for bevegelsehemmede i vanlig bebygelse med god service.

- Utdanningsinstitusjonene må tilpasses de funksjonshemmedes behov. Særlig innsats i voksenopplæring.
- Transportmidlene må i større grad tilpasses de funksjonshemmede. Former for kollektiv transportservice for grupper av funksjonshemmede som ikke kan benytte andre offentlige samferdselsmidler.

Alkohol- og stoffmisbrukere.

Alkohol- og stoffmisbrukere er syke mennesker som har behov for behandling og attføring. Det må først og fremst satses på forebyggende tiltak. Familiene må støttes og bedre fritidsmiljøer utvikles. Arbeiderpartiet går inn for:

- Økt innsats i form av familie- og skolepolitiske tiltak. Også i fritids- og bomiljøet må arbeidet for å forebygge stoff- og alkoholmisbruk styrkes.
- Større statlig innsats for å bedre forholdene for de hjemløse og alkoholskadde, særlig med sikte på utbygging av boligtilbud, syssetsetting og vernede arbeidsplasser. Større statlig medvirkning — særlig utbygging av oppsøkende virksomhet og mer differensiert behandlingstilbud for ungdom med alkohol- og stoffproblemer.
- Styrking av oppsøkende virksomhet og ettervernet på det lokale plan, særlig med sikte på bolig og arbeid. Støtte til virksomheten til Arbeidslivets Komité mot Alkoholisme og Narkomani. Aktivisering av arbeidsplassene støtte til den enkelte som har problemer, slik at de lettere kan bli i eller komme tilbake til vanlig arbeid.
- Omsorgen for stoff- alkoholmisbrukere samordnes med helse- og sosialtjenesten for øvrig. Utbygging av poliklinikker for stoff- og alkoholmisbrukere tilknyttet lokale helse- og sosialsentrer. Opprettelse av flere avrusningsstasjoner og sykeavdelinger for akuttbehandling.
- Koordinering av narkotika- og alkoholomsorgen på det sentrale plan.
- Vesentlig forsterket innsats for å hindre omsetning av narkotika.

Muligheter for de eldre.

Befolkningsutviklingen og nedsettelsen av pensjonsalderen fører til sterk økning av gruppen alderspensjonister de nærmeste år. Gjennom utbyggingen av folketrygden er de fleste eldre etter hvert blitt sikret et rimelig utkomme. Heretter må en særlig satse på å bygge ut nødvendige institusjoner og andre tiltak som trenges for at de eldre skal kunne leve et så rikt og meningsfylt liv som mulig. Også de eldre skal ha trygghet og rett til medbestemmelse, utfoldelsesmuligheter og menneskelig kontakt. Så langt som mulig bør de eldre få bli boende i sine hjem. Det bør derfor legges stor vekt på utbyggingen av service i hjemmene og utbedring av eldre boliger.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Mer fleksible arbeidstider for eldre i det ordinære arbeidsliv. Arbeidsformidlingen må bidra til at de eldre som ønsker det, får et høvelig arbeid, med deltidsordninger og liknende.
- De eldre må sikres reell innflytelse på sin egen situasjon spesielt innenfor institusjoner for eldre, slik at man kommer bort fra formyndersystemet.
- Ressursene i eldreomsorgen må brukes slik at de som trenger det mest blir prioritert, i stedet for ensidig å satse på generelle økninger av satsene i folketrygden.

Et tryggere arbeidsliv.

Vi er avhengige av vekst i produksjonen for å kunne virkeliggjøre de mål vi setter oss for samfunnsutviklingen. Samtidig må gode og trygge arbeidsplasser gi grunnlag for utfoldelse for den enkelte og til kameratskap og samarbeid.

Næringspolitikken må spille en stor rolle ved løsningen av distriktsproblemene, ved å bidra til en jevnere geografisk fordeling av arbeidsplassene. Den må sikre arbeid for alle, et godt ytre miljø og hindre forurensninger og andre uheldige virkninger av produksjonen. Samtidig må arbeidsmiljøet bedres og demokratiet i bedriftene bygges ut.

Samfunnet må bistå bedriftene i å utvikle bedre metoder, en mer rasjonell produksjon og en effektiv markedsføring. Samtidig som myndighetene hjelper til med å bygge ut næringslivets internasjonale kontakter, må de utøve en effektiv kontroll med utenlandske etableringer og spesielt med de multinasjonale selskaperes virksomhet.

Næringspolitikken må ses som virkemiddel for å nå målene for samfunnsutviklingen. En må komme bort fra sektortankegangen, og se næringenes problemer i samfunnsmessig sammenheng.

Arbeid for alle.

Arbeid er det viktigste grunnlag for levestandarden, men har også en verdi i seg selv som en form for menneskelig utfoldelse og frigjøring. Kvinnens situasjon kan neppe endres vesentlig uten at det fullt ut anerkjennes at hun har en rett til arbeid utenfor hjemmet dersom hun ønsker det. I dag fastlegges etterspørselen etter arbeid av et næringsliv som i det vesentlige har andre målsettinger enn de arbeiderbevegelsen stiller seg. Arbeiderbevegelsens mål vil føre til at en løsner de nåværende bånd mellom et privatkapitalistisk næringsliv og tilbudet av arbeidsplasser. Også de som ikke fyller næringslivets strenge krav om bl. a. alder, fysisk styrke og god utdanning, må få en mulighet til et meningsfylt arbeid. Det må legges en hovedvekt på å finne plass til disse svakere gruppene i det vanlige arbeidsliv.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Tiltak for å skape et større og mer differensiert arbeidstilbud, som også passer grupper som i dag har vanskelig for å finne høvelig arbeid i store deler av landet. Det offentlige må her gå foran.
- Det settes i gang en aksjon for å finne fram til arbeidsoppgaver som egner seg for eldre og funksjonshemmede. Aksjonen må bygge på et nært samarbeid mellom de enkelte bedrifter og offentlige myndigheter. Muligheten for utbetaling av gradert uførepensjon utnyttes i større grad for å stimulere den enkelte og arbeidsgivere. Bedriftene må gis et utvidet ansvar for sysselsetting dersom funksjonshemming har oppstått på grunn av arbeidet.
- Bedrifter for vernet sysselsetting utbygges i raskt tempo, med særlig vekt på distrikter der etterspørselen etter arbeidskraft totalt sett er lav. Arbeidet for å etablere vernede arbeidsplasser i eksisterende bedrifter intensiveres.
- Mulighetene for deltidsarbeid må økes vesentlig, og det offentlige må selv gå foran med konkrete tiltak. Det åpnes adgang til å avtrappe arbeidstiden for eldre arbeidstakere som ønsker det.

Foreldre med barn under ti år må få rett til nedkorting av den ukentlige arbeidstid, dersom ikke spesielle forhold er til hinder for det.

- Arbeidsformidlingen bygges ut. Attførings styrkes, spesielt attføringsarbeidet i bedriftene. Dette må ikke redusere bedriftenes ansvar for arbeidstakere, om det oppstår en funksjonshemming.
- Innsatsen for å tilrettelegge overgangen til arbeidslivet for kvinner som ikke har arbeid, må økes. Mer informasjon til denne gruppen om arbeids- og opplæringsmuligheter, skatteforhold, rettigheter og organisasjonsforhold i arbeidslivet. Voksenopplæring og gjenoppfriskning av yrkeskunnskaper gjennomføres i stor bredde.
- Særlige tiltak må gjennomføres for å motvirke arbeidsledighet blant ungdom. Omlegging og utvidelse av skolens yrkesorientering. Innsats for å få reist flere arbeidsplasser som svarer til ungdommens forutsetninger. Økt fleksibilitet når det gjelder kombinasjon av arbeid og videreutdanning for denne gruppen.
- Sikring av trygghet i forandringene. Et omfattende varselsystem for at myndigheter og de ansatte i god tid får være med i drøftingene om planer om flyttinger, innskrenkninger og nedleggelse. Trygging av de ansattes økonomiske rettigheter i slike tilfeller. Et system som sikrer omplassering til nytt arbeid dersom arbeidsplasser blir nedlagt, med utvidet ansvar for bedriftene. Utredning av former for offentlig støtte i tilfeller hvor de ansatte ønsker å overta bedriften.

BEDRE ARBEIDSMILJØ

Arbeiderpartiet ser det som en hovedoppgave, i nært samarbeid med fagbevegelsen, å gjennomføre politiske tiltak som kan skape et bedre arbeidsmiljø. Målet må være et arbeidsmiljø der det både hersker full trygghet i forhold til fysiske, kjemiske og mentale forstyrrelser og der hver enkelt innenfor et godt sosialt miljø får muligheter til skapende utfoldelse i sitt arbeid.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Forskning omkring arbeidsmiljøet gis høyeste prioritet. Arbeidsforskningsinstituttene bygges ut. Resultater av undersøkelser og forskningsprosjekter må gjøres fullt tilgjengelige for de ansatte.

- På grunnlag av en samlet oversikt over forskningsresultater må det være en hovedoppgave å bringe hensynet til arbeidsmiljøet inn i planleggingen av nye og utbygging av eldre bedrifter. Arbeidsmiljøkrav ved innkjøp av maskiner og utstyr. Det gjennomføres en samlet kartlegging av arbeidsplasser hvor tiltak for å skape bedre arbeidsmiljø er særlig påtrengende.
- Det foretas en omfattende nyvurdering av Arbeidervernloven med sikte på en videreutvikling til en fullstendig arbeidsmiljølov. Særlig vekt på skjerping av bestemmelser mot støy, farlige gasser og stoffer, og arbeidsformer som skaper unødige psykiske påkjenninger.
- Sentrale registre over farlige stoffer og produkter bygges ut og gjøres tilgjengelige for de ansatte. Arbeidet samordnes med en Statens produktkontroll. Det internasjonale samarbeid for registrering av farlige stoffer utvides. Arbeidsgivere og produsenter må pålegges bevisbyrden dersom det er tvil om at arbeidssituasjoner og stoffer er ufarlige.
- Arbeidervernlovens overtidsbestemmelser tas opp til revisjon med sikte på å begrense adgangen til bruk av overtidsarbeid til det absolutt nødvendige. For dem som må arbeide skift, må det sørges for skiftordninger som de ansatte kan godta og kompensasjoner i form av kortere arbeidstid, bedre ferieordninger og spesielle hensyn i den kommunale fordeling av tomter og boliger.
- 40 timers og 5 dagers normalarbeidsuke. Likeverdige arbeidsvilkår for alle lønnstakere. Tilfredsstillende oppsigelsesvern.
- For dem som har særlig byrdefulle arbeidsreiser (pendlerne), innføres ordninger med rimelig kompensasjon for direkte utgifter som følge av pendlingen. For denne gruppen tar en også sikte på å samordne transporttilbudet bedre, og å stimulere til bedre servicetilbud i hjemkommunene. For ukependlerne må boligforholdene på arbeidsplassen bedres.
- Arbeidstilsynet bygges ut i raskt tempo. Verneombud, tillitsmenn og miljøutvalg på den enkelte bedrift må gis en vesentlig sterkere stilling når det gjelder det lokale arbeidsmiljø.

- Offentlig utredning av hvordan bedriftshelsearbeidet bør organiseres. Bedriftslegene må bli ansvarlige overfor de ansatte og det offentlige, i nært samarbeid med Arbeidstilsynet og de lokale helse- og sosialsentrer.
- Arbeidsmiljøarbeidet må få en sentral plass i utdanningen på alle plan, både i grunnskolen, i yrkes- og fagskoler, i tillitsmannsopplæringen, i høgskoler ved utdanning av ingeniører og leger, og ved voksenopplæring og etterutdanning.
- Arbeidstakerne må beskyttes mot at persondata om dem blir brukt av bedriftsledelsen mot arbeidstakernes ønsker og interesser.

Samordnet samferdsel.

Samferdselsnettet utøver en avgjørende innflytelse på vår produksjonsstruktur og vår samfunnsform. Samferdselspolitikken må derfor brukes som et redskap til å gjennomføre de overordnede mål for vår politikk i første rekke for å fremme det produksjons- og bosettingsmønster vi ønsker, og for å utvikle gode miljøer med begrenset støy og forurensning. Samferdselspolitikken må dessuten ha som mål å sikre en effektiv og samfunnsøkonomisk tilfredsstillende transportavvikling i alle deler av landet. Gjennom den nye samferdselslov må samfunnsorganene få sterkere styringsmuligheter over hele transportapparatet.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Felles samferdselsplan for alle typer transport må gis høy prioritet. Den må bli retningsgivende for utviklingen av de enkelte transportmidler, og for statens avgifts- og subsidiepolitikk. Samferdselsplanleggingen må innpasses bedre i samfunnsplanleggingen for øvrig.
- I vegpolitikken vil en særlig legge vekt på utbyggingen i Nord-Norge og på Vestlandet.
- Personbilens plass i det moderne samfunn utredes. Det utvikles et avgiftssystem som dels avspeiler de totale samfunnsmessige kostnader, og dels tar hensyn til den forskjellige rollen bilen spiller i distriktene sammenliknet med de større bysamfunn.
- Det må gradvis bygges opp et landsomfattende kollektivt transportsystem av høy standard for både personer og gods. Både utbyggingen av de enkelte transportmidler og bruken av avgifter

og subsidier må legges opp med dette for øye. Transportsystemet må baseres på et totalt samvirke mellom de forskjellige typer trafikkmidler, og minst mulig parallellkjøring. Støtteordninger til ulike samferdselsmidler må avpasses til hverandre, slik at det ikke oppstår skjevheter.

- Sjøtransport av gods og personer ved hjelp av moderne teknikk må utredes ut fra sin økonomiske, miljømessige og distriktspolitiske betydning. Innenriks rutegående sjøtransport omorganiseres med sikte på distriktsvise offentlige eller halvoffentlige selskaper.
- Jernbanens transportkapasitet må utnyttes best mulig, og det må tas i bruk effektive virkemidler for at tungtransporten på veg så langt som råd overføres til jernbanen. I samarbeid med andre trafikkmidler må transporttilbudet, terminaler og stasjoner tilpasses målsettingene for bosettingsmønstret slik de blir utformet av folkevalgte organer. Utstyret må skiftes ut og moderniseres i takt med den tekniske utvikling og de økonomiske muligheter.
- Gjennom luftfartspolitikken må særlig de deler av landet tilgodeses som i dag er dårlig dekket av andre kommunikasjonsmidler. Billettprisene med fly til og fra Nord-Norge reduseres.
- Trafikksikkerhetsarbeidet må få en sentral plass i planleggingen. Trafikken i eldre bebygde strøk legges om med sikte på økt sikkerhet, bl. a. med bruk av bilfrie gater. Avskjæringsveger for randbyggelse langs de mest trafikerte riksveger. Forsterket innsats i kontroll og overvåking av trafikken.
- Norge må til enhver tid minst følge opp de internasjonalt mest vidtgående bestemmelser for å begrense transportmidlenes forurensning av miljøet.
- Utbyggingstakten i Televerket holdes på et høyt nivå. Siktemålet i takstpolitikken må være en inndeling av landet i bare to takstsoner, lokaltakst og rikstakst.

Styring i industrien.

Store deler av vår industri er inne i en omstillingsprosess. Mens veksten hittil i stor grad har vært basert på nasjonale råstoffer og billig energi, vil ekspansjonen heretter i økende grad måtte komme i kunnskapsbasert industri. Samtidig vil eksportmarkedene få økende betydning. Økt statlig innsats i industrien vil bli en av de

viktigste politiske oppgavene i tiden framover, særlig for å sikre den industrireise som de distriktpolitiske målsettinger forutsetter. Staten må komme inn i sterkere grad med eierinteresser i industrien. Det må sikres at den framtidige industri ikke skaper miljøproblemer, samtidig som en får redusert de miljøskader som den eksisterende industrien forårsaker. Industriarbeidsplassene må gjøres gode og trygge, og en omfattende innsats for bedring av arbeidsmiljøet må finne sted. De ansatte må få bedre kontroll med sin egen arbeidssituasjon.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Fondet for omstilling og vekst i industrien bygges ut til et effektivt redskap til løsning av omstillingsproblemer i industrien. Fondet skal ta initiativ til å løse problemene før de blir akutte, og bidra til en bedre industristruktur.
- Opprettelse av et industriøkonomisk institutt som kan foreta de nødvendige langtidsutredninger og analyser til hjelp for staten, den private industri, arbeidslivets organisasjoner og kredittinstitusjonene. Instituttet må arbeide i nært samarbeid med de anvendte tekniske forskningsinstitutter.
- Det overveies opprettet et statlig utviklingsselskap for nye produkter og metoder, spesielt på områder der det offentlige er dominerende forbruker.
- Bruk av offentlige utviklingskontrakter av offentlige innkjøp til hjelp i bedriftenes tekniske fornyelse og derved fremme norsk produksjon.
- Videre utbygging av industriell forskning, med særlig vekt på bedriftsdemokrati, bedre arbeidsmiljø, andre miljøspørsmål og større geografisk spredning av industriell virksomhet.
- Gjennomføring av strenge miljøbestemmelser for alle nye industribedrifter for å hindre forurensning og støy. Eksisterende bedrifter gis rimelige lån eller tilskudd og rimelige skattevilkår for å få gjennomført de nødvendige installasjoner av utstyr for rensning o. l.
- Systematisk etterutdanning for alle grupper innen bedriften, som et ansvar for bedriftene. Både lønnstakere og bedriftsledere må utdanne seg for industrielt demokrati.

- Industribedrifter som etablerer seg på utpekte steder i utbyggingsområdene må få dekket flyttings- og startkostnader, og det må gis investeringstilskott varierende etter områdets utviklingsgrad. Statlige lån og tilskott til kommuner som gjennomfører grunnlagsinvesteringer i forbindelse med industrireiseing i distriktene, samordnet med utbyggingsplanene for vedkommende distrikt.

- Det dannes et statlig forvaltningsselskap som får hånd om statens aksjer og industriinteresser, og får adgang til kjøp og salg av aksjer i den private sektor og reising av nye bedrifter. Selskapet skal ikke selv drive produksjon, den skal finne sted ved datterbedriftene. Ut fra gode, statlige industribedrifter må det knopp-skyte datterselskaper som kan få stor betydning for distrikts-utbyggingen.

- Økt innsats i energiøkonomisk forskning og utredning for å klar-legge utviklingstendensene for de forskjellige energikilder med sikte på valg av den riktige sammensetning av energigrunlaget i framtida.

- Økt tempo i kraftutbyggingen for vannkraftens vedkommende innenfor rammen av verneplanen. Kraftprisen må avspeile kostnadene ved utbygging og distribusjon. Målet må være lik kraftpris over hele landet. Hele kraftforsyningen samles i et andelslag, med dominerende innflytelse fra statens side. Detaljforsynin-gen organiseres i større enheter, fortrinnsvis fylkene.

- Bruk av konsesjonsbestemmelsene for den norske kontinentalsokkel på en slik måte at en oppnår en størst mulig norsk eierandel i framtidige petroleumsfunn. Så langt mulig bør oljen ilandføres i Norge. Tempoet i tildelingen av blokker avpasses ut fra hensynet til disse målsettinger. Hensynet til norsk industris mulig-heter for videreforedling av olje og gass fra kontinentalsokkelen bør tillegges stor vekt ved utformingen av oljepolitikken og tem-poet i tildelingen av tillatelser. Stor vekt på å hindre miljøskader ved produksjon, ilandføring og utnyttelse av olje og gass.

- Det statlige oljeselskap må raskt utvikles, slik at det kan bli det viktigste instrument for den praktiske gjennomføring av norsk oljepolitikk. Utnyttingen av nøkkelblokker, grenseblokker og viktige områder på kontinentalsokkelen nord for 62. breddegrad

bør reserveres statsoljeselskapet. Oppretting av et utviklings-selskap under statsselskapet for legging og drift av olje- og gass-ledninger på større dyp.

- Nordisk samarbeid om konkrete industriprosjekter, bl. a. på basis av et nordisk fond for teknisk forskning og teknologisk utvikling. Undersøkelse av mulighetene for samarbeid om utnyttelse av oljegassforekomster.

Landbrukspolitikken.

Hovedmål for Arbeiderpartiets landbrukspolitikk er å bidra til å sikre bygde-Norge mest mulig likeverdige vilkår med andre deler av landet. En må ta sikte på inntektsutjamning innenfor landbruket, mellom større og mindre bruk og mellom utkantområder og de sentrale jordbruksområder. En må sikre større trygghet for menneskene i bygdesamfunnet og vern om natur og miljø i bygdene. Det må fortsatt legges vekt på en produksjonsmålsetting med sikte på å dekke befolkningens behov for husdyrprodukter og så mye som mulig av grønnsaker, frukt og bær. Det må føres en landbrukspolitikk der jordbruk og skogbruk ses som integrerte deler av landbruksnæringen, og der en større del av tiltakene rettes mot andre deler av bygdene næringsgrunnlag enn jordbruket. Støttetiltakene må i sterkere grad prioritere de næringssvake distriktene, med vekt på en mest mulig jevn utnytting av arbeidskraften gjennom året.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Omlegging av støttetiltakene til landbruket. Jordbruk, skogbruk og andre bygdenæringer må ses i sammenheng, og støtten må i større grad også gå til bygdenæringer utenfor jordbruket. Samtidig som støtten fortsatt tar sikte på å skape rasjonelle bruksenheter, må inntektsstøtten gis i en slik form at en sikrer størst mulig inntektsutjamning innenfor landbruket og bidrar til utbygging av arbeidsplasser i de næringssvake distriktene og til virkeliggjøring av målene for det nye bygdesamfunnet.
- Kornordningen legges om.
- Støtteordningen differensieres etter områder i landet og etter brukets størrelse. Støttetiltakene utformes slik at de sikrer best mulig ressursutnytting. Driftstilskottet gjøres betinget av en tilfredsstillende driftsplan og av utnyttelsen av skogressursene på bruket.

- Tiltak for å sikre høyere sysselsetting av den sesongledige arbeidskraft og større utnytting av trekkraften i landbruket, med arbeidsplasser på deltid i vinterhalvåret. Særlig vekt på å skaffe arbeidsplasser for kvinnene i bygdesamfunnet.
- Avvirkningen av tømmer søkes økt blant annet ved endring av beskatningen. Der dette ikke er tilstrekkelig for å øke sysselsettingen, overveies statlig støtte til avvirkning. Utjammingsordning, eventuelt offentlige støttetiltak, for transport av tømmer.
- Etableringskontroll for å hindre at jordbrukets og skogbrukets foredlingsbedrifter sentraliseres til pressområdene. Lokalisering til områder som har mangel på industriarbeidsplasser.
- Støtten til landbruket bør i økt omfang gå til fellestiltak, bl. a. fellesbeite og felles fjøs.
- Det bør i større utstrekning tas i bruk regionale pristilskott også for andre produkter enn melk. Reglene for beskatning av jordbruk og skogbruk endres og samordnes med sikte på en best mulig utnyttelse av alle ressurser i landbruket.
- Den endelige utforming av ferieordningen for jordbruket må i større grad prioritere kombinasjonsbruk og familiebruk med husdyrhold.
- Skogsarbeidernes arbeids- og helseforhold må trygges bedre gjennom offentlige tiltak.
- En bør stimulere til flerårige prisavtaler som kan sikre skogbruket avsetning og industrien jevn tilførsel av norsk råstoff.
- Skogloven forbedres med sikte på at det lokalt kan settes i verk tiltak mot eier eller bruker som vanskjøtter sin skog.
- Medlemmer av jordstyret, skogråd, fylkeslandbruksstyre og fylkesskogråd må velges etter politisk forholdsmessighet.
- Landbruksforskningen bør øke sin innsats særlig med sikte på utvikling av bygdesamfunnet, en jevnere inntektsfordeling og vern om natur og miljø.

- Fagopplæringen i landbruket bør i større grad integreres i annen fag- og allmennutdanning. Fagopplæring bør bli obligatorisk for dem som skal drive landbruk som ene- og hovedyrke.
- Samfunnet må engasjere seg sterkere i jordformidling og jordkjøp, og fylkeslandbruksstyrene må i større utstrekning nytte sin forkjøpsrett. Jordfondet styrkes. I områder med få muligheter for alternativ sysselsetting bør slik jord også kunne selges videre til kombinasjonsbruk med annen næringsvirksomhet.
- Forpakterloven må styrkes og jordloven suppleres med regler for jordleie, slik at den trygger stillingen for forpakteren eller jordleieren. Jordstyrene og fylkeslandbruksstyrene må få like god kontroll med forpaktning som ved salg av jord.
- Ny odelslov som forbeholder odelsretten bare til den nærmeste familie og gjør den lik for kvinner og menn. Odelsrett skal bare kunne gjøres gjeldende av personer som vil bo på bruket og drive jord- og skogbruk som næring.
- Stat og kommune bør kjøpe skog når samfunnsmessige interesser gjør det ønskelig.
- Vern om produktiv jord. Det innføres behovsprøving for tilskott til nydyrking for å hindre at støtten går til folk med høye inntekter og formuer.
- Kulturlandskapet i landbruket må bevares i størst mulig utstrekning. Skogproduksjon i nærheten av byer og tettsteder må ses i sammenheng med naturvernet og behovet for rekreasjonsområder.
- Reindriften må få en avtale med staten på linje med jordbruket. Ny lov om reindriften. Det må settes i verk omskolerings- og støttetiltak som leter overgangen til annet yrke. Oppbyggingen av administrasjon og faglig veiledning må utvikles snarest både på kommune- og fylkesplan.
- Skattereglene må endres slik at reindriftsutøverne kan overføre noe av inntekten til fonds hvis 2 års omsetning faller på samme år. Forskning og forsøk må intensiveres. Foredling av råstoffet må skje innen det området råvarene produseres. Det opprettes katastrofefond som dekker ekstraordinære tap. Alle støttetiltak må forvaltes av folkevalgte organer.

Fiskeripolitikken.

Arbeiderpartiet går inn for at staten engasjerer seg sterkt for å sikre fiskerinæringens framtid, både fiske, tilvirkning og andre deler av næringen. Nye arbeidsplasser må reises i kystdistriktene og de eksisterende trygges, med sikte på et stabilt og høyt inntektsnivå og en mest mulig jamn inntektsfordeling i kystdistriktene. Naturgrunnlaget for fisket må sikres mer effektivt. Sterkere innsats i produktutvikling og markedsføring for å trygge markedene for fiskeprodukter og øke inntektene ved videre foredling. Det må legges vekt på å komme fram til et mest mulig stabilt bosettingsmønster, slik at kystbefolkningen kan se framtida trygt i møte.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Norge bør på den kommende FN-konferanse om havets folkerett, støtte tiltak som styrker kyststatenes stilling når det gjelder å vareta fiskeriinteressene i deres nære havområder, herunder gå aktivt inn for å gi kyststatene utvidede fiskerisoner på minst 50 nautiske mil. Dersom FN-konferansen ikke kommer fram til vedtak som kan anses som tilfredsstillende for å sikre naturgrunnlaget for fiskerinæringen, vil Arbeiderpartiet gå inn for at vi på nasjonal basis gjennomfører nødvendige tiltak for å verne om fiskebestanden. Utvidelse av fiskerigrensen er et av de virkemidler en da må ta stilling til.
- Bruks- og grensevakholdet styrkes.
- Stimulering til helårsfiske, med gunstig låneordning for anskaffelse av helårsbåter og ved forskning med sikte på å utvikle bedre båter med egnet utstyr. Fagopplæringen for fiskere bygges ut.
- Der hvor hensynet til det bosettingsmønster vi ønsker gjør det nødvendig, bør en bidra til at kombinasjonen mellom fisket og andre næringer fører til en rimelig og stabil inntekt.
- Staten bør støtte tiltak for å jevne ut råstofftilgangen til foredlingsindustrien over året, slik at den oppnår mest mulig stabil drift. Arbeidet med dobbeltfrysing og andre former for konservering av råstoff må påskyndes og utvides, og prøvedriften må følges opp og resultatene må bli tilgjengelig for hele næringen.

- En bør gjennom pris- og tilskottspolitikken stimulere føring av fisk over mindre områder, med en kombinasjon av enkle mot-taksanlegg i utkantområdene og mer sentralt beliggende industri-anlegg.
- Blant annet med utgangspunkt i Hovedavtalen og i nært sam-arbeid med Norges Fiskarlag og næringens arbeidstakerorgani-sasjoner, utarbeides det en langtidsplan for fiskerinæringen med sikte på å oppnå bedre balanse mellom naturgrunnet og fangst- og produksjonskapasiteten, og en mer planmessig offent-lig innsats.
- Norges Fiskarlag må fortsatt føre forhandlingene med staten om støtte på vegne av fiskerinæringen. Hovedvekten av støtten må gå til tiltak som kan skape varig lønnsomhet. I medhold av Rå-fiskloven må førstehåndsomsetningen av fisk fortsatt organiseres gjennom salgslag.
- Mest mulig av råstoffet må foredles i fiskeridistriktene. Mer av fisken bør danne grunnlag for produkter til menneskelig kon-sum. Vesentlig bedre utnyttning av råstoffet. Blant annet med sikte på næringsbehovet i mange utviklingsland bør det satses på forskning og utviklingsarbeid for å utvikle høyverdige protein-rike produkter.
- Gjennomføring av en offentlig kontroll og regulering av fiske-oppdrett ved kysten. Særlig vekt på forskning og utvikling på dette området.
- Økt innsats i fiskeriforskningen samordnet i det nye forsknings-råd. Særlig vekt på forskning som kan danne basis for produkt-utvikling og for bedring av redskap, båter og produksjonsmeto-der i fiskeforedlingsindustrien og av arbeidsmiljøet i næringen.
- Etablering av et nytt, stort selskap med hovedvekt på produkt-utvikling og markedsføring av fiskeriprodukter, med deltakelse av staten og alle deler av fiskerinæringen. Selskapet skal drive produktutvikling av nye fiskevarer for ulike markeder, basert på opplysninger fra en aktiv markedsføring og fra produksjonen som i det vesentlige bør skje ved leieforedling. Selskapet må bli det sentrale organ for å sikre og utvikle nye markeder for norske fiskevarer og øke videreforedlingsgraden.

- Utlånsreglene for Statens Fiskarbank må endres slik at det kan gis 2. prioritetslån uten begrensning av fartøyets størrelse, til lånesøkere, som har fiske som ene- eller hovedyrke. Støtnadsordningen endres for å gjøre den mer egnet som nærings- og distrikts-politisk virkemiddel.
- Helårsfiskere og arbeidere i fiskeindustrien må gjennom garantert minstelønn eller andre ordninger sikres en jammere inntekt.
- De som står om bord må sikres en sosial- og arbeidervernlovgivning som ikke står tilbake for den lov som gjelder for andre arbeidstakere.
- Utbygging av den offentlige fiskeridministrasjon på det lokale plan. Rettleiiingstjenesten må være integrert med de øvrige plan- og tiltaksorganer, og ta sikte på generelt å bedre næringsgrunnlaget i lokalsamfunnet.
- I de distriktshøgskoler som ligger i fiskeridistriktene, må det være undervisningstilbud både for dem som skal drive med rett-leiingstjeneste i fiskerinæringen og for andre innen næringen som ønsker videreutdanning.

Bedre kår for sjøfolkene.

Arbeiderpartiet går inn for at myndighetene i samarbeid med representanter for sjømannsorganisasjonene og rederne må bidra til å ivareta næringens interesser i den internasjonale konkurransen og til å bedre kårene for dem som arbeider i skipsfarten. Samtidig børe en hjelpe til med å bygge opp utviklingslandenes skipsfart og havner.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Myndighetene må arbeide for en stadig mer effektiv og konkurransedyktig handelsflåte. Økt vekt på forskning både for å utvikle bedre skip og skipsutstyr, øke sikkerheten til sjøs og bedre arbeidsvilkårene for sjøfolkene.
- Myndighetene må arbeide for mest mulig like konkurransevilkår i den internasjonale skipsfart, med rimelig hensyn til utviklingslandenes interesser. Norsk skipsfart må bevares som en norsk næring, og kontrollen med rederinæringens engasjement utenfor landets grenser må opprettholdes. Slikt engasjement må tillates

bare i den utstrekning det er en naturlig forlengelse av rederienes virksomhet i Norge. Utenlandske arbeidstakere om bord i norske skip må normalt gis samme vilkår som norske mannskaper.

- Rett til fri hjemreise med avspasering av ferie og fridager minst to ganger årlig. Arbeidstidsloven må endres snarest og uavhengig av revisjon av arbeidstidsbestemmelser i land.
- Ny sjømannslov, der en mest mulig fjerner særbestemmelsene for arbeid til sjøs og sikrer demokratiske samlivsformer om bord.
- Intensivering av sikkerhets- og vernearbeidet om bord. Effektivt arbeidstilsyn som kan overvåke forholdene i flåten. Økt innsats for å styrke sikkerheten til sjøs.
- Et utdanningsmønster for sjøfolk som også gir mulighet for likeverdig arbeid i land. Bredere plass for opplæring av mannskap i skipsmiljøet og klarlegging av arbeidsgiverens ansvar i denne sammenheng.
- Tilpassing av aldersgrensen i Pensjonstrygden for sjømenn til den foretatte senkning av den normale aldersgrense. Løsning av finansieringsspørsmålet, eventuelt med et nytt beregningsgrunnlag.
- Velferdstjenesten må tilpasse seg endringene i skipsfarten, med stadig bedring av ytelsene. Sikring av en stabil finansiering av Statens velferdstjeneste for handelsflåten.
- Kortbølgesendingene til nordmenn i utlandet sikres effektiv spredning, i første rekke ved leie av sendetid ved stasjoner som er plassert gunstig i forhold til skipsfarten, med god fly- eller telekommunikasjon med Norge. Bruk av satelitter bør undersøkes.
- Reise krav på internasjonalt plan om å få innført lavere takster for postforsendelser og telegrammer til sjømenn i utenriksfart.

Bygg og anlegg.

En effektiv bygge- og anleggsvirksomhet er en forutsetning for rimelige byggekostnader, en høy boligproduksjon og løsningen av andre viktige samfunnsoppgaver. I dag er næringen preget av

mange mindre bedrifter og mindre tilfredsstillende arbeidsforhold som vanskeliggjør rekrutteringen. Planlegging og industrialisering vanskeligjøres av ustabile forhold. Ved fastlegging av byggekvoter og andre kortsiktige tiltak, må myndighetene så langt råd er unngå å virke forstyrrende inn på planleggingen i næringen.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Arbeidsmiljøet i bygg og anlegg må bedres. Vernetiltakene må styrkes. Støyen må bekjempes med innføring av faste grenseverdier som ikke må overskrides og ved utvikling av mindre bråkende maskiner.
- Forholdene bedres for de mange pendlerne i bygg og anlegg. Gode gjennomgangsboliger og fritidsrom sikres på rimelige vilkår.
- Bygge- og anleggsvirksomheten må gjennom den økonomiske politikk sikres stabile produksjonsforhold, for å utvikle langsiktig planlegging og bedrifter med stabil arbeidsstokk og ledelse. Bransjeorganene styrkes og sikres et utvidet samarbeid med myndighetene.
- Yrkesutdanningen for bygg og anlegg bygges ut med sikte på bedre opplæring for bruk av anleggsmaskiner og større felles grunnlag i håndverksfagene.
- En større del av virksomheten i bygg og anlegg bør utføres inndørs i form av industrialisering og prefabrikasjon. Ferdighussektoren bør samordnes for å sikre mer stabile produksjonsforhold.
- Bruken av målstandarder i prosjektering og byggevirksomhet utvides, ved at de blir lagt til grunn for Husbanklån, for offentlige bygg og på annen måte.
- Byggforskning og veiledningstjenesten styrkes, spesielt når det gjelder økonomi, planlegging og ledelse.

Handelen.

Handelen er vår nest største næring og yter en viktig og nødvendig service både i byer og utkantstrøk. Handelen er midt oppe i en omstillingsperiode. De nye metodene krever mer utdanning og veiledning, og omleggingen stiller nye krav på kapital. Vi må legge

stor vekt på forbrukerinteressene, publikums krav på service og utkantenes behov for butikker. De ansatte må få et bedre arbeidsmiljø og større innflytelse på sin arbeidssituasjon.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Utbygging av forskning og utredning både ved utvikling av Fondet for markeds- og distribusjonsforskning, og ved forskning igangsatt av departementet og organisasjoner. Forskningen bør ved siden av teknikk og økonomi legge vekt på handelen som servicefaktor for forbrukerne og som middel i distriktpolitikken.
- Mer effektiv veiledning innenfor handelen, særlig for butikker i utkantstrøk. Modernisering av handelens utdanningssystem, med større offentlig innsats og større vekt på voksenopplæring.
- Gjennom Kontaktutvalget for varehandelen og andre samarbeidsformer bør representanter for næringen og de ansatte drøfte tiltak med myndighetene for utvikling av næringen.
- Påvirke stedsvalget for engrosforretninger, særlig med sikte på å motvirke den sterke konsentrasjonen i Oslo-området. Bruk av etableringskontroll med dette formål for øye.
- Utrede og ta i bruk virkemidler for å tilføre landhandelen og små samvirkelig i utkantstrøk andre serviceoppgaver, for å gjøre det mulig for marginalbutikker å overleve og samtidig øke den service som ytes i grisgrendte strøk.
- Det bør stimuleres til et rimelig antall nærbutikker i boligstrøk.
- Samarbeid med kooperasjonen for å styrke forbrukernes stilling

Politikk for bedre service.

Over en fjerdedel av alle lønnstakere og selvstendige arbeider nå i servicevirksomhet utenom handel og samferdsel. Det er viktig at denne store del av våre menneskelige ressurser blir brukt på en måte som både er rasjonell og som gir trivelige arbeidsplasser. Det dreier seg om slike virksomheter som bank, forsikring, offentlig administrasjon, forsvar, undervisning, helsestell, organisasjoner, hotell og restaurant, juridisk rådgivning og annen konsulentvirksomhet, underholdning og personlig tjenesteyting av forskjellige slag.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Det må i vesentlig større omfang enn hittil igangsettes offentlige utredninger og forskning omkring servicevirksomheten.
- Det må satses aktivt på å oppnå en bedre spredning av servicevirksomhet til sentrer i distriktene.
- Arbeidet med å skaffe service til boligområdene fortsetter med sikte på å utforme normer og organisasjonsmodeller for at behovet skal kunne dekkes på en rasjonell måte.
- De ansatte må få økt innflytelse og medbestemmelsesrett også innenfor servicevirksomhet. Det må settes i gang forsøk i bred skala for å gi enkeltpersoner og grupper større muligheter til å bestemme over sin egen arbeidssituasjon. Gjennom forsøk og utredninger må en finne fram til mer menneskelige måter å rasjonalisere kontorarbeidet på enn de nåværende. Det legges stor vekt på informasjon og innflytelse for de ansatte ved utvikling og valg av ny kontorteknikk.

ØKONOMI OG SKATT

Både sysselsettingen og produksjonsveksten kan påvirkes av offentlige tiltak. Hittil har utviklingen av sysselsettingen og av produksjonens sammensetning og lokalisering i for sterk grad vært dominert av det private næringsliv.

Kravet om arbeid for alle gir sysselsettingspolitikken nye og større oppgaver. Sammensetningen av produksjonsveksten må være i samsvar med målene for vår politikk, ikke minst hensynet til et godt miljø. Produksjonsøkningen må i større grad enn hittil finne sted i distrikter med et ensidig næringsgrunnlag.

Økonomisk utjamning.

Arbeiderpartiet ser utjamning av økonomiske ulikheter som en hovedoppgave. De økonomiske ulikhetene står i veien for likestilling på andre områder. Høye inntekter er gjerne bundet sammen med spesielle fordeler og privilegier på en lang rekke felter, mens fattigdom fører med seg mangel på muligheter av mange andre slag. Kampen for økonomisk utjamning og jevnere levekår må derfor foregå på mange ulike felter. Ikke minst ved å reise nye arbeidsplasser. Større økonomisk likhet er også en forutsetning for at den enkelte vil foreta mer rasjonelle valg mellom materielle goder og andre livsverdier.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Lavinntekts- og levekårsutredningen må følges opp av en samlet vurdering av totalvirkningen av alle offentlige tiltak for fordelingen av samfunnsgodene. Samordning og forenkling av systemet. Sikrere grunnlag for å vurdere de ulike grupperes faktiske levestandard.
- De spesielle stønadsordninger overfor svake grupper, særlig trygdeordningene, bør samordnes bedre med de øvrige deler av de offentlige virkemidler, spesielt arbeidsmarkedspolitikken. Det bør legges større vekt på tiltak som kommer dem til gode som trenger dem mest, og mindre vekt på generelle økninger av satsene.
- Støtte til ulike former for solidarisk lønnspolitikk. Tiltak for at lavtlønte kan få bedre lønnet arbeid.

Rettferdig skattlegging.

Skattepolitikken skal bidra til å skape større likhet og en bedre bruk av arbeidskraft, produksjonsutstyr og naturressurser. Samtidig skal den bidra til at offentlig forbruk og overføring ikke skaper for sterkt press i samfunnsøkonomien.

Arbeiderpartiet mener at det fortsatt vil være nødvendig med vekst i kommunenes og statens virksomhet for å kunne dekke menneskenes behov og sikre trivselen i vårt moderne samfunn. Det er imidlertid nå behov for en kritisk prøving av offentlige overføringer og oppgaver med sikte på å redusere utgiftstigningen. Arbeiderpartiet tar sikte på en mer moderat vekst i skatter og avgifter enn i de senere år og demping av progresjonen i den direkte skattlegging av vanlige lønnsinntekter.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Demping av progresjonen i den direkte skattlegging av vanlige lønnsinntekter, bl. a. ved at statsskatten på første trinn reduseres fra 10 til 5 prosent.
- Det gjennomføres en ordning med lønnskatt slik at det store flertall lønnstakere slipper selvangivelse. Det gis spesielt lønns-takerfradrag for å skape større reell likhet med næringsinntekt.
- Det gjennomføres et skille mellom personinntekt og bedriftsinntekt for selvstendige næringsdrivende, bl. a. for å unngå at personer med betydelige ressurser opptrer som nullskattytere eller med urimelig lav inntekt ved beskatning. Som foreløpig tiltak

gjennomføres skjerpede regler for skjønnsmessig likning av næringsdrivende. Bedriftsbeskatningen utformes slik at det fører til en rasjonell bruk av arbeidskraft, kapital og andre ressurser.

- Skatte- og avgiftskontrollen bygges ut. Ny regnskapslov. For å lette kontrollen gjennomføres standardiserte regnskapsforskrifter for næringsdrivende.
- Mer rettferdig beskatning ved større vekt på skattlegging av gevinster, verdistigning, store formuer og større eiendommer.
- Arvebeskatningen tas opp til revisjon.
- Det bør bli større likhet i beskatningen av borettsleiligheter og eneboliger.
- Det innføres en ny, mer rettferdig spareordning som ikke gir særfordeler til de høyeste inntekter slik som den nåværende skattefrie banksparing.
- Der det er hensiktsmessig, tas det i bruk avgifter som ledd i miljøvernpolitikken.
- Den særlige utviklingsskatt bygges inn i det vanlige skattesystem.
- Omvurdering av ektefellesbeskatningen med sikte på å gjøre det lettere for begge foreldrene i familier med barn å ta arbeid på hel- eller deltid. Større fradrag for utgifter til pass av barn. Systemet med to skatteklasser gjennomgås bl. a. med sikte på å komme fram til en mer rimelig beskatning av deltidsarbeid.
- Alle direkte skatter til stat og kommuner bør overveies erstattet med en felles samfunnsskatt som fordeles mellom staten, fylkene og kommunene.
- Merverdiavgiften reduseres på visse varer der dette har stor sosial betydning og ikke medfører kontrollproblemer.

Omforming av bankene og kredittvesenet.

Arbeiderpartiet tar i fireårsperioden sikte på viktige skritt for å gjøre bankene til samfunnsinstitusjoner. Samtidig bør en forbedre det kredittpolitiske system for øvrig. Vi må etter hvert få et system som effektivt ivaretar samfunnsmessige interesser, både når det

gjelder å sikre en stabil økonomisk utvikling, en riktigere fordeling av investeringer på formål og distrikter og en effektiv service overfor publikum når det gjelder andre lån- og betalingsformidlinger. Bankvesenet må deffor i sin struktur og sin politikk utvikles slik at disse krav kan oppfylles. Bank- og kredittvesenet må drives mest mulig effektivt, uten sløsing av ressurser.

Arbeiderpartiet går inn for:

- De sentrale statlige organer for kredittpolitikken styrkes, med økt vekt på å få større innsikt i hvordan kredittsystemet faktisk fungerer. Virkemidlene i kredittpolitikken forbedres med sikte på en mer presis innflytelse på bank- og kredittinstitusjonenes handlinger. Kredittavtalens bestemmelser om plasseringsplikt utvides til å gjelde skadeforsikringsselskaper, og plasseringsprosenten oppjusteres for forsikringsselskaper. Prismyndighetenes organisasjon omformes.
- Det opprettes en statlig forretningsbank.
- Forvaltningen av folketrygdfondet tas opp til revisjon.
- Aktiv statlig støtte til opprettelse av større sparebankenheter. Som et første skritt gis kommunestyret rett til å oppnevne halvparten av forstanderskapet. Det etableres filialstyrer i de enkelte kommuner og flertallet oppnevnes av kommunestyret.
- De private forretningsbanker gjøres til samfunnsinstitusjoner i form av stiftelser. Stortinget bør utpeke et flertall av representantskapet, gi veiledende regler for representantskapets valg av styret og fastlegge generelle retningslinjer for styrets virksomhet. Stortinget bør fatte prinsippbeslutning om dette. På dette grunnlag gjennomføres en omfattende utredning, for å klarlegge den beste måten å gjennomføre praktiske skritt i fireårsperioden for å sette reformen ut i livet.
- Private finansieringsselskaper må i første omgang underlegges effektiv samfunnskontroll og deretter i det vesentlige avskaffes. Økt samfunnskontroll med private investeringselskaper.
- Forsikringsselskapene demokratiseres ved at Stortinget gis rett til å oppnevne halvparten av medlemmene i forsikringsselskapenes representantskap. Samfunnets forsikringsinteresser søkes bedre ivaretatt gjennom et utvidet samarbeid mellom Norges

Brannkasse, som bygger på representasjon fra fylkestingene og de store folkeorganisasjoner som også driver forsikringsvirksomhet.

Balansert økonomisk utvikling.

En sentral oppgave for den økonomiske politikken er å sikre at den økonomiske utviklingen blir balansert. Dette gjelder både produksjonsveksten og prisutviklingen, samtidig som det gjelder å sikre en full sysselsetting og en rimelig balanse i betalingene overfor utlandet. Om en ikke oppnår det, kan de økonomiske problemene bli så store at en må konsentrere ressursene om å løse dem i stedet for å virkeliggjøre de sentrale politiske mål for samfunnsutviklingen. Årsakene til prisstigningen må avdekkes og angripes i tide.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Basert på en grundig analyse av de faktorer som påvirker prisutviklingen, må det utformes virkemidler som til sammen kan dempe takten i pris- og kostnadsøkningen. Særlig innsats for å kontrollere pris- og avanseforholdene i de skjermede næringer. Organisasjonene bør i sterkere grad trekkes inn og pålegges ansvar i forbindelse med den samlede politikk for å bringe prisutviklingen under en sterkere styring.
- Utbygging av konjunkturovervåkingen, også gjennom nordisk og internasjonalt samarbeid. I tillegg til de nåværende virkemidler i konjunkturpolitikken, bør en utforme nye, direkte innrettede midler, særlig for å kunne ta større hensyn til de geografiske ulikheter.

EFFEKTIVE REDSKAPER

Gode målsettinger er ikke nok, man må også ha midler til å virkeliggjøre målene. Et parti som vil endre samfunnsstrukturen, er mer avhengig av effektive redskaper enn de som i det vesentlige nøyer seg med å bøte på de verste misforhold i samfunnsutviklingen. Arbeiderpartiet ser det derfor som en sentral politisk oppgave å utvikle effektive virkemidler. Et langt sterkere folkevalgt element må også bringes inn i den offentlige beslutningsprosessen. Styrking av redskapene og demokratisering må gå hånd i hånd.

Omlægging av administrasjonen.

En effektiv administrasjon er en forutsetning for å forberede og gjennomføre sakene i samsvar med den politiske målsettingen.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Statsadministrasjonen omdannes gradvis med sikte på at departementene i større grad skal konsentrere seg om politiske oppgaver. Den politiske ledelse i departementene styrkes. Den faste oppbyggingen av departementene avløses av et mer fleksibelt system, bl a. ved bruk av arbeidsgrupper, tidsavgrenset for bestemte oppgaver. Utbygging av samarbeidsorganer departementene imellom og mellom departementene og de øvrige statsinstitusjoner.
- Ansettelse skal gjelde hele sentraladministrasjonen og ikke bare de enkelte departementer. Dette må også omfatte utenriktjenesten som må integreres bedre i den samlede sentraladministrasjon.
- Omfattende desentralisering av offentlige oppgaver og avgjørelser. Oppgaver som naturlig hører inn under fylket, overføres i den utstrekning det er mulig til fylkeskommunene under ledelse av fylkestingene. Den gjenværende statsforvaltning i fylkene samordnes så langt det er hensiktsmessig, med sikte på nær kontakt både med sentraladministrasjonen og fylkeskommunene.
- Det legges stor vekt på effektivisering av administrasjonen, ved bruk av moderne tekniske hjelpemidler og ved å kutte ut arbeidsoppgaver som ikke lenger er naturlige oppgaver for det offentlige. Raskere saksbehandling.

Samordnet planlegging.

Med de store oppgavene som etter hvert legges under samfunnsorganer på det sentrale og det lokale plan, blir det et sterkt økende behov både for å vurdere de langsiktige virkningene av politikken og for å samordne tiltakene både på det enkelte plan og mellom det sentrale og det lokale plan. Sektorplanlegging må effektivt innordnes i og underordnes totalplanleggingen. Talsmenn for sektorinteresser må ikke få godtatt planer og standardkrav som skaper skjevhet i ressursbruken.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Planleggingslov som fastlegger oppgavene for og arbeidsdelingen mellom de ulike deler av planleggingsapparatet.

- Samordning av statens planlegging på det sentrale plan med planleggingsenheter på det lokale plan. Hver fylkeskommune må få en planleggings- og utbyggingsavdeling, som også bør ha kapasitet til å yte assistanse til kommunene.
- Forbedring av metodene og hjelpemidlene i planleggingen.
- Folkevalgt styring på alle trinn i planleggingen. Endring av planleggingsprosessen med dette for øye.

Mer forsøksvirksomhet.

Vi vet ennå altfor lite om hvordan samfunnsforholdene faktisk er og hvordan ulike tiltak virker. Det er en viktig politisk oppgave å få bedre data, spre informasjon og øke muligheten til å forsøke seg fram med nye metoder.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Den offentlige statistikk må bygges ut i raskt tempo.
- En må utvikle metoder for systematisk å få fram eksisterende kunnskap på alle områder. Informasjon må spres i effektive informasjonskanaler til alle grupper som har behov for dem.
- Utbygging av offentlig veiledningstjeneste.
- Det må på alle viktige samfunnsområder gjøres bruk av forsøk for å komme fram til de best mulige løsninger, uten unødvendig tap av tid. Forsøk må også iverksettes lokalt, men sentral samordning. Gjennom forsøksvirksomhet bør en få med så mange som mulig av dem som arbeider på vedkommende område for at flest mulig skal bli engasjert i samfunnsomformingen.

Forskningspolitikk.

Forskning er en systematisk måte å skaffe seg ny innsikt på. Ved at man har begrensede ressurser til rådighet, vil anvendelsen av forskningsressursene og den retning forskningen gis, innebære et viktig politisk valg. Samtidig må de som arbeider i forskningen få nødvendig frihet for å kunne utøve sin kritiske funksjon. Arbeiderbevegelsen er interessert i et samarbeid med forsyningsmiljøene, slik at en kan få satt vesentlig mer av forskningen inn på oppgaver av stor samfunnsmessig betydning.

Arbeiderpartiet går inn for:

- Det gjennomføres en samlet vurdering av forskningspolitikken og forskningens organisasjon. Forskningspolitikken bør koordineres på regjeringsplanet, med sikte på en effektiv bruk og utbygging av forskningsressursene og samordning av forskning og planlegging.
- En vesentlig større andel av forskningsinnsatsen bør skje på områder av stor samfunnsmessig betydning og særlig på felter som er viktige for omformingen av samfunnet. Dette gjelder eksempelvis forskning av sosiale spørsmål, utdanning, miljøproblemer, det økonomiske system, bolig- og byggevirksomhet, arbeidsmiljøet, kommunikasjoner og trafikkspørsmål. Som et ledd i arbeidet for å oppnå dette, opprettes det et nytt råd for anvendt forskning, Forskningsrådet for samfunnsplanlegging. Rådet bør arbeide i nær kontakt med de nåværende forskningsråd og bl. a. legge vekt på å engasjere forskere fra universitets- og høgskolemiljøene.
- Departementene og de store offentlige etatene bør i større utstrekning ta forskning i bruk for å løse sine oppgaver. Departementene bør ha planleggings- og utredningsavdelinger med personer med evne til å stille forskningsoppgaver og bruke forskningsresultater.
- Fagbevegelsen og andre organisasjoner bør settes i stand til i vesentlig høyere grad enn hittil å bruke forskning som ledd i sin virksomhet og disponere over en betydelig del av forskningsressursene.
- Forskningsmiljøene bør trekkes inn i formidlingen og allerede eksisterende kunnskap og i vurderingen av erfaringer fra forskning og tiltak i den offentlige sektor.

STØRRE FOLKEVALGT INNFLYTELSE

På alle plan må folkevalgte få større reell innflytelse. Arbeiderpartiet må motarbeide tendensen til å betrakte store deler av forberedelsen og gjennomføringen av tiltak i statens og kommunens regi som upolitiske eller tekniske. Hvis slike spørsmål i for stor grad behandles som upolitiske problemer, vil samfunnsomformingen svekkes. I alle deler av den offentlige virksomheten må Arbeiderpartiet legge sine prinsipielle målsettinger til grunn. Samfunns-

omforming betyr kamp. — I denne kampen er det viktig å ha en handlekraftig regjering. Vi ser det som en sentral politisk oppgave å skape effektive redskaper som kan virkeliggjøre en politikk etter den demokratiske sosialismens retningslinjer.

Møtet tok nå en ½ times pause.

ETTERMIDDAGSMØTET ONSDAG

Møtet ble satt igjen kl. 12.50, med Leif Granli som dirigent.

INNSTILLINGEN FOR ORGANISASJONSSAKENE

Formannen for redaksjonskomitéen for organisasjonssaker, *Astrid Murberg Martinsen* la fram innstillingen om organisasjonssakene. Den var sålydende:

Forslag A 39:

Landsmøtet støtter intensjonen i forslaget. I prinsippet skal imidlertid tillitsmennes vilkår på arbeidsplassene ordnes ved forhandlinger mellom fagorganisasjonene og arbeidsgiverne.

Forslaget oversendes LO.

Forslag A 41:

Landsmøtet er enig i at lovverket bør tilrettelegges slik at det blir klart at de uorganiserte ikke har krav på de samme lønnsmessige rettigheter som de organiserte.

Forslaget oversendes Stortingsgruppa, som anmodes om å se det i sammenheng med forslag til endring av Kommunelovens § 23.

Forslag B 1:

Landsmøteprotokollen foreligger trykt opptil ett år etter landsmøtet, og selges til selvkostende i et meget begrenset opplag. Landsmøtet kan ikke anbefale at partiet bindes til den utgift som forslaget fra Høbøl Arbeiderparti innebærer.

Forslag B 3:

Landsmøtet kan ikke slutte seg til forslagens punkt om at samtalegrupper under kommunepartiene skal ha rett til å velge representanter til kommunepartiets representantskap.

For øvrig anses forslaget dekket av organisasjonskomitéens innstilling.

Forslag B 4:

Etter at ordningen med statstilskudd ble innført, har landspartiet overtatt finansieringen av lønns- og reiseutgifter for distriktssekretærene. Dessuten bevilges årlig et beløp til de enkelte distriktpartier til delvis dekning av administrasjonsutgiftene. Sekretærstaben er blitt utvidet, og dekker i dag hvert enkelt fylkesparti.

På det nåværende tidspunkt tillater ikke partiets økonomi en ytterligere utvidelse av sekretærstaben.

Landsmøtet finner det for øvrig ikke tilrådelig å tiltre et forslag som

ville forplikte landspartiet til å lønne sekretærhjelp spesielt for kvinneutvalgene. Kvinnebevegelsen er en del av partiet, og skal derfor nyte godt av den service partiet kan gi gjennom det lønnede sekretærapparatet.

Forslag B 5:

Landsmøtet er ikke enig i forslaget, og viser til organisasjonskomitéens innstilling.

Forslag A 78:

Redaksjonskomitéen er enig i prinsippet i forslaget om at rekrutteringen til sentralt oppnevnte tillitsverv skal skje på et bredest mulig geografisk grunnlag. Forslaget oversendes det nye sentralstyret, som anmodes om å ta hensyn til de nevnte synspunktene.

Forslag B 2, B 17 og B 20:

Det nye sentralstyret bes om å utforme forslag om tidsrammer for utvikling av årsmøter i kommune- og fylkespartier, nominasjonsprosess og landsmøte for behandling på landsmøtet i 1975.

Forslag B 12:

Landsmøtet viser til mønsterlovens bestemmelser om tidsfrister for behandling av årsmøte- og landsmøtesaker, og anser forøvrig forslaget dekket av organisasjonskomitéens innstilling.

Forslag B 15:

Forslaget vil i realiteten bety at en går over til en representantskapsordning for landsstyrets vedkommende.

Landsstyret er partiets høyeste myndighet mellom landsmøtene og bør fortsatt velges av landsmøtet.

Forslag B 19:

Landsmøtet vil understreke organisasjonskomitéens innstilling om at Landsstyret må trekkes mer aktivt med i partiets virksomhet, og vil fastholde den någjeldende ordning om at Sentralstyret velges på fritt grunnlag.

Forslag B 23:

Landsmøtet viser til sin klare oppfatning om at det faglig/politiske samarbeidet må styrkes.

Innebygget i samarbeidet ligger sjølsagt at det skal være en utstrakt kontakt også på det kommunalpolitiske plan.

Dette innebærer at fagforeninger tilmeldt partiet, i svært mange tilfeller er representert i kommunestyrene — og i alle fall i representantskapet. Kontakten skulle i så måte være i orden. For foreninger uten tilknytning til partiet, kan Landsmøtet ikke gå inn for en informasjonsplikt som nevnt i forslaget.

Forslag fra Harry Evjen:

Materiale som kommer fram på bakgrunn av sentralt iverksatte rådslagsdebatter blir i praksis gjennomgått og behandlet av utvalgt i landspartiet.

Landsmøtet slutter seg i prinsippet til forslaget, som oversendes det nye sentralstyret.

Innstilling fra Redaksjonskomitéen om Organisasjonskomitéen innstilling:

Landsmøtet slutter seg til hovedlinjene i Organisasjonskomitéens innstilling, med de tidligere vedtatte endringer.

Landsmøtet vil framheve innstillingens forslag om å markere 1974 som et organisasjonsår i partiet, og forutsetter at sentrale og lokale ledd tar konsekvensene av dette i sitt arbeid.

Til innstillingen om forslag nr. 5 forlangte *Finn Andersen*, Oslo, ordet. Han var ikke fornøyd med innstillingen og tok opp sitt forslag.

Ved voteringen ble organisasjonskomitéens innstilling vedtatt med stort flertall. Forøvrig ble innstillingen enstemmig vedtatt.

DET FAGLIG/POLITISKE SAMARBEID

Redaksjonskomitéen for organisasjonssaker la fram følgende innstilling:

Samarbeidet mellom fagorganisasjonen og Arbeiderpartiet er livsnerven i norsk arbeiderbevegelse.

Arbeiderpartiets motstandere har gått til kamp mot dette samarbeidet. Om de lykkes, innebærer det en svekkelse av lønnstakernes innflytelse på samfunnsutviklingen.

Samarbeidet mellom arbeiderbevegelsens to masseorganisasjoner skjer på alle plan, og har gjort Arbeiderpartiet til de fagorganisertes politiske instrument. Ordningen med det kollektive medlemskap har gjennom alle år gitt fagforeningene den beste innfallspport til innflytelse i partiet.

Under henvisning til organisasjonskomitéens innstilling, vil Landsmøtet understreke at inntil det er funnet mer hensiktsmessige tilknytningsformer, må alle krefter settes inn i kampen for det kollektive medlemskap.

Landsmøtet ber om at det utredningsarbeid som forutsettes iverksatt av Samarbeidskomitéen mellom LO og DNA har som siktemål å gi alle fagorganiserte gjennom sine foreninger mulighet for å delta i partiet.

Ronald Rooth, Oslo, var enig i uttalelsen unntatt ett punkt. Han ønsket en endring i nest siste avsnitt. Her foreslo han denne formulering:

«. . må alle krefter settes inn for å styrke det kollektive medlemskap.»

Astrid Murberg Martinsen: Redaksjonskomitéen kan godta forslaget fra Rooth.

Ved votering ble uttalelsen vedtatt med Rooths endring.

UNGDOMSARBEIDET

Redaksjonskomitéen la fram følgende innstilling:

Det er et betydelig behov for å styrke ungdomsarbeidet innen arbeiderbevegelsen. Et ledd i dette arbeidet er også å styrke AUF som hele arbeiderbevegelsens ungdomsorganisasjon. Men det er også viktig å samordne det ungdomsarbeid som skjer i andre ledd i bevegelsen. Spesielt er det nødvendig å knytte denne virksomheten til AUF's arbeid.

En måte å oppnå dette på er å etablere et kontaktforum sentralt, sammensatt av medlemmer fra AUF, DNA, LO, forbundene og AOF, bl. a. med denne oppgave å klarlegge det ansvar alle parter har for arbeidet blant ungdom.

Tilsvarende organ bør også kunne opprettes på fylkesplanet.

Landsmøtet sier seg enig i intensjonen i dette forslag, men mener det vil være riktig ikke å ta realitetsstandpunkt før resultatet av den ungdomsutredning som er i gang i regi av LO, AUF, DNA og AOF foreligger.

Egil Bråten, Oslo, ville ha strøket ordene «også kunne» i siste setning i avsnitt 2.

Astrid Murberg Martinsen: Redaksjonskomitéen kan slutte seg til Bråtens forslag.

Med denne endring ble innstillingen enstemmig vedtatt.

LOVENDRINGER

§ 4, *Fylkespartiene.*

Pkt. 1) Kommunepartiene i samme fylke danner et fylkesparti.

Pkt. 2) Fylkespartiets navn skal være Arbeiderparti med fylkets navn foran.

Pkt. 3) Oslo Arbeiderparti utgjør eget fylkesparti.

Pkt. 4) Fylkespartiene er landspartiets organisasjonsheter.

Redaksjonskomitéen forutsetter at lovene blir justert i samsvar med endringer i § 4.

§ 5, *Kontingenten.*

Pkt. 1) Medlemmene betaler partikontingenten sin i de partiavdelingene de er tilmeldt. Satsene fastsettes av partiavdelingene, men kan ikke være mindre enn kr. 29.00 for heltbetalende, og kr. 15.00 for halvtbetalende pr. medlem pr. år. Kommunepartiene kan bestemme at kontingenten skal betales direkte til kommunepartiet.

Medlemmer som er direkte tilsluttet landspartiet, betaler kontingenten sin direkte til landspartiet. Kontingenten for disse er kr. 30.00 pr. år.

Pkt. 2) Partiavdelingene betaler kontingent til kommunepartiene etter satser som kommunepartiene fastsetter, men som ikke er mindre enn kr. 21.00 for heltbetalende og kr. 10.50 for halvtbetalende pr. medlem pr. år.

Pkt. 3) Uendret.

Pkt. 4) Uendret.

Pkt. 5) Uendret.

Pkt. 6) Uendret.

§ 7, *Landsmøtet.*

Pkt. 2) Landsmøtet består av 300 representanter. 200 av disse fordeles på fylkespartiene i forhold til det gjennomsnittlige antall medlemmer det er betalt kontingent for de siste to år forut for landsmøtet. De resterende 100 fordeles på fylkespartiene i forhold til det stemmetall partiet oppnådde i fylkene ved siste stortingsvalg forut for landsmøtet.

§ 14, *Alminnelige bestemmelser.*

Nytt pkt. Stemmerett og valgbarhet i partiet oppnås etter 3 måneders medlemskap.

Fylkespartiet kan gi dispensasjon fra denne bestemmelsen for de enkelte tilfelle.

Retningslinjer for DNA's fylkespartier:

§ 4, *Organisasjonens ledelse*

tilføyes i 1. avsnitt: Ett av styremedlemmene velges som studieleder.

Siste setning i 1. avsnitt endres til: De tilsatte sekretærer deltar i styrets møter med tale og forslagsrett, men uten stemmerett.

§ 6, *Nominasjoner:*

Pkt. 6) Nominasjonen av partiets kandidater ved stortingsvalg kan foretas i samsvar med de offentlige nominasjonsregler. Hvis de offentlige nominasjonsregler fravikes, skal nominasjonen foretas av fylkespartiets årsmøte — eventuelt ekstraordinært årsmøte — sammensatt av utsendinger, valgt av kommunistpartienes avsvarelige organer.

Utsendingene til nominasjonsmøtet velges etter at nominasjonskomitéens endelige listeforslag er lagt fram for partiavdelingene og kommunepartiene.

I Oslo foretas nominasjonen av partiets representantskap.

Retningslinjer for kommunepartiene:

§ 4, pkt. 1, gis denne tilføyelse:

Der kommunepartiet i samarbeid med den lokale fagbevegelsen har etablert faglig/politisk utvalg, tiltrer formannen i dette utvalget styret og fungerer som faglig leder.

Liv Stubberud, Østfold, forlangte ordet til kontingent-paragrafen og foreslo:

Foreslår at en opprettholder den nåværende ordning.

Organisasjonskomitéens forslag ble vedtatt med stort flertall.

Det ble tilslutt vedtatt at sentralstyret fikk fullmakt til å redigere vedtakene.

INNSTILLINGEN FRA REDAKSJONSKOMITÉEN FOR POLITISKE SAKER

Formannen i redaksjonskomitéen for politiske saker, *Bjartmar Gjerde* refererte følgende innstilling:

Redaksjonskomitéen anså de øvrige innsendte forslag som dekket av de forslag til uttalelser som komitéen har fremmet for landsmøtet:

A 12 — A 13 — A 14 — A 15 — A 16 — A 17 — A 18 — A 19 — A 20 dekkes av den utenrikspolitiske uttalelse,

A 21 — A 22 — A 23 — A 24 — A 26 — A 27 — A 69 — A 77 dekkes av uttalelse om inntekts- skatte- og avgiftspolitikken,

A 46 og A 47 dekkes av uttalelse om kulturpolitikken,

A 74 og A 75 dekket av uttalelse om den politiske situasjon.
Forslag fra Bjørn Amundsen, Oslo, dekket av den utenrikspolitiske uttalelse.

Innstilling til landsmøtet vedrørende innsendte forslag:

Forslag A — 25 fra *Dyrøy* Arbeiderparti.

— Subsidiert av husleier m. v.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Forslaget oversendes sentralstyret.

Forslag A — 61 fra *Sandnes* Arbeiderparti:

Forslag A — 62 fra *Simensbråten og Ekeberg* Arbeidersamfunn:

Forslag A — 18 fra *Strand* Arbeiderparti:

— Endringer i valgloven.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Forslagene oversendes sentralstyret.

Forslag A — 68 fra *Haugenstua* Partilag:

— Eidfjord nord og syd.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Forslaget oversendes stortingsgruppa.

Forslag A — 72 fra *Lilleaker* kretsleg:

— Endring av Grunnlovens paragraf 2.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Forslaget oversendes sentralstyret.

Forslag A — 76 fra *Våler* Arbeiderparti:

— Distriktsbidrag til elveforbygninger.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Forslaget oversendes stortingsgruppa.

Forslag fra *Peder Sjøiland*, Oslo:

— Registreringen av politiske partier.

Redaksjonskomitéens innstilling:

Forslaget oversendes sentralstyret.

Henvendelse fra *Norges Blindeforbund*.

— Bevilgninger til ulike tiltak for de blinde.

Redaksjonskomitéens forslag:

Henvendelsen oversendes stortingsgruppa med anmodning om at den vurderes i forbindelse med høstens budsjettbehandling.

Redaksjonskomitéen anser de øvrige innsendte forslag som dekket av de forslag til uttalelser som komitéen har fremmet for landsmøtet.

TIL FORSLAG A, 72

som angikk forandring av Grunnlovens § 2 fikk *Haldis Havrøy*, Oslo, ordet. Hun mente partiet burde arbeide for å få endret første ledd i denne paragraf, slik at den får den ordlyd som Lilleaker kretsleg har foreslått: «Alle Indvaanere af Riget have Frihed til Udøvelse af Religion og Livsanskuelse.» De endringer som ble vedtatt i 1964 var ikke tilstrekkelige, mens de forslag som ble fremmet i 1966 og 1970 ikke oppnådde flertall. Hvis paragrafen skal være i samsvar med Menneskerettklæringen må den endres i samsvar med Lilleaker-forslaget.

Dirigenten: Vi kan ikke nå begynne en ny debatt om denne saken.

Sigbjørn Johnsen, Hedmark, støttet Haldis Havrøy og håpet at landsmøtet kunne gi sin prinsipielle tilslutning til Lilleaker-forslaget.

Han tok opp følgende forslag:

Forslaget oversendes sentralstyret. Landsstyret sier seg i prinsippet enig i intensjonene i forslaget.

Bjartmar Gjerde: Redaksjonskomitéen foreslår også oversendelse til sentralstyret. Der vil det bli behandlet grundig.

Redaksjonskomitéens innstilling ble vedtatt med stort flertall.

Innstillingen i sin helhet ble deretter vedtatt.

HANDLINGSPROGRAMMET FRA KVINNEBEVEGELSEN

Redaksjonskomitéen hadde levert følgende innstilling:

Forslag til vedtak om handlingsprogrammet for Det norske Arbeiderpartis kvinner — Likestilling og medansvar:

Landsmøtet slutter seg i prinsippet til kvinnebevegelsens handlingsprogram — Likestilling og medansvar.

Landsmøtet forutsetter at programmet legges til grunn for utformingen av partiets politikk på de områder det omfatter.

Innstillingen ble enstemmig vedtatt.

DEN UTENRIKSPOLITISKE UTTALELSE

Redaksjonskomitéen for politiske saker la fram følgende innstilling:

Det norske Arbeiderparti tar i sin utenrikspolitikk utgangspunkt i de hovedoppgaver verden står overfor i slutten av det 20. århundre:

- Trygging av freden,
- hjelp til utviklingslandene,
- sikring av menneskerettighetene,
- vern om miljø og ressurser,
- bedre styring av den internasjonale økonomi.

En bedre organisert verden er en forutsetning for å nå resultater i arbeidet for løsningen av de internasjonale problemene. Arbeiderpartiet ser det som en viktig oppgave å bygge ut samarbeidet over landegrensene, både på det nordiske, europeiske, atlantiske og globale plan.

Arbeiderpartiet vil samarbeide med meningsfeller for i fellesskap å bidra til bedre internasjonal styring og en utvikling i samsvar med den demokratiske sosialismens prinsipper.

I FN må Norge støtte og arbeide for en utvikling av verdensorganisasjonen som kan gi den økt innflytelse.

Forholdet til det utvidede EF skal baseres på den handelsavtale som nå

er vedtatt av Stortinget. Den videre utvikling av det norske samfunn er i stor grad avhengig av utviklingen i Europa. Norge må bruke alle muligheter for å styrke samarbeidet og påvirke utviklingen i samsvar med sine interesser og synspunkter.

Det nordiske samarbeid knytter Norge nærmere til de øvrige nordiske land. Utvidelse av dette samarbeid som nå skjer, vil gjøre denne tilknytningen sterkere. Arbeiderpartiets representanter i Nordisk Råd må arbeide for en styrking av de nordiske samarbeidsorganer.

Avspenningen i Europa i de siste par år gir grunn til optimisme. Ordningen i Tysklandsspørsmålet, normaliseringen av forholdet mellom øst og vest, forberedelsene til den europeiske sikkerhetskonferansen og konferansen om de gjensidige balanserte styrkereduksjoner er alt sammen deler av det mønster som nå legges for framtidens Europa.

Norge må være aktivt med i utformingen av det nye Europa og på dette grunnlag også delta i de organer som blir opprettet for den all-europeiske utvikling.

Gjennom NATO-samarbeidet må Norge sikre sine nasjonale interesser og fremme det fredsbevarende arbeid som er gunnlaget for alliansens virksomhet.

Det norske Arbeiderparti:

- går aktivt inn for at Norge, blant annet gjennom NATO, bidrar til konkrete resultater av Konferansen for sikkerhet og samarbeid i Europa, og av drøftelsene om gjensidige og balanserte styrkereduksjoner.
- oppfordrer alle land til å avstå fra kjernefysiske prøver. Det norske Arbeiderpartis landsmøte støtter protestene mot de planlagte franske atomprøvene i Stillehavet.
- oppfordrer USA til å stanse bombingene i Kambodsja. De indokinesiske folk må nå selv bestemme de indre forhold i Kambodsja, Laos og Vietnam.
- gir uttrykk for sin solidaritet med bevegelser som arbeider for politisk og sosial frigjøring i sine land. Norge må forsatte arbeidet i FN, NATO og andre internasjonale organisasjoner for å få slutt på Portugals kolonipolitikk i Afrika.
- vil fortsette arbeidet for demokrati i Hellas og Tyrkia.
- støtter tiltak fra FN's side for en rettfærdig fred i Midt-Østen.
- gir uttrykk for sin solidaritet med den chilenske regjeringens arbeid for en demokratisk omforming av samfunnet i sosialistisk retning.
- går inn for å anerkjenne Nord-Korea.
- Den største utfordring vi møter i vår tid, er den fattige verdens problemer. Arbeiderpartiet vil føre kampen for rettferd og likhet over fra nasjonal til internasjonal politikk. Landsmøtet vil bekrefte sin vilje til solidaritet. Utviklingshjelpen er en del av Norges arbeid for fredens sak.

Bjartmar Gjerde: Vi kan her legge fram en enstemmig innstilling og stort mer er det ikke å si.

Bjørn Amundsen, Oslo, var glad for at det var en enstemmig innstilling, og han for sin del kunne gå inn for mesteparten. Det er imidlertid ett punkt som det er grunn til å se nærmere på. Han viste til det forslag han hadde satt fram i går. Han syntes det var for svakt når det gjaldt Kambodsja, og tok opp sitt forslag. Han bad samtidig om votering over forslaget, som var sålydende:

Det norske Arbeiderparti krever at USA innstiller alle flyangrep mot Kambodsja og avvikler sin militære intervensjon i Indokina. Det kan bare bli fred i dette område på basis av det indo-kinesiske folks rett til selvstyre. Det norske Arbeiderparti gir uttrykk for sin beundring for den kamp det vietnamesiske folk har ført for sin frihet og nasjonale selvstendighet. Det norske Arbeiderparti gir sin støtte til de krefter som har kjempet for sin nasjonale og sosiale frigjøring.

Jarle Meløy, Nordland, ville fremme et forslag som en tilføyelse:

Det norske Arbeiderparti går inn for å støtte Islands krav om 50 miles fiskerigrense som tilleggspunkt til den utenrikspolitiske uttalelse.

Peder Sjøiland, Oslo, syntes uttalelsen var tilfredsstillende, men ønsket en endring i formuleringen i 3. avsnitt, sålydende:

Arbeiderpartiet vil samarbeide med meningsfeller i andre land for i fellesskap å bidra til en utvikling i samsvar med den demokratiske sosialismens prinsipper.

Sissel Rønbeck, Oslo, ga sin tilslutning til Gjerdes uttalelse om enstemmigheten.

Bjartmar Gjerde syntes forslaget fra Bjørn Amundsen var unødvendig. Vi har alt fattet et vedtak, og det skulle ikke være påkrevet å gjøre nok et vedtak. Sjøilands forslag kunne han godt godta.

Trygve Bratteli syntes også det skulle være unødvendig å gjøre nok et vedtak om Island. Norge har bedt om norske rettigheter innenfor 50-milgrensen, når den blir etablert, og det skulle være tydelig nok. Landsmøtet bør ellers bemyndige redaksjonskomitéen til å formulere uttalelsen.

Både Bjørn Amundsen og Jarle Meløy trakk sine forslag. Ved voteringen ble innstillingen enstemmig vedtatt.

DEN POLITISKE SITUASJON

Bjartmar Gjerde refererte deretter følgende innstilling:

Det norske Arbeiderpartis landsmøte konstaterer at vårt land raskt nærmer seg et regjeringsskifte. Borgerlige politikere har igjen handlet på en måte som gjør at tilliten i det norske folk er svekket.

Det borgerlige samarbeid som kom i stand etter valget i 1965 har gått i oppløsning i denne valgperioden. Det som nå er klarlagt, er at det ikke finnes grunnlag for en arbeidsfør borgerlig regjering.

Regjeringen Korvald ble dannet i en helt spesiell situasjon. Forhandlingene om handelsavtalen med EF er nå sluttført, og avtalen er enstemmig godkjent av Stortinget.

Regjeringen har i løpet av kort tid fått stortingsflertallet mot seg i en rekke andre viktige saker. Dens parlamentariske grunnlag

er falt bort, og mistillit og manglende styring preger situasjonen. Regjeringen Korvald bør derfor gå av.

Arbeiderpartiet er parat til å påta seg sitt ansvar. Det vil igjen gi Arbeiderpartiet det politiske initiativ og landet en fast ledelse. Landsmøtet oppfordrer landsstyret og stortingsgruppa til å handle i samsvar med dette.

I den seinere tid er det dannet en rekke partier i Norge. De representerer hvert på sitt felt snevre særinteresser. Dette kan lamme politisk virksomhet og true selve grunnlaget for vårt demokratiske styresett.

Ut fra sine sterke demokratiske tradisjoner har norsk arbeiderbevegelse et spesielt ansvar når det gjelder å bekjempe de ekstreme og antidemokratiske krefter som nå gjør seg gjeldende både til høyre og venstre i det politiske liv.

I Arbeiderpartiet må vi samle kreftene også for å slå tilbake de angrep som rettes mot den sosiale trygghet som er bygd opp under arbeiderbevegelsens lederskap.

Arbeiderpartiets politikk er fastlagt i det program partiet legger fram for velgerne. Dette program vil også være bestemmende for vårt forhold til andre partier.

Landsmøtet har med tilfredshet merket seg fagkongressens klare tillitserklæring til Arbeiderpartiet. Bare en samling om Arbeiderpartiet kan gi den demokratiske arbeiderbevegelse det politiske lederskap og landet et stabilt politisk styre.

Landsmøtet vil ta kraftig avstand fra de forsøk på å splitte arbeiderbevegelsen som igjen er satt i verk av grupper som søker å fremme sine særinteresser på fellesskapets bekostning. Deres virksomhet svekker arbeiderbevegelsens kamp for å fremme de store folkegruppers sak. Det de oppnår er å styrke de borgerlige partier.

Arbeiderpartiet legger ved dette valget fram for velgerne et ærgjerrig program. Vi ber om velgernes fullmakt til å gjennomføre det. Parolen må være:

Flertallet og regjeringen til Arbeiderpartiet
— trygghet for folket.

Thorbjørn Berntsen, Oslo: På dette landsmøte har det vært diskutert om vi skulle felle regjeringen Korvald på Cortale-saken eller ei. Det er tross alt en detalj. Den har fått voteringer mot seg en rekke ganger, og den har ikke parlamentarisk grunnlag. Det er selvsagt ingen som har noen forkjærlighet for Korvald-regjeringen, men det er ikke likegyldig hva vi feller regjeringen på. Handelsavtalen er enstemmig vedtatt av Stortinget. Vi skal leve med den.

Hvorvidt vi skal felle regjeringen får bli et spørsmål som stortingsgruppa og landsstyret må avgjøre, og det blir en sak som Høyre og Venstre får avgjøre om de vil felle regjeringen. Hele partiet har med det program som er vedtatt plassert seg på samme sted hvor hjertet ligger, som Steen sa, på venstre side. Det er et godt forslag, og nå står det bare tilbake å brette opp skjorteærmene og ta fatt på valgkampen.

Ved voteringen ble forslaget til politisk uttalelse enstemmig vedtatt.

ET FORSLAG SOM VAR FALT UT

Reiulf Steen fikk ordet til oppklaring av en feil som var begått. Under skrivingen av forslaget til arbeidsprogrammet var det falt ut et forslag under posten «rettferdig skattlegging». Forslaget er vedtatt enstemmig og lyder:

Den særlige utviklingsskatt bygges inn i det vanlige skattesystem.

Videre gjaldt det forslag A 103 fra Østfold Arbeiderparti om «Likeverdige kår for alle». Forslaget var foreslått oversendt sentralstyret til utredning.

Dette ble vedtatt.

Det ble vedtatt at protokollkomitéens innstilling om protokollen for onsdagsmøtene oversendes sentralstyret til godkjenning.

AVSLUTNINGEN

Dirigenten: Med dette er dagsordenen ferdigbehandlet. Dirigenter takker landsmøtet for pen behandling. Det har vært en disiplinert forsamling. Ikke alle forsamlinger er det. Han overlot dermed ledelsen til den gjenvälgte formann.

Trygve Bratteli: Vi har hatt en rekke utenlandske gjester, men de fleste har måttet forlate møtet før det ble avsluttet. På vegne av de innenlandske gjester vil Einar Gerhardsen hilse.

Einar Gerhardsen ble møtt med klappsalver da han steg opp på talerstolen. Han sa dette: Vi må vel kunne si at dette har vært et godt landsmøte. Selvsagt har det vært endel uenighet, men jeg synes Thorbjørn Berntsens uttalelse tilslutt lover godt. Det har vært en god og fredelig debatt om arbeidsprogrammet, og det blir et godt grunnlag for valgkampen. Vi har en politisk forvirret situasjon. Vi har i alt 11 partier, 6 borgerlige og hele 5 som kaller seg arbeiderpartier. Demokratiet i Norge er selvsagt ikke i fare, men alle disse småpartier bidrar til å øke forvirringen. Det norske Arbeiderparti kan gi velgerne et tilbud om sikker styring. Vi kan forøvrig konstatere at vi har gjort opp uenigheten i partiet. AUF

har tilsagt sin lojale støtte til partiet og den mektige fagbevegelse har også uttalt sin tilslutning til partiets linje. Vi kan gå til valget på et godt og effektivt program. Jeg ser at vi skal bruke det samme slagordet som i 1933: Flertallet og regjeringsmakten til Arbeiderpartiet. Det er et godt slagord.

Gerhardsens tale ble mottatt med langvarig bifall.

Trygve Bratteli avsluttet landsmøtet med denne talen:

Jeg vil først på vegne av de valgte takke for tilliten. Jeg takker også for de praktisk talt enstemmige vedtak som er gjort. Det betyr mye når vi går til arbeidet at vi har et samlet landsmøte bak oss. Jeg takker alle som har hatt verv her på landsmøtet, dirigenter, sekretærer og komitéer, men også alle de som har hatt forarbeidet før landsmøtet, og da spesielt partikontorets mannskap, som har nedlagt et stort arbeid. Jeg takker også massemediene representanter fra presse, radio og TV. — Vi har en del medlemmer som går ut av sentralstyret, Rolf Hansen, Unni Tønnesen og Kurt Mosbakk. Også Bjørn Tore Godal går ut i og med at han er gått av som formann i Fylkingen. En rekke landsstyremedlemmer går ut. Flere av dem har vært med en rekke år. Takk til dem alle for den innsats de har gjort. — Det har vært et godt landsmøte. Vi går inn for at Arbeiderpartiet skal få ledelsen i den nye stortingsperiode. Og vi må sørge for at ungdommen blir trukket med i dette arbeid. Vi må ha en sterk innsats av alle årsklasser. Vi går ut i arbeidet som skal gi oss flertallet og regjeringsmakten. Trygghet for folket.

Talen ble mottatt med langvarig bifall.

Møtet ble avsluttet kl. 15 med avsyngelse av 1. vers av Ja, vi elsker og Internasjonalen.

LANDSMØTEDELTAKERE

Gjester:

Danmark: Socialdemokratiet:

Anker Jørgensen og Ejner Hovgaard Christiansen.

Finland: Suomen Sosialdemokratinen Puolue:

Kaj Laxén og Reino Tuomi.

Sverige: Socialdemokraterna:

Olof Palme, Sten Andersson, Gunnar Nilsson, Thorsten Nilsson og Thage G. Peterson.

Socialist International:

Bruno Pittermann.

Landsorganisasjonen i Norge:

Leif Haraldseth, Ulf Sand og Thorvald Stoltenberg.

Samarbeidskomitéen LO/DNA:

Fritz W. Hannestad, Odd Højdahl og Einar Strand.

Arbeidernes Opplysningsforbund:

Tor Halvorsen, Rolf Larsen og Ivar Leveraas.

Arbeidernes Avholdslandslag:

Odd Martinsen og Tor Rønning.

Arbeidernes Ungdomsfylking:

Olav Boye og Bjørn Tore Godal.

Arbeiderpressens Samvirke/Norsk Arbeiderpresse:

Johan Ona.

Arbeidernes Pressekontor:

Olav Brunvand.

Framfylkingen:

Knut Nilsen.

Norges Kristne Arbeideres Forbund:

Eigil Liane.

Personlig innbudte:

Einar Gerhardsen, Eugen Johannessen, Olav Larssen, Haakon Lie, P. Mentsen, Konrad Nordahl, Ivar Opsahl, Sigrid Syvertsen og Aksel Zachariassen.

Landsstyret:

Evelyn Andersen, Eilif Dahl, Kristian Gundersen, Liv Andersen, Knut Jagland, Anders Johansen, Oddvar Berrefjord, Halvard Kristiansen, Jan

Helland Olsen, Hans Frette, Olav T. Laake, Arne Nilsen, Peder Hitland, Alf Vee-Haugen, Asbjørn Jordahl, Ingrid Sandvik, Per Aasen, Kåre Sjøvold, Sven Olsen, Elnar Bårdsen, Rolf Nilssen og Harald Samuelsen.

Sentralstyret:

Trygve Bratteli, Reiulf Steen, Reidar Hirsti, Ronald Bye, Helge Sivertsen, Tor Aspengren, Liv Østlie, Rolf Hansen, Erling Johansen, Leif Skau, Unni Thorkildsen, Aase Bjerkholt, Sidsel Bauck, Rune Gerhardsen og Sonja Ludvigsen.

Varamenn:

Henrik Aasarød, Bjartmar Gjerde, Arild Boman, Ragnar Christiansen, Odvar Nordli, Einar Førde, Per Kleppe og Kurt Mosbakk.

Revisjonsnemnda:

Frank Hansen, Kåre W. Larsen og Signe Sulutvedt.

Revisor:

Rolf Jørgensen.

Kvinnesekretariatet:

Anne-Marie Lorentzen, Bjørg V. Bergh, Ragnhild Eriksen, Torild Lien Utvik, Hanne Marie Tjensvoll, Lillian Bekkevad, Liv Strid, Elsa Rastad Bråten, Turid Dankertsen og Kari Gjesteby.

Arbeiderkvinnen:

Randi Bratteli.

Programkomitéen:

Jan Gulbrandsen og Finn Salomonsen.

Stortingsgruppa:

Guttorm Hansen, Leif Granli, Margith Munkebye, Magnus Andersen, Knut Frydenlund, Thorstein Treholt og Ingvald Ulveseth.

Partikontoret:

Frank Andersen, Paul Engstad jr., Oluf Fuglerud, Herlof Gjerde, Jakob Grava, Esten Haaker, Jens Haugerud, Anders Helseth, Johan Kleven, Kjell Kristensen, Arne Michael Olsen, Johs. Skeide Larsen og Inge Schefflo.

Representanter:

Østfold:

Arvid Johanson, Liv Stubberud, Svein Olav Agnalt, Thorleif Hansen, Ole Moe, Johan Johansen, Olav Guttulsrud, Asa Solberg Iversen, Berit Nordby Magnussen, Roger Torper, Thorbjørn Nicolaysen, Kai Ruud, Edvard Modahl, Ase Brevik, Knut Kristiansen, Ingvar Bakken, John Fjeldvik, Willy Gander, Bjørg Lillian Johansen, Erling Paulsrud, Edel Gressum og Jan M. Johansen, sekretær.

Akershus:

Grethe Johansen, Gerd Vollum, Vidar Geist, Leif Håkensen, Kristian Aasberg, Arve Johnsen, Øystein Falck, Thor Eirik Gulbrandsen, Arvid Haugen, Arne Svarthol, Hanna Sørensen, Reidar Skogseth, Bjarne Larsen, Jan

Terjer Hansen, Svein Morgenlien, Bjørn Andersen, Bjørn Bøsterud, Øivind Hvattum, sekretær og Helge Jagland, sekretær.

Hedmark:

Andor Normann, Sigbjørn Johnsen, Gudrun Kregnes, Leif Harald Andreassen, Ola Furusest, Erna Borgen, Knut Walløe, Turid Holen, Tore Christoffersen, Ivar Austeng, Anne Bergliot Nordahl, Norvald Strand, Leiv Myrvang, Kåre Delviken, Arvid Finstad, Arvid Nyberg, Alfred Gulbrandsen, sekretær og Martin Hoff, sekretær.

Oppland:

Minda Flattum, Ernst Buan, Roar Hammerstad, Åge Hovengen, Inga Kolberg, Knut Korsæth, Ragnar Larsen, Ragnhild Lien, Erna Midtlien, Johan Nygaard, Lars Skjølaas, Åge Sund, Ole Knapp og Bjørn Næss, sekretær.

Buskerud:

Knut Aarvelta, Ingjerd Berntsen, Thorbjørn Jagland, Thorbjørn Hagen, Egil Ranheim, Aase Moløkken, Helga Hansen, Sigurd Bakko, Hanne Grotjord, Trygve Johnsen, Kolbjørn Kværum, Trygve Bogstrand, Britt Grønli, Ellef Hansen og Morten Hammerstad, sekretær.

Vestfold:

Armand Bjørnholt, Astrid Murberg Martinsen, Jan Antonsen, Einar Olsen, Harald E. Olsen, Gudrun Thormodsen, Per Haagensen, Alf Bjørnø, Birger Edvardsen, Thorleif Ringdal, Solveig Loe, Gunnar Larsen, Sverre Eriksson og Willy Gundersen, sekretær.

Telemark:

Finn Kristensen, Elsa Biberg Kristensen, Finn Grønseth, Arvid B. Thorsen, Samson Sæther, Turid Varsi, Kjell Bohlin, Lars Tjønneheim, Karl Rolf Helgesen, Jan Egrem, Hartvig Berg Olsen og Håkon Olsen, sekretær.

Aust-Agder:

Bjarne Robstad, Knut Nordbø, Anna Karterød, Wera Ebeltaft, Jon Kjelleberg og Asbjørn Kristoffersen, sekretær.

Vest-Agder:

Arnfinn Johannessen, Ole Hartvig Egeland, Harald Verdahl, Kåre Fjellsgård, Torbjørg Skarpoedde, Knut Engen og Aasmund Mykland, sekretær.

Rogaland:

Gunnar Berge, Odlag Kristiansen, Albert Aarhus, Torunn Egge, Hilmar Egeli, Karl Støle, Tore Haaland, Magnar Sætre, Arne Helvik, Per Jørpeland, Ingvar Gursli og Bjørn Dahl, sekretær.

Hordaland:

Einar Kalsson, Leif Stensland, Ragnhild Holsen, Trygve Urhaug, Willy Engen, Klara Gullberg, Arthur Rydland, Nils Mugaas, Ingebjørg Midtbø, Birger Bendiksen, Bengt Martin Olsen, Georg Dalland, Helge Sæterdal, Finn Havnerås, Olav Espe-Kvestad, sekretær og Jan Tonning, sekretær.

Sogn og Fjordane:

Hans Støyva, Kåre Øvregard, Thorborg Valsvik, Inge Moen, Rolf Orheim, Jostein Arøen og Hans Offerdal, sekretær.

Møre og Romsdal:

Målfrid Longva, Oddmund Breiteig, Grethe Bjørlo, Jens Petter Jelle, Oskar Øksner, Ole A. Silset, Ingar Gjøstøy, Reidun Romfo, Erik Brøske, Anders Bjarne Rodal, Arthur Lie og Edvin Hugo Pedersen, sekretær.

Sør-Trøndelag:

Arnold Størvold, Jostein Wold, Terje Hansen, Håkon Uv, Bjarne Saltnes, Hildur Kvam, Sverre Pettersen, Eigill Gullvåg, Kaare Tønne, Gudmund Gjengaar, Kjell Berge, Ole Rabben, Olaf Bye, Edel Forfod, Kjell Helland, Ronald Kjevik, Bodil Skjånes, Olav Skurdal, sekretær og Bjørn Havdal, sekretær.

Inn-Trøndelag:

Martin Nilsen, Håkon Westrum, Kristin Fostad, Erna Markhus, Yngve Øhrbom, Kjellrun Johannessen og Edle Ystmark.

Namdal:

Anne Hestvik, Rolf Buknotten, John Hagen, Anne Marie Stallvik og Fredrik Hveding, sekretær.

Nordland:

Bjarne Ellingsen, Sigrun Aas, Jan Larset, Bjørg Simonsen, Ragnar M. Asli, Bjarne Johnsen, Randi Pettersen, Oddvar Torstensen, Jarle Meløy, Hans H. Hansen, sekretær, Randulf Olsen, sekretær og Sigurd Nilsen, sekretær.

Troms:

Kristoffer Borkenhagen, Marie Bergli-Bang, Britt Storvand, Olaug Strøm, William Engseth og Halvar Brattli, sekretær.

Finnmark:

Gudmund Eriksen, Peter Jakobsen, Esther Kristensen, Arnulf Olsen og Jan Jacobsen, sekretær.

Oslo:

Karine Pedersen, Martha Eriksen, Willie Kristensen, Rasmus Solend, Harry E. Jacobsen, Øivind Blankvandsbråten, Egil Bråten, Tor Becher, Ronald Rooth, Eilif Stensvold, Nils W. Simensen, Knut Egil Knutsen, Aase Kollerød, Per Svendsen, P. R. Skaalvold, Willy Tvedt, Thorbjørn Berntsen, Gunnar Alf Larsen, Erland Mikkelsen, Kåre Myhre, Jacob Eitrheim, David Ruud, Martin Halvorsen, Jan Balstad, Svein Christiansen, Magnor Johansen, Harry Evjen, Eskil Olsen, Bjørn Amundsen, Finn Andersen, Gunnar St. Nilsen, Halvor Stensrud, Odd Hansen, Jacob Langli, Gunnar Bettum, Else Moe, Sigmund Breili, Knut Samuelsen, Henry Auberg, Helge Olai Hansen, Knut Helge Strømsnes, Tor Andresen, Lasse Johannessen, Einar Wæraas, Gunnar Bjerke, Villy Jacobsen, John Halvorsen, Martin Bekkelien, Olaf Andresen, Yngve Odne, Eva Johansen, Odd Hübenbecker, Arne Nilsen, Ingvei Hansen, Leif Østlie, Torbjørn Hagen, Gerd Raaer, Arne Hermansen,

Randi Johansen, Ivar Ekell, Ragnvald Thoresen, Henry Stensson, Thorleif Mathisen, Rolf Sikkerbøl, Jon P. Erlien, Rolf Svendsen, Juul Bøhm-Pedersen, Trygve Stoltenberg, Roy Tørnkvist, Lars Wilhelmsen, Rolf Langset, Øyvind Hertaas, Birger Aasum, Harald Mickalsen, Karl Johan Schjønberg, Odd Hansen, Idar Eliassen, Ørnulf Østensen, Yngve Gunneng, Haakon Bergerskogen, Harald Becker, Rakel Seweriin, Magnus Nilsen, Sissel Rønbeck, Sverre Frogner, Peder Sjøiland, Magne Thorsen, Arild Trøan, Haldis Havrøy, Jan Haldorsen, Brynjulf Bull, Ivar Mathisen, Kari Pedersen, Per Eggesvik, Ivar Ødegaard, Liv Inger Finsbøl, Fritz Y. Jenssen, sekretær og Steinar Saghaug, sekretær.

